

TC
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**TEMETTÜAT KAYITLARINA GÖRE 19. YÜZYILIN
ORTALARINDA KUMANOVA KAZASINDA NÜFUS,
YERLEŞİM VE EKONOMİ**

Yüksek Lisans Tezi

ALİ ASLAN

İSTANBUL, 2016

TC
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TARİHİ BİLİM DALI

**TEMETTÜAT KAYITLARINA GÖRE 19. YÜZYILIN
ORTALARINDA KUMANOVA KAZASINDA NÜFUS,
YERLEŞİM VE EKONOMİ**

Yüksek Lisans Tezi

ALİ ASLAN

DANIŞMAN: PROF. DR. AHMET TABAKOĞLU

İSTANBUL, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

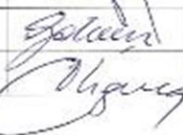
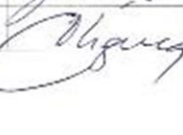
TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TARİHİİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS
öğrencisi ALİ ASLAN'ın TEMETTÜAT KAYITLARINA GÖRE 19. YÜZYILIN
ORTALARINDA KUMANOVA KAZASINDA NÜFUS, YERLEŞİM VE EKONOMİ "
adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.03.2016 tarih ve 2016-9/31 sayılı kararıyla
oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 30.03.2016

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. AHMET TABAKOĞLU	
2.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. GÖKÇEN COŞKUN ALBAYRAK	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. HAMDİ GENÇ	

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ali Aslan
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : İktisat Tarihi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans- Mart 2016
Anahtar Kelimeler : Temettüat Kayıtları, Kumanova, Kumanova Tarihi,

ÖZET

TEMETTÜAT KAYITLARINA GÖRE 19. YÜZYILIN ORTALARINDA KUMANOVA KAZASINDA NÜFUS, YERLEŞİM VE EKONOMİ

Tanzimat'ın ilanından sonra 1844-1845 yıllarında ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı yapılan sayımlar Temettüat defterleri adı altında kaydedilmişlerdir. Temettüat kayıtları 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin ekonomisini ve sosyal hayatını açıklayan çok önemli verilere sahiptir. Bu kayıtlarda hane reisleri, hane reislerinin dini durumları, ödedikleri vergi çeşitleri, gelir kalemleri, mal varlıkları, hayvan çeşitleri ve sayıları gibi pek çok ayrıntı bulunmaktadır. Bu çalışmada Temettüat Defterlerine göre Kumanova kazasının ekonomik ve sosyal durumu incelenmiştir. Bölgede yaşayan insanların nüfusu, dini durumları, meslekleri gibi sosyal durumlarının yanı sıra köyler bazında ve toplam olarak vergiler, gelir kalemleri, vergilerin gelirlere oranları gibi ekonomik veriler de sunulmuştur. Kaza genelinde ve köylerde ziraat sektörüne ait detaylı bilgiler, arazi büyüklükleri, ürün çeşitleri, gelirler ve bunlarla ilişkili vergiler incelenmiştir. Böylece ziraatin kaza ekonomisi içindeki önemi tespit edilmiştir. Ayrıca bölgede icra edilen meslekler, kiraya verilmiş dükkanlar ve işletilen çiftlikler de gelirleriyle beraber belirlenip iktisat tarihi açısından kullanılabilir bilgiler haline getirilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ali Aslan
Fields : Economics
Programme : History of Economics
Supervisor : Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu
Degree Awarded and Date : Master- March, 2016
Keywords : Temettuat Registers, Kumanova, History of Kumanova,

ABSTRACT

ACCORDING TO TEMETTUAT REGISTERS DEMOGRAPHY, SETTLEMENT AND ECONOMY IN KUMANOVA COUNTY IN THE MIDDLE OF 19TH CENTURY

The enumerations which were carried out because of politic and economic reasons after the Rescript of Gulhane were registered under the name of Temettuat Registers in 1844-1845. Temettuat Registers have very important data which explains the economic and social life of Ottoman State in 19th century. There are lots of details like the names of the family leaders, their religions, kinds of taxes they paid, incomes, (revenue items), goods, animal species and their numbers in these registers. In this work, economic and social situation of Kumanova county was examined according to Temettuat Registers. Beside the demographic information and life tables of the people, some economic data was presented like taxes paid for different incomes in different rates, revenue items and rates of taxes to incomes as total of the county and on the basis of the villages. Detailed information related to agricultural sector, sizes of cultivated lands, ranges of products, incomes and taxes related to them were examined as the total of the county and on the basis of the villages. So the importance of agriculture was determined in the county economy. Additionally, jobs of the people, the shops rented out, and farms with their incomes were determined and rendered as usable information for economic history.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	x
EKLER	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
 1. TEMETTÜAT DEFTERLERİ	
1.1. Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımı.....	3
1.2. Temettüat Sayımlarının Doğuşu, Kapsamı ve Uygulanışı	5
1.3. Sosyal ve İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettüat Defterlerinin Önemi.....	8
1.4. Temettüat Defterlerinin Özellikleri.....	14
1.5. Kumanova Temettüat Defterleri ve Özellikleri.....	15
 2. KUMANOVA'NIN TARİHİ, COĞRAFİ VE SİYASİ AÇIDAN İNCELENMESİ	
2.1. Kumanova'ya Adını Veren Türk Topluluğu Kumanlar (Kıpçaklar).....	20
2.2. Kumanova Bölgesinin Coğrafi Özellikleri.....	22
2.3. Osmanlı Yönetimi Öncesi Kumanova.....	23
2.4. Osmanlı Yönetimi Altında Kumanova.....	24
2.5. Osmanlı Sonrası Kumanova.....	25
 3. KUMANOVA KAZASININ SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	
3.1. Kumanova Kazasının Osmanlı İdari Yapılanması İçindeki Yeri ve Kazada Bulunan Karyelerin İsimleri.....	27
3.2. Nüfus ve Yerleşim.....	29
3.3. Dini Yapı.....	34
 4. KUMANOVA KAZASININ İKTİSADİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	
4.1. Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi	37
4.2. Kumanova Temettüat Defterinde Kaydedilmiş Vergi Çeşitleri.....	39
4.3. Kumanova Kazası'nda Toplam Vergi Yükünün Değerlendirilmesi.....	41
4.4. Kumanova Kazası'na Ait Gelirler.....	74
4.4.1. Hububat Gelirleri.....	92
4.4.1.1. Hububat Üretimi Yapılan Toprak Büyüklükleri.....	105
4.4.1.2. Hububat Üretimi Yapılan Mezru Tarlaların Kullanım Çeşitliliği.....	113
4.4.2. Diğer Ürünlerin Yetiştirildiği Tarla ve Bahçelerden Sağlanan Gelir.....	122

4.4.3. Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinden Sağlanan Gelir.....	135
4.4.4. Bağ, Çayır ve Korulardan Elde Edilen Gelir.....	147
4.4.5. Kumanova Kazası'nda Bulunan Değirmenler ve Hasılatları.....	149
4.4.6. Hayvancılık.....	150
4.4.7. Kiraya Verilmiş Dükkanlardan Sağlanan Gelir.....	184
4.4.8. Ticaret, Hizmet ve Zanaat Gelirleri.....	190
4.4.9. Çiftlikler.....	195
4.5. Kumanova Kazasının Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Yöntemi İle Hesaplanması.....	213
4.5.1. Kumanova Kazasının Kaza Merkezi Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması.....	217
4.5.1.1. Kaza Merkezinde Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin Gelir Yapılarının Karşılaştırılması ve Gelir Dağılımlarının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması.....	219
4.5.2. Kumanova Kazasının Kırsal Bölgelerinin Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması.....	223
4.5.2.1. Kırsal Bölgelerde Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin Gelir Yapılarının Karşılaştırılması ve Gelir Dağılımlarının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması.....	225
SONUÇ	232
EKLER	235
KAYNAKÇA	240

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri 1844-1845.....	28
Tablo 2 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri, Dini Dağılımları ve Hane Sayıları, 1844-1845.....	30
Tablo 3 : Kumanova Kazasının Dini Yapısı, 1844-1845.....	34
Tablo 4 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri (Kuruş), 1844-1845.....	43
Tablo 5 : Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri (Yüzde), 1844- 1845.....	51
Tablo 6 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hane Başına Düşen Toplam Vergi Miktarı (Kuruş), 1844-1845.....	58
Tablo 7 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Verginin Toplam Gelire Oranı, (Yüzde) 1844-1845.....	62
Tablo 8 : Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre Ayni Değerleri (Kile), 1844-1845.....	66
Tablo 9 : Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre Nakdi Değerleri (Kuruş), 1844-1845.....	70
Tablo 10 : Kumanova Kazasında Alınan Cizyenin Çeşidi, Miktarı ve Cizye Veren Kişiler ile İlgili Bilgiler 1844-1845.....	74
Tablo 11 : Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı (Kuruş), 1844-1845.....	76
Tablo 12 : Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde), 1844-1845.....	85

Tablo 13 : Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir (Kuruş), 1844-1845.....	94
Tablo 14 : Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretimi (Kile), 1844-1845.....	102
Tablo 15 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Mezru- Gayri Mezru Toprak Büyüklükleri, (Dönüm) ve Hane Başına Düşen Toprak Miktarı (Dönüm), 1844-1845.....	107
Tablo 16 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Dönüm Başına Düşen Hububat Hasılatı (Kuruş), 1844-1845.....	110
Tablo 17 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları), 1844-1845....	115
Tablo 18 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları, 1844-1845.....	123
Tablo 19 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri, 1844-1845.....	129
Tablo 20 : Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları (Kuruş), 1844-1845.....	137
Tablo 21 : Kumanova Kazasında Bulunan Ortakçılarla İlgili Genel Bilgiler ve Ortakçı Olmayan Hanelerle Karşılaştırılması, 1844-1845.....	147
Tablo 22 : Kumanova Kazasında Bağ, Çayır ve Koru Yetiştirilen Arazilerin Büyüklükleri (Dönüm), Bunlardan Elde Edilen Toplam ve Hane Başına Düşen Ortalama Gelirler (Kuruş), 1844-1845.....	149
Tablo 23 : Kumanova Kazasında Bulunan Değirmenlerin Sayıları, Kullanım Çeşitleri ve Hasılatları (Kuruş), 1844-1845.....	150

Tablo 24a : Kumanova Kazasında Bulunan Hayvanlar'ın Çeşidi, Sayıları ve Hasılatları (Kuruş), 1844-1845.....	151
Tablo 24b : Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları, 1844-1845.....	154
Tablo 24c : Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı (Kuruş), 1844-1845.....	160
Tablo 25a : Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı (Kuruş), 1844-1845.....	164
Tablo 25b : Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları, 1844- 1845.....	174
Tablo 26 : Kumanova Kazasında Karyelerde Hane Başına Düşen Hayvan Geliri (Kuruş), 1844-1845.....	181
Tablo 27 : Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş Dükkanların Çeşidi, Sayısı ve Hasılatları (Kuruş), 1844-1845.....	185
Tablo 28 : Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş Dükkanların Sahiplerinin ve Hissedarlarının Dini Dağılımları, 1844-1845.....	188
Tablo 29 : Kumanova Kazasında Defterde Belirtilen Meslek Açıklamalarına Göre Meslekler, 1844-1845.....	191
Tablo 30a : Kumanova Kazasında İcra edilen Meslekler ve Bu Mesleklerden Elde Edilen Gelir (Kuruş), 1844-1845.....	192
Tablo 30b : Kumanova Kazasında İcra edilen Meslekler ve Bu Mesleklerden Elde Edilen Gelirin Ortalamaları (Kuruş), 1844-1845.....	193

Tablo 31a : Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerle ilgili Genel Bilgiler, 1844-1845.....	198
Tablo 31b : Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerin Kaza Geneli İle Karşılaştırılması, 1844-1845.....	199
Tablo 31c : Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerin Kaza Geneli İle Karşılaştırılması, 1844-1845.....	199
Tablo 31d : Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlikler Hesap Dışı Tutularak Hazırlanmış Kaza İle İlgili Genel Bilgiler, 1844-1845.....	200
Tablo 32 : Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri, 1844-1845.....	202
Tablo 33 : Kumanova Kazasında Hanelerin Toplam Gelirden Aldıkları Paylar (Yüzde), 1844-1845.....	214
Tablo 34 : Kumanova Kazası Merkezi'nde Hanelerin Toplam Gelirden Aldıkları Paylar (Yüzde), 1844-1845.....	217
Tablo 35 : Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Toplam Gelirlerinden Aldıkları Paylar ve Bu Payların Karşılaştırılması (Yüzde), 1844-1845.....	219
Tablo 36a : Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması, 1844-1845.....	222
Tablo 36b : Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Hane Başına ve Kişi Başına Düşen Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması, 1844-1845.....	223
Tablo 37 : Kumanova Kazasının Kırsal Bölgelerinde Hanelerin Toplam	

Gelirden Aldıkları Paylar (Yüzde), 1844-1845.....	224
Tablo 38 : Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Toplam Gelirlerinden Aldıkları Paylar ve Bu Payların Karşılaştırılması (Yüzde), 1844-1845.....	226
Tablo 39a : Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması, 1844-1845.....	230
Tablo 39b : Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim Nüfusun Hane Başına ve Kişi Başına Düşen Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması, 1844-1845.....	231

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Grafik 1 : Kumanova Kazasında Kaza Merkezi Nüfusunun Dini Dağılımı.....	35
Grafik 2 : Kumanova Kazasında Kırsal Nüfusunun Dini Dağılımı.....	35
Grafik 3 : Kumanova Kazasında Toplam Nüfusun Dini Dağılımı.....	35
Grafik 4: Kumanova Kazasında İcra Edilen Mesleklerden Elde Edilen Yıllık Ortalama Gelirler.....	194
Grafik 5 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Lorenz Eğrisi.....	215
Grafik 6 : Kullanılabilir Gelire Göre Kumanova Kazası Lorenz Eğrisi.....	215
Grafik 7 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Lorenz Eğrisi.....	218
Grafik 8 : Kullanılabilir Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Lorenz Eğrisi.....	218
Grafik 9: Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi.....	220
Grafik 10 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Gayrimüslim Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi.....	221
Grafik 11: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerine Ait Lorenz Eğrisi.....	224
Grafik 12 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi.....	227
Grafik 13 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Gayrimüslim Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi.....	227
Grafik 14 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Çiftlikler Hesap Dışı Tutulmuş Olarak Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi.....	229
Grafik 15 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslümanların Sahip Olduğu Çiftliklere Ait Lorenz Eğrisi.....	229

EK LİSTESİ

	Sayfa No
Ek 1 : Kumanova Kazası Temetüat Defteri Örnek Sayfa.....	235
Ek 2 : Kumanova Kazası Temetüat Defteri Örnek Sayfa.....	236
Ek 3 : Kumanova Kazası Temettüat Defteri Örnek Sayfa.....	237
Ek 4 : Makedonya Haritası.....	238
Ek 5 : Makedonya Haritası.....	239

KISALTMALAR

bkz	: Bakınız
BOA. ML. VRD. TMT. d.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Varidat Temettuat Defteri
çev.	: Çeviren
Dön.	: Dönüm
G.	: Gayrimüslim
Has.	: Hasılat
H.	: Hicri
Hiz.	: Hizmetkar
Kur.	: Kuruş
M.	: Müslüman
K.	: Karye
Ort	: Ortalama
s.	: Sayfa
Top.	: Toplam
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Devletlerin ekonomik olarak varoluş ve devamlılığı kayıt tutma sistemleriyle doğru orantılıdır. Ekonomik gücünü halktan topladığı vergilere dayandıran devletler üretime katılan etkin nüfusun sayısını, toprakların kullanım çeşitliliğini ve elde edilen ürünleri miktarlarıyla birlikte bilmek durumundadırlar. Ayrıca tarım ya da sanayi sektöründe hangi ürünlerin hangi yollarla üretildiğinin yanında taşınır taşınmaz varlıkların miktarı ve sahipleri gibi pek çok ekonomik veri de devletlerin kayıt altına alması gereken önemli bilgilerdendir. Ekonomik olarak doğru kararların alınabilmesi ancak elde doğru verilerin bulunmasıyla sağlanabilir. Örnek olarak halktan alınan vergilerin miktarı halkın varlık ve gelir durumu bilinmeden tespit edilip alınmaya başlandığında halk içinde iflas, üretimi devam ettirememe hatta isyanlara kadar önce ekonomik ve onunla ilişkili olarak sosyal sıkıntıların meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu ekonomik dolayısıyla da sosyal problemler, toplumun en alt tabakasından en üstüne doğru hızla yükselip yönetimdeki kişilerin hatta sistemin bile değiştirilmesine neden olabilecektir. Bu durumun bilincinde olan Osmanlı Devleti de çeşitli dönemlerde çeşitli uygulamalarla ekonomik üretim araçlarını ve en temel ekonomik birim olan insanı yani nüfusu kayıt altına almıştır. Bunlardan en önemlileri 16. yüzyılda yapılan tahrirler ve 19. yüzyılda tutulan temettüat kayıtlarıdır. Bu kayıtlar dönemin yönetimine yönetim ve karar alma kolaylığı göstermesi açısından önemli olmakla birlikte dönemin sosyo- ekonomik yapısı, refah seviyesi gibi çok önemli verileri içermesi sebebiyle günümüzün iktisat tarihi alanının da en önemli malzemelerinden olmuşlardır. Bu çalışmada bu kayıtlardan 1844-1845 yıllarında tutulmuş olan temettüat kayıtları kullanılarak Balkanlar'da bugün Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Kumanova kazasının sosyal ve ekonomik yapısı incelenecektir.

Kumanova kazasının sosyal ve ekonomik yapısı 4 bölümde incelenecektir. Birinci bölümde temettüat defterlerinin hazırlanma nedenleri, metotları ve koşulları hakkında genel bilgilerle beraber defterlerin teknik özellikleri, Kumanova kazası Temettüat Defterlerinin şekli ve içeriği hakkında bilgiler verilecektir. İkinci bölümde ise kazaya adını veren Kumanların tarih içindeki yeri ve önemi, Osmanlı dönemi öncesi, Osmanlı yönetimi altında ve Osmanlı dönemi sonrası siyasi ve sosyal durumları

hakkında genel bilgiler verilecektir. Ayrıca bu bölümde Kumanova bölgesi ile ilgili coğrafi bilgilere de yer verilecektir. Üçüncü bölüme geçildiğinde defterlerde bulunan bilgiler ışığında kazanın Osmanlı Devleti idari yapılanması içindeki yeri, kazaya bağlı köylerin sayısı, isimleri ve bölgede yaşayan nüfusun sosyal ve dini durumları hakkında tablolar eşliğinde ayrıntılı bilgiler verilecektir. Dördüncü bölüm çalışmanın iktisat tarihi alanında olması nedeniyle en geniş bölüm olacaktır. Kazaya ait iktisadi veriler detaylı bir şekilde tablolarla desteklenerek irdelenecektir. Öncelikle Kumanova kazasında ödenen vergi çeşitleri, miktarları, toplam ve köyler bazında ve hane başı olarak hesaplanacak, ödenen vergilerin gelirlere oranı ortaya çıkarılacaktır. Bunun ardından Kumanova kazası nüfusunun elde ettiği gelirler; köyler bazında ayrı ayrı hesaplanmış miktarları, çeşitleri ve elde edilme yöntemleri ile birlikte detaylı bir şekilde incelenecek, veriler tablolar halinde gösterilecektir. Sahip olunan topraklar; büyüklükleri, kullanım ve mülkiyet çeşitliliği belirtilip köy köy ayrılarak tablolar halinde gösterilecektir. Ayrıca sahip olunan dükkanlar ve değirmenler de kullanım ve mülkiyet çeşitliliği hakkında bilgiler verilerek incelemeye sunulacaktır. Halkın sahip olduğu hayvanlar, sayıları ve yıllık gelirleriyle beraber gösterilerek kazanın hayvan varlığı hakkında bir fikir oluşturacak veriler haline getirilecektir. Bunun yanında ziraatle uğraşan nüfusun haricinde diğer mesleklerle uğraşan nüfusla ilgili de bilgiler verilecek hangi meslekten ne kadar gelir elde edildiği toplam ve ortalama olarak tablo halinde sunulacaktır. Kazada önemli bir ekonomik birim olan çiftliklerin kaza ekonomisi içindeki önemi ekonomik verilerle incelenecek, çiftlik sahipleri ve çiftliklerde çalışan ortakçılarla ilgili matematiksel veriler detaylı bir şekilde sunulacaktır. Son olarak kaza nüfusunun gelir dağılımı; toplam gelir ve kullanılabilir gelir üzerinden kaza toplamı, kaza merkezi ve kırsal nüfus olarak ve ayrıca müslüman ve gayrimüslim nüfus olarak ayrılıp Gini Katsayısı yöntemiyle hesaplanarak ortaya konacak ve gelir dağılımları Lorenz Eğrisi yöntemiyle gösterilecektir.

1. TEMETTÜAT DEFTERLERİ

1.1 Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımı

Nüfus, ekonomiyi etkileyen önemli unsurlardan biri olması nedeniyle ekonomik ve sosyal tarih çalışmalarında incelenmesi gereken bir etkidir. İnsan, tarih boyunca üretimin en önemli kaynağı olmuş ve dolayısıyla da gelirini halkının üretiminden, kazancından vergi alarak sağlayan devletlerin de yegane gelir kaynağı olmuştur. Bu sebeple devletler varlıklarını devam ettirebilmek için gelir kaynaklarını tespit etmek, artırmak ya da azalmasına fırsat vermemek amacıyla zaman zaman nüfus sayımları yapmışlardır.

Osmanlı'da da nüfus istatistikleri idari, askeri ve mali ihtiyaçları karşılamak üzere yapılmıştır¹ ve bu nüfus sayımları ülkede yaşayanların tek tek sayılmasıyla değil toprak yazımı şeklinde yani tahrir olarak yapılmıştır². Osmanlı tapu tahrir sayımları yapılırken aile birimi esas alınmış ve vergi yükümlüleri olarak hesaplanmıştır³. Dul kadınlarla bekar erkekler de vergi yükümlüsü olarak sayıma dahil edilmişlerdir⁴. Tahrir defterleri ekonominin bel kemiği olan tımar sisteminin işleyişini sağlama, verimliliğini artırma ve gelirlerin tespiti amacıyla tutulmuşlardır. Bu defterler tahmini nüfus bilgilerine ulaşma imkanının yanında dini farklılıklar, üretilen ürünler, toprağın işlenişi ve vergi sistemi gibi bir çok konuda bilgi verme özelliğine sahiptirler.

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus tahrirlerinin ya Sultan Orhan ya da Sultan I.Murat devirlerinde yapıldığını belirten çeşitli görüşler vardır⁵. Ayrıca Arnavutluk'un 1431 yılına ait defteri Osmanlı tahrir defterlerinin ilk örneklerinden biridir⁶. Bugün II. Murat, II. Mehmet, II. Beyazıt, I. Selim ve I. Süleyman dönemlerine ait sayım defterleri

¹ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, (Çev. Bahar Tırnakçı), 2. Basım, İstanbul: Timaş,2010,s.35.

² Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831**, 3. Basım, Ankara: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2010, s.6.

³ Ahmet Tabakoğlu, **Türkiye İktisat Tarihi**, 9. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2009, s.161.

⁴ age, s.161.

⁵ Karal, s.8.

⁶ Bilgin Aydın ve Rıfat Günelan, **XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi**, 1. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008, s.27.

mevcut olup bize dönemin iktisadi ve sosyal durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir⁷. Bu dönemden sonra da artık yeni sayımlar yapılmamış sadece fethedilen ya da tekrar ele geçirilen yerlerin sayımları yapılmak suretiyle iktisadi kaynaklar tespit edile gelmiştir⁸. 17. yüzyıla gelindiğinde tahrir defterlerinden daha çok avarız defterleri tutulmuş⁹ 19. yüzyılda da bu çeşit sayımlar kapsamlı olarak temettüat defteri adı altında tutularak dönemle ilgili çok önemli ekonomik ve sosyal alana ait bilgiler burada kayıt altına alınmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk sayım 1828/1829 yılında yapılmış ancak bu sayımda nüfusun tümünü sayabilmek mümkün olmamıştır¹⁰. II. Mahmut döneminde yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra (1826) yapılan bu sayım Rusya ile başlayan savaş nedeniyle bütün ülkeye yayılamayıp yarım kalmıştır¹¹. Savaşın ardından yapılan Edirne Muahdesiyle 1831 yılında yeni bir sayım girişimi gerçekleşmiş ve bu sayım bir öncekine göre daha kapsamlı, hazırlıklı ve başarılı bir şekilde tamamlanmıştır¹². Bu sayımda yalnızca erkek nüfus sayılmıştır¹³ ve devletin bu sayımı yapmaktaki en önemli amacı yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra askerliğe uygun müslüman nüfusunun sayısını belirlemek ve mali kaynak için vergi eşitsizliklerini gidermektir¹⁴. Bu sayımda halkın dini yapısı ekonomik ve sosyal durumu ile ilgili bilgiler bulunmakla birlikte 1844 yılında yapılmış temettüat sayımlarında olduğu gibi detaylı bilgiler bulabilmek mümkün değildir.

Tanzimat'ın ilanından sonra iltizam sisteminin halkı zarara uğrattığı gerekçesiyle halkın gelir düzeyine göre vergi alınmasına dayalı yeni vergi sisteminin esasları belirlenmiştir¹⁵. Bu esaslara göre 1840 yılında yeni bir sayım (Temettüat sayımı) yapmak üzere muhassıllık sistemi kurulmaya başlanmıştır. Muhassıllar sancaklara hükümetçe atanan oradaki halkın mal arazi gibi ekonomik durumlarını ihtiva eden bir sayım yapmakla görevli memurlardı. Ancak muhassılların 1840 yılı başından

⁷ Tabakoğlu, s.162.

⁸ age, s.162.

⁹ age, s.161.

¹⁰ Karpat, s.62.

¹¹ Karal, s.8.

¹² age, s.8.

¹³ age, s.20.

¹⁴ Karpat, s.67.

¹⁵ Ali Akyıldız, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s.74

itibaren başlamış oldukları sayım, bilgisizlik, ulaşım güçlüğü, bazı muhassılların eski mültezimlerle işbirliği yapması ve hazineye uzun yıllar hiç vergi vermemiş olanların çıkarttığı sorunlar neticesinde tamamlanamayarak yarım kalmıştır¹⁶.

Temettüat sayımlarının ikincisi 1845 yılında bir öncekine göre daha kapsamlı ve başarılı bir şekilde yapılabilmiş ve dönemin ekonomik ve sosyal durumu ile ilgili çok önemli ve detaylı bilgilerin günümüze ulaşmasını sağlayan defterler olarak arşivde yerini almıştır.

1.2. Temettüat Sayımlarının Doğuşu, Kapsamı ve Uygulanışı

Tanzimat'la birlikte Osmanlı Devleti'nin yönetim sisteminde yaptığı değişiklikler mali konuları da kapsamaktaydı. Tanzimat'ın getirdiği vergi prensiplerine göre servet esasına göre herkesin belirli bir oranla vergi ödemesi için alınacak tedbirler Meclis-i Vala'da görüşülmüş, yeni bir emlak ve nüfus tahririnin önemi fark edilmişti¹⁷. Halkın adaletsiz bir şekilde ağır vergilerle zulme uğramasına son vermek isteyen devlet iltizamı kaldırıp muhassıllık müessesesini kurarak çözüme ulaşacağını düşünmüştü. Bunun yanında dönemin bir özelliği olarak merkezi gücü yaymak ve güçlendirmek de bir diğer amaç olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Mali merkeziyetçilik sistemini getirmeye yönelik olarak Babıali taşraya iltizamı kaldırmak (vergi toplama işini yerel ayan ve eşrafın elinden almak amacıyla) üzere geniş yetkili muhassıllar atadı¹⁸. Muhassıllar 1840 yılında yeni vergi sistemini uygulamak için sayımları yapmaya başlamışlardır. Buna benzer ancak çok daha kısıtlı bir sayım (sadece Kayseri'de) 1834/1835 yıllarında II. Mahmut tarafından yapılmıştı¹⁹. Bu sayımlardan muhassıllar mesul olup tahrir talimatnamesinde belirtildiği üzere muhassıllar mahalli idarecilerle bir meclis oluşturacak ve bu mecliste bir muhassıl-ı mal, iki katip, hakim, müftü, bir asker

¹⁶ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013, s.209-210.

¹⁷ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, 3. Baskı, İstanbul: Eren, 2009, s.366.

¹⁸ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, s.32.

¹⁹ Yoichi Takamatsu, "Ottoman Income Survey (1840-1846)", **The Ottoman State and Societies in Change**, (edited by Hayaski Kayoku, Mahir Aydın), London: Kegan Paul, 2004, s. 17.

zabiti ve halktan güvenilir dört kişi görev yapacaktı²⁰. Ayrıca gayrimüslim reayanın olduğu yerlerde meclise metropolit ve kocabaşlarından da iki kişi dahil edilecekti²¹. Bu yapılacak çalışmalar ilk etapta 8 maddelik bir talimatname ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştı²². Muhassıllar bu oluşturdukları meclisle birlikte vergi mükelleflerinin isimlerini, şöhretlerini, arazilerini, hayvan ve mallarını her çeşit emlakını, yıllık kazançlarını ve bu kazançlarının kaynaklarını yazacaklar ve ayrıca vergi tahsili görevini de yerine getireceklerdi²³. Muhassılların vergi toplama işini yerine getirirken tahrir işine fazla vakit ayıramayacağı düşünülerek her kazanın ileri gelenlerinden, meclis tarafından seçilen birinin başkanlığında bir katip tayin edilerek sayımların yapılabileceği ve sonunda bu sayımların muhassıllar tarafından mutlaka kontrol edilmesi gerektiği de yine talimatla belirtilmiştir²⁴. Bütün tespitler yapıldıktan sonra her mükellefin yıllık verebileceği vergi miktarı hesaplanacak ve ellerine meclis mührüyle mühürlenmiş senetler verilecekti. Hazinenin ihtiyacı için verginin bir kısmının hemen toplanması gerektiğinden muhassıl-ı emvaller vazife yerlerinde maaşlı görevlilerin gelirlerini tahminen yazıp vergilerini hesaplayarak ileride tahakkuk edecek vergilerinden mahsub edilmek üzere 1/3 kadarının peşin olarak toplanması çalışmalarını yapacaklardı²⁵. Ancak muhassılların yaptıkları bu sayımlar çeşitli imkansızlıklar, yolsuzluklar ve bilgisizlik gibi sebeplerle tamamlanamadan sonlandırılmış ve yine geçici olarak iltizam usulüne geri dönmüştür.

Temettüat sayımlarının yapılmasında amaç halkın ekonomik durumunun ne olduğunu belirleyip gelirine göre adil bir vergi oranı belirlemek ve bunu devlet harcamalarının kaynağı olarak kullanmaktır²⁶. Bu sebeple ülkenin çeşitli idari birimlerinin ve orada yaşayan halkın gerçek vergi gücünü tespit etmek ve sonuçlara

²⁰ Mustafa Karayaka, **7629 Sayılı Temettüat Defterine Göre 1840 Yılında(H.1256) Afyon'un Çay İlçesi'nin Sosyal, Kültürel ve İktisadi Durumu** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2005, s.13.

²¹ Karayaka, s.14.

²² Nuri Adıyeke, "Temettüat sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri" **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S. 11, Ankara:2000, s. 770

²³ Abdülatif Şener, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1990, s. 37.

²⁴ Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", **Belleten**, C. 59, Sayı 225, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995, s. 395.

²⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, **XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası**, 1. Baskı, İstanbul: Elif Kitapevi, 2007, s.3.

²⁶ Ahmet Akgündüz ve Sait Öztürk, **Yozgat Tmettüt Defterleri**, C. 1, Yozgat: Yimpaş Holding Yayınları, 2000, s.23.

göre gerekli düzenlemeleri yapmak üzere 1845 yılında temettuat sayımları tekrar gündeme geldi²⁷. İhtiyaç duyulan eyaletlerden İstanbul'a çağrılan bölgelerin ileri gelen şahısları ve kocabaşların da görüşü alınarak yeni bir sayım yapılmasına karar verildi ve bu sayımı yapacak şahıslar ve defterlerin tutulma şekillerinde bazı değişiklikler yapıldı²⁸. 1840 sayımından farklı olarak bu sayımı merkezden gönderilen memurlar değil, müslüman mahalle ve köylerinde imamlar ve muhtarlar; gayrimüslim mahalle ve köylerinde kocabaşlarla papazlar ziraat müdür ve vekillerinin gözetiminde yapıp merkezlere göndermişlerdir²⁹. O devirde okuma yazma oranı çok düşük olduğu için herhangi bir köyde okuma yazma bilen hiç çıkmazsa ne yapılması gerektiği sorusuna mahalli meclisce adaletten ayrılmayarak bir uzman seçilip ücreti belirlenecek ve katiplerin isimleri ve ücretleri defterlere kaydedildikten sonra mal sandıklarınca karşılanacağı hususu belirtilerek cevap verilmiştir³⁰. 1840 ve 1845 yılında tutulan defterlerin muhteva olarak da farklılıkları vardır ancak aslında her iki dönemde de tek bir defter tertip tarzı belirlenmemiştir³¹. Örnek olarak 1840 yılında tutulan bazı defterlerde aile reislerinin dış görünüşleri ile ilgili bilgi verilmiş (uzun boylu, sakallı vs.) fakat bu bilgilerin yazımı da her defterde uygulanmamıştır³².

Sayımlarda göz önünde bulundurulması gereken konular belirlenip sayımlarla ilgili talimatlar ve hazırlanmış sayım örnekleri ilgililere gönderilmiştir³³. Yazım işi bittikten sonra defterler kaza meclislerine gönderilip orada kontrol edildikten sonra bir üst idari birime gönderilmesi ve sancak merkezine gönderilen bu defterler tekrar gözden geçirilerek temize çekilmeleri kararlaştırılmıştır³⁴. Ayrıca İstanbul'a hatalı kayıtların gönderilmesinin önüne geçmek için de ayrıca idarecilere emirname gönderilmiş yanlış tutulmuş defterler varsa mahalli idareciler tarafından tayin edilen memurlar tarafından düzeltilmesi istenmişti. Defterlerin merkezde iki nüsha olarak hazırlanıp birinin bölgeye geri gönderilmesi işi beklenenden uzun bir süre alınca verilerin gönderilmesi hususunda

²⁷ Tefik Güran, "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Data And Statistics In the Ottoman Empire, (Editörler: Prof. Halil İnalçık–Prof. Şevket Pamuk), Ankara: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2000 s. 76.

²⁸ Kütükoğlu, XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası, s. 4.

²⁹ Tefik Güran, 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s.14

³⁰ Adıyeke, s. 805.

³¹ Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", s.398.

³² Adıyeke, s. 771.

³³ Kütükoğlu, XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası, s. 4.

³⁴ Adıyeke, s. 779.

değişiklik yapılmıştır. Yapılan sayımın amacının vergi ve temettuat miktarının bilinmesi olması sebebiyle her defterin sonuna geçmiş senenin vergisinin ve sayım yılının temettuat toplamının yazılmasına ve her kazanın toplam temettuat ve vergilerinin yazıldığı bir icmal pusulasının merkeze gönderilmesine karar verilmiştir³⁵. Ancak yapılan bütün bu çalışmalar ve alınmaya çalışılan önlemlere rağmen defterlerin merkeze gönderilmesinin gecikmesi önlenememiştir. Bunun yanında uzak bölgelerde yapılan temettuat sayımlarının tamamlanamayıp yarım kaldığı yerler de olmuştur.

Bu defterler ülkenin tam anlamıyla tamamını kapsayamamış olmasına rağmen günümüze ulaştırmış oldukları kayıtlar dönemin sosyo ekonomik durumunu, yaşam biçimini ve standartlarını geniş ölçüde anlayabilecek malumatı araştırmacıların dikkatine sunmaktadır.

1.3. Sosyal ve İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterlerinin Önemi

Temettuat sayımları yapılırken mahalle ve köy birimleri olarak yazılmış ve her defterin başında bağlı olduğu kaza, sancak ve vilayetler belirtilmiştir. Her bir köy ve mahalle ayrı bir deftere yazılmakla beraber zaman zaman iki yakın köy veya mahallenin aynı deftere yazıldığı da olmuştur.³⁶ Defterlerin sayılması muhtar-ı evvel ve saniler, köy imamları; gayrimüslim reayaların olduğu bölgeler ise papaz ve kocabaşların nezaretinde yapılmış olup defterlerin bitiminde bunların mühürleri olması lazım gelirken bazılarında bu mühürler yerine bende yazılmış olduğu görülür ki bu da defterlerin hepsinin orijinal olmayıp merkezde çıkarılmış suretler olduğunu ifade etmektedir³⁷. Zaman zaman uygulamalarda bazı farklılıklar olsa da genel olarak sayımlara köyün ya da mahallenin ileri gelenleri katılmışlardır. Tahrir ile ilgili çıkarılan talimatnameye göre hiç kimse tahrir dışında kalmayacak; yetimlerin de emlak ve arazileri ve varsa nakitleri deftere kaydedilecek, askerlerin de alay ve taburları rediflerin numaraları kaydedilecek, emekli olanların da emeklilikten önce ve sonraki emlak, arazi

³⁵ Kütükoğlu, XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası, s. 8.

³⁶ Adıyeke, s. 779.

³⁷ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri” , s.398.

ve hayvanları ayrı ayrı yazılacaktır³⁸. Yine aynı talimatnameye göre kadınlar gelir getiren emlak, arazi ve hayvana sahip iseler bunlar da deftere kaydedilecektir. İkametgahı başka bir yerde olanlara ait emlak ve arazinin yazılması gerektiği ancak şahsın ikamet ettiği yerin şöhretiyle birlikte isminin üstüne not düşülmesi gerektiği de yine talimatnameyle belirtilmiştir³⁹.

Temettüat Defterlerinde veriler vergiler ve gelirler olarak iki grup halinde tutulmuşlardır. Vergiler; vergi-i mahsusa, aşar vergisi, adet-i ağnam resmi, rüsümat-ı maktu (rüsümat-ı perakende)⁴⁰ ve gayrimüslimler için ayrıca cizye olarak belirtilmiştir⁴¹. Gelir kaynakları olarak ise ilk önce hanelerin sahip oldukları ekili veya nadasa bırakılan toprakların (bağ ve çayır dahil) çeşitleri, kira ile tutulan veya kiraya verilen toprak varsa bunların (kimden kiralandığı veya kime kiralandığı belirtilerek) büyüklükleri kaydedilmiştir. Daha sonra hanelerin sahip oldukları hayvanların cinsi ve sayısı, dükkanları, değirmenleri, kışlakları ve diğer gayri menkulleri (kiraya verilmişlerse kirada diye belirtilerek kendisi işletiyorsa ayrıca ifade edilerek) kaydedilmiştir. Bunların altına da yıllık hasılatları ve icar gelirleri, varsa emek ve ticaret gelirleri yazılmıştır⁴².

Köy esasına göre hazırlanan Temettüat Defterlerinde her haneye birden başlamak suretiyle bir numara verilmektedir ve muhtarlarla imamlar genellikle ilk sıraya yazılmaktadır⁴³. Ancak bizim incelediğimiz defterlerde bu sıralamaya uyulmadığı da görülmüştür⁴⁴. Hane numaralarının altına şahıslar baba isimleriyle beraber yazılıp meşhur olan lakapları da isimlerinin başlarına eklenmiştir. 1840 yılında yapılan sayımda

³⁸ Kütükoğlu, **XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası**, s. 5.

³⁹ Kütükoğlu, **XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası**, s. 6.

⁴⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420, 15421, 15422, 15423, 15424, 15425, 15426, 15427, 15428, 15429, 15430, 15431, 15432, 15433, 15434, 15435, 15436, 15436, 15437, 15438, 15439, 15440, 15441, 15442, 15443, 15444, 15445, 15446, 15447, 15448, 15449, 15450, 15451, 15452, 15453, 15454, 15455, 15456, 15457, 15458, 15459, 15460, 15461, 15462, 15463.

⁴¹ Güran, s.227.

⁴² age, s.227.

⁴³ Adıyeke, s. 780.

⁴⁴ BOA.ML.VRD.TMT.Nu:15422, 15463.

imam, muhtar gibi şahısların dışındakilerin meslekleri yazılmamışken 1845 yılında yapılan sayımda isimlerin üstüne; “çiftçi”, “erbab-ı ziraatten idüğü”, “tüccar” gibi hangi mesleği yaptığı kaydedilmiştir⁴⁵. Bu da 1845 yılında yapılan sayımları toplumun sosyal ve ekonomik durumunu değerlendirmede çok önemli bir malzeme haline getirmiştir. 1840 yılında tutulan defterlerde şahısların eşkali verilirken 1845 sayımında bu uygulamadan vazgeçilmiştir.

Meslek bilgisi verildikten sonra kişinin bir sene önce ödemiş olduğu vergi miktarı vergi-i mahsusa olarak yazılmıştır. Bu vergi nakdi olarak ödenen bir vergi olup Tanzimat’tan önce tekalif-i örfiye kapsamında alınan çok sayıda verginin Tanzimat’la birleştirilmesiyle ortaya çıkan bir vergidir. Bu vergi devlet tarafından kazadan istenip kazanın da köylerine bu meblağı taksim ederek her mükellefin kazancı nispetinde köyce toplanıp merkeze gönderilmek suretiyle ödenen bir vergi çeşididir⁴⁶. Gayrimüslim köylerde ise sadece gayrimüslim halkın ödediği cizye üç çeşit olarak (âlâ, evsat ve ednâ) kaydedilmiştir⁴⁷. Cizye yalnız yetişkin gayrimüslim erkek nüfustan ekonomik gücüne göre alınan bir baş vergisidir. Tevfik Güran cizyenin üç çeşidini âlâ 60 kuruş, evsat 30 kuruş ve ednâ 15 kuruş olarak tespit etmiştir⁴⁸. Bu bilgiler ile birlikte de gayrimüslim tebaanın ekonomideki etkisi gelir ve vergi ilişkisi incelenebilip iktisadi değerlendirmeler yapabilmek mümkün olmaktadır.

Defterlerde kaydedilen bir diğer vergi aşar vergisi ve mahsule göre dağılımıdır. Sayımlar 1845 yılında yapılmıştır ancak bu vergiler 1844 yılına ait vergilerdir. Vergi alınan ürünler; hinta, yulaf, şair, çavdar, mısır olarak yazılıp altına aynı değeri kile veya şinik olarak belirtildikten (birim başına meblağı da verilir) sonra bir çizgi çekilip onun altına da nakdi değeri kuruş olarak hesaplanıp kaydedilmiştir⁴⁹. Hububat aşarından başka bağı olanlardan, çayırı olandan ya da duhan ile uğraşanlardan bağ aşarı, saman aşarı, duhan aşarı gibi vergiler de alınmıştır⁵⁰. Bağ aşarı adı altındaki vergi

⁴⁵ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, s.402.

⁴⁶ Güran, s.199.

⁴⁷ BOA.ML.VRD.TMT.Nu:15355.

⁴⁸ Güran, s.199.

⁴⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu:15365,15366.

⁵⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu:15377, 15387, 15659.

gayrimüslimlerden zecriye adı altında toplanmıştır⁵¹. Hububat üretiminden alınan vergi aynı olarak alınırken bağlardan, bahçelerden ve kovanlardan alınan vergi nakit olarak tahsil edilmekteydi⁵². Aşar vergisinin oranı belli olduğu için (onda bir) vergiden toplam ürün miktarına ulaşmak ve dolayısıyla dönemin ve bölgenin iktisadi durumunu değerlendirmede önemli bir malzemeyi elde etmek mümkündür.

Aşar vergisinden sonra yine başka bir vergi çeşidi olan ağnam rüsumu kaydedilmiştir. Ağnam resmi küçük baş hayvanlardan alınan bir vergi olup oranları Temettüat Defterlerinde çeşitlilik göstermektedir. Bizim incelediğimiz defterlerde ayrıca rüsümât-ı perakende ya da rüsümât-ı maktu adı altında kaydedilen bir vergi çeşidi daha mevcuttur.

Vergiden muaf olanlar da “bâ-beratı Beyaz Camii imami” şeklinde ya da “beratlı” ifadesiyle beratının nedeni belirtilerek gösterilirken⁵³ Kumanova’ya ait Temettüat Defterlerinde çoğu yerde sadece beratlı diye bilgi verilmiş “arazisi beratlı emlakından olup”...ifadesiyle beratın sebebi gösterilmemiştir⁵⁴.

1840 yılında yapılan sayımlarda tarla, bağ, bahçe, gayri menkullerin dönüm olarak büyüklüğü ya da kahvehane, dükkan gibi yerlerin adeti ile birlikte kıymetleri de verilmişti. Ancak 1845 yılında tutulan kayıtlarda bu kıymetlerin yazımından vazgeçilmiş sadece “hasılat-ı senevisi“ olarak yıllık gelirleri yazılmıştır ki son sayımda da gayri menkullerin kıymetleri yazılmış olsaydı dönemin gayri menkul piyasası hakkında önemli verilere sahip olunabilecekti⁵⁵. Şahıs isimlerinin üst tarafında ödedikleri vergi çeşitleri kaydedilmişken alt tarafında ise emlak, arazi ve hayvanları miktarları ve getirdikleri gelir ile birlikte kaydedilmiştir. Tarlaların ekilmiş olanları mezru tarla, kiraya veya icara verdiği tarla; eğer şahıs başkasının tarlasında iştirakçi ise “ziraatinden” kiracı ise “ba icare tarla ziraatinden” ve tarlalarında başkaları ziraat yapıyorsa (kiracı veya iştirakçi olarak) “hizmetkarlarıyla mezru tarla” ve “şerikleriyle

⁵¹Saim Ç. Kocakaplan, **Temettüat Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası’nın İktisadi ve Sosyal Yapısı** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s.11.

⁵²Güran, s.200.

⁵³Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri” , s.405.

⁵⁴BOA.ML.VRD.TMT.Nu:15359.

⁵⁵Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri” , s.405.

mezru tarla” şeklinde kaydedilmiştir⁵⁶. Tarlaların büyüklükleri de kaydedilmiş ziraat yapılmayan tarlalar gayrı mezru tarla ve hali arazi olarak yazılmışlardır. Ziraat yapılan veya yapılmayan tarlaların dışında bağ, bahçe, bostan, koru, çayır gibi diğer bütün varlıklar da büyüklükleri ve hasılatlarıyla birlikte kaydedilmişlerdir⁵⁷. Mezru tarlalar diye adlandırılan tarlalar aşar vergisinde yazılmış olan hububatın ekildiği tarlalardır, diğer ekilenler ise zaten kendi isimleriyle ve büyüklükleriyle kaydedilmişlerdir⁵⁸. Mezru tarladan elde edilen hasılatın toplamı hububat aşarı olarak yazılan aşarın kuruş cinsinden on katının hesaplanmasıyla bulunmaktadır⁵⁹. Ekilen tarlalar eğer tarla sahibi tarafından ekilmişlerse “mezru tarla”, “kendir tarlası”, “burçak tarlası” olarak; sahibi tarafından ekilmemişlerse (şerikler veya kiracılar tarafından ekilmişlerse) “ziraatinden”, “kendir ziraatinden”, “burçak ziraatinden” ismiyle kaydedilmişlerdir ve ziraatinden adıyla yazılan tarlaların büyüklükleri de verilmemiştir⁶⁰. Ortaklık halinde alınan mahsulün öşrü çıkarılıp kalan paylaştırılır ve her birinin sahip olduğu miktar temettü olarak yazılırken; kira durumunda ise kira bedeli sahibine hasılat kiracıya temettü olarak kaydedilmiştir⁶¹. Ancak bu tarlaların büyüklükleri çiftliğin sahibinin adı altında toplam olarak verilmiştir. Defterlerde bulunan bu bilgiler defterin tutulduğu yıl ve yer hakkında oldukça detaylı iktisadi ve sosyal veriler sağlamaktadır. Döneme ait arazilerin ekilme ve nadasa bırakılma durumları, büyüklükleri ve birbirlerine oranları, yetiştirilen ürün çeşitleri ve bunların sağladıkları gelir, arazi sahibi, kiracı ve ortakçıların (şerik) sayısı, ekonomik durumları, birbirlerine oranları ile ilgili ciddi bilgileri bu defterlerden elde edebiliriz. Ekili toprakların büyüklükleri ve ürünlerin gelirleri belli olduğundan arazi verimliliği de bu bilgilerle birlikte incelenebilecektir.

⁵⁶ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15356, 15379

⁵⁷ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406,

⁵⁸ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, s.407.

⁵⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420.

⁶⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15357, 15379.

⁶¹ Kütükoğlu, XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası, s. 6.

Hayvanlar da çeşitleri, sayıları ve sağladıkları hasılatlarla arazilerden sonra temettü kaynağı olarak Temettüat Defterlerinde yerlerini almışlardır. Küçük baş hayvanlar, büyük baş hayvanlar, ulaşımda kullanılan hayvanlar sayıları ve varsa gelirleriyle beraber ayrı ayrı kaydedilmişlerdir. Bu verilerle dönemin hayvancılığı ile ilgili fikir sahibi olmakla beraber at, katır, bargir (beygir), merkep, kısarak gibi hayvanların sayısı ve gelirleri dönemin ulaşım sistemi ve ekonomisini aydınlatacak özelliğe sahiptir. Hayvanların çeşitliliği dini farklılıkları dahi ortaya koyabilecek özelliğe sahiptir. Mesela bazı hanelerin kayıtlarında hıncır (domuz) bulunması gayrimüslim tebaanın hayvancılığı ve ekonomisiyle ilgili ayrıca bilgi vermektedir⁶².

Temettüat Defterlerinde kayıt altına alınmış bir diğer kalem ise arazi ve hayvanlar dışındaki gayrı menkullerdir. Bir şahsın han, değirmen, dükkan gibi bir emlakı varsa ve bunlar kirada ise kira geliri olarak kaydedilip, kiranın tamamı tamir vs. masraflar çıkarılmadan temettü olarak yazılmaktaydı⁶³. Ayrıca bazı dükkanlarda şahıslar kendileri çalışmakta bu da “kendi meyhanesi”, “kendi hanesinde sanatıyla meşgul olduğu”, “kendi bakkal dükkanı” vs. ifadeleriyle kayıt altına alınıp hasılatları yazılmıştır⁶⁴. Eğer bu emlaklar hisseli ise adetleri yazılmayıp sadece hasılatları yazılmış kimi yerde “hissesi” ifadesiyle belirtilmiştir. Mesleklerden başka hizmetkarlık ve ırgatlık ticaretinden olarak da iki ayrı kalem ve onların yıllık hasılatları yazılmıştır. Böylece bütün karlar en sonunda toplanıp hane sonuna yazılarak sayım işlemi tamamlanmıştır.

Temettüat Defterleri tutuldukları dönem ve bölgelerin ekonomik ve sosyal yapısına ışık tutan çok önemli verilere sahiptir. Bu defterlerle birlikte sayımın yapıldığı yerlerde nüfus, dini yapı, gelir durumu, vergi ödemeleri, gelir vergi ilişkisi, hayvancılık, meslekler, zirai ürün çeşitliliği ve ticaret gibi bir çok konu incelenebilmektedir. Bu özellikleriyle Temettüat Defterleri tahrir defterlerinden çok daha detaylı ve önemli bilgiler içermektedir⁶⁵. Fakat defterlerin dönemle ilgili her şeyi mutlak doğru olarak yansıtamayabileceğini ve bazı hatalar ihtiva edebileceğini de göz önünde bulundurmak

⁶² BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15360.

⁶³ Kütükoğlu, **XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası**, s. 7.

⁶⁴ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377.

⁶⁵ Kütükoğlu, “**Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri**”, s.412.

gerekmektedir. Dolayısıyla defterleri döneme ait diğer kaynaklar ve bilgilerle mukayeseli olarak değerlendirmek daha doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

1.4. Temettüat Defterlerinin Özellikleri

Temettüat Defterleri ziraat müdürleri nezaretinde imam muhtar ya da gayrimüslim köylerde papaz ve kocabaşlar tarafından tutulmuş, sayım tamamlandıktan sonra kaza müdürüne, kaza meclisince incelendikten sonra sırasıyla kaymakama ve diğer üst makamlara gönderilip en sonunda İstanbul'a ulaştırılmıştır⁶⁶. Defterlerin başında ait olduğu eyalet, sancak, kaza, köy ve mahalle sırasıyla yazılmış kimi defterlerde bölgenin müslim ya da gayrimüslim olduğu da belirtilmiştir.

Hane reisinin ismi “Ali oğlu Hasan”, “Abdullah bin Ahmet” olarak kaydedilmiş⁶⁷; ayrıca Kusto veled-i Stefan gibi kullanımlar da görülmüştür. Kişi müslim ise isminin ardından “... emlakı”; gayrimüslim ise “...zımninin emlakı” şeklinde yazılmıştır. İsimlerin başlarında sülale isimleri ve lakaplar verilirken bazı isimlerin başlarına “dulkarı”, “yetim”, “molla”, “şeyh” gibi kelimeler de eklenmiş ve bu bilgiler Temettüat Defterlerini sosyal tarih açısından da önemli kılmıştır. İsimlerin altlarına şahısların sahip olduğu arazi, emlak, hayvan, gayri menkul, meslek ve tüm bunların hasılatları yazılmış; üst tarafa ise yatık bir şekilde ödediği vergiler kaydedilmiştir⁶⁸.

Vergiler 1844 yılına ait olup ayrı ayrı yazılıp toplamaları verilmiş, kuruş ve para olarak yazılmıştır. Hububat aşarı aynı olarak toplanmakta ise de nakdi olarak da tutarı belirtilmiştir⁶⁹. Gelirler “hasılat-ı senevisi” ibaresiyle belirtilmiş gelirlerin toplamı “mecmu’undan tahminen bir senede temettüatı” ifadesiyle kaydedilmiştir⁷⁰.

⁶⁶ Akgündüz ve Öztürk, s.39.

⁶⁷ Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, s.398.

⁶⁸ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15360, 15361, 15362, 15363.

⁶⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15407, 15408, 15409, 15410.

⁷⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15430, 15431, 15432, 15433.

Kimi defterlere iki köyün ya da mahallenin birlikte yazıldığı da görülmüştür⁷¹. Kimi defterlerin kapağında katiplerin isimleri ve tarih görülmektedir ancak buna her defterde rastlamak mümkün değildir⁷². Defterler en sonunda vergi-i mahsusa ve temettüat tutarları ayrı ayrı toplanıp kaydedilerek ve mühürlenerek sayım işlemi sonlandırılmıştır.

1.5. Kumanova Temettüat Defterleri ve Özellikleri

1844-1845 tarihleri arasında hazırlanmış olan toplam 17.747 defter o tarihlerdeki idari taksimat esas alınarak alfabetik olarak eyaletlere ayrılmış ve bu şekilde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tasnif edilip kataloglanmıştır⁷³. Defterler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 9 katalog halinde tasnif edilmiş ve ML.VRD.TMT. harfleriyle kodlanmıştır⁷⁴. Kumanova kazası Temettüat Defterleri Üsküp eyaleti kazaları arasında yer alıp 109 defterden meydana gelmektedir⁷⁵. Bu defterlerin çoğu birer karye ihtiva ederken bazı defterlerde iki karye⁷⁶ bir defterde de üç karye⁷⁷ bir arada kaydedilmiştir. Bu defterler bir arada kaydedilirken yeni karye başlangıcı ismiyle belirtilmiş ancak diğer defterlerin başlangıcındaki gibi idari taksimatı açıklayan ifadeler kullanılmayıp sadece karyenin ismi verilmiştir. Bu sebeple defterler ayrı ayrı incelenirken defterlerin tutulma biçimine sadık kalınmış aynı defterde verilen karyelerin veri toplamaları tek bir defter olarak hesaplama katılmıştır. Ancak deftere beraber yazılmış karyelerin isimleri tabloda yan yana verilmiştir. Karyelerin tam isimleri ilerde tablo halinde gösterilecektir. Bazı karye isimlerinden iki adet mevcuttur. Bunun sebebi bazı karyeler müslim ve gayrimüslim olarak ayrılmışlardır dolayısıyla da defterleri ayrı olarak tutulmuştur⁷⁸. Bunun en önemli örneği kaza merkezi olan nefis-i kasabadır. Bu kasaba, dini duruma göre (müslim- gayrimüslim olarak) iki defter halinde tutulmuştur. Aynı

⁷¹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 17659.

⁷² Akgündüz ve Öztürk, s.45.

⁷³ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 3. Baskı, Ankara, 2010, s.248.

⁷⁴ Sait Öztürk, "Türkiye'de Temettüat Çalışmaları", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi: Türk İktisat Tarihi**, C. 1, S. 1, 2003, ss. 293.

⁷⁵ Öztürk, **Türkiye'de Temettüat Çalışmaları**, s.293.

⁷⁶ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15361, 15371, 15390, 15434, 15454, 15460

⁷⁷ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15431.

⁷⁸ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377, 15463.

isimde iki defterin olmasının bir diğ er nedeni de bazı ahalinin “Kratova Madeni H umayunu madenciyan ayalisi” olarak belirtilip normal halktan ayrı kaydedilmiş olmalarıdır⁷⁹. Mesela İ  iny  h Karyesi iki ayrı defter halinde tutulmuş defterlerin birisi “madenciyan ahalisi” olarak tanımlanmıştır. Fakat bu defterdeki verilerde maden ile ilgili hiçbir gelire, açıklamaya ya da vergilendirmeye rastlanılmamıştır.

17659 numaralı defter “Kumanova kazası Kratova’ya tabi köyler köyü” adıyla tasnif edilmiş fakat defterin başlangıç bilgileri defterin ilk sayfası olmadığından okunamamıştır. Defterin tutulma şekli diğ erlerinden farklıdır ve sonunda toplam vergi ve temettüat miktarları yoktur. Ayrıca bu defterin içinde ayrı isimlerle çok sayıda karye mevcut olup harita incelendiğinde köyler köyü ismiyle bir karyenin olmadığı, içinde bulunan diğ er karyelerin de Kumanova kazasından çok Kratova’ya yakın olduğu görülmüştür. Bu nedenle 309 haneli bu defter çalışmanın dışında tutulmuştur.

Defterlerin eni 17 cm boyu ise 49 cm. dir. Genellikle defterlerin ilk cümlesi “Üsküp eyaleti.....Köstendil sancağı kazalarından Kumanova kazasıKaryesinde mukim ahalisinin emlak, arazi ve temett atını mübeyyin defterdir” şeklinde başlamaktadır. Bazı defterlerin başında “müslim”, “gayrimüslim” ibareleri de yazılmış ancak bu uygulamanın yapılmadığı defterler de olmuřtur⁸⁰. Gayrimüslimler isimlerinin sonunda zımmi olarak belirtilmişlerdir. Bu bölge de madenlerin olması sebebiyle bazı köylerin yazıldığı defterlerin başına “madenciyan ahalisinden” ibaresi de konulmuřtur⁸¹.

Defterler tutulurken ilk başlara genellikle o deftere ait mahalde ikamet etmeyen ancak orada şerikleri ve hizmetkarlarıyla işlettikleri tarla ve bahçeleri olan çiftlik sahibi

⁷⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15372,15373.

⁸⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15356, 15357 ,15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420, 15421, 15422, 15423, 15424, 15425, 15426, 15427, 15428, 15429, 15430, 15431, 15432, 15433, 15434, 15435, 15436, 15436, 15437, 15438, 15439, 15440, 15441, 15442, 15443, 15444, 15445, 15446, 15447, 15448, 15449, 15450, 15451, 15452, 15453, 15454, 15455, 15456, 15457, 15458, 15459, 15460, 15461, 15462, 17659.

⁸¹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15384.

müslimler kendilerine hane numarası verilmeksizin yazılmışlardır⁸². Bunun yanında imamlar da kimi zaman defterin başında yazılmışlar⁸³, ancak benzer uygulamalara papazlarda rastlanmamıştır⁸⁴. Başka karyelerde oturup buralardaki bağlarından hasılat ya da dükkanlarından hisse veya kar alan kişilere, ticaret yapanlara da hane numarası verilmemiştir⁸⁵. Müslümanlar genellikle “Abdullah Bey bin Salih Ağa” şeklinde yazılırken, gayrimüslimler için “Milodan veled Kusto” ibaresi kullanılmıştır. Ancak bazı defterlerde müslimler için de “veled-i” kelimesinin kullanıldığı görülmüştür⁸⁶.

İsimlerin üst tarafına şahısların meslekleri; “ashab-ı çiftlikandan”, “ashabı ziraatten”, “erbab-ı ticaretten”, “adi hizmetkar”, “ırgatçı makulesi” şeklinde kaydedilirken⁸⁷ isimlerin hemen başına da yaptıkları işler “bakkal, dülger, meyhaneci, imam, müezzin, papaz” şeklinde yazılmışlardır⁸⁸. Kaydedilen kişinin hanesi yoksa, “Abduh beyin çiftliğinde mukim olduğu” ibaresiyle belirtilmiştir⁸⁹. Bunun yanında bazı şahısların meslek bölümüne “hanesi olmayıp ve hizmetkarlık etmeğe kudreti olmadığından şunun bunun iaşesiyle idare olunmakta olduğu” ya da “fukara makulesi” ifadelerle açıklama yapılmıştır⁹⁰. Bazı karyelerde çiftlikler olduğundan bazı hane sahiplerinin başına “şerik”, “teroğan”⁹¹ “kesimci” oldukları yazılmış bu kişilere hane numarası verilmekle beraber meslek bölümlerine “adi hizmetkar” veya “ashab-ı ziraatten” yazılmıştır⁹². Mesleklerin ardından vergi bilgileri sırasıyla verilmiştir. Kişi gayrimüslim ise mesleğinin hemen ardından ödediği cizye “ala, evsat, edna” olarak “sene-i sabıkada evsat cizye evrakı aldığı” cümlesiyle yazılmıştır. Bu bölgede emlak veya arazisi yazılmış olup başka bir yerde ikamet etmekte olanların cizyeleri bu defterde belirtilmemiştir. Cizye vergisinden sonra “sene-i sabıkada vergi-i mahsusadan bir senede vermiş olduğu” ifadesiyle vergi-i mahsusa miktarları yazılmıştır. Bu vergiyi

⁸² BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15360, 15361, 15381.

⁸³ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15421.

⁸⁴ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15365.

⁸⁵ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15441, 15377.

⁸⁶ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15364.

⁸⁷ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377, 15381.

⁸⁸ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377.

⁸⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15398.

⁹⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15409.

⁹¹ Kumanova Kazası Temettüat defterleri incelendiğinde teroğan adı altında kaydedilenlerin, kaydedildiği karyede her hangi bir arazisi olmayıp, vergi-i mahsusa hariç diğer vergileri ödeyen hizmetkarlar olduğu anlaşılmaktadır.

⁹² BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15417.

vermeyenler de olmuştur. Örneğin imam “evkaftan” ifadesi yazılarak vergi-i mahsusadan muaf olarak gösterilmiştir⁹³. Başka bir hanede mukim olup bu defterde emlak ve arazisi olanların da vergi-i mahsusaları genellikle yazılmamıştır.

Bu vergilerin ardından ziraat ile meşgul olanlardan alınan aşar vergisi kaydedilmiştir. “ Aşar ve rüsûmat olarak sene-i sabıkada bir senede vermiş olduğu” ibaresinin altına hububat ürünlerinin çeşidi, altına aynı değeri ve onun altına da kuruş olarak nakdi tutarı yazılmış ve bunların kendi toplamaları alınmıştır⁹⁴. Hububatın sol tarafına ise kile bazında birim miktarları da ayrıca belirtilmiştir. Bu vergi çeşidinden sonra hayvanı olanlardan alınan ağnam rüsûmu ve sonuna vergi alınan hayvan sayısı belirtilmiştir. Bu verginin akabinde kişinin varsa çayırından alınan saman aşarı, bağından alınan bağ aşarı ya da duhan aşarı yazılmıştır. Gayrimüslimlerin bağ aşarı bazı defterlerde zecriyye olarak adlandırılmışsa da Kumanova’ya ait defterlerde bu ifadeye rastlanmamıştır. En sonunda ise “rüsûmat-ı maktu” veya “rüsûmat-ı perakende” isimli vergi miktarları yazılıp hepsinin toplamı alınmıştır.

Hane reisinin isminin altında ise sahip olunan tarla, bahçe, hayvan, dükkan, değirmen, varsa meslek ve bütün bunların gelirleri kaydedilmiştir. Kişi çiftlik sahibi ise bu belirtilmiş, hizmetkarlarıyla ve şerikleriyle mezru tarlaları ve kiraya verdiği tarlaları ayrı ayrı dönümleriyle beraber yazılıp hasılatları kaydedilmiştir⁹⁵. Şerikleriyle mezru tarlaları olanların hasılatları toplanırken şeriklerinin payları düşülerek son toplama yazılmış dolayısıyla bilgisayar toplamı ile defterdeki toplamlar çiftlik sahiplerinin kayıtlarında farklılıklar göstermiştir. Tarlanın toplam hasılatı dönümün altına yazılmış ve ardından şeriklerinin payı düşülmüştür. Kişi tarlanın sahibi ise tarlanın dönümü (bazen de evlek olarak) yazılır ve hasılatı senevisi de kaydedilir. Ancak kişi şerik veya kiracı ise “ziratinden” ifadesi eklenerek “burçak ziraatinden” şeklinde belirtilir⁹⁶. Hasılatların Hicri 1260 ve 1261 yıllarının ikisi de yazılmıştır fakat genel toplamda 1260 yılına ait hasılatlar hesaplanmıştır. Kişi hizmetkarlıktan yada ırgat olarak bir gelir sağlıyorsa bu da defterde ayrı kalemler halinde kaydedilmiştir. Tarlaların yanına eğer varsa bağlar ve çayırlar da dönüm ve hasılatlarıyla kaydedilmişlerdir.

⁹³ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15421.

⁹⁴ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15381.

⁹⁵ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15453.

⁹⁶ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15461.

Tarlalardan sonra hayvanlar küçük baş hayvanlardan başlamak suretiyle sayıları belirtilerek yazılmış ve hasılatları isimlerin altında verilmiştir. Yavru hayvanlar da ayrıca belirtilip kaç senesinde hasılat alınacaksa onların da yazıldığı defterler olmuştur⁹⁷. Hayvanların akabinde varsa değirmen, arak kazanı sahip olunan dükkan gibi gayri menkuller hasılat-ı senevileri ile birlikte kaydedilmiştir. Gayri menkulün sayısı belirtilmemiş ise genellikle hisseli bir yer olup hissesine düşen hasılat yazılmıştır⁹⁸. Yer eğer kirada ise “kiraya verdiği” ya da “icara verdiği” şeklinde not düşülmüş ve hasılatı yazılmıştır. Hane reisi bir mesleği yerine getiriyorsa “... sanatıyla meşgul olduğu” ifadesi, dükkanı bir meslek erbabında kirada ise “...dükkanı” ifadesi kullanılarak kaydedilmiştir. Örnek olarak şahıs boyacı ise boyacı Yuan diye kaydedilip hemen altına “mütemekkin olduğu hanesinde sanatıyla meşgul olduğu” cümlesi yazılmıştır. Dükkan kirada ise malları arasına “kiraya verdiği bakkal dükkanı” ibaresi yazılıp altına da “bedel-i icaresi” ifadesiyle hasılatı kaydedilmiştir. Hisselilerde yukarda belirtildiği gibi gayrimenkulün sayısı verilmeksizin adı belirtilip “hissesi” yazıldıktan sonra “bedel-i icaresi” ibaresiyle hasılatı yazılmıştır⁹⁹. Bu şekilde tamamlanan defterler en alta toplam vergi ve temettüat miktarı eklenip ilgili mercilere gönderilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Kumanova Temettüat Defterlerinin sayımını 4 katip 6,5 ay çalışarak tamamlamış ve bu işlem için “katip” ünvanıyla kayıtlı memura 500, “diğer katip” ünvanıyla çalışan 3 memura da 300 kuruş maaş verilerek, 9.100 kuruş memur maaşı ve 300 kuruş kırtasiye toplamıyla 9.400 kuruşa mal edilerek bu çalışma tamamlanmıştır¹⁰⁰.

⁹⁷ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355.

⁹⁸ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377, 15421, 15439, 15462, 15759.

⁹⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377.

¹⁰⁰ Zafer Atar, “Balkanlarda Temettüat Tahriri (Tırhala, Üsküp Drama Sancakları Örneklerinde)”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. XII/2, İzmir: 2012, s. 402.

2. KUMANOVA’NIN TARİHİ, COĞRAFI VE SİYASİ AÇIDAN İNCELENMESİ

2.1. Kumanova’ya Adını Veren Türk Topluluğu Kumanlar (Kıpçaklar)

Orta Asya’dan çıkıp Karadeniz, Orta Avrupa ve Balkanlar’da boy gösteren Kuman Türkleri Ruslar’ın, Bizanslılar’ın, Araplar’ın, Makedonlar’ın, Bulgarlar’ın, Macarlar’ın ve diğer milletlerin tarihinde önemli rol oynamışlardır¹⁰¹. Kuman Türkleri farklı milletlerce farklı isimlerle anılmışlardır. Ruslar bunları Polovets diye adlandırırken, Almanlar Falben, Macarlar Kun, Grek ve Latin kaynakları Cumanus isimlerini kullanmışlardır¹⁰². müslüman kaynaklarda ise bu topluluk Kıpçak ismiyle anılmıştır¹⁰³. Bu isimler ortak olarak ‘sarı, sarımsı, solgun’ anlamlarına gelmektedir¹⁰⁴.

Kıpçak kelimesinin etimolojisi hakkında farklı görüşler ileri sürülüp tartışılmış ancak kesin bir sonuca varılamamıştır. Kuman isminin etimolojisini ise Rasonyi, Nemeth Gyula’nın görüşlerini şu şekilde aktararak açıklamıştır:

“Nemeth Gyula’nın görüşüne göre bu isim Türkmen isminin Türk sözünden teşekkül ettiği gibi, *kun* isminden teşekkül etmiştir. *Kun* ismine gelince, daha evvel rol oynamış olan *Hun* ismiyle münasebettardır. Bu söz bütün Avrasya’da en çok dağılmış olan sözlerden biridir. Mongolcadaki *kūmun*, Göktürk- Uygur *kün*, Vogul *khum*, Macarcadaki *him*, Votyak ve Semoyedçe *kum*, Züryencede *komi*, sözleri hep aynı menşee gitmektedir. Belki de Latincedeki *homo* ve Gotça *guma* sözleri de bunlardandır. Hepsinin esas manası insan, erkek demektir.”¹⁰⁵

Kuman Türkleri, V.- VII. Yüzyılları arasında Orta Asya’da Amur Irmağının çevresinde yaşarlarken XI. Yüzyılın başlarında Çinlilerin saldırısına uğrayınca batıya doğru harekete geçip Karadeniz’in kuzeyine yerleşmeye başlamışlar ve bu sebeple de

¹⁰¹ Yusuf Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. Basım: Özel Seri, Üsküp: Logos A, 2010, s.56.

¹⁰² Rasonyi, L. **Doğu Avrupada Türklük**, (Hz. Y. Gedikli), İstanbul: Selenge Yayınları, 2006 s. 116

¹⁰³ Ahincanov, S. M. Türk Halklarının Katalizör Boyu Kıpçaklar, (Çev. K. Yıldırım), İstanbul: Selenge Yayınları, 2009, s.17.

¹⁰⁴ Uydu Yücel, Mualla. “Kıpçaklar”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, Ankara: İSAM, 2002, S. 420

¹⁰⁵ Rasonyi, s.116.

Ruslar'ın ve Orta Avrupa'nın endişelenmelerine neden olmuşlardır¹⁰⁶. 1061 yılından itibaren sık sık düzenledikleri saldırılarla Rus bozkırlarını ele geçirmeye başlayan Kuman Türkleri Bizans'a isyan eden Peçeneklerle beraber Edirne'yi muhasara ettiler ve Bizans üzerine de çok sayıda akınlar düzenlediler¹⁰⁷. 1078 yılından sonra Kumanlar ve Peçenekler Tuna ve Sava Irmaklarının güneyine kadar uzanan topraklarda bir federasyon kurdular ve bu federasyon 1091 yılına kadar devam etmiştir¹⁰⁸. 1090'lı yıllarda Macaristan'da, Lehistan'da ve Bizans'ta görünen bu topluluk 1103 yılında Ruslar tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmışlardır. Bu arada bu toplulukların ilişkileri sadece savaş olarak değil kültürel olarak da ilerlemekteydi. Ruslar zaman zaman Kıpçaklardan askeri destek almışlar ayrıca bu iki topluluk arasında evlenmeler de gerçekleşerek Kıpçak folklor birikiminin Rus kültürüne aktarılması sağlanmıştır¹⁰⁹. Hatta Rusların önemli kaynaklarından biri olan İgor Destanının konusu da Rus- Kuman ilişkileridir¹¹⁰. Bunun yanında Kumanlar da bu ilişkiler sonucunda Slavyan ve Rus isimlerini kullanma adetini benimseyen ilk Türk halkı olmuşlardır¹¹¹.

Kuman Türkleri çeşitli dinleri benimsemişlerdir. Tek tanrılı Gök Tanrı/ Şamanizm yanında zaman içinde Mani dini, Hristiyanlık ve İslamiyet bu dinlerin arasında yer almışlardır¹¹². XII. Yüzyıldan itibaren Kumanlarla Macarların ilişkileri artarak devam etmiştir. XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Moğol istilasından sonra Kumanların bir kısmı Balkanlar'a inerken bir kısmı Macaristan'da kalarak Hristiyanlığı kabul ettiler¹¹³. 1278 yılında yapılan bir antlaşma ile de Kumanların yaşam tarzlarına Macar yöneticilerce müdahalede bulunulmuş¹¹⁴ müslüman olmayanlar hristiyanlığı seçerken müslüman olanlar ise zorla kiliseye gitmek, hristiyan Macarlarla evlenmek, sünnet olmamak, domuz eti yemek gibi baskılara maruz bırakılmışlardır¹¹⁵.

¹⁰⁶Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s.56-57.

¹⁰⁷ Uydu Yücel, "Kıpçaklar", s. 420.

¹⁰⁸Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s.56-57.

¹⁰⁹ Umay Türkeş Günay, **Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe**, 2. Baskı Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 180.

¹¹⁰ Rasonyi, Yayınları s. 124.

¹¹¹ Hasan Ata Abeşi, **Türk Kavimleri Tarihi**, İstanbul: Şa-to Türkiyat, 2001, s. 156.

¹¹² Umay Türkeş Günay, **Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe**, s. 181.

¹¹³ Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s.58.

¹¹⁴ Rasonyi, s. 127.

¹¹⁵ Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s.58.

Ömer Lütfi Barkan Rumen milletinin de ırki terekübünde ve vatan teşekkülünde Kumanların büyük rolü olduğunu tespit ederken XII. Asırda ikinci Bulgar çarlığının esaslarının da ayrıca Bulgarlarla kaynaşmış olan Kumanlar tarafından tanzim ve idare edildiğini belirtmektedir¹¹⁶. Barkan, Kumanların ve diğer Türk kavimlerinin Balkanlardaki etki ve izlerini şu şekilde özetlemektedir¹¹⁷;

“Görülüyor ki Orta Avrupa ve Balkanlarda bir çok milletlere kendi bol kanlarından veren ve idareci bir hakim sınıf temin eden çeşitli Türk kavimleri, bu milletlerin askeri ve siyasi hayatında mühim roller oynadıktan sonra, dillerini ve siyasi istiklallerini kaybettikleri için Balkan milletleri arasında eriyip gitmişlerdir.”

Balkanların dışında Selçuklulara bağlı iken bağımsız bir kimlik kazanan Irak'taki Kıpçakoğullarının (Kumanların) da kimi zaman bağımsız, kimi zaman Eyyubilere kimi zamansa Musul Atabegliği'ne bağlı olarak varlık gösterdikleri bilinir¹¹⁸. Mısır'da Eyyubi Devleti yerli halktan ordu kurmadığı için bir çok Kuman Kıpçak genci paralı olarak Eyyubi ordusuna girmiş ve yüksek mevkiler kazanmışlardır¹¹⁹. 1250 yılında İzzeddin Aybeg'in kendisini sultan ilan etmesiyle Memlükler devleti kurulmuş ve bu devletin sultanları Kıpçak asıllı olduklarından¹²⁰ Mısır'da on dördüncü yüzyılın sonlarına kadar sürecek olan bir Türk devleti kurulmuş oldu¹²¹.

Günümüzde de hala Özbek, Kırgız, Başkırt ve Nogaylar arasında büyük kabileler ya da küçük gruplar olarak Kıpçak adını taşıyan topluluklar bulunmaktadır¹²².

2.2. Kumanova Bölgesinin Coğrafi Özellikleri

Kumanova bugün Üsküp'ün kuzey doğusunda ve Makedonya'nın kuzeyinde Sırbistan sınırına yakın bir şehirdir. Üsküp'ün 35 kilometre kadar kuzey doğusunda

¹¹⁶ Ömer Lütfi Barkan, **Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1**, 1. Baskı, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980: s. 396.

¹¹⁷ Barkan, **Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1**, s. 396.

¹¹⁸ Uydu Yücel, “Kıpçaklar”, s. 420.

¹¹⁹ Erol Güngör, **Tarihte Türkler**, 11. Baskı, Ötüken, İstanbul, 2003: s. 49.

¹²⁰ Uydu Yücel, “Kıpçaklar”, s. 420.

¹²¹ Güngör, s. 49.

¹²² Uydu Yücel, “Kıpçaklar”, s. 420.

bulunan şehir, Selanik, Üsküp, Niş, Belgrad demiryolu üzerinde yer alır¹²³. Aşırı dağlık olmamakla birlikte denizden yüksekliği 309 metredir ve ılık bir iklime sahip olduğu söylenebilir¹²⁴. Ayrıca en kurak ayında bile bol yağış alan yağmurlu bir bölgedir¹²⁵. Kratova, Kalkandelen, Koçani, Köstendil kazaya yakın komşularıdır. Bugün Makedonya’da Üsküp ve Manastır’dan sonra üçüncü büyük şehirdir¹²⁶.

2.3. Osmanlı Yönetimi Öncesi Kumanova

14. Yüzyılda Osmanlı yönetimine geçmeden önce Balkanlar Türk topluluklarının akınına uğramış ve bu topluluklar tarafından üzerinde çeşitli hanedanlar ya da organizasyonlar kurulmuş olan bir bölgeydi¹²⁷. Adını 12. yüzyıldan itibaren bu bölgeye yerleşen Kumanlardan (Kıpçak Türkleri) alan Kumanova bugünkü Makedonya Cumhuriyeti’nin kuzeyinde kurulmuş bir kasabadır¹²⁸. 447-448 yıllarında bölgeden geçen Atilla’nın ne kadar kaldığı bilinmese de bölgede bazı izler bıraktığı görülmektedir¹²⁹. Hun Türkleri’nden sonra bölgede varlık gösterip iz bırakan Avar Türkleri’ni 9. yüzyılda Proto Bulgar Türkleri izlemiştir. Proto Bulgar Türkleri Omurtag Han döneminde şimdi Kumanova olarak adlandırılan bölgeyi ele geçirmiş ve günümüzde bu topraklarda yaşayan milletlerin dillerinde ve diğer değerlerinde izler bırakmışlardır¹³⁰. Bölge 1014-1025 yılları arasında Bizans Peçenek mücedelesine sahne olmuş ve Peçeneklerin eline geçmişti¹³¹. 1064 yılında Kuman Türkleri’nin de bölgeye gelmesi yeni gelişmeleri beraberinde getirmiş ve Kuman Türkleri 1079 yılında Peçenek Türkleriyle beraber başkenti Kumanova olan bir Kuman Peçenek Türk federasyonu kurmuşlar ve bu federasyona diğer Türk grupları da katılmışlardır¹³². Bizans’ın çeşitli siyasi çalışmalarıyla Kumanların Hristiyan olan kesiminin Federasyondan ayrılması neticesinde ortaya çıkan savaşta Peçenekler savaşı kaybetmiş ve değişik bölgelere

¹²³ Machiel Kiel, “**Kumanova**”, İslam Ansiklopedisi, C. 26, Ankara: İSAM, 2002, S. 363.

¹²⁴ <http://en.climate-data.org/location/198510/> (24/01/2016)

¹²⁵ <http://en.climate-data.org/location/198510/> (24/01/2016)

¹²⁶ <http://makedonyaturkleri34.tr.gg/KUMANOVO.htm> (15/07/2015)

¹²⁷ Halil İnalcık, **Osmanlı ve Modern Türkiye**, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul: 2013, S.9-10

¹²⁸ Machiel Kiel, “**Kumanova**”, s. 363.

¹²⁹ Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s. 77.

¹³⁰ age, s. 83.

¹³¹ age, s. 92.

¹³² age, s. 92-93.

dağılmışlardı¹³³. 14. Yüzyılda Velbuzd (Köstendil) Prenslığı'ne bağılı bir köy olan Kumanova Balkan Fetihleri döneminde Osmanlı Devleti'nin eline geçmiş ve Birinci Dünya Savaşına kadar Osmanlı yönetiminin elinde kalmıştır.

2.4. Osmanlı Yönetimi Altında Kumanova

I. Yüzyıldan itibaren Balkanlara gelmeye başlayan Türk unsurlar 14. yüzyıldaki Osmanlı fetihlerine kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Osmanlıların bölgeyi fethetmeye başlamasıyla Anadolu'dan bu bölgeye müslüman grupların yerleştirilmesi süreci başlamıştır. Bu iskan politikasının en önemli amacı yeni ele geçirilen bölgelerin Türk yurdu haline gelmesini sağlayarak müslümanlaştırmak ve artan nüfus ile birlikte devlet nüfuzunu ve sistemini tesis etmektir¹³⁴. Bu fetihler sırasında Osmanlı yönetimine geçmiş olan ve halkının bir kısmı aslen Türk olup asimile olarak hristiyanlaşmış olan Kumanova'ya 14. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan getirilen müslüman gruplar yerleştirilmiştir. Kumanova adının ilk geçtiğı yazılı kaynak olan 1517-1519 yıllarına ait bir tahrir defterine göre bölgede 19 Türk ve 33 hristiyan hane varken¹³⁵, 1570 yılına ait bir toprak kaydında 20 müslüman ve 10 hristiyan hanenin ayrıca 7 de bekar müslümanın bulunduğu görölmektedir¹³⁶. 1573 yılına ait toprak kayıtlarından Kumanova civarında Türk- hristiyan nüfusun birlikte yaşadığı 27 köyün, ayrıca 128 adet de hristiyan köyünün bulunduğu bu köylerde de toplam 599 Türk ve 5000 hristiyan'ın yaşadığı anlaşılmaktadır¹³⁷. 1583 yılındaki kayıtlarda ise kaza merkezi'nde müslüman Hane sayısı 14'ü sonradan müslüman olduğu bilinmekle beraber 52'ye çıkmıştır¹³⁸. 1665 yılında Kumanova, Evliya Çelebi'ye göre Üsküp sancağına bağılı 150 akçe payeli bir kadılık ve voyvodalık olup çarşı içinde bir tekke, hamam, han, kafi miktarda dükkan, değirmen ve 600 adet kiremitli evi

¹³³ age, s. 94.

¹³⁴ Yusuf Halaçoğlu, XVI. Y. Y. Da Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri, **Belleten**, C. LIII, Sa. 207-208, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989, s. 637-638.

¹³⁵ Kiel, "Kumanova", s. 363.

¹³⁶ Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s. 167

¹³⁷ age, ss. 177-179.

¹³⁸ age, s. 210.

barındırmaktaydı¹³⁹. 1861 yılında Johann Georg von Hahn kasabanın önemli bir ticaret merkezi olduğunu ve şehirde bulunan 650 hanenin 300'nün müslümanlara, 350'sinin ise Bulgarlara ait olduğunu anlatmıştır ve 30 yıl önce kasabada sadece 40 evin bulunmasını da 17. Yüzyılda gerçekleşmiş olan Avusturya istilasıyla açıklamıştır¹⁴⁰. 1844 sayımları göz önüne alındığında kaza merkezi ve köylerinde toplam 4337 hane olduğu bilindiği için hane sayısı ortalama 5 ile çarpılarak toplam nüfusun aşağı yukarı 21.685 olduğu ifade edilebilir¹⁴¹. 1895 yılında Kumanova'da bir kaza merkezi ve 109 adet köy olup kazada yaşayan 48.421 kişiden 34.191'i hristiyan, 14.730'u ise müslümandır¹⁴². Zaman içinde giderek gelişen ve büyüyen kasabada 1903 yılında artık 16 cami, 5 manastır, 388 depo ve fırın, 7.128 ev, bir hamam, bir saat kulesi, bir medrese, bir rüşdiye, 68 yemekhane, bir telgrafhane ve 12 çeşme bulunmaktaydı¹⁴³. Kasabada tarımın yanında yünlü dokuma, kumaş, halı, battaniye sektörü de oldukça gelişmiş durumdaydı¹⁴⁴. 1896 yılında Şemseddin Sami kasabanın Üsküp'den Sırbistan'a giden yol üzerinde olduğu için ticari öneminin fazla olduğunu sebze ve meyva çeşitleriyle beraber tütün ve kenevir de yetiştirildiğini, hayvanlardan en çok koyunun yetiştirildiğini, haftada birkaç kez pazar kurulduğunu ifade etmiş ayrıca kaza merkezi nüfusunu 4.500 toplam nüfusu ise 30.000 kişi olarak tespit etmiştir¹⁴⁵.

¹³⁹ Evliya Çelebi Muhammed Zilli İbni Derviş, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C.5, İlk Tab, Müellifi: Ahmed Cevdet, Dersaatdet, İkdam Matbaası, H. 1315, s.562-563.

¹⁴⁰ J. G. von Hahn' dan aktaran Machiel Kiel, **Some Little-Known Monuments of Ottoman Turkish Architecture in The Macedonian Province**, Güneydoğu Avrupa Araştırma Dergisi, Sayı,4-5, 1975-1976, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iugaad/article/view/1023014628/1023013844>, (20 Haziran 2015) s.161-162.

¹⁴¹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420, 15421, 15422, 15423, 15424, 15425, 15426, 15427, 15428, 15429, 15430, 15431, 15432, 15433, 15434, 15435, 15436, 15436, 15437, 15438, 15439, 15440, 15441, 15442, 15443, 15444, 15445, 15446, 15447, 15448, 15449, 15450, 15451, 15452, 15453, 15454, 15455, 15456, 15457, 15458, 15459, 15460, 15461, 15462, 15463.

¹⁴² Hamzaoglu, **Balkan Türklüğü**, C. III. s. 284.

¹⁴³ age, s. 321.

¹⁴⁴ Kiel, **Some Little-Known Monuments of Ottoman Turkish Architecture in The Macedonian Province**, s. 162.

¹⁴⁵ Şemseddin Sami, **Kamus'ul Alam**, C. 5, İstanbul, Mihran Matbaası, H. 1314/1896, s. 3768.

2.5. Osmanlı Sonrası Kumanova

Kumanova Osmanlı yönetiminin elinden ilk kez 1689 2. Viyana Kuşatması esnasında çıkmıştır ve kısa bir süre sonra tekrar geri alınmıştır. Ancak 20. yüzyılın başlarında bölgede yaşanan problemler giderek artmıştır. Balkan savaşları esnasında Sırplarla Türklerin arasında gerçekleşen çarpışmaların meydana geldiği bu bölge 1915-1918 yılları arasında Bulgaristan tarafından işgal edilmiş ardından da Sırbistan Krallığı'nın eline geçmiştir¹⁴⁶. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede Sosyalist Yugoslavya kurulmuş ve şehir bu yönetimin kontrolünde bir sanayi kenti olarak gelişirken 1950'li yıllarda bölgedeki Türkler Türkiye'ye göç etmiştir. Türkler'den boşalan yerler de müslüman Arnavutlar'la doldurulmuştur¹⁴⁷. 1990'dan sonra Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasıyla kasaba bu yönetimin eline geçmiştir ve halen de Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde bir belediye olarak yönetilmektedir. 2002 sayımlarına göre şehirde 63.746'sı Makedon, 27.290'ı Arnavut, 9.062'si Sırp, 4.256'sı Roman ve 262'si Türk ve diğerler halklardan olmak üzere 105.484 kişi yaşamaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁶ M. Türker Acaroğlu, **Balkanlarda Türkçe Yer Adları Klavuzu**, 1. Baskı, İstanbul; I Q Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s.168.

¹⁴⁷ Kiel, "Kumanova", s. 363.

¹⁴⁸ <http://www.gostivar.org.tr/haber-detay.asp?haberid=2067> (20 Haziran 2015)

3. KUMANOVA KAZASININ SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Kumanova Kazasının Osmanlı İdari Yapılanması İçindeki Yeri ve Kazada Bulunan Karyelerin İsimleri

Kumanova kazasının 1844 yılında tutulmuş Temettüat Defterlerinde belirtilmiş idari yapılanması dönemin Osmanlı Devleti klasik idari yapılanmasıyla uygunluk içerisindedir. Kumanova kazası idari olarak Üsküp eyaleti Köstendil sancağına bağlı bir kaza olarak tespit edilmiş, kazaya ait köyler ve karyeler de “Üsküp eyaleti mülhakatından Köstendil sancağı sazalarından Kumanova kazası..... karyesi” ifadesiyle kayıt altına alınmışlardır¹⁴⁹.

Bu çalışmada Kumanova kazasına ait 109 defter içinde 118 karye incelenmiştir. Yukarıda da açıklandığı üzere kimi defterlerde iki karye bir deftere kaydedilmiştir ve biz de böyle durumlarda iki karyeyi ayırmadan aynı defter içinde inceleyerek defterlerdeki uygulamaya sadık kalıp çalışmayı 109 defter üzerinden tamamladık.

Yapılan çalışmada bazı köy isimlerinin iki ayrı defter olarak tutulduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde olmasının iki nedeni vardır. Defterler tutulurken kimi karyeler Şûşova’da, Rugince’de ya da kaza merkezinde (nefs-i kasaba) olduğu gibi müslim ve gayrimüslim olarak ayrılmış ve iki ayrı defter olarak düzenlenmiştir¹⁵⁰. Kokoşîn, İpcinyah, Lipkova, Pâlmış, Vînce, Bilâkofçe, Orâh, Novasel, Çavûşlu (Klecevcı) isimli karyeler de ise karyeler hem normal hem de madenciyan ahalisi olarak ayrılıp ayrı defterler halinde tutulmuşlardır. Ancak madenciyan ahalisi olarak düzenlenmiş defterlerde madencilik ile ilgili hiçbir veriye rastlanmamıştır¹⁵¹.

¹⁴⁹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15355.

¹⁵⁰ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377, 15434, 15367, 15369, 15463.

¹⁵¹ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15358, 15363, 15369, 15371, 15372, 15373, 15382, 15384, 15385, 15386, 15388, 15403, 15421, 15446, 15449, 15450, 15456, 15463.

Kumanova'ya ait köy ve karyelerde Çavuşlu, Vakıf, Belenli, Atafaklı, Kutlubeg Bektaşlı (Bektaşlı Bala, Bektaşlı Zir), İseli (Asılcılar), Baraklı ve Belence karyeleri hariç diğer köy/karye isimleri Türkçe değildir. Bu isimler de 16. yüzyılda bazı yörük topluluklarının gelip kurduğu köy isimleridir¹⁵². Ancak nüfus bölümünde görüleceği gibi 1844 yılı itibariyle yaşayan ahalinin dini durumlarının artık karye isimleriyle herhangi bir ilgisi yoktur.

Tablo 1
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri
1844-1845

Temettüat Defterlerindeki Karye İsimleri			
Goğanca-i Zir	Nagoriç-i Atik	Makreş	Bûkoflân
Nikolân	Lipkova	Atâfaklı	Râmna
Koynice	Orâh	Dîliga	Dobreşân
Vince	Novasel	Kanârova	Mâlne
Oblâfçe	Orla	İstrimyema Hirkofçe	Kûkliçe
Rejânofçe	Bilâkofçe	Glûbûçiçe	Slopcân
Dobrâç, Vravecvi	Bonya	Çelobek	Bâylofça
Zobofça	İsvînişte, Lejanik	Nagoriç-i Cedîd	Drenek
Kokoşın	Yâçince	Mâtîç	İseli
İzvor	Lûyân	Koliçka	Kokoşın
Zegyân	İstrezofçe	Dimonçe	Bârâklı
Pâlmış	Românofça	Çavuşlu	Tabânofça
Rûgince-i Arnâbûd	Kışâne	Orâşen	Bilâkofçe
Belânovince	Belenli	Jîvine	Orâh
Rûgince-i Derbend	Arbinaşka	Aksânca	Mûrgeş
İstepânçe	Bektâşlı-i Zir	Trestenik	Orîzâr
Çavuşlu, Novaseljani	Sebrâta	Goğanca-i Bâlâ	Alâgence
İpçinyâh	Lobât	Sopot	Kokina, Belatic Kaslagi
İpçinyâh	Mûtilova	Kutlubeg	Dilofça
Vakıf	Belence	Kârlofça	Hotla, Lipkovo
Alâşefçe	Vince	İsvetişnice	Dovjenice
Vîştîçe	Grâdişte	Glâjen, Gosinca,	Rûdâr
Silinmiş	Mâlotan	Voynuk	Grûbicân
Bendâk	Robâliçe	Mûrgeş	Kûçkâr ve Gabreş
İstânofçe	İstrâje	Şûşova- İslam	Konûh
Yaslık	Tâtomir	Bezova	Bektâşlı-i Bâlâ
Pâlmış	İsvîlânçe	Drâgomânca	Kaza Merkezi (Müslim)
			Kaza Merkezi (G.)

¹⁵² Kiel, “Kumanova”, s. 363-364.

KAYNAK: BOA.ML.VRD.TMT.NU: 15355, 15356, 15357 ,15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420, 15421, 15422, 15423, 15424, 15425, 15426, 15427, 15428, 15429, 15430, 15431, 15432, 15433, 15434, 15435, 15436, 15436, 15437, 15438, 15439, 15440, 15441, 15442, 15443, 15444, 15445, 15446, 15447, 15448, 15449, 15450, 15451, 15452, 15453, 15454, 15455, 15456, 15457, 15458, 15459, 15460, 15461, 15462, 15463. (Bu tablodan sonra tablo ve grafiklerin altındaki kaynaklar “**KAYNAK: BOA.ML.VRD.TMT.NU:15355-15463**” şeklinde gösterilecektir.)

3.2. Nüfus ve Yerleşim

Temettüat kayıtları tutulduğu bölgenin nüfusuna ait kesin olmamakla birlikte çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bilgilerin kesin olmamasının nedeni tek tek herkesin değil hane üzerinden sayımın yapılmasıdır. Hane kelimesi Osmanlı Devleti’nde verginin alındığı bir birim olarak tanımlanmış, ancak kaç kişiyi temsil ettiği hakkında kesin bir sonuca varılamamıştır. Ömer Lütfi Barkan bu sayıyı 5 olarak belirlerken Bernard Lewis 5-8, Faruk Sümer ise 7 olarak tespit etmiştir¹⁵³. Suraiya Faroqhi haklarında yeterli bilgi bulunan bölgelerde sabit askeri birliklerin ya da hristiyanların bol olduğu yerlerde manastırlar gibi organizasyonların olması nedeniyle hesap edilemeyecek insanlar olmakla birlikte hane sayısını 3 ile çarparak en az, 4 ile çarparak da azami sayıya ulaşılabilceğini ileri sürmüştür¹⁵⁴. Donald Quataert de 19. yüzyılda Osmanlı ailesini 4 kişi olarak kabul etmektedir¹⁵⁵. Bu bilgiler ışığında Kumanova kazasında bulunan hane sayısı belirtilen rakamlarla çarpıldığında tahmini toplam nüfusa ulaşılacaktır.

Kumanova kazasında toplam 109 defterde 4.357 hane kayıt altına alınmıştır. Fakat bunların bir kısmına hane numarası verilmişken bir kısmına ise verilmemiştir. Bunun sebebi bazı hane reislerinin başka karyelerde ikamet edip kayıt yapılan köylerde ya da karyelerde emlak ve arazilerinin olmasıdır. Bu gibi kişiler hane numarası ile tespit edilmezlerken ödedikleri vergiler ve gelirleri defter sonundaki karye toplamalarına dahil

¹⁵³ Nejat Göyünç, “hane”, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 15, Yıl 1997, s.552-553.

¹⁵⁴ Suraiya Faroqhi, “Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?”, 3. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, s.97-98.

¹⁵⁵ Donald Quatert, “19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri 1812–1914”, (Çev. Suphan Andic), Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914), (Editörler: Halil İnalcık–Donald Quatert), Cilt:2, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004 s. 909.

edilmiştir. Ayrıca bazı çiftlik sahiplerinin birden fazla karyede arazisi olduğundan isimleri farklı defterlerde birkaç kere tekrarlandığı olmuştur. Ancak bunların da gelirleri ve vergileri bulundukları köylerde toplam olarak değil arazilerinin bulunduğu farklı köy ve karyelerde ayrı ayrı kaydedilip hesaplanmıştır. Bu sebeple bu çalışmada köy ve karyeler ayrı ayrı hesaplanacağı için her defter, defterde tutulan kayıtlara sadık kalınarak hesaplanmış yani çiftlik sahipleri bulunduğu her defterde ayrı ayrı sayılmıştır. Aşağıda Tablo 2’de bilgilerin detaylı gösterilmesi amacıyla köy ve karyelerin toplam nüfusları hane numarası ile kaydedilenler, hane numarası olmayan çiftlik sahipleri ve başka yerde ikamet edenler olarak ayrılarak gösterilmiştir.

Tablo 2
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri, Dini Dağılımları ve Hane Sayıları
1844-1845

	Karyelerin İsimleri	Dini Durumu	Hane Sayısı	Çiftlik Sahibi	Başka Yerde İkamet Eden	Toplam
1	Goğânca-i Zîr	Gayrimüslim	55	1		56
2	Nikolân	Gayrimüslim	64	2		66
3	Koynice	Gayrimüslim	17			17
4	Vince	Gayrimüslim	48	3	1	52
5	Oblâfçe	Gayrimüslim	35	3	1	39
6	Rejânofçe	Gayrimüslim	43	2		45
7	Dobrâç, Vraceuti	Gayrimüslim	21	3	1	25
8	Zobofça	Gayrimüslim	33	4	4	41
9	Kokoşîn	Gayrimüslim	32			32
10	İzvor	Müslim	14			14
11	Zegyân	Gayrimüslim	36			36
12	Pâlmiş	Gayrimüslim	28			28
13	Rûgince-i Arnâbûd	Müslim	36			36
14	Belânovince	Müslim	18			18
15	Rûgince-i Derbend	Gayrimüslim	44	5	4	53
16	İstepânçe	Gayrimüslim	37			37
17	Çavûşlu, Novaseljani	Gayrimüslim	14	1		15
18	İpçinyâh	Gayrimüslim	34			34
19	İpçinyâh	Gayrimüslim	14	1		15
20	Vâkîf	Gayrimüslim	11	3		14
21	Alâşefçe	Gayrimüslim	11			11
22	Vîştîçe	Müslim	19			19
23	Silinmiş	12 M.- 31 G.	43			43

Tablo 2
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri, Dini Dağılımları ve Hane Sayıları
1844-1845

	Karyelerin İsimleri	Dini Durumu	Hane Sayısı	Çiftlik Sahibi	Başka Yerde İkamet Eden	Toplam
24	Bendâk	Gayrimüslim	22	1		23
25	İstânofçe	Gayrimüslim	50	1		51
26	Yaslık	Gayrimüslim	13	5		18
27	Pâlmış	Gayrimüslim	42	1		43
28	Nagoriç-i Atîk	Gayrimüslim	23			23
29	Lipkova	Gayrimüslim	15			15
30	Orâh	Gayrimüslim	10			10
31	Novasel	Gayrimüslim	29	6		35
32	Orla	19 M.- 38 G.	57	10	1	68
33	Bilâkofçe	Gayrimüslim	12	1	1	14
34	Bonya	Gayrimüslim	20	8		28
35	İsvînişte, Lejanik	Gayrimüslim	15	10		25
36	Yâçince	Gayrimüslim	35	10		45
37	Lûyân	Müslim	38			38
38	İstrezofçe	Gayrimüslim	48	2	2	52
39-	Românofça	Gayrimüslim	27			27
40	Kışâne	Gayrimüslim	38			38
41	Belenli	Gayrimüslim	15	4		19
42	Arbinaşka	Gayrimüslim	21	1		22
43	Bektâşlı-i Zîr	Gayrimüslim	21	1		22
44	Sebrâta	Gayrimüslim	17	3		20
45	Lobât	37 M.- 16 G.	53	7		60
46	Mûtilova	Müslim	23			23
47	Belence	Gayrimüslim	43	1		44
48	Vince	Gayrimüslim	9	4		13
49	Grâdişte	Gayrimüslim	32			32
50	Mâlotan	Gayrimüslim	35			35
51	Robâliçe	Müslim	21			21
52	İstrâje	Müslim	10			10
53	Tâtomir	Gayrimüslim	13	1		14
54	İsvîlânçe	Gayrimüslim	23			23
55	Makreş	Gayrimüslim	30	1		31
56	Atâfaklı	Gayrimüslim	25	1	2	28
57	Dîlîga	7 M.- 4 G.	11	3		14
58	Kanârova	Gayrimüslim	34			34
59	İstrimyema Hırkofçe	Müslim	28			28
60	Glûbûçiçe	Gayrimüslim	20			20

Tablo 2
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri, Dini Dağılımları ve Hane Sayıları
1844-1845

	Karyelerin İsimleri	Dini Durumu	Hane Sayısı	Çiftlik Sahibi	Başka Yerde İkamet Eden	Toplam
61	Çelobek	Gayrimüslim	51			51
62	Nagoriç-i Cedîd	Gayrimüslim	117	4	2	123
63	Mâtîç	Müslim	93	8		101
64	Koliçka	Gayrimüslim	11	1		12
65	Dimonçe	Gayrimüslim	23	2	3	28
66	Çavûşlu	25 M.- 70 G.	95	9	6	110
67	Orâşen	Gayrimüslim	54	4	1	59
68	Jîvine	Gayrimüslim	19	1		20
69	Aksânca	Müslim	49			49
70	Trestenik	Gayrimüslim	18	2	1	21
71	Goğânca-i Bâlâ	Gayrimüslim	13	1		14
72	Sopot	Gayrimüslim	55	2	2	59
73	Kutlubeg	Gayrimüslim	5	1		6
74	Kârlofça	Gayrimüslim	7			7
75	İsvetişnice	Gayrimüslim	11	1		12
76	Glâjen, Gosinca,	Müslim	33		1	34
77	Voynuk	Gayrimüslim	22	1	1	24
78	Mûrgeş	Gayrimüslim	7			7
79	Şûşova- İslam Hristiyan	26 M.- 6 G.	32			32
80	Bezova	Gayrimüslim	41			41
81	Drâgomânca	Gayrimüslim	30		4	34
82	Bûkoflân	Gayrimüslim	19			19
83	Râmna	Gayrimüslim	32	2		34
84	Dobreşân	Gayrimüslim	27	5	2	34
85	Mâlne	Gayrimüslim	31	2	2	35
86	Kûkliçe	Gayrimüslim	43		11	54
87	Slopcân	Müslim	48			48
88	Bâylofça	Gayrimüslim	89			89
89	Drenek	Gayrimüslim	39			39
90	İseli	7 M.- 31 G.	38	9	2	49
91	Kokoşîn	Gayrimüslim	7	1		8
92	Bârâklı	Gayrimüslim	24	3		27
93	Tabânofça	Gayrimüslim	74	3		77
94	Bilâkofçe	Gayrimüslim	50			50
95	Orâh	Gayrimüslim	72		2	74
96	Mûrgeş	Gayrimüslim	39	4	2	45
97	Orîzâr	21 M.- 3 G.	24	3		27

Tablo 2
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin İsimleri, Dini Dağılımları ve Hane Sayıları
1844-1845

	Karyelerin İsimleri	Dini Durumu	Hane Sayısı	Çiftlik Sahibi	Başka Yerde İkamet Eden	Toplam
98	Alâgence	Gayrimüslim	20	7		27
99	Kokina, Belatic Kaslagi	Gayrimüslim	30	2		32
100	Dilofça	Gayrimüslim	43			43
101	Hotla, Lipkovo	85 M.- 11 G.	96			96
102	Dovjenice	Gayrimüslim	57		2	59
103	Rûdâr	Gayrimüslim	59	4	9	72
104	Grûbicân	Gayrimüslim	35	7	1	43
105	Kûçkâr ve Gabreş	Gayrimüslim	23	2		25
106	Konûh	Gayrimüslim	40	3		43
107	Bektâşlı-i Bâlâ	20 M.- 30 G.	50	4		54
108	Kaza Merkezi (G.)	Gayrimüslim	234		15	249
109	Kaza Merkezi (M.)	Müslim	241	3	5	249
	Toplam		4.055	211	91	4.357

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

Tablo 2 incelendiğinde Kumanova kazasında hane numarası verilmiş 4055, çiftlik sahibi olarak belirtilip hane numarası verilmemiş 211 ve başka yerde ikamet edip bu kazada emlak veya arazisi olduğu için yazılmış 91 olmak üzere toplam 4.357 hane reisinin kaydedilmiş olduğu görülmektedir. Bu sayı 3 ile çarpıldığında toplam nüfus, 13.071, 4 ile çarpıldığında 17.428, 5 ile çarpıldığında ise 21.785 olarak tahmin edilebilmektedir. Karyelerdeki hane reislerinin sayısına bakıldığında en kalabalık karye nefsi-i kasaba olarak adlandırılıp müslim ve reaya ahalisi olarak iki ayrı defterde kaydedilmiş olan kaza merkezidir. Kumanova kaza merkezi 249 müslüman ve 249 reaya olmak üzere 498 haneden müteşekkildir¹⁵⁶. Bu sayı kaza toplamının %11'ine karşılık gelmektedir. Kaza merkezinde oturanların çoğunluğu esnaf veya ticaret ve hizmet erbabı iken diğer karyelerde ikamet edenler çoğunlukla ziraat ile geçinmektedirler. Ayrıca kaza merkezinde de ziraat ile uğraşanlar mevcuttur. Dolayısıyla bu durumdan kaza merkezinde ziraat ile uğraşanları göz önünde

¹⁵⁶ BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15377, 15463

bulundurarak kaza nüfusunun tahminen %90'ının tarım ile %10'unun ise ticaret ile meşgul olduğu söylenebilir.

Son olarak nüfus ile ilgili değerlendirme yapılırken şunu belirtmek gerekir ki Kumanova kazasında 211 adet hane numarası verilmemiş çiftlik sahibi vardır ve bunların 20 tanesi ayrı ayrı karyelerde çiftlikleri olduğu için birden fazla deftere kaydedilmişlerdir ve bu bazı isimlerin tekrar edilmesi olayı 24 kere gerçekleştirmiştir. Gerçek nüfusun hesaplanmasına çalışılırken bu fazlalığın ve ayrıca 27 kişinin de çocuk, yetim, dul karı, fukara gibi tanımlamalarla hane sahibi olamayacağının göz önünde bulundurularak hesaplama yapılması gerekmektedir.

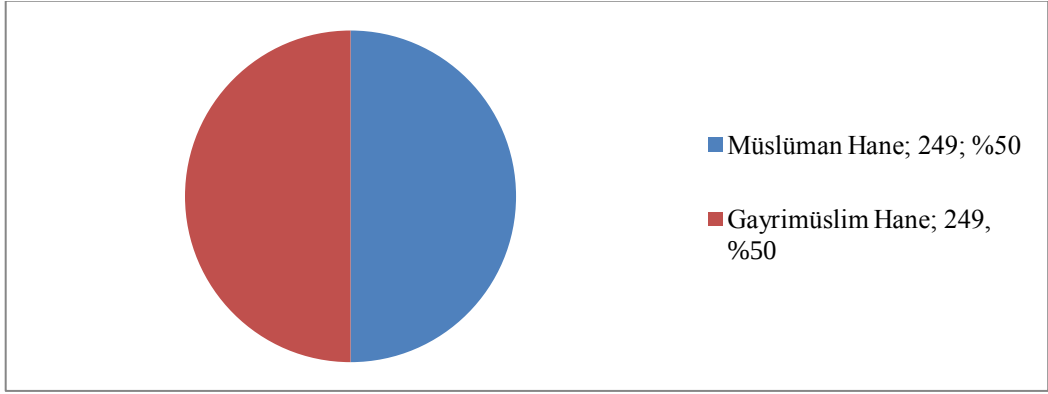
3.3. Dini Yapı

Kumanova'da 1844 yılı temettüat sayımları göz önünde bulundurulduğunda hristiyan nüfusun çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 3 incelendiğinde kaza merkezinin müslüman nüfusuyla gayrimüslim nüfusu birbirine eşitken kırsal nüfusa bakıldığında müslüman nüfusunun daha az olduğu görülmektedir. Kırsal nüfusta müslüman nüfusu toplam nüfusun % 23,17'sini, gayrimüslim nüfus ise % 76,83'ünü oluşturmaktadır. Kaza merkezi de değerlendirmeye katıldığında bu oran, tüm kazada müslüman nüfus % 28 gayrimüslim nüfus ise % 78 olarak değişmektedir.

Tablo 3
Kumanova Kazasının Dini Yapısı
1844-1845

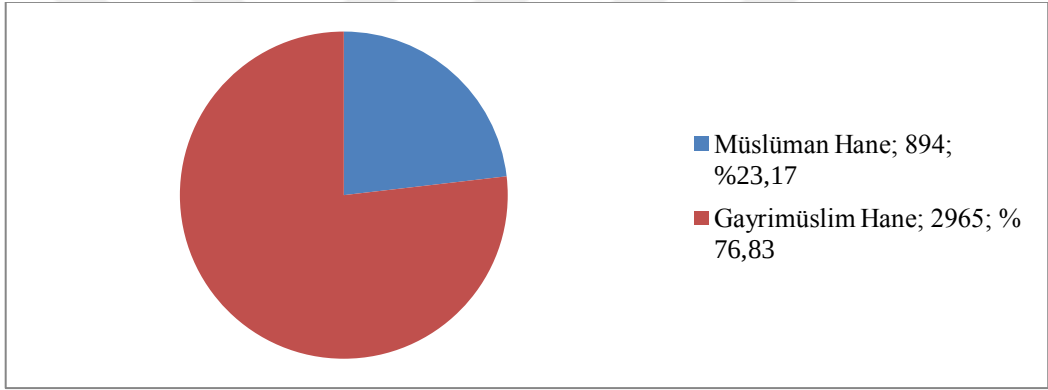
	Müslim (Hane)	Gayrimüslim (Hane)	Toplam (Hane)
Kaza Merkezi (Nefs-i Kasaba)	249	249	498
Kırsal Nüfus	894	2.965	3.859
Toplam	1.143	3.214	4.357

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

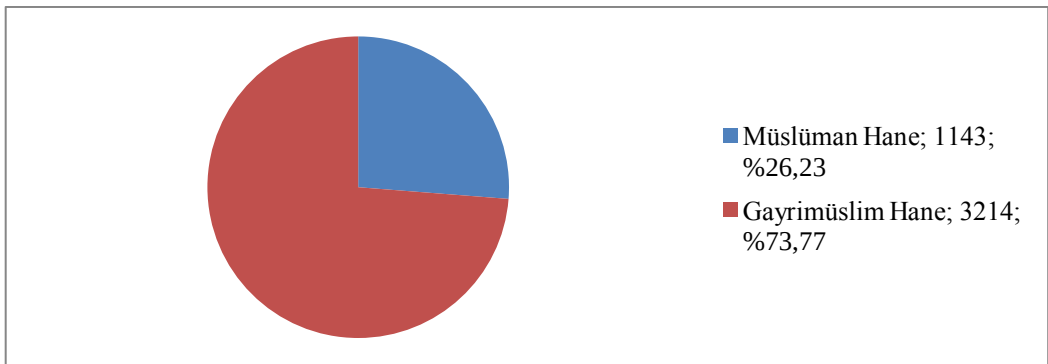
Grafik 1, Kumanova Kazasında Kaza Merkezi Nüfusunun Dini Dağılımı

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 2, Kumanova Kazasında Kırsal Nüfusunun Dini Dağılımı

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 3, Kumanova Kazasında Toplam Nüfusun Dini Dağılımı

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Dini yapıyı karye itibariyle incelediğimizde de gayrimüslim ahalinin ikamet ettiği karyeler 85, sadece müslümanların ikamet ettiği karyeler 14, karışık oturulan karyeler ise 10 adet olarak ortaya çıkmaktadır. Müslüman karyeler Üsküp'ün Kuzey Doğusunda Kumanova kaza merkezinin etrafında toplanmışken, gayrimüslim köyler kaza merkezinin daha doğusunda Kratova'ya yakın bölgelerde toplanmıştır.

4. KUMANOVA KAZASININ İKTİSADİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi

Devletler, vatandaşlarıyla ilgili yerine getirmesi gereken sosyal, kamusal, güvenlik gibi hizmetleri sağlayabilmek, dünyadaki diğer devletler arasındaki yerini muhafaza etmek ve ilerletmek, kısacası varlığını sürdürebilmek için yine vatandaşlarından önceden belirlenen ölçütler üzerinden vergi diye isimlendirilen bir ödeme çeşidini almak zorundadır. Devletin gelir kalemini oluşturan bu yapı, ait olunan bölgenin iktisadi, sosyal, dini durumuyla ve içinde bulunulan dönemin kendi özellikleriyle de aynı anda ilişkilidir.

Osmanlı Devleti ilk dönemlerde mali ihtiyaçlarını karşılarken halka başvurma yolunu bu tanımlamadan biraz daha farklı uygulamıştır. Devletin vergi olarak yaptığı işlerin büyük bir kısmını tımar sistemiyle, merkezi yönetimin doğrudan rol almadığı bir ödeme yöntemiyle yerine getirmiştir¹⁵⁷. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde dönemin getirdiği ihtiyaçlar, dünyanın içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik durum Osmanlı Devleti'nin mali yapısında değişiklik yapmasını gerekli kılmıştır. 16. yüzyılda başarıyla sürdürülen sistem gelişen savaş teknolojileri karşısında tımarlı sipahilerin etkinliğini kaybetmesiyle, dünya ekonomisinde meydana gelen değişmelerin de gittikçe artan nakit sıkıntısına neden olması nedeniyle devlet idaresi ve maliyesinde düzenlemeler yapılması ihtiyacını zaruri kılmıştır¹⁵⁸.

19. yüzyılın başlarında yönetim artan savunma giderlerini karşılamak, orduyu modernleştirmek ve merkezi yönetimi güçlendirmek amacıyla ilk etapta geleneksel mali yapıya uygun uygulamalara (tağşiş, ticari tekeller oluşturma, müsadere vs.) başvurmuş

¹⁵⁷ Vedat Eldem, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi , 1994, s.164.

¹⁵⁸ Şener, s.17-18.

ancak olumlu sonuç alamamıştır¹⁵⁹. II. Mahmut'un kurmaya çalıştığı merkezi vergi sistemi başarıya ulaşamamış, Avrupa'nın ekonomik ve teknolojik gelişimiyle rekabet etmekten daha çok devlete gelir sağlama mücadelesi olarak kalmıştır¹⁶⁰.

Bütün bu gelişmeler tarihsel süreç içerisinde Tanzimat'ı hazırlayan ön koşullar olarak yerini almıştır. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılan mücadelelerin başarıya ulaşmaması daha sistemli bir yönetim ve mali yapı reformunu kaçınılmaz kılmıştır. Gülhane' de okunan fermanın temelini mali ıslahat oluşturmuş hatta idari alanda yapılan ıslahatlar dahi mali merkezîyetçiliği gerçekleştirmek için yapılmıştır¹⁶¹. Merkezi otoriteyi güçlendirmeye çalışan devletin temel amacı gelir toplama işleminde ortaya çıkan problemleri çözmek ve gelire uygun etkin bir vergi toplama sistemi kurmaktır. Dolayısıyla geleneksel ödeme gücünü dikkate almayan bir vergi sistemi yerine doğrudan gelir ve servetin tespit edilmesiyle herkesin vergi yükümlüsü olmasını sağlayan bir sistemin kurulması Tanzimat'ın ana hedeflerinden biridir¹⁶².

Tanzimat'ın getirmiş olduğu bu yenilikler bütün bölgelerde uzaklık ya da özel statüleri gibi nedenlerle uygulanamamış ve bu bölgelerde vergi toplama işi eski usule göre devam etmiştir¹⁶³. Tanzimat'ın uygulanabildiği yerlerde yapılan ilk icraatlardan birisi iltizamın kaldırılarak yerine muhassıllık kurumunun kurulmasıdır. Muhassıllık kurumunun kurulmasıyla mali, askeri ve idari açıdan geniş yetkilere sahip olan valilerin, sancakbeylerinin hatta mütesellimlerin mali yükümlülükleri ortadan kalkmıştır¹⁶⁴. Bu şekilde devlet gelirlerinin üzerinde yerel yöneticilerin değil merkezin tasarrufunun artmasına çalışılmıştır. Fakat muhassılların bu işlemi yerine getirirken bölgedeki etkin kişi ve kurumların yardımı olmadan bu işin yapılamayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple muhassıl atanan yerlerde bir de bir muhassıl-ı mal, iki katip, hakim, müftü, bir asker zabiti ve halktan güvenilir dört kişiyle gayrimüslim reayanın olduğu yerlerde de

¹⁵⁹ Tevfik Güran, **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, Tarihi İstatistikler Dizisi Cilt: 7, 2. Baskı, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2001, s. 3.

¹⁶⁰ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi**, (Çev. Ceren Elitez), 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s. 90-91.

¹⁶¹ Halil İncalcık, **“Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler”**, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, (Editörler: Halil İncalcık–Mehmet Seyithanlioğlu), I. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011 s.175.

¹⁶² Güran, Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918, s.3.

¹⁶³ Şener, s. 23.

¹⁶⁴ Çadırcı, 210.

metropolit ve kocabaşlarından iki kişinin katıldığı bir meclis (muhassıllık meclisi) kurulmasına karar verilmiştir¹⁶⁵. Meclislerin başkanlığı eyaletlerde müşir, sancak ve kazalarda ferik, ferik olmayan bölgelerde de kadı tarafından yürütülmüştür. Muhassıllık kurumu kendisinden beklenen hizmeti görmekte çok başarılı olduğu gözlenememektedir. Zaman zaman yerel eşrafın etkinlik mücadelelerine sahne olan meclisler, vergi salma işlerinde taraf tutulması, meclis içinde yaşanan çeşitli çatışmalar¹⁶⁶, reformları sürdürecektir yeterli yetişmiş insanın olmaması gibi nedenlerle muhassıllık kurumu başarısızlığa uğramış 1842 yılında kaldırılmıştır¹⁶⁷.

4.2. Kumanova Temettüat Defterinde Kaydedilmiş Vergi Çeşitleri

Kumanova temettüat defteri incelendiğinde vergiler; vergi-i mahsusa, aşar, ağnam, rüsümât-ı perakende (maktu) olarak kaydedilmiştir. Ayrıca gayrimüslim tebaadan alınan cizye de defterde kayıt altına alınan bir vergi çeşidi olarak yerini almıştır.

Vergi-i mahsusa, tüm örfi vergilerin kaldırılarak tek bir isim altında alınan ve miktarı liva düzeyinde Maliye Nezareti tarafından belirlenen bir vergi çeşididir¹⁶⁸. Liva düzeyinde belirlenen miktarlar kazalar arasında paylaştırılır, kazanın müdür ve meclis azalarıyla müslüman nüfusun yaşadığı yerlerde imam ve ihtiyarların, gayrimüslimlerin yaşadığı yerlerde de kocabaşı ve papazların katıldığı bir toplantıda mahalle ve köylerin miktarları tayin edilirdi. Son olarak da mahalle ve köyler düzeyinde hane reisleri toplanarak herkesin ödeme gücüne göre ödeyeceği miktar kararlaştırılır, bir defter halinde kaza merkezine gönderilir. Bu belirleme işlemi, mahalle olarak her mükellefin katılımıyla yapılması nedeniyle bu verginin adı an cemaatin ve komşuca olarak da adlandırılmıştır¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Çadircı, 212.

¹⁶⁶ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, 2. Baskı (Tıpkı Basım), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, s. 40-42.

¹⁶⁷ Şener, 43-44.

¹⁶⁸ Tevfik Güran, **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, s. 13.

¹⁶⁹ age, s. 13.

Sözlükte onda bir anlamına gelen öşür kelimesinin çoğulu olan aşar kelimesi Osmanlı Devleti’nde tarım ürünlerinde alınan vergiyi ifade etmektedir¹⁷⁰. 1/3 ile 1/10 arasında değişen oranlarda alınan bu vergi Tanzimat ile birlikte 1/10 oranında alınmaya başlamıştır. Aşar vergisini hem müslüman nüfus hem de gayrimüslim nüfus ödemiştir. Şer-i vergilerin içinde en önemli yere sahip olan aşar, başlarda devlet hazinesine girmeden reaya tarafından tımar ve zeamet sahiplerine ödenirken tımar sisteminin bozulmasından sonra bir dönem mültezimlerce toplanmış daha sonra bu yetki muhassıllara devredilmiş en sonunda da devlet tarafından yetkilendirilmiş memurlar tarafından toplanılmaya devam etmiştir¹⁷¹. Kumanova Temettüat Defterlerinde bu vergi hem aynı hem de nakdi olarak kaydedilmiş ayrıca hububat aşarı, bağ aşarı, saman aşarı, duhan aşarı, bostan aşarı olarak çeşitlendirilmiştir¹⁷².

Adet-i ağnam, Arapça koyun anlamına gelen “ğanem” kelimesinden türetilmiş bir isim olup küçükbaş hayvandan alınan vergi olarak tanımlanmıştır¹⁷³. Bu vergi koyun ve keçilerden değişik oranlarda alınmıştır. 19. yüzyılın başlarında ordunun et ihtiyacını karşılamak için İstanbul’a yakın yerlerden onda bir oranında ve aynı olarak alınırken İstanbul’a uzak mesafelerden nakdi olarak alınmıştır¹⁷⁴.

Osmanlı Devleti’nde toplanan bir başka vergi çeşidi de gayrimüslim tebaadan alınan cizye vergisidir. Cizye vergisi İslam’ın hükümlerine göre yerlerde gayrimüslim tebaadan bir baş vergisi olarak alınan ve dayanağını Kuran’dan alan bir çeşit vergidir¹⁷⁵. Cizye Osmanlı Devleti’nde askerlik yükümlülüğü bulunmayan bütün ehl-i kitap olan reayadan alınmıştır. Ancak kadınlar, sabi sayılan çocuklar, âmâ olanlar, keşişler (din görevlileri), felçliler cizye vergisinden muaf tutulmuşlardır¹⁷⁶. Cizye vergisi mükellefleri üç sınıfa ayrılarak tahsil edilmiştir. Üst sınıf (ala), orta sınıf (evsat), ve alt sınıf (edna) olarak belirlenen mükelleflerin ödedikleri miktarlar birbirinden farklılık

¹⁷⁰ Mehmet Erkal, “öşür”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 34, Yıl 2007, s.97-100.

¹⁷¹ Şener, s. 119-122.

¹⁷² BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360

¹⁷³ Şener, s.140.

¹⁷⁴ Tevfik Güran, **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, s.15.

¹⁷⁵ Mehmet Erkal, **İslam’ın Erken Döneminde Vergi Hukuku Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: İsam Yayınları, 2009, s.228.

¹⁷⁶ Süleyman Sudi, **Osmanlı Vergi Düzeni (Defter-i Muktesid)**, Hazırlayan:Mehmet Ali Ünal, 2. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008, s.43.

göstermektedir. 1804 yılında üst sınıftan alınan vergi 12 kuruş, orta gelire sahip kişilerden alınan vergi 6 kuruş, alt sınıftan alınan vergi ise 3 kuruşken bu miktarlar sırasıyla 1834 yılında 60 kuruş, 30 kuruş ve 15 kuruş olarak tespit edilmiştir¹⁷⁷. Kumanova Temettüat Defterlerinde ise cizye bilgileri “ala, evsat veya edna cizye kağıdı aldığı” şeklinde kaydedilmiş fakat bunlarla ilgili hiçbir miktar belirtilmemiştir. Cizye vergisi İstanbul’da her cemaatin mensup olduğu patrikhane memurları ve esnaf kahyaları aracılığıyla Yeni Cami civarında posta hane olarak kabul edilen bir yerde toplanırken, taşralarda eyalet müşiri tarafından gönderilen memurların yanında yine o yerin piskopos, kocabaşı ve vekillerince toplanır karşılığında da senet verilirdi¹⁷⁸. Ayrıca her mahalle ve köye cizyenin toplandığını gösteren bir belge verilir bu belgeye de “Temessük ya da Tezkire” adı verilirdi¹⁷⁹.

Kumanova Temettüat Defterlerine kaydedilmiş son vergi ise rüsumat-ı perakende ya da rüsumat-ı maktu olarak kaydedilmiş vergidir.

4.3 Kumanova Kazasında Toplam Vergi Yükünün Değerlendirilmesi

Kumanova kazasının Temettüat Defterleri incelendiğinde bölgeye ait vergi ile ilgili bilgiler Tablo 4’teki gibidir. Tablo incelendiğinde 1844-1845 yılına ait toplam vergi tutarının 593.480 kuruş olduğu görülmektedir. Karyelerin toplam tutardaki miktarları incelendiğinde Nagorîç-i Cedîd karyesi birinci sırayı almaktadır. Bu karyeyi sırasıyla Tabânofça, Çavûşlu karyeleri ve ona çok yakın olan Bektâşlı-i Bâlâ karyesi takip etmektedir. Gayrimüslim nüfusun yaşadığı kaza merkezi 8. Sırayı alırken müslüman nüfusun yaşadığı kaza merkezi ise 21 sırada kalmıştır. Bu sıralama incelendiğinde en çok vergi veren karyelerin nüfus bakımından en kalabalık karyeler olmadığı görülmektedir. Hatta en kalabalık olan karyeler müslim ve gayrimüslim nüfusun yaşadığı kaza merkezi olarak bilinen 249’ar kişilik hane sahibi sayısı ile iki ayrı bölgedir ki gayrimüslim nüfusun yaşadığı yer 8. sırada iken diğeri 21. sıradadır. Bunun

¹⁷⁷ Karpat, **Osmanlı Modernleşmesi** s.91.

¹⁷⁸ Şener, s. 115.

¹⁷⁹ Yavuz Ercan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar, **Belleten**, C. LV, s.213, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1991, s. 376.

en önemli sebeplerinden biri vergi çeşitleri arasında en fazla paya sahip olan verginin aşar vergisi olmasıdır ve kaza merkezinde tarım faaliyeti daha düşük olduğu için bu karyeler diğer karyelerle nüfus açısından karşılaştırıldığında vergi açısından en başta olamamışlardır. Vergi paylarında aşarın fazla olması nedeniyle karyelerde bulunan çiftlik sayısı ve büyüklükleri de karyelerin toplam vergideki paylarını etkilemektedir. Dolayısıyla karyelerin toplam vergideki payları nüfusla beraber çiftlik sahibi sayısı ile ilişkilidir.

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duhan Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	6.024,5	5.008	141,60	538,70	512				12.224,80
Nikolân	2.035	5.719	106,10	580	714,75				9.154,85
Koynice	1.120	2.139	39,60	221,10	47,60				3.567,30
Vince	2.171,5	3.016,5	95,03	310,70	199,5				5.793,23
Oblâfçe	2.797,5	3.090	51,60	310,40	339,35				6.588,85
Rejânofçe	2.624	6.365	101,70	602,65	420,80				10.114,15
Dobrâç, Vracevci	1.750	1.432	64,22	151,20	106,12				3.503,54
Zobofça	2.761,5	2.655,5	40,30	267,5	175,10				5.899,90
Kokoşîn	1.506,5	3.206	126,65	329,90	123,15				5.292,20
İzvor	157	494,5	10,60	49	19,20				730,30
Zegyân	2.148	2.055	87,60	222,80	188,52				4.701,92
Pâlmış	1.037	2.417,5	59,70	238,5	240,5				3.993,20
Rûgince-i Arnâbûd	499,5	1.722,5	24,30	152,03	74,95				2.473,28
Belânovince	366	781,5	22,72	68,65	63,5				1.302,37
Rûgince-i Derbend	3.000,5	2.052,5	68,37	295,17	119,40				5.535,94
İstepânçe	1.334	2.104,5	105,15	227,40	82,90				3.853,95
Çavûşlu, Novaseljani	380,5	1.408,5	29,37	142,5	115,5				2.076,37
İpçinyâh	1.322	2.189	85,65	229,03	87,35				3.913,03
İpçinyâh	1.339	772,5	18,75	83,20	95				2.308,45
Vâkıf	1.088	1.630,5	27,25	171,40	41,25		15		2.973,40

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duhan Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Alâşefçe	286	563	13,57	49,20	9,55				921,32
Vîştîçe	1.102	1.184	24,90	113,70	162				2.586,60
Silinmiş	912,5	1.511,5	39,75	124,5	104,47				2.692,72
Bendâk	2.039,5	761,5	36,55	80,40	99,03				3.016,98
İstânofçe	5.872,5	3.541	106,75	378	201,42				10.099,67
Yaslık	1.023	1.505	64,80	145	49,52				2.787,32
Pâlmış	3.525,5	2.424,5	129,15	211,40	197,25				6.487,80
Nagorîç-i Atîk	2.221	3.622	54,30	319	233,5				6.449,80
Lipkova	489	851,5	14,55	58,25	21,95				1.435,25
Orâh	353,5	818	31,28	81,70	417,04				1.701,52
Novasel	2.221,5	3.085,5	77,75	319,63	129,25				5.833,63
Orla	5.204	4.459,5	88,53	462,45	324,10	5			10.543,58
Bilâkofçe	861	1.006,5	15,30	99,80	39,70				2.022,30
Bonya	1.830	2.438	18,98	237	78,15	20			4.622,13
İsvînişte, Lejanik	611	1.038	24,35	102	49,78				1.825,13
Yâçince	2.718,5	2.439	39,33	253,43	118,90				5.569,16
Lûyân	972	2.065,5	47,63	172,70	51,30				3.309,13
İstrezofçe	1.696	4.920,5	88,83	517,05	157,13				7.379,51
Românofça	1.343	2.737	96,05	235,60	145,55				4.557,20
Kışâne	2.720	2.349,5	72,03	242,33	101,40				5.485,26

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duham Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Belenli	2.785	2.517	50,68	246,25	46,10				5.645,03
Arbinaşka	993	1.265,5	50,03	141,20	118,48				2.568,21
Bektâşlı-i Zîr	1.791	3.978	83,73	400,70	62				6.315,43
Sebrâta	875	807	30,90	82,40	93				1.888,30
Lobât	2.507	5.336	23,25	500,80	157,75				8.524,80
Mûtilova	819	1.338	22,05	135	38,15				2.352,20
Belence	1.764,5	4.038	126,30	360,15	161,20				6.450,15
Vînce	890	653	15,75	68,80	35,25				1.662,80
Grâdişte	2.349	2.770,5	68,10	295,65	213,10				5.696,35
Mâlotan	2.481	2.669	106,35	292,33	185,90				5.754,58
Robâliçe	1582	2.118	12,15	210,25	31,5				3.953,90
İstrâje	177	366	8,93	32,25	14				598,18
Tâtomir	1.320	1.146	57,90	110,40	77,5				2.711,80
İsvîlânçe	690	1.421	33,5	139,95	57,55				2.342
Makreş	2.567				590,5				3.157,5
Atâfaklı	2.940,5	2.865,5	97,84	311	91,58				6.306,42
Dîlîga	703	713,5	11,78	77,80	23,5			10	1.539,58
Kanârova	1.074	2.824,10	79,68	279,35	638				4.895,13
İstrimyema Hirkofçe	511	660	34,40	80,03	34,03				1.319,46

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duhan Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Glûbûçiçe	821	857	45,78	89	176,5				1.989,28
Çelobek	1.657,5	4.908,5	122,93	518	374,90				7.581,83
Nagoriç-i Cedîd	8.906,5	17.408,5	245,75	1.824,10	1.098,48				29.483,33
Mâtîç	4.222	6.920	92,43	672,48	255,44				12.162,35
Koliçka	1.531	1.541	30,30	152	89,23				3.343,53
Dimonçe	1.930	1.281,5	47,60	127,10	63				3.456,20
Çavûşlu	5.726,5	7.736	60,43	713,45	480,85	59	9		14.785,23
Orâşen	5.652	4.103,5	104,90	403,73	319,60				10.583,73
Jîvine	1.998	1.726	76,28	172,40	173,68				4.146,36
Aksânca	1.905,5	3.410,5	46,83	326,70	64,70				5.754,23
Trestenik	2.090	2.272,5	58,13	238,65	120,38				4.779,66
Goğânca-i Bâlâ	992,5	1.174,5	21,73	121,80	24				2.334,53
Sopot	4.443,5	5.526,5	87,48	566	167,05				10.790,53
Kutlubeğ	429	759,5	33,83	73,60	12				1.307,93
Kârlofça	518	496,5	11,83	54	39,5				1.119,83
İsvetişnice	432	378	25,5	41,60	46,25				923,35
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	712	1.054,5	36,53	109,20	52,93				1.965,16
Voynuk	1.717	2.133,5	16,80	207,15	145,15	75			4.294,60
Mûrgeş	255	570	21,48	56	26,5				928,98
Şûşova- İslam Hristiyan	1.626,13	1.880,5	58,53	169,5	63,55				3.798,21

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duhan Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Bezova	1.586,5	3.550	352,90	93,80	220,18				5.803,38
Drâgomânca	2.854	5.329,5	90,53	531,90	184,5				9.020,43
Bûkoflân	848	732	55,5	82,60	73,45				1.791,55
Râmna	1.349,5	1.628,5	132,15	173,20	246,75				3.530,10
Dobreşân	1.979	3.019,5	42,85	276,23	79,95				5.397,53
Mâlne	4.814	4.926	71,80	511,80	110,05				10.453,65
Kûkliçe	3.515,5	1.655	108,65	169,03	524,68				5.972,86
Slopcân	1.749	2.519,5	36,90	244,90	270,55				4.820,85
Bâylofça	2.948,5	5.768,5	228,55	607,23	277,75				9.830,53
Drenek	1.203	1.415,5	84,78	162,85	216,48				3.082,61
İselli	2671	4.099,5	105,30	402,95	156,55				7.435,30
Kokoşîn	364	526	15,98	51,08	15,5				972,56
Bârâklı	1.489,5	1.859,5	32,43	193,40	68,05				3.642,88
Tabânofça	5.621	8.670,5	155,90	840,15	262,05				15.549,60
Bilâkofçe	1.740	3.853	91,08	391,60	173				6.278,68
Orâh	4.956	4.412	151,45	441,48	336,83				10.297,76
Mûrgeş	2.415	3.376,5	77,85	346,93	198,58				6.414,86
Orîzâr	1.241	2.486	17,20	218	42,23				4.004,43
Alâgence	2.486	2.022,5	55,75	211,75	77,95				4.853,95
Kokina, Belatic Kaslagi	999,5	1.821	66,75	188,38	98,08				3.173,71

Tablo 4
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	Hububat Aşarı (Kuruş)	Adet-i Ağnam (Kuruş)	Saman Aşarı (Kuruş)	Rüsumat-ı Perakende (Kuruş)	Bağ Aşarı (Kuruş)	Duhan Aşarı (Kuruş)	Bostan Aşarı (Kuruş)	Karye Toplamı (Kuruş)
Dilofça	3.177	4.850,5	74,33	522,70	299,80				8.924,33
Hotla, Lipkovo	4.554,5	5.250	61,43	398,45	99,28				10.363,66
Dovjenice	2.308	4.914,5	105,5	488,55	119,25				7.935,80
Rûdâr	4.454	244,5	4,28	19,03	1.422,25				6.144,06
Grûbicân	2.262	4.358	37,5	428,60	70,20				7.176,30
Kûçkâr ve Gabreş	1.225	1.459,5	44,78	149,15	59,33				2.937,76
Konûh	4.449,5	3.295	121,35	340,75	128,80				8.335,40
Bektâşlı-i Bâlâ	3.538,5	9.216	96,18	976,28	225,45				14.052,41
Kaza Merkezi (G.)	7.621,5	2.888,5	34,62	337,70	192,30	1.044,30			12.118,42
Kaza Merkezi (M.)	4.618	3.642	2,48	359,10	5				8.626,58
Toplam	234.885,6	300.667,10	7.105,78	29.955,31	19.175,03	1.203,30	24	10	593.480,15

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

Tablo 5’de Kumanova kazasında ödenen vergilerin yüzdelik oranları ve her karyenin toplam vergi içindeki yüzdelik payları verilmiştir. %50,69’luk payla en büyük orana sahip vergi hububat aşarıdır. Onu %39,62 oranla vergi-i mahsusa takip etmektedir. Adet-i ağnam oranı %1,20 iken saman aşarı %5,05, rüsûmat-ı perakende ise %3,23’tür. En düşük oran ise %0,20 ile bağ aşarıdır. Doğan ve bostan aşarı yüzdelik dilime giremeyecek kadar azdır. Burada saman aşarının üçüncü sırada olması Kumanova kazasında çayırın ekonomide önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak genel rakamlar bu şekilde bilgi verirken şunu da ayrıca belirtmek gerekir ki Goğânca-i Zîr, Dobrâç ve Vrâcevci karyeleri, Zobofça, Zegyan, Rûgince-i Derbend, İpçinyâh, kaza merkezi (gayrimüslim), Bendâk, Pâlmış, Orla, Yâçince, Kışâne, Sebrâta, Vînce, Tâtomir, Makreş, Atâfaklı, Dimonçe, Orâşen, Jîvine, Kârlofça, İsvetişnice, Bûkoflân, Kûkliçe, Orâh, Alâgence, Rûdâr, Konûh ve kaza merkezi (müslim) karyelerinde kırsal nüfus fazla olmasına rağmen vergi-i mahsusa oranı hububat aşarı oranından fazla çıkmıştır. Bunların dışında bazı karyelerde de oranlar birbirine çok yakındır. Burada yalnızca vergiyi mahsusa oranı fazla olanların isimleri verilmiştir. Kaza merkezlerinde vergi-i mahsusa oranının fazla çıkmasının nedeni o bölgelerde ziraatin yoğun olmamasından kaynaklandığı söylenebilirken diğer karyeler içinse nedenler değişmektedir. Örnek olarak vergi-i mahsusa oranı fazla olan kimi karyelerde genellikle çiftliklerde ortakçı (şerik) olarak tanımlanmış hane reisleri fazladır¹⁸⁰. Bütün kaza toplamında ortakçıların (şerik) dahil edilmediği bir toplam ortalama hesabında hane başına düşen ortalama hububat aşarı 73 kuruşken, ortakçıların ödedikleri hane başına ortalama hububat aşarı 43 kuruştur¹⁸¹. Vergi-i mahsusa oranları ise tam tersine ortakçılar hariç hane başı ortalama vergi-i mahsusa 50 kuruş iken, sadece ortakçıların hane başına ödediği 70 kuruştur. Dolayısıyla kırsal yaşamın hüküm sürdüğü bir karyede ortakçı sayısının fazla olması vergi-i mahsusa oranlarının hububat oranlarında fazla çıkmasının nedenlerinden biridir. Vergi-i mahsusa oranlarının kırsal nüfuslu karyelerde fazla çıkmasının diğer bir nedeni de beratlı kimselerin bulunmasıdır. Bu karyelerde beratlı olan kimseler hububat aşarı ödemediği için hububat oranları düşmektedir ve ayrıca bu karyelerde ortakçılar da bulunuyorsa hububat aşarı vergi-i

¹⁸⁰ BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15355, 15361.

¹⁸¹ Bkz. Tablo 22.

mahsusanın gerisinde kalmaktadır¹⁸². Kumanova kazasında toplam 82 beratlı hane reisi vardır ve bunlar hububat aşarı vermemektedirler ancak bazılarının vergi hanelerinde bedel-i öşr adında maktu bir vergi yazılmıştır¹⁸³. Vergi-i mahsusa oranının en fazla olduğu karye zirai üretimin az olmadığı bir yer olan Makreş karyesidir. Bu karyede 31 adet hane reisinin 27'si beratlı olarak kaydedilmiş ve bu hane sahipleri için her hangi bir hububat vergisinin yazılmamıştır¹⁸⁴. Dolayısıyla vergi-i mahsusa oranı ödediği toplam vergi içinde %81,30'luk yer kaplamaktadır.

Kazada toplanan toplam vergi oranında %4,97 ile Nagorîç-i Cedîd karyesi, birinci %2,62 ile Tabânofça karyesi ikinci %2,49 ile Çavûşlu karyesi üçüncü sırayı almıştır ve bunlar genellikle merkeze yakın olan karyelerdir. Ancak kaza merkezi ilk sıralarda değildir.

¹⁸² BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15369, 15379, 15382, 15373

¹⁸³ BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15359, 15360, 15369, 15373, 15379, 15382, 15387, 15410.

¹⁸⁴ BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15410.

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	49,28	40,97	1,16	4,41	4,19		2,06
Nikolân	22,23	62,47	1,16	6,34	7,81		1,54
Koynice	31,40	59,96	1,11	6,20	1,33		0,60
Vînce	37,48	52,07	1,64	5,36	3,44		0,98
Oblâfçe	42,46	46,90	0,78	4,71	5,15		1,11
Rejânofçe	25,94	62,93	1,01	5,96	4,16		1,71
Dobrâç, Vracevci	49,95	40,87	1,83	4,32	3,03		0,59
Zobofça	46,81	45,01	0,68	4,53	2,97		1
Kokoşîn	28,47	60,58	2,39	6,23	2,33		0,89
Îzvor	21,5	67,71	1,45	6,71	2,63		0,12
Zegyân	45,68	43,71	1,86	4,74	4,01		0,79
Pâlmiş	25,97	60,54	1,5	5,97	6,02		0,67
Rûgince-i Arnâbûd	20,20	69,64	0,98	6,15	3,03		0,42
Belânovince	28,10	60,01	1,74	5,27	4,88		0,22
Rûgince-i Derbend	54,20	37,08	1,24	5,33	2,16		0,93
İstepânçe	34,61	54,61	2,73	5,90	2,15		0,65
Çavûşlu, Novaseljani	18,33	67,83	1,41	6,86	5,56		0,35
İpçinyâh	33,78	55,94	2,19	5,85	2,23		0,66

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
İpçinyâh	58	33,46	0,81	3,60	4,12		0,39
Vâkîf	36,59	54,84	0,92	5,76	1,39		0,5
Alâşefçe	31,04	61,11	1,47	5,34	1,04		0,16
Vîştîçe	42,60	45,77	0,96	4,40	6,26		0,44
Silinmiş	33,89	56,13	1,48	4,62	3,88		0,45
Bendâk	67,60	25,24	1,21	2,66	3,28		0,51
İstânofçe	58,15	35,06	1,06	3,74	1,99		1,70
Yaslîk	36,70	53,99	2,32	5,20	1,78		0,47
Pâlmiş	54,34	37,37	1,99	3,26	3,04		1,09
Nagorîç-i Atîk	34,44	56,16	0,84	4,95	3,62		1,09
Lipkova	34,07	59,33	1,01	4,06	1,53		0,24
Orâh	20,78	48,07	1,84	4,80	24,51		0,29
Novasel	38,08	52,89	1,33	5,48	2,22		0,98
Orla	49,36	42,30	0,84	4,39	3,07	0,05	1,78
Bilâkofçe	42,58	49,77	0,76	4,93	1,96		0,34
Bonya	39,59	52,75	0,41	5,13	1,69	0,43	0,78
İsvînişte, Lejanik	33,48	56,87	1,33	5,59	2,73		0,31
Yâçince	48,81	43,79	0,71	4,55	2,13		0,94

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Lûyân	29,37	62,42	1,44	5,22	1,55		0,56
İstrezofçe	22,98	66,68	1,20	7,01	2,13		1,24
Românofça	29,47	60,06	2,11	5,17	3,19		0,77
Kışâne	49,59	42,83	1,31	4,42	1,85		0,93
Belenli	49,34	44,59	0,90	4,36	0,82		0,95
Arbinaşka	38,67	49,28	1,95	5,5	4,61		0,43
Bektâşlı-i Zîr	28,36	62,99	1,33	6,34	0,98		1,07
Sebrâta	46,34	42,74	1,64	4,36	4,93		0,32
Lobât	29,41	62,59	0,27	5,87	1,85		1,44
Mûtilova	34,82	56,88	0,94	5,74	1,62		0,40
Belence	27,36	62,60	1,96	5,58	2,5		1,09
Vînce	53,52	39,27	0,95	4,14	2,12		0,28
Grâdişte	41,24	48,64	1,20	5,19	3,74		0,96
Mâlotan	43,11	46,73	1,85	5,08	3,23		0,97
Robâliçe	40,01	53,57	0,31	5,32	0,80		0,67
İstrâje	29,59	61,19	1,49	5,39	2,34		0,10
Tâtomir	48,68	42,26	2,14	4,07	2,86		0,46
İsvîlânçe	29,46	60,67	1,43	5,98	2,46		0,40

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Makreş	81,30	0	0	0	18,70		0,53
Atâfaklı	46,63	45,44	1,55	4,93	1,45		1,06
Dîlîga	45,66	46,34	0,76	5,05	1,53		0,26
Kanârova	21,94	57,69	1,63	5,71	13,03		0,83
İstrimyema Hırkofçe	38,73	50,02	2,61	6,07	2,58		0,22
Glûbûçiçe	41,27	43,08	2,30	4,47	8,87		0,34
Çelobek	21,86	64,74	1,62	6,83	4,94		1,28
Nagorîç-i Cedîd	30,21	59,05	0,83	6,19	3,73		4,97
Mâtîç	34,71	56,90	0,76	5,53	2,10		2,05
Koliçka	45,79	46,09	0,91	4,55	2,67		0,56
Dimonçe	55,84	37,28	1,38	3,68	1,82		0,58
Çavûşlu	38,73	52,32	0,41	4,83	3,25	0,40	2,49
Orâşen	53,40	38,77	0,99	3,81	3,02		1,79
Jîvine	48,19	41,63	1,84	4,16	4,19		0,70
Aksânca	33,11	59,27	0,81	5,68	1,12		0,97
Trestenik	43,73	47,55	1,22	4,99	2,52		0,81
Goğânca-i Bâlâ	42,51	50,31	0,93	5,22	1,03		0,39
Sopot	41,18	51,22	0,81	5,25	1,55		1,82

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Kutlubeg	32,80	58,07	2,59	5,63	0,92		0,22
Kârlofça	46,26	44,34	1,06	4,82	3,53		0,19
İsvetişnice	46,79	40,94	2,76	4,51	5,01		0,16
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	36,23	53,66	1,86	5,56	2,69		0,33
Voynuk	39,98	49,68	0,39	4,82	3,38	1,75	0,72
Mûrgeş	27,45	61,36	2,31	6,03	2,85		0,16
Şûşova- İslam Hristiyan	42,81	49,51	1,54	4,46	1,67		0,64
Bezova	27,34	61,17	6,08	1,62	3,79		0,98
Drâgomânca	31,64	59,42	1	5,90	2,05		1,52
Bûkoflân	47,33	40,86	3,10	4,61	4,10		0,30
Râmna	38,23	46,13	3,74	4,91	6,99		0,60
Dobreşân	36,66	55,94	0,79	5,12	1,48		0,91
Mâlne	46,05	47,31	0,69	4,90	1,05		1,76
Kûkliçe	58,86	27,71	1,82	2,83	8,78		1,01
Slopcân	36,28	52,26	0,77	5,08	5,61		0,81
Bâylofça	29,99	58,68	2,32	6,18	2,83		1,66
Drenek	39,03	45,92	2,75	5,28	7,02		0,52
İseli	35,92	55,14	1,42	5,42	2,11		1,25

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Kokoşîn	37,43	54,08	1,64	5,25	1,59		0,16
Bârâklı	40,89	51,04	0,89	5,31	1,87		0,61
Tabânofça	36,15	55,76	1	5,40	1,69		2,62
Bilâkofçe	27,71	61,84	1,45	6,24	2,76		1,06
Orâh	48,13	42,84	1,47	4,29	3,27		1,74
Mûrgeş	37,65	52,64	1,21	5,41	3,10		1,08
Orîzâr	30,99	62,08	0,43	5,44	1,05		0,68
Alâgence	51,22	41,67	1,15	4,36	1,61		0,82
Kokina, Belatic Kaslagi	31,49	57,38	2,10	5,94	3,09		0,54
Dilofça	35,60	54,35	0,83	5,86	3,36		1,51
Hotla, Lipkovo	43,95	50,66	0,59	3,84	0,96		1,75
Dovjenice	29,08	61,93	1,33	6,16	1,5		1,34
Rûdâr	72,49	3,98	0,07	0,31	23,15		1,04
Grûbicân	31,52	61,01	0,52	5,97	0,98		1,21
Kûçkâr ve Gabreş	41,70	49,68	1,52	5,08	2,02		0,5
Konûh	53,38	39,53	1,46	4,09	1,55		1,41
Bektâşlı-i Bâlâ	25,18	65,58	0,68	6,95	1,60		2,37

Tablo 5
Kumanova Kazasında Karyelerin Vergi Bileşenleri, (Yüzde),
1844-1845

Karyeler	Vergi-i Mahsusa (Yüzde)	Aşar (Yüzde)	Adet-i Ağnam (Yüzde)	Saman Aşarı (Yüzde)	Rüsumat-ı Perakende (Yüzde)	Bağ Aşarı (Yüzde)	Karyelerin Toplam Vergide Payı (Yüzde)
Kaza Merkezi (G.)	66,19	19,84	0,30	2,93	1,67	9,07	1,94
Kaza Merkezi (M.)	53,53	42,22	0,03	4,16	0,06		1,46
Toplam	39,62	50,69	1,20	5,05	3,23	0,20	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

Bütün vergi çeşitleri toplanıp bulunan toplam vergi, toplam hane sayısına bölünerek hane başına ödenen ortalama vergi bulunmuştur. Tablo 6’da detaylı olarak görüldüğü üzere hane başına düşen ortalama vergi miktarı 136 kuruştur. Ayrıca tabloda karyelerin ayrı ayrı hane başına düşen vergi ortalamaları da gösterilmiştir. Kırsal bölgelerde hane başına düşen ortalama vergi 148,42 kuruş iken kaza merkezine bakıldığında gayrimüslimlerin yaşadığı kaza merkezinde ortalama vergi 48,67 kuruş müslüman nüfusun yaşadığı yerde ise 34,64 kuruştur. Bu miktarlar, bütün karyeler değerlendirildiğinde en son sırada kalmaktadırlar. Bunun nedeni hububat aşarının toplam vergideki oranın fazla olması ve kaza merkezinde de ziraatin yoğun olmamasıyla açıklanabilir. Hane başı ortalama verginin en fazla olduğu karye 298,68 kuruşla Malne karyesidir. Onu 297,11 kuruşla Belenli karyesi takip etmektedir. Karyelerin tamamına bakıldığında 60 adet karyede hane başına düşen ortalama vergi kaza toplam ortalamasının üzerindedir ve 18 karyede de 200 kuruşun üzerindedir.

Tablo 6
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hane Başına Düşen Toplam Vergi
Miktarı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Vergi (Kuruş)	Hane Sayısı (Kuruş)	Hane Başına Düşen Vergi (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	12.224,80	56	218,3
Nikolân	9.154,85	66	138,71
Koynice	3.567,30	17	209,84
Vince	5.793,23	52	111,41
Oblâfçe	6.588,85	39	168,94
Rejânofçe	10.114,15	45	224,76
Dobrâç, Vracevci	3.503,54	25	140,14
Zobofça	5.899,90	41	143,90
Kokoşîn	5.292,20	32	165,38
Îzvor	730,30	14	52,16
Zegyân	4.701,92	36	130,61
Pâlmiş	3.993,20	28	142,61
Rûgince-i Arnâbûd	2.473,28	36	68,70
Belânovince	1.302,37	18	72,35
Rûgince-i Derbend	5.535,94	53	104,45
İstepânçe	3.853,95	37	104,16

Tablo 6
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hane Başına Düşen Toplam Vergi
Miktarı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Vergi (Kuruş)	Hane Sayısı (Kuruş)	Hane Başına Düşen Vergi (Kuruş)
Çavûşlu, Novaseljani	2.076,37	15	138,42
İpçinyâh	3.913,03	34	115,09
İpçinyâh	2.308,45	15	153,90
Vâkîf	2.973,40	14	212,39
Alâşefçe	921,32	11	83,76
Vîştîçe	2.586,60	19	136,14
Silinmiş	2.692,72	43	62,62
Bendâk	3.016,98	23	131,17
İstânofçe	10.099,67	51	198,03
Yaslık	2.787,32	18	154,85
Pâlmiş	6.487,80	43	150,88
Nagorîç-i Atîk	6.449,80	23	280,43
Lipkova	1.435,25	15	95,68
Orâh	1.701,51	10	170,15
Novasel	5.833,63	35	166,68
Orla	10.543,58	68	155,05
Bilâkofçe	2.022,30	14	144,45
Bonya	4.622,13	28	165,08
İsvînişte, Lejanik	1.825,13	25	73,01
Yâçince	5.569,15	45	123,76
Lûyân	3.309,13	38	87,08
İstrezofçe	7.379,5	52	141,91
Românofça	4.557,20	27	168,79
Kışâne	5.485,25	38	144,35
Belenli	5.645,03	19	297,11
Arbinaşka	2.568,20	22	116,74
Bektâşlı-i Zîr	6.315,43	22	287,07
Sebrâta	1.888,30	20	94,42
Lobât	8.524,80	60	142,08
Mûtilova	2.352,20	23	102,27
Belence	6.450,15	44	146,59
Vînce	1.662,80	13	127,91
Grâdişte	5.696,35	32	178,01
Mâlotan	5.754,58	35	164,42
Robâlîçe	3.953,90	21	188,28
İstrâje	598,18	10	59,82
Tâtomir	2.711,80	14	193,70

Tablo 6
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hane Başına Düşen Toplam Vergi
Miktarı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Vergi (Kuruş)	Hane Sayısı (Kuruş)	Hane Başına Düşen Vergi (Kuruş)
İsvîlânçe	2.342	23	101,83
Makreş	3.157,5	31	101,85
Atâfaklı	6.306,41	28	225,23
Dîlîga	1.539,58	14	109,97
Kanârova	4.895,13	34	143,97
İstrimyema Hırkofçe	1.319,45	28	47,12
Glûbûçiçe	1.989,28	20	99,46
Çelobek	7.581,83	51	148,66
Nagoriç-i Cedîd	29.483,33	123	239,70
Mâtîç	12.162,34	101	120,42
Koliçka	3.343,53	12	278,63
Dimonçe	3.456,20	28	123,44
Çavûşlu	14.785,23	110	134,41
Orâşen	10.583,73	59	179,39
Jîvine	4.146,35	20	207,32
Aksânca	5.754,23	49	117,43
Trestenik	4.779,65	21	227,60
Goğânca-i Bâlâ	2.334,53	14	166,75
Sopot	10.790,53	59	182,89
Kutlubeğ	1.307,93	6	217,99
Kârlofça	1.119,83	7	159,98
İsvetişnice	923,35	12	76,95
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	1.965,15	34	57,80
Voynuk	4.294,60	24	178,94
Mûrgeş	928,98	7	132,71
Şûşova- İslam Hristiyan	3.798,20	32	118,69
Bezova	5.803,38	41	141,55
Drâgomânca	9.020,43	34	265,31
Bûkoflân	1.791,55	19	94,29
Râmna	3.530,10	34	103,83
Dobreşân	5.397,53	34	158,75
Mâlne	10.453,65	35	298,68
Kûkliçe	5.972,85	54	110,61
Slopcân	4.820,85	48	100,43
Bâylofça	9.830,53	89	110,46
Drenek	3.082,61	39	79,04
İseli	7.435,30	49	151,74
Kokoşîn	972,56	8	121,57

Tablo 6
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hane Başına Düşen Toplam Vergi
Miktarı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Vergi (Kuruş)	Hane Sayısı (Kuruş)	Hane Başına Düşen Vergi (Kuruş)
Bârâklı	3.642,88	27	134,92
Tabânofça	15.549,60	77	201,94
Bilâkofçe	6.278,68	50	125,57
Orâh	10.297,75	74	139,16
Mûrgeş	6.414,85	45	142,55
Orîzâr	4.004,43	27	148,31
Alâgence	4.853,95	27	179,78
Kokina, Belatic Kaslagi	3.173,70	32	99,18
Dilofça	8.924,33	43	207,54
Hotla, Lipkovo	10.363,65	96	107,95
Dovjenice	7.935,80	59	134,51
Rûdâr	6.144,06	72	85,33
Grûbicân	7.176,30	43	166,89
Kûçkâr ve Gabreş	2.937,75	25	117,51
Konûh	8.335,40	43	193,85
Bektâşlı-i Bâlâ	14.052,40	54	260,23
Kaza Merkezi (Müslim)	12.118,92	249	48,67
Kaza Merkezi (G.)	8.626,58	249	34,64
Toplam	593.480,15	4.357	136

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

Kumanova kazasında ödenen toplam vergi toplam gelirin %12,71'ine eşittir. Tablo 7'de karyeler ayrı ayrı incelenmiş ve gelir vergi ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Tabloda bütün karyeler incelendiğinde verginin toplam gelirdeki payı ortalama %16,83 ile %7,37 arasında değiştiği görülür. En fazla oran %16,83 oranla Vince, karyesi'ne aittir. Kaza merkezi oranları gayrimüslim nüfusun tutulduğu defterde %10,30 müslüman nüfusun tutulduğu defterde %7,90 çıkmıştır. Bunun sebebi yukarda açıklandığı gibi tarım faaliyetlerinin yoğun olmamasıyla ilgilidir.

Tablo 7
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Verginin Toplam Gelire Oranı,
(Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Vergi (Kuruş)	Verginin Gelire Oranı (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	82.589,5	12.224,80	14,81
Nikolân	80.572	9.154,85	11,36
Koynice	30.692	3.567,30	11,64
Vînçe	50.426	5.793,23	11,47
Oblâfçe	53.511,5	6.588,85	12,24
Rejânofçe	81.955,5	10.114,15	12,35
Dobrâç, Vraceuti	21.268	3.503,54	16,51
Zobofça	43.444,5	5.899,90	13,58
Kokoşîn	53.168	5.292,20	9,92
İzvor	6.235	730,30	11,72
Zegyân	31.355,5	4.701,92	15
Pâlmiş	36.227	3.993,20	11,02
Rûgince-i Arnâbûd	23.444,5	2.473,28	10,55
Belânovince	12.041	1.302,37	10,82
Rûgince-i Derbend	38.741	5.535,94	14,29
İstepânçe	34.895,5	3.853,95	11,04
Çavûşlu, Novaseljani	20.555,5	2.076,37	10,13
İpçinyâh	40.405,5	3.913,03	9,70
İpçinyâh	18.369	2.308,45	12,62
Vâkîf	21.193,5	2.973,40	14,09
Alâşefçe	7.491,5	921,32	12,27
Vîştîçe	15.979,5	2.586,60	16,19
Silinmiş	23.659,5	2.692,72	11,39
Bendâk	20.366	3.016,98	14,82
İstânofçe	60.845,5	10.099,67	16,60
Yaslık	24.564	2.787,32	11,35
Pâlmiş	58.545,5	6.487,80	11,08
Nagorîç-i Atîk	48.334,50	6.449,80	13,34
Lipkova	11.490,5	1.435,25	12,49
Orâh	11.914	1.701,51	14,26
Novasel	48.810	5.833,63	11,93
Orla	69.137	10.543,58	15,25
Bilâkofçe	13.101	2.022,30	15,44
Bonya	33.905,5	4.622,13	13,63
İsvînişte, Lejanik	12.781	1.825,13	14,28
Yâçince	36.684	5.569,15	15,18
Lûyân	27.667,5	3.309,13	11,91

Tablo 7
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Verginin Toplam Gelire Oranı,
(Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Vergi (Kuruş)	Verginin Gelire Oranı (Yüzde)
İstrezofçe	70.214	7.379,5	10,51
Românofça	38.291	4.557,20	11,90
Kışâne	40.350	5.485,25	13,60
Belenli	33.430	5.645,03	16,89
Arbinaşka	18.056,5	2.568,20	14,22
Bektâşlı-i Zîr	50.702,5	6.315,43	12,46
Sebrâta	11.623	1.888,30	16,25
Lobât	61.828	8.524,80	13,81
Mûtilova	17.332	2.352,20	13,57
Belence	61.870,5	6.450,15	10,42
Vince	9.879	1.662,80	16,83
Grâdişte	45.329,50	5.696,35	12,57
Mâlotan	38.136	5.754,58	15,12
Robâlîçe	24.615	3.953,90	16,08
İstrâje	5.132,5	598,18	11,65
Tâtomir	20.013,5	2.711,80	13,55
İsvîlânçe	21.110	2.342	11,08
Makreş	42.600	3.157,5	7,37
Atâfaklı	42.717	6.306,41	14,76
Dîlîga	10.633	1.539,58	14,48
Kanârova	40.716	4.895,13	12,03
İstrimyema Hırkofçe	10.369	1.319,45	12,71
Glûbûçiçe	13.994	1.989,28	14,22
Çelobek	73.515,5	7.581,83	10,31
Nagoriç-i Cedîd	222.170	29.483,33	13,27
Mâtîç	90.380,5	12.162,34	13,45
Koliçka	21.222	3.343,53	15,36
Dimonçe	24.164	3.456,20	14,30
Çavûşlu	107.379,5	14.785,23	13,77
Orâşen	63.948,5	10.583,73	16,57
Jîvine	28.535	4.146,35	14,54
Aksânca	40.365,5	5.754,23	14,26
Trestenik	34.036,5	4.779,65	14,04
Goğânca-i Bâlâ	17.883,5	2.334,53	13,05
Sopot	77.475,50	10.790,53	13,93
Kutlubeğ	12.229	1.307,93	9,66

Tablo 7
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Verginin Toplam Gelire Oranı,
(Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Vergi (Kuruş)	Verginin Gelire Oranı (Yüzde)
Kârlofça	8.520	1.119,83	13,07
İsvetişnice	6.684,5	923,35	13,81
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	14.767	1.965,15	13,31
Voynuk	30.093	4.294,60	14,27
Mûrgeş	10.207,5	928,98	9,10
Şuşova- İslam Hristiyan	26.421	3.798,20	14,38
Bezova	59.083,5	5.803,38	9,83
Drâgomânca	76.053,5	9.020,43	11,86
Bûkoflân	11.549,5	1.791,55	15,51
Râmna	29.016	3.530,10	12,17
Dobreşân	44.907	5.397,53	12,02
Mâlne	71.867	10.453,65	14,55
Kûkliçe	55.463,5	5.972,85	10,77
Slopcân	32.339	4.820,85	14,92
Bâylofça	84.514	9.830,53	11,63
Drenek	27.090	3.082,61	11,40
İseli	63.994	7.435,30	11,62
Kokoşîn	8.452,5	972,56	11,5
Bârâklı	26.533,5	3.642,88	13,73
Tabânofça	129.366	15.549,60	12,02
Bilâkofçe	59.878	6.278,68	10,49
Orâh	68.652,10	10.297,75	15
Mûrgeş	53.457	6.414,85	12
Orîzâr	29.593	4.004,43	13,53
Alâgence	30.569	4.853,95	15,88
Kokina, Belatic Kaslagi	24.460,5	3.173,70	12,97
Dilofça	60.010,5	8.924,33	14,87
Hotla, Lipkovo	69.887	10.363,65	14,83
Dovjenice	77.347	7.935,80	10,26
Rûdâr	61.538	6.144,06	9,98
Grûbicân	56.077	7.176,30	12,80
Kûçkâr ve Gabreş	20.253,5	2.937,75	14,5
Konûh	51.749	8.335,40	16,11
Bektâşlı-i Bâlâ	113.502	14.052,40	12,38
Kaza Merkezi (G.)	117.697	12.118,92	10,30
Kaza Merkezi (M.)	109.216	8.626,58	7,90

Tablo 7
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Verginin Toplam Gelire Oranı,
(Yüzde), 1844-1845

Karyeler	Toplam Gelir (Kuruş)	Toplam Vergi (Kuruş)	Verginin Gelire Oranı (Yüzde)
Toplam ¹⁸⁵	4.669.551	593.480,15	12,71

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Toplam vergideki en büyük pay aşar vergisine aittir ve defterlerde aşar vergisi alınan hububatın aynı miktarları da verilmiştir. Tablo 8’de aşar vergisi alınan hububat ürünleri ve aynı değerleri her karye için ayrı ayrı gösterilmiştir. Kaza genelinde aynı verilmiş aşarda en fazla paya sahip olan ürün %32,06 ile çavdardır. Onu %31,16 ile şair izlemiştir. %23,75 oranıyla hinta üçüncü sırada gelirken yulaf ve mısır ise %7,54 ve %5,49 gibi dördüncü ve beşinci olmuşlardır. Bu sıralama bir sonraki tabloda nakdi değerler verildiğinde ürün fiyatları farklı olduğu için değişecektir. Kumanova kazasının bütün karyelerinde bir kileye karşılık gelen değerler defterlerde şu şekilde verilmiştir: hinta; 5, çavdar; 4, şair; 3, yulaf; 2, mısır; 4 kuruştur. Kazada toplanan toplam aşar miktarı aynı olarak 81.674,1 kiledir. Aşarın onda bir oranıyla toplandığı göz önünde bulundurulursa toplam hububat üretimi 816.741. olarak hesaplanabilecektir. Bu tablo incelenerek her karyede hangi üründen ne kadar aynı vergi alındığı ve hangi ürünün ne kadar üretildiği görülebileceği gibi son sütunda verilen karyelerin toplam aşardaki paylarını gösteren oranlarla karyelerin zirai üretimindeki payları da karşılaştırılabilir. Nagoriç-i Cedid karyesi %5,83 oranıyla kaza toplamı içinde en çok aşar vergisinin verildiği dolayısıyla da en çok hububat üretiminin yapıldığı karyedir denilebilir. Makreş karyesi 30.861,5 kuruş hububat gelirine sahip olmasına rağmen aşar vergisi sıralamasında en sonda görülmektedir bunun sebebi karyede yazılmış hane reislerinin %88’inin berathlı olmasından kaynaklanmaktadır¹⁸⁶. Aynı durum nakdi değerler verildiğinde de söz konusu olacaktır.

¹⁸⁵ Hesaplamalar bilgisayar toplamı üzerinden yapılmıştır. Defter toplamı ile bilgisayar toplamı arasında 3.594,8 kuruşluk bir fark vardır ve hesaplamalarda herhangi bir oransal değişikliğe neden olmamaktadır.

¹⁸⁶ BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15410.

Tablo 8
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Aynı Değerleri, (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam Aşar (Aynı) (Kile)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	344,5	403	166,5	404,5	39	1.357,5	1,70
Nikolân	313	524	491	123	84	1.535	1,92
Koynice	110	197	200	31,5	34	572,5	0,72
Vince	212,5	224	276,5	64,5	22	799,5	1
Oblâfçe	238,5	263	238,5	28,5	21,5	790	0,99
Rejânofçe	452	469	482	98	141,5	1.642,5	2,06
Dobrâç, Vravecvi	79	143	145	11	2	380	0,48
Zobofça	167,5	212	273	16,5	30	699	0,88
Kokoşın	220	260	257,5	88	29	854,5	1,07
İzvor	25	45	38,5	11	11,5	131	0,16
Zegyan	86	239	169	63	9	566	0,71
Pâlmış	194,5	186,5	202	24,5	24	631,5	0,79
Rûgince-i Arnâbûd	87	141	110	43	82	463	0,58
Belânovince	30	70	61,5	9	38,5	209	0,26
Rûgince-i Derbend	122,5	197,5	174	34	14,5	542,5	0,68
İstepânçe	124	216,5	176,5	43		560	0,70
Çavûşlu,	76	106,5	150,5	24,5	26,5	384	0,48
İpçinyâh	160,5	186,5	189,5	26,5	4	567	0,71
İpçinyâh	46	57,5	71,5	33	8	216	0,27
Vâkıf	112,5	121	150	43	12	438,5	0,55
Alâşefçe	46	46	30		14	136	0,17
Vîştice	113	79	70,5	27,5	6	296	0,37
Silinmiş	105,5	101	96	19,5	63	385	0,48
Bendâk	46	59,5	64,5	31	9,5	210,5	0,26
İstânofçe	268	230	283	132,5	46	959,5	1,20
Yaslık	82	107	108	65,5	53	415,5	0,52
Pâlmış	168	150	171	38,5	18,5	546	0,68
Nagorîç-i Atık	255	292,5	282	47,5	59	936	1,17
Lipkova	42,5	46	46	9,5	68	212	0,27
Orâh	59	74,5	71	5	0,5	211,5	0,26
Novasel	192,5	250,5	315	43,5	23	824,5	1,03
Orla	385	327,5	375,5	94,5	14,5	1197	1,5
Bilâkofçe	59	88,5	90,5	11,5	14,5	264	0,33
Bonya	148	165	197	43,5	90	643,5	0,81
İsvînişte, Lejanik		145	110	7	25	287	0,36

Tablo 8
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Aynı Değerleri, (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam Aşar (Aynı) (Kile)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Yâçince	141	221,5	246,5	25	21,5	655,5	0,82
Lûyân	150	164,5	81	55,5	64	515	0,65
İstrezofçe	290	455,5	488,5	60,5	12,5	1.307	1,64
Românofça	128,5	195,5	191,5	71,5	150	737	0,92
Kışâne	128,5	240,5	190	48	28,5	635,5	0,80
Belenli	195,5	208	208,5	30,5	8	650,5	0,82
Arbinaşka	31	186	74,5	45,5	13	350	0,44
Bektâşlı-i Zîr	256,5	322	350,5	73	52,5	1.054,5	1,32
Sebrâta		126	51	33	21	231	0,29
Lobât	367,5	371	465,5	21,5	147	1.372,5	1,72
Mûtilova	62	115	139	29	31,5	376,5	0,47
Belence	130	445	290	47,5	183	1.095,5	1,37
Vince	50,5	48,5	60,5	12,5		172	0,22
Grâdişte	152	251,5	294,5	46,5	7	751,5	0,94
Mâlotan	62	375	185	95	32	749	0,94
Robâlîçe	160	150,5	170	42	31	553,5	0,69
İstrâje	9,5	30,5	29,5	9	15,5	94	0,12
Tâtomir	64,5	109	85,5	14,5	25,5	299	0,37
İsvîlânçe	101	134,5	88,5	20	6	350	0,44
Makreş							
Atâfaklı	172,5	199,5	312	86,5	19,5	790	0,99
Dîlîga	43,5	54	78	19	2	196,5	0,25
Kanârova	185,5	266	220	44,5	21	737	0,92
İstrimyema	10	69,5	78	41	4	202,5	0,25
Glûbûçiçe	32	103	52	38,5	13	238,5	0,30
Çelobek	240,5	460	462	135,5	62	1.360	1,70
Nagorîç-i Cedîd	1.192	1.419	1.602	385,5	55	4.654	5,83
Mâtîç	583	499	501,5	123,5	62,5	1.769,5	2,22
Koliçka	91	122	154	14	27	408	0,51
Dimonçe	64	127	100	24	3	338	0,40
Çavûşlu	547,5	571,5	714,5	43,5	142,5	2.019,5	2,53
Orâşen	256	338,5	370,5	47,5	64,5	1077	1,35
Jîvine	96	141	142	42	60,5	481,5	0,60
Aksânca	266	288	189,5	110,5	33,5	887,5	1,11

Tablo 8
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Aynı Değerleri, (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam Aşar (Aynı) (Kile)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Trestenik	193	153,5	183	41,5	16,5	587,5	0,74
Goğanca-i Bâlâ	82	97	101,5	24	6	310,5	0,39
Sopot	477,5	365,5	487	87	10	1427	1,79
Kutlubeg	54	54	59,5	16,5	15,5	199,5	0,25
Kârlofça	17	55	34,5	28	8	142,5	0,18
İsvetişnice	5	52	25	23	6	111	0,14
Glâjen, Gosinca,	51	100	95,5	26,5	17	290	0,36
Voynuk	128	174	174,5	41	48	565,5	0,71
Mûrgeş	38	45,5	49	11,5	7	151	0,19
Şuşova- İslam	118,5	138,5	145	11,5	69	482,5	0,60
Bezova	248,5	283	281,5	61,5	52,5	927	1,16
Drâgomânca	349,5	421,5	450	91	101	1413	1,77
Bûkoflân	3	95	62	46,5	15,5	222	0,28
Râmna	46,5	208	108	72	31	465,5	0,58
Dobreşân	196,5	202,5	251	31,5	105,5	787	0,99
Mâlne	329,5	422,5	439	88,5	29,5	1309	1,64
Kûkliçe	78	205	122	43,5	2	450,5	0,56
Slopcân	210,5	225	147	54	7,5	644	0,81
Bâylofça	313,5	632	391	123,5	54,5	1.514,5	1,90
Drenek	53,5	178	113	38,5	6	389	0,49
İselli	261	307	315,5	112	72	1.067,5	1,34
Kokoşîn	29	42	46	12,5	12,5	142	0,18
Bârâklı	117	164,5	185	19,5	9	495	0,62
Tabânofça	574	676	658	153	207	2.268	2,84
Bilâkofçe	201	390	317	68,5	58	1.034,5	1,30
Orâh	294,5	454,5	325,5	46,5	17	1.138	1,43
Mûrgeş	212	307	272,5	78,5	34	904	1,13
Orîzâr	162,5	169	204,5	31	77,5	644,5	0,81
Alâgence	158	156	180,5	33,5		528	0,66
Kokina, Belatic	71	227	140	32	21	491	0,62
Dilofça	225	507	466	113	18,5	1.329,5	1,67
Hotla, Lipkovo	338,5	281,5	313,5	44,5	350	1.328	1,66
Dovjenice	248	473,5	454,5	105,6	69	1.350,6	1,69
Rûdâr	16,5	23	34	5	5,5	84	0,11
Grûbicân	279	352	333	116	109,5	1.189,5	1,49

Tablo 8
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Aynı Değerleri, (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam Aşar (Aynı) (Kile)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Kûçkâr ve Gabreş	83	129	148,5	15,5	15	391	0,49
Konûh	191,5	320,5	288,5	77	9	886,5	1,11
Bektâşlı-i Bâlâ	655,5	739,5	819,5	197	34,5	2.446	3,07
Kaza Merkezi (G.)	165,5	207,5	319	34,5	51,5	778	0,98
Kaza Merkezi (M.)	242	308,5	322	27	44,5	944	1,18
Toplam	18.947,5	25.574,5	24.861	6.015,1	4.380	81.674,1	100
Ürün Çeşidinin Payı	23,75	32,06	31,16	7,54	5,49	100	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463

Aşarın aynı değerleri verilen birim başı fiyatlarla çarpıldığında aşar vergisinin nakdi değerleri ortaya çıkmaktadır. Tablo 9’da karyelerin aşar vergilerinin nakdi karşılıkları incelendiğinde ürünlerin toplam aşar vergisindeki payı içinde çavdar %33,79’da yine birinci sıradayken ikinci sıraya şair değil %31,44 oranıyla hinta gelmektedir. Şair %24,73 ile üçüncü sıraya düşmüştür. Bunu nedeni hintanın birim fiyatının (5 kuruş) şairin birim fiyatından (3 kuruş) fazla olmasıdır. Mısır %5,72 ile dördüncü, yulaf %4,32 oranla beşinci sırada bulunmaktadır. Nagoriç-i Cedid karyesi nakdi olarak sıralandığında da kaza genelinde en fazla aşar vergisi ödeyen karyedir ve yine Makreş karyesi hane reislerinin %88’i beratlı olduğu için oran sıfır çıkarak sonuncu gelmektedir. Tablo 9 incelendiğinde kaza genelinde toplam aşar vergisinin 300.667 kuruş olduğu görülmektedir. Bu sayı toplam nüfusa bölündüğünde kişi başına düşen ortalama aşar vergisinin 70 kuruş olduğu görülecektir.

Tablo 9
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Nakdi Değerleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kur.)	Mısır (Kur.)	Toplam Aşar (Nakdi) (Kuruş)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	1.720,5	1.212,5	333	1.598	144	5.008	1,67
Nikolân	1.565	2.096	1.470	252	336	5.719	1,90
Koynice	550	788	614	63	124	2.139	0,71
Vince	1.062,5	896	836,5	133,5	88	3.016,5	1
Oblâfçe	1.192,5	1.039	715,5	57	86	3.090	1,03
Rejânofçe	2.285	1.876	1.446	196	562	6.365	2,12
Dobrâç, Vraceutci	395	572	435	22	8	1.432	0,48
Zobofça	835,5	848	819	33	120	2.655,5	0,88
Kokoşîn	1.099	1.040	772,5	182,5	112	3.206	1,07
İzvor	125	180	121,5	22	46	494,5	0,16
Zegyân	430	956	507	126	36	2.055	0,68
Pâlmış	972,5	698	603	48	96	2.417,5	0,80
Rûgince-i	435	564	330	85,5	308	1.722,5	0,57
Belânovince	145	280	184,5	18	154	781,5	0,26
Rûgince-i	612,5	794	522	66	58	2.052,5	0,68
İstepânçe	620	866	532,5	86		2.104,5	0,70
Çavûşlu ,	380	426	451,5	49	102	1.408,5	0,47
İpçinyâh	792,5	730	592,5	62	12	2.189	0,73
İpçinyâh	230	230	214,5	66	32	772,5	0,26
Vâkıf	562,5	484	450	86	48	1.630,5	0,54
Alâşefçe	230	184	93		56	563	0,19
Viştiçe	565	316	214	65	24	1.184	0,39
Silinmiş	527,5	404	288	40	252	1.511,5	0,5
Bendâk	230	238	193,5	62	38	761,5	0,25
İstânofçe	1.340	920	849	248	184	3.541	1,18
Yaslık	410	428	324	131	212	1.505	0,5
Pâlmış	840	600	515,5	77	74	2.106,5	0,70
Nagoriç-i Atık	1.275	1.170	846	95	236	3.622	1,20
Lipkova	212,5	184	156	19	280	851,5	0,28
Orâh	295	298	213	10	2	818	0,27
Novasel	960,5	1.002	944	87	92	3.085,5	1,03
Orla	1.790	1.310	1.129,5	188	42	4.459,5	1,48
Bilâkofçe	285	358	274,5	31	58	1.006,5	0,33
Bonya	740	660	591	87	360	2.438	0,81
İsvînişte, Lejanik		580	330	28	100	1.038	0,35

Tablo 9
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Nakdi Değerleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta	Çavdar	Şair	Yulaf	Mısır	Toplam Aşar (Nakdi)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Yâçince	705	860	739,5	49	85,5	2.439	0,81
Lûyân	765	690	243	111,5	256	2.065,5	0,69
İstrezofçe	1.450	1.822	1.477,5	121	50	4.920,5	1,64
Românofça	639,5	780	574,5	143	600	2.737	0,91
Kışâne	642,5	942	570	99	96	2.349,5	0,78
Belenli	971,5	825	623,5	65	32	2.517	0,84
Arbinaşka	155	744	223,5	91	52	1.265,5	0,42
Bektâşlı-i Zîr	1.282,5	1.288	1.051,5	146	210	3.978	1,32
Sebrâta	64	485	116	54	88	807	0,27
Lobât	1.837,5	1.484	1.387,5	39	588	5.336	1,77
Mûtilova	277,5	460	416,5	58	126	1.338	0,45
Belence	632	1.751	828	95	732	4.038	1,34
Vince	252,5	194	181,5	25		653	0,22
Grâdişte	760	1.006	883,5	93	28	2.770,5	0,92
Mâlotan	310	1.510	551	190	128	2.689	0,89
Robâlîçe	800	602	510	84	122	2.118	0,70
İstrâje	47,5	122	88,5	18	60	336	0,11
Tâtomir	322,5	436	256,5	29	102	1.146	0,38
İsvîlânçe	505	588	264	40	24	1.421	0,47
Makreş							
Atâfaklı	862,5	798	958	169	78	2.865,5	0,95
Dîlîga	217,5	216	234	38	8	713,5	0,24
Kanârova	923	1.068	656,10	89	88	2.824,1	0,94
İstrimye ma'	50	278	234	86	12	660	0,22
Glûbûçiçe	160	412	156	77	52	857	0,29
Çelobek	1.177,5	1.840	1.386	257	248	4.908,5	1,63
Nagoriç-i Cedîd	5.955	5.676	4.792,5	779	206	17.408,	5,79
Mâtîç	2.903,5	2.006	1.513,5	263	234	6.920	2,30
Koliçka	455	488	462	28	108	1.541	0,51
Dimonçe	320	508	300,5	48	12	1.188,5	0,40
Çavûşlu	2.735,5	2.261	2.143,5	87	509	7.736	2,57
Orâşen	1.280	1.354	1.112,5	95	262	4.103,5	1,36
Jîvine	480	566	426	84	170	1.726	0,57
Aksânca	1.330	1.152	568,5	232	128	3.410,5	1,13
Trestenik	963	612	548,5	83	66	2.272,5	0,76
Goğânca-i Bâlâ	410	388	304,5	48	24	1.174,5	0,39

Tablo 9
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Nakdi Değerleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta	Çavdar	Şair	Yulaf	Mısır	Toplam Aşar (Nakdi)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Sopot	2.387,5	1.464	1.461	174	40	5.526,5	1,84
Kutlubeğ	270	216	178,5	33	62	759,5	0,25
Kârlofça	85	220	103,5	56	32	496,5	0,17
İsvetişnice	25	208	75	46	24	378	0,13
Glâjen, Gosinca,	249	398	286,5	53	68	1.054,5	0,35
Voyruk	640	696	523,5	82	192	2.133,5	0,71
Mûrgeş	223,5	833	302	146	124	1.628,5	0,54
Şuşova- İslam	592,5	554	435	23	276	1.880,5	0,63
Bezova	1.232,5	1.140	844,5	123	210	3.550	1,18
Drâgomânca	1.737,5	1.686	1.350	182	404	5.359,5	1,78
Bûkoflân	15	380	186	93	58	732	0,24
Râmna	223,5	833	302	146	124	1.628,5	0,54
Dobreşân	977,5	810	747	63	422	3.019,5	1
Mâlne	1.647,5	1.686,5	1.317	177	118	4.946	1,65
Kûkliçe	390	804	366	87	8	1.655	0,55
Slopcân	1.042,5	900	439	108	30	2.519,5	0,84
Bâylofça	1.562,5	2.528	1.227	247	204	5.768,5	1,92
Drenek	267,5	708	339	77	24	1.415,5	0,47
İsellî	1.415	1.226	946,5	224	288	4.099,5	1,36
Kokoşîn	145	168	138	25	50	526	0,17
Bârâklı	485	654	555,5	125	34	1.853,5	0,62
Tabânofça	2.860	2.704	1.973,5	305	828	8.670,5	2,88
Bilâkofçe	1.005	1.555	951	140	232	3.883	1,29
Orâh	1.472,5	1.802	976,5	93	68	4.412	1,47
Mûrgeş	1.060	1.228	805,5	147	136	3.376,5	1,12
Orîzâr	812,5	676	613,5	72	312	2.486	0,83
Alâgence	790	624	541,5	67	-	2.022,5	0,67
Kokina, Belatic	355	908	410	64	84	1.821	0,61
Dilofça	1.125	2.028	1.397,5	226	74	4.850,5	1,61
Hotla, Lipkovo	1.697,5	1.125	940,5	100	1.387	5.250	1,75
Dovjenice	1.245	1.841	1.375,5	217	236	4.914,5	1,63
Rûdâr	82,5	76	54	10	22	244,5	0,08
Grûbicân	1.395	1.310	999	234	440	4.378	1,46
Kûçkâr ve Gabreş	415	508	445,5	31	60	1.459,5	0,49
Konûh	957,5	1.282	865,5	154	36	3.295	1,10
Bektâşlı-i Bâlâ	3.277,5	2.958	2.448,5	394	138	9.216	3,07

Tablo 9
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Toplanan Aşarın Ürün Çeşitlerine Göre
Nakdi Değerleri, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hinta	Çavdar	Şair	Yulaf	Mısır	Toplam Aşar (Nakdi)	Karyelerin Toplam Aşardan Aldığı Pay (Yüzde)
Kaza Merkezi (G)	827,5	839,5	939,5	76	206	2.888,5	0,96
Kaza Merkezi (M)	1.210	1.234	966	54	178	3.642	1,21
Toplam	94.520	101.599,5	74.364,1	12.984	17.199,	300.667	100
Ürün Çeşidinin Payı (Yüzde)	31,44	33,79	24,73	4,32	5,72	100	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazasına ait defterlerde kayıt altına alınmış 3.214 gayrimüslim tebaadan 3.121 kişinin cizye ödemekle mükellef olduğu tespit edilmiştir. Tablo 10’da görüldüğü gibi 1.097 kişi yüksek gelir grubunun ödemiş olduğu vergi çeşidi ala cizye evrakı almış olarak kaydedilmiştir. 1.994 kişi orta sınıf gelir grubuna ait evsat cizye evrakı almışken, 30 kişi ise en düşük gruba ait edna cizye evrakı almış olarak kaydedilmiştir. Defterlerde cizyenin miktarının ne olduğu ile ilgili bir açıklama yapılmamıştır. Ancak bu çalışmada vergi çeşitlerine göre ayrılan sınıfların ayrı ayrı gelir ve toplam vergi ortalamalarının verilmesi yoluyla bazı ekonomik sonuçlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Kumanova kazasında ala cizye kağıdı alan kişilerin kişi başına düşen ortalama gelirleri 1.762 kuruştur. Ödedikleri ortalama toplam vergi ise 204 kuruş olup kaza geneli gelir ve vergi ortalamalarının üzerindedir. Ödedikleri verginin gelire oranı ise %12’dir. Evsat cizye evrakı alanların ortalama gelirleri 741, ödedikleri ortalama toplam vergi ise 90 kuruştur ve bu grubun da ödedikleri ortalama verginin ortalama gelire oranı %12’dir. Edna cizye evrakı ise diğer iki gruba göre çok az sayıda olup ortalama gelirleri 373, ortalama toplam vergileri ise 24 kuruştur. Bu grubun ödediği ortalama toplam vergilerin gelir ortalamalarına oranı % 6 yani diğer ikisinin yarısı kadardır. Yine tablo incelendiğinde 93 gayrimüslim kişi ile ilgili cizye bilgisi verilmediği görülmüştür. Bunların sebebi kimilerinin başka karyelerde ikamet ettikleri için cizyelerinin orada yazılmaları, kimilerinin ise ihtiyar ve şunun bunun ianesiyle geçinmeleri, yetim, çocuk, din adamı ya da kadın olmalarıdır. Tevfik Gürhan’ın

belirttiği rakamları kullanılıp bir tahminde bulunulacak olursa ala cizye 60 kuruştan toplam 65.820 kuruş, 30 kuruştan evsat 59.820 kuruş, edna ise 15 kuruştan toplam 450 kuruş etmektedir. Verilen rakamlarla tahmini cizye vergisinin 126.090 kuruş olduğu ortaya çıkmaktadır ki bu da toplam vergi'nin %21'ine karşılık gelmektedir. Ayrıca tahmini cizye vergisi toplam vergi-i mahsusanın %54, aşar vergisinin ise %42'si kadardır.

Kumanova kazasında alınan son vergi çeşidi rüsümât-ı perakende ya da ber vech-i maktu adıyla kaydedilmiş olan vergidir. Defterlerin tamamı incelendiğinde bu verginin hangi üründen ya da emlaktan ne oranda alındığı tespit edilememiştir. Ancak deftere vergi mükellefi olarak kaydedilmiş olsa bile herhangi bir hane numarası verilmemiş çiftlik sahibi veya başka karyede oturan kimseler için böyle bir vergi yazılmamıştır. Sadece karyelerde hane numarası verilmiş müslim ve gayrimüslim hane reislerinden alınmıştır. Bu verginin kaza toplam tutarı 19.175,03 kuruş olup toplam vergi içindeki oranı %5,05'tir.

Tablo 10
Kumanova Kazasında Alınan Cizyenin Çeşidi, Miktarı ve Cizye Veren Kişiler ile İlgili Bilgiler
1844-1845

Cizye Çeşidi	Ala	Evsat	Edna
Kişi Sayısı	1.097	1.994	30
Kişi Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)	1.762	741	373
Kişi Başına Düşen Ortalama Toplam Vergi (Kuruş)	204	90	24
Ödedikleri Ortalama Verginin Ortalama Gelire Oranı	% 12	%12	%6

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4 Kumanova Kazasına Ait Gelirler

Kumanova kazası Temettüat Defterleri incelendiğinde gelir çeşitlerinin farklılıkları ve miktarları Tablo 11'deki gibidir. Tablo 11 hazırlanırken sonuç bilgisayar toplamına göre yazılmıştır ve diğer işlemlerin hepsinde de defter toplamı ile bilgisayar toplamı arasında yüzdelik orana girmeyecek kadar küçük bir fark olduğu için bilgisayar toplamı esas alınmıştır. Defter toplamı 4.672.785 kuruş iken bilgisayar toplamı

4.669.551 kuruş çıkmıştır ki aradaki fark 3.594,8 kuruş kadardır. Kumanova kazasında gelirler; hububat gelirleri, hububat dışındaki tarlalardan sağlanan gelirler, ortak ya da kira usulüyle yapılan tarımdan sağlanan gelirler, hayvancılık, çayır, bağ, koru, değirmen, zanaat, ticaret ve hizmetten sağlanan gelirler olarak ayrılıp tablo 11’de detaylı olarak gösterilmiştir. Tablonun son sütununda gelir çeşitlerinin toplam gelirdeki payları yüzde olarak ifade edilmiştir. Bu tablo incelendiğinde kaza genelinde en fazla paya sahip olan gelir hububat üretiminden sağlanan gelirdir. Hububat geliri toplam gelirin %57,31’ini oluşturduğu görülmektedir. Ancak şerik (ortakçı) olarak ziraat yapan kesimin geliri de aşar vergisine tabi tutulduğu için onların geliri de hububat geliri olarak düşünülmelidir. Ancak bu tabloda o gelir grubu tasnif açısından ortakçılık yoluyla kazanılan gelirler grubuna dahil edilmiştir fakat ilerde hububat gelirleri başlığı altında ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Kazada tablo 11’de görüldüğü gibi zirai faaliyet sadece hububat üretimi de değildir. Onun dışında bostan, burçak vs. gibi ürünlerin yetiştirildiği tarlalardan sağlanan gelirler de vardır. Ancak bunlar toplam gelir içinde çok önemli bir paya sahip değildir ve %2,40 kadardır. Tarımdan sağlanan bir başka gelir çeşidi ise ortakçılık ve kira usulüyle sağlanan gelirdir ki toplam gelir içindeki payı %10,84 oranındadır. Kazada hububat üretiminden sonra en fazla paya sahip olan gelir çeşidi hayvancılıktır, toplam gelirdeki yeri %14,94’tür. Bunu %6,99 ile bağcılık, %5 ile de zanaat hizmet ve ticaret sektörü izlemektedir. Çayır, koru ve değirmencilik toplam gelirdeki oranı ise ortalama %2,5 kadardır. Zanaat, ticaret ve hizmet gelirlerinin en fazla görüldüğü iki yerden birisi %52,98 oranla kaza merkezinin gayrimüslim halkının yaşadığı bölge ile %47,75 oranla müslüman ahalisinin yaşadığı bölgedir. Toplam gelir içinde en büyük paya sahip olan karye % 4,74 ile Nagoriç-i Cedid karyesidir. Tabanofça karyesi %2,75 ile ikinci, gayrimüslimlerin yaşadığı kaza merkezi %2,52 oranla üçüncü sıradadır. Kaza toplamında en az gelire sahip olan karye ise İstraje karyesidir ve toplam gelirde yüzde 0,11’lik paya sahiptir.

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasulye, Kendir, Bahçe) (Kuruş)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	35.458	50	15.359,5	15.691	2.897,5	8.860			4.273,5	82.589,5	1,77
Nikolân	55.417	1.602	1.799	9.532	1.822,5	9.600		700	100	80.572	1,73
Koynice	21.558	875,5		3.587,5	1.036	3.635				30.692	0,66
Vince	27.294,5	2.624	3.432,5	9.635	1.125	4.735		600	980	50.426	1,08
Oblâfçe	27.706	2.327,5	11.990	8.288	0	1.870			1.330	53.511,5	1,15
Rejânofçe	16.864,5		52.350	7.942,5	1.380	3.230			100	81.955,5	1,76
Dobrâç, Vravecvi	9.073,5	210	6.028,5	5.228,5	127,5	520			80	21.268	0,46
Zobofça	24.905	972,5	5.792	5.614	1.080	3.670			1.410	43.444,5	0,93
Kokoşın	31.877	1.870		11.210	525	5.840	420		1.426	53.168	1,14
İzvor	4.947	185,5		907,5	195				0	6.235	0,13
Zegyan	20.300	179	260	7.186,5	150	3.030			250	31.355,5	0,67
Pâlmiş	24.310,5	180		5.873	37,5	4.890			936	36.227	0,78
Rûgince-i Arnâbûd	17.125	125		2.754,5		1.020	1.320	900	200	23.444,5	0,5
Belânovince	7.915			2.303,5	577,5	125	1.120			12.041	0,26
Rûgince-i Derbend	21.826,5	1.571	3.075	8.037	112,5	2.730	90		1.300	38.741	0,83

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Dühan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Kuruş)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
İstepânçe	21.027	797		7.591	315	4.895		75	200	34.895,5	0,75
Çavûşlu,	13.645	670	565	2.948	157,5	2.120			450	20.555,5	0,44
İpçinyâh	22.037	2.803		8.208,5	267,5	4.550		630	1.982,5	40.405,5	0,86
İpçinyâh	9.947,5	360	2.292,5	3.479		1.320	40		930	18.369	0,39
Vâkîf	10.558,5	200	6.551,5	2.833,5		450			600	21.193,5	0,45
Alâşefçe	5.615	264		1.205	112,5	295				7.491,5	0,16
Vîştîçe	11.740	350		2.684,5	620	585				15.979,5	0,34
Silinmiş	15.029	2.003		3.778	15	2.635		200		23.659,5	0,51
Bendâk	8.120,5	35	3.092,5	5.760,5	322,5	1.030			1.985	20.366	0,44
İstânofçe	25.145	220	11.718	11.159,5	1.625	7.200	200		3.578	60.845,5	1,30
Yaslık	6.275	825	9.265	5.379	300	2.520				24.564	0,53
Pâlmîş	33.450	145	4.940	11.314,5	1.070,5	5.185			2.440	58.545,5	1,25
Nagorîç-i Atîk	36.217	855		4.972,60	1.155	4.530		455	150	48.334,50	1,04
Lipkova	8.515	824,5		1.306	45	800				11.490,5	0,25

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Uretim (Bostan, Burçak, Dan, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Orâh	7.964,5	312		3.190	217,5	230				11.914	0,26
Novasel	22.301,5	305	10.930	8.601	997,5	4.375			1.300	48.810	1,05
Orla	35.385,5	299	11.210	10.464,5	1.920	3.215		50	6.391	69.137	1,48
Bilâkofçe	7.881	715	630	1.730	135	1.000			1.010	13.101	0,28
Bonya	18.257,5	490	7.355,5	3.102	757,5	980			2.975	33.905,5	0,73
İsvînişte, Lejanik	5.590		4.852,5	2.143,5	195					12.781	0,27
Yâçince	17.930	475	7.792,5	4.486	592,5	3.180			2.228	36.684	0,79
Lûyân	20.552	823,5		3.916,5	660	1.515		200		27.667,5	0,59
İstrezofçe	46.504	2.579	2.876	10.055	885	5.390		465	1.460	70.214	1,5
Românofça	27.361	1.580		6.913,5	720	967,5		750		38.291	0,82
Kışâne	23.500	832		7.741,5	495	3.490	1.980		2.312	40.350	0,86
Belenli	15.892,5		10.422,5	4.995		1.670			450	33.430	0,72
Arbinaşka	1.822,5		11.131	4.445,5	457,5		200			18.056,5	0,39
Bektâşlı-i Zîr	19.450	210	15.783,5	6.509	195	1.475		500	6.580	50.702,5	1,09
Sebrâta	5.497		2.575	3.318,5	82,5			150		11.623	0,25
Lobât	46.437	1.930	7.167,5	3.328,5	985	725		280	975	61.828	1,32

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Uretim (Bostan, Burçak, Dan, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Mütülova	13.302	30		2.722,5	105	1.022,5		150		17.332	0,37
Belence	40.291,5	2.128,5		10.918,5	1.257,5	5.547,5		1.050	700	61.870,5	1,32
Vince	3.265		3.850	1.706,5	127,5	470			460	9.879	0,21
Grâdişte	27.708	1.433		7.252,60	555	6.030	2.240		110	45.329,50	0,97
Mâlotan	27.294,5	569,5		8.209,5	262,5	700		1.000	100	38.136	0,82
Robâliçe	21.173	959,5		2.027,5		455				24.615	0,53
İstrâje	3.360			932,5			840			5.132,5	0,11
Tâtomir	7.849		5.047,5	5.277	570	220			1.050	20.013,5	0,43
İsvîlânçe	14.088	1.049,5		4.024,5	135	843	510	360	100	21.110	0,45
Makreş	30.305	767,5	294,5	7.547,5	585	1.730,5		420	950	42.600	0,91
Atâfaklı	20.116		9.375	8.178,5	817,5	1.930	100		2.200	42.717	0,91
Dilîga	5.310	425	2.295	1.553	30	560	180		280	10.633	0,23
Kanârova	27.955	2.162	60	8.536,5	277,5	360	500	450	415	40.716	0,87
İstrimyema	6.464,5	34		3.375,5	45				450	10.369	0,22
Glûbûçiçe	8.570	179,5		3.244,5	750			600	650	13.994	0,30

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Uretim (Bostan, Burçak, Dan, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Çelobek	49.079,5	1.445,5		10.348,5	2.397	10.245				73.515,5	1,57
Nagorîç-i Cedîd	154.718,5	864,5	20.568	25.459,5	1.899,5	15.280		500	2.880	222.170	4,76
Mâtîç	66.493,5	3.056,5	3.136,5	8.018,5	1.535	3.355		1.975	2.810	90.380,5	1,94
Koliçka	13.765	599,5	1.750	2.804		1.860			450	21.222	0,45
Dimonçe	6.697,5	1.300	6.725,5	5.118,5	427,5	1.450		1.535	910	24.164	0,52
Çavûşlu	59.578,5	1.730	20.854	7.746	1.275	5.845		2.325	8.025	107.379,5	2,30
Orâşen	36.762	2.856,5	4.382	10.988	840	6.760		100	1.260	63.948,5	1,37
Jîvine	15.919,5	1.128,5	1.712	6.205		1.990	380		1.200	28.535	0,61
Aksânca	34.095	130		4.775,5	135	1.230				40.365,5	0,86
Trestenik	22.249	1.988	470	5.057	262,5	3.340			670	34.036,5	0,73
Goğânca-i Bâlâ	8.660		3.170	2.558,5	210	1.000			2.285	17.883,5	0,38
Sopot	50.460,8	1.805,5	5.042,5	10.001,5	1.642,20	5.290			3.233	77.475,50	1,66
Kutlubeğ	1.333		6.822,5	3.073,5	0	1.000				12.229	0,26
Kârlofça	4.914,5	148		1.091,5	180	1.335		850		8.520	0,18
İsvetişnice	300		3.780	2.482	22,5			100		6.684,5	0,14

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Uretim (Bostan, Burçak, Dan, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Glâjen, Gosinca,	10.315	303	270	3.500,5	60	318,5				14.767	0,32
Voynuk	15.750		8.297,5	2.575,5	0	920		600	1.950	30.093	0,64
Mürgeş	5.700	619,5		2.070,5	135	1.600	10		72,5	10.207,5	0,22
Şûşova- İslam	18.915	543,5		5.277,5	455	1.230				26.421	0,57
Bezova	35.563,5	3.271		10.352	82,5	6.590	1.560		1.665	59.083,5	1,27
Drâgomânca	53.608	2.928,5	600	7.599,5	1.192,5	5.735			4.390	76.053,5	1,63
Bûkoflân	7.320			3.734,5	75				420	11.549,5	0,25
Râmna	1.975,5		14.938	11.485	617,5					29.016	0,62
Dobreşân	23.042	220	8.550	4.847	660	2.650		2.698	2.240	44.907	0,96
Mâlne	48.205	2.345	1.759	7.658	660	10.160	660		420	71.867	1,54
Kûkliçe	31.362	2.735		11.314	412,5	5.890		1.425	2.325	55.463,5	1,19
Slopcân	25.411	2.645		2.993	120	1.170				32.339	0,69
Bâylofça	57.800	1.399,5		18.324,5	1.507,5	4.887,5		495	100	84.514	1,81
Drenek	14.216	180		8.445,5	892,5	50	1.290		2.016	27.090	0,58
İseli	30.050	810	14.062,5	10.602,5	1.387,5	4.045			3.036,5	63.994	1,37

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasulye, Kendir, Bahçe)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değimen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Kokoşîn	4.243	130	1.115	1.919,5	60	560			425	8.452,5	0,18
Bârâklı	10.141		9.219	3.353	45	1.080		750	1.945	26.533,5	0,57
Tabânofça	75.396	3.806,5	11.985	15.320,1	2.370	14.129,5		1.700	3.450	129.366	2,77
Bilâkofçe	38.840	3.826,5		10.200,5	971	5.650	60		330	59.878	1,28
Orâh	45.520	2.404,5	820	15.064	768,60	2.175	290		1.610	68.652,10	1,47
Mûrgeş	29.044	2.162	4.966	8.650,5	322,5	5.910	490		1.912	53.457	1,14
Orîzâr	22.675	1.486	2.551	1.881	0	800	200			29.593	0,63
Alâgence	9.227,5		10.157,5	5.570	390	4.475			750	30.569	0,65
Kokina, Belatic	12.505	50	5.857	4.396	312,5	330			1.010	24.460,5	0,52
Dilofça	48.449	690		7.336,5	652,5	1.772,5	860	250		60.010,5	1,29
Hotla, Lipkovo	52.537	3.909		6.426	405	4.835	0	1.775		69.887	1,50
Dovjenice	47.928	6.208		11.831	1.530	7.570	100	925	1.255	77.347	1,66
Rûdâr	29.641,5	2.425	4.750,5	15.336	705	4.835	610	765	2.470	61.538	1,32
Grûbicân	28.433		16.427	5.917,5	532,5	2.970			1.720	56.077	1,20
Kûçkâr ve Gabreş	5.135		9.702,5	4.136	120	860			300	20.253,5	0,43
Konûh	23.303,5		12.483	11.381,5	735	1.925			1.920	51.749	1,11

Tablo 11
Kumanova Kazası'na Ait Karyelerde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Karyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1844

Karyeler	Tarım (Kuruş)	Uretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahce)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Kuruş)	Hayvan (Kuruş)	Çayır (Kuruş)	Bağ (Kuruş)	Koru (Kuruş)	Değirmen (Kuruş)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Kuruş)	Toplam (Kuruş)	Karyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Bektâşlı-i Bâlâ	74.728	645	18.553,5	10.630,5	4.352,5	3.042,5			1.550	113.502	2,43
Kaza Merkezi (G.)	15.943	5.765	16.650	5.338,5	105	11.252,5		140	62.503	117.697	2,52
Kaza Merkezi (M.)	45.112	120	395	1.856,5	155	7.065		3.632,5	50.880	109.216	2,34
Toplam	2.676.337	112.09	505.988	699.908,	65.499,80	326.414	16.250	32.525,5	234.235	4.669.551	100
Gelir Kaynağı Türlerinin Toplam Gelirdeki Payı	57,31%	2,40%	10,84%	14,99%	1,40%	6,99%	0,35%	0,70%	5%	100%	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 12’de gelir türlerinin her karyede toplam gelir içindeki payları incelenmiştir. Bu tablo incelendiğinde kaza genelinde hububat üretimi % 57,47 olmuştur. Kaza merkezine bakıldığında müslüman nüfusun yaşadığı yerde zanaat ticaret ve hizmetten kazanılan gelir %47,75, gayrimüslim nüfusun yaşadığı bölgede ise %52,98 olmuştur. Görüldüğü üzere kaza merkezinde ticaret, esnafılık, hizmet gibi sektörler toplam gelirin aşağı yukarı yarısını kapsamaktadır. Bu bölgelerde tarım faaliyetleri önemli bir yere sahiptir. müslümanların yaşadığı kaza merkezinde hububat gelirleri toplam gelirin %39,84’ünü kapsamaktadır. Gayrimüslimlerin yaşadığı bölgede de hububat üretimi olarak % 13,74 görünürken ortak ve kira usulü tarım da %14,11’lik paya sahip olmuş ve diğer tarlaların oranı da % 4,89 olarak buna eklenince toplam tarım faaliyeti payı %32,74’e ulaşmaktadır. Bu pay kaza merkezinde az olarak kabul edilemeyecek bir orandır. Kazadaki bütün karyelere bakıldığında toplam gelirinde hububat gelirinin en fazla paya sahip olduğu karye %86 oranla Robâliçe karyesi’dir. Yine toplam gelirinde ortakçılık ya da kira usulüyle yapılan tarımın en büyük paya sahip olduğu karye ise % 63,91 ile Rejânofçe karyesidir. Arbinaşka ve Kutlubeğ karyeleri de % 60’ın üzerinde bir oranla onu takip etmektedirler. Tablo 11 ve 12 incelendiğinde görülecektir ki kaza genelinde kaza merkezi hariç olmak üzere halkın ana geçim kaynağı topraktır. Hububat gelirlerinin dışında diğer tarlalar, ortakçılık, çayır, bağcılık, korudan sağlanan gelirler de toprak üzerinden alınan gelirlerdir ve bu açıdan bakıldığında toplam gelirlerin %79,38’i toprak üzerinden kazanılan gelirlerdir. Gelir kalan gelirler de hayvancılık ve zanaat, ticaret hizmet sektöründen elde edilmektedirler.

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	42,91	0,06	18,60	19,01	3,51	10,73			5,18
Nikolân	68,78	1,99	2,23	11,83	2,26	11,91		0,87	0,12
Koynice	70,19	2,86		11,71	3,38	11,86			
Vince	54,20	5,20	6,80	19,08	2,23	9,37		1,19	1,94
Oblâfçe	52,08	4,32	22,27	15,39		3,47			2,47
Rejânofçe	20,64		63,91	9,70	1,68	3,94			0,12
Dobrâç, Vracevci	42,52	0,99	28,41	24,64	0,60	2,45			0,38
Zobofça	59,42	2,13	12,68	12,29	2,36	8,03			3,09
Kokoşîn	60,11	3,5		21	0,98	10,94	0,79		2,67
Îzvor	79,34	2,98		14,56	3,13				
Zegyân	64,73	0,57	0,83	22,93	0,48	9,67			0,80
Pâlmış	67,11	0,5		16,21	0,10	13,5			2,58
Rûgince-i Arnâbûd	73,04	0,53		11,75		4,35	5,63	3,84	0,85
Belânovince	65,73			19,13	4,80	1,04	9,30		
Rûgince-i Derbend	57,43	3,95	7,74	20,22	0,28	6,87	0,23		3,27
İstepânçe	60,27	2,28		21,74	0,90	14,02		0,21	0,57

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Çavûşlu, Novaseljani	66,30	3,27	2,76	14,38	0,77	10,34			2,19
İpçinyâh	54,28	6,95		20,35	0,66	11,28		1,56	4,92
İpçinyâh	53,95	1,97	12,53	19,02		7,22	0,22		5,09
Vâkîf	49,60	0,95	31,05	13,43		2,13			2,84
Alâşefçe	75	3,52		16,05	1,5	3,93			
Vîştiçe	73,47	2,19		16,80	3,88	3,66			
Silinmiş	63,5	8,47		15,98	0,06	11,14		0,85	
Bendâk	39,94	0,17	15,19	28,30	1,58	5,06			9,75
İstânofçe	41,32	0,36	19,26	18,34	2,67	11,84	0,33		5,88
Yaslık	23,10	3,47	38,95	22,62	1,26	10,60			
Pâlmış	57,16	0,25	8,43	19,32	1,83	8,85			4,17
Nagorîç-i Atîk	74,93	1,77		10,29	2,39	9,37		0,94	0,31
Lipkova	74,10	7,18		11,37	0,39	6,96			
Orâh	66,89	2,62		26,74	1,82	1,93			
Novasel	45,77	0,62	22,36	17,60	2,04	8,95			2,66
Orla	51,62	0,43	16,36	15	2,75	4,61		0,07	9,16

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Bilâkofçe	64,80	4,82	4,25	11,66	0,91	6,74			6,81
Bonya	53,84	1,44	21,68	9,14	2,23	2,89			8,77
İsvînişte, Lejanik	43,74		37,97	16,77	1,53	0			
Yâçince	53,93	1,17	19,14	11,02	1,46	7,81			5,47
Lûyân	74,38	2,96		14,10	2,38	5,45		0,72	
İstrezofçe	66,23	3,67	4,10	14,32	1,26	7,68		0,66	2,08
Românofça	71,27	4,15		18,17	1,89	2,54		1,97	
Kışâne	58,23	2,06		19,19	1,23	8,65	4,91		5,73
Belenli	50,37		29,49	14,13		4,73			1,27
Arbinaşka	10,14		61,61	24,61	2,53		1,11		
Bektâşlı-i Zîr	38,36	0,41	31,13	12,84	0,38	2,91		0,99	12,98
Sebrâta	47,29		22,16	28,56	0,71			1,29	
Lobât	75,07	3,13	11,61	5,39	1,60	1,17		0,45	1,58
Mûtilova	76,75	0,17		15,71	0,61	5,90		0,87	
Belence	65,09	3,44		17,64	2,03	8,96		1,70	1,13
Vince	33,05		38,97	17,27	1,29	4,76			4,66

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Grâdişte	61,12	3,16		16	1,22	13,30	4,94		0,24
Mâlotan	71,51	1,5		21,57	0,69	1,84		2,63	0,26
Robâliçe	86	3,90		8,25		1,85			
İstrâje	65,47			18,17			16,37		
Tâtomir	39,22		25,22	26,37	2,85	1,10			5,25
İsvılânce	66,77	4,97		19,04	0,64	3,99	2,41	1,70	0,47
Makreş	71,31	1,79	0,69	17,61	1,36	4,04		0,98	2,22
Atâfaklı	47,11		21,94	19,14	1,91	4,52	0,23		5,15
Dilîga	49,94	4	21,58	14,61	0,28	5,27	1,69		2,63
Kanârova	68,65	5,31	0,15	20,97	0,68	0,88	1,23	1,11	1,02
İstrimyema Hırkofçe	62,40	0,33		32,51	0,43				4,33
Glûbûçiçe	61,24	1,28		23,18	5,36			4,29	4,64
Çelobek	66,77	1,97		14,07	3,26	13,93			
Nagoriç-i Cedîd	69,61	0,39	9,27	11,47	0,86	6,89		0,23	1,30
Mâtîç	73,58	3,38	3,47	8,87	1,70	3,71		2,18	3,11
Količka	66,18	2,72	7,93	12,71		8,43			2,04

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Dimonçe	27,72	5,38	27,83	21,18	1,77	6		6,35	3,77
Çavuşlu	55,88	1,60	19,25	7,15	1,18	5,39		2,15	7,41
Orâşen	57,44	4,47	6,86	17,20	1,31	10,58		0,16	1,97
Jîvine	55,75	3,96	6,01	21,76		6,98	1,33		4,21
Aksânca	84,46	0,32		11,83	0,33	3,05			
Trestenik	65,37	5,84	1,38	14,85	0,77	9,81			1,97
Goğânca-i Bâlâ	48,42		17,73	14,31	1,17	5,59			12,78
Sopot	65,23	2,32	6,49	12,87	2,11	6,81			4,16
Kutlubeğ	9,85		60,06	22,71	0	7,39			
Kârlofça	57,94	1,73		12,74	2,10	15,58		9,92	
İsvetişnice	4,49		56,55	37,13	0,34	0		1,5	
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	70,07	2,04	1,81	23,53	0,40	2,14			
Voynuk	52,34	0	27,57	8,56	0	3,06		1,99	6,48
Mürgeş	55,84	6,07		20,28	1,32	15,67	0,10		0,71
Şuşova- İslam Hristiyan	71,58	2,06		19,98	1,72	4,66			
Bezova	60,15	5,54		17,54	0,14	11,17	2,64		2,82
Drâgomânca	70,48	3,85	0,79	9,99	1,57	7,54			5,77

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Bûkoflân	63,38			32,33	0,65				3,64
Râmna	6,79		51,49	39,59	2,13				
Dobreşân	51,80	0,48	18,85	10,68	1,45	5,84		5,95	4,94
Mâlne	66,66	3,30	2,48	10,79	0,93	14,31	0,93		0,59
Kûkliçe	56,54	4,93		20,40	0,74	10,62		2,57	4,19
Slopcân	78,56	8,18		9,26	0,37	3,62			
Bâylofça	68,40	1,66		21,68	1,78	5,78		0,59	0,12
Drenek	52,40	0,67		31,22	3,30	0,18	4,77		7,45
İseli	46,95	1,27	21,98	16,57	2,17	6,32			4,75
Kokoşîn	50,21	1,54	13,19	22,70	0,71	6,62			5,03
Bârâklı	40,85		33,27	12,10	0,16	3,90		2,71	7,02
Tabânofça	59,02	2,96	9,31	11,90	1,84	10,97		1,32	2,68
Bilâkofçe	64,84	6,40		17,05	1,62	9,44	0,10		0,55
Orâh	66,58	3,47	1,18	21,76	1,11	3,14	0,42		2,33
Mûrgeş	54,95	3,99	9,16	15,96	0,60	10,91	0,90		3,53
Orîzâr	76,71	5	8,59	6,33		2,69	0,67		0

Tablo 12
Kumanova Kazası Karyelerinde Toplam Gelir Türlerinin Toplam Gelirdeki Payları (Yüzde)
1844-1845

Karyeler	Tarım (Yüzde)	Diğer Tarımsal Üretim (Bostan, Burçak, Darı, Duhan, Fasülye, Kendir, Bahçe) (Yüzde)	Ortak Ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarımdan Hasılat (Yüzde)	Hayvan (Yüzde)	Çayır (Yüzde)	Bağ (Yüzde)	Koru (Yüzde)	Değirmen (Yüzde)	Zanaat Ticaret ve Hizmet (Yüzde)
Alâgence	30,21		33,22	18,21	1,28	14,63			2,45
Kokina, Belatic Kaslagi	51,12	0,20	23,94	17,97	1,28	1,35			4,13
Dilofça	80,79	1,15		12,19	1,08	2,95	1,43	0,42	
Hotla, Lipkovo	75,16	5,60		9,20	0,58	6,92		2,54	
Dovjenice	62,46	7,92		15,10	1,95	9,66	0,13	1,18	1,60
Rûdâr	49,85	3,81	7,47	24,11	1,11	7,60	0,96	1,20	3,88
Grûbicân	51,29		29,03	10,46	0,94	5,25			3,04
Kûçkâr ve Gabreş	25,36		47,90	20,42	0,59	4,25			1,48
Konûh	45,06		24,11	21,98	1,42	3,72			3,71
Bektâşlı-i Bâlâ	65,84	0,57	16,35	9,37	3,83	2,68			1,37
Kaza Merkezi (G.)	13,75	4,89	14,11	4,53	0,09	9,54		0,12	52,98
Kaza Merkezi (M.)	39,84	0,11	0,37	1,74	0,15	6,63		3,41	47,75
Toplam	57,47	2,39	10,80	14,94	1,40	6,97	0,35	0,69	5

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.1. Hububat Üretimi Gelirleri

Osmanlı Devleti'nde halkın temel geçim kaynağının tarım olduğu gerçeği Kumanova kazasında da açıkça görülmektedir. Bu bölgede zirai üretim hem küçük işletmeler ve hem de büyük çiftlikler halinde yapılmaktadır. Hububat üretimi hanelerin sahip olduğu küçük işletmeler tarafından gerçekleştirilirken aynı zamanda büyük çiftliklerde ortakçılık (şerik) yoluyla da yapılmaktadır. Bu çiftlikler ile ilgili ekonomik bilgiler ilerde ayrı bir başlık altında verilmiştir. Hanelerin başlıca tarım faaliyeti ve devletin de gelir kalemlerinin en önemlilerinden biri olan hububat üretimi bu başlık altında incelenecektir. Bu bölümde hububat üretiminin hesapları yapılırken tablo 13'te iki ayrı yol izlenmiştir. Birincisi defterde belirtilen hububat gelirleridir. Bu gelirler aşar vergisine tabi olan gelirler belirlenerek ortaya konmuştur. "Mezru tarla", "hizmetkarlarıyla mezru tarla" adı altında verilen verilerle, "pırasabor ziraatinden"¹⁸⁷ adı altında tutulan kayıtlar onda bir oranıyla aşar vergisine dahil edildiğinden hububat geliri olarak toplanıp yazılmıştır. Ayrıca "şerikleriyle mezru tarla" adı altında ayrı bir kalem daha vardır ki onlar çiftlik sahipleri için tutulmuşlardır ve gelirlerinde şerikleri için ayrıca düşüşler (tenzil) yapıldığı görülmüştür. Ancak bu şerikleri için düşülmesi gereken miktar 1844-1845 yıllarının toplamı üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmada 1844 yılı baz alındığı için defter ayrıca incelenip şeriklere ayrılan payın o yıla ait gelirin yarısı olduğu tespit edilmiştir. Bu ayrılan gelir, gelir tasniflemesinde ortakçılık yoluyla elde edilen gelir olarak ayrılmışsa da daha bu gelirler ayrılmadan çiftlik sahibi tarafından aşar vergisi ödendiği için hububat gelirlerine dahil edilmişlerdir. Tablo 13'teki defterde belirtilen hububat geliri sütunu bu şekilde oluşturulmuştur. Diğer bir hububat geliri ortaya koyma biçimi hububat gelirleri ayrı ayrı verilmediği için aşar vergisi kayıtları üzerinden tahmini rakamlara ulaşılmasıdır. Tablo 13 ve 14'te hububatın aynı üretimi ve gelirinin nakdi karşılığı, aşar onda bir oranında alındığı için değerler on ile çarpılarak bulunmuştur. Tablo 13 incelendiğinde 300.667 kuruş olan aşar on ile çarpılarak toplam hububat gelirinin 3.006.670 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu rakam defterde belirtilen hububat geliri olarak 3.126.506 kuruştan daha az bir meblağdır. Bu farklılığın sebeplerinden biri ve bu gelirlerin iki ayrı sütunda gösterilmesine neden olan önemli etken bazı karyelerde beratlı kimselerin olmasıdır. Beratlı kimseler aşar vergisi

¹⁸⁷ Pırasabor, 19. yüzyılda bu bölgelerde ekimine başlanan pırasa ürününün yerel adıdır.

vermediği için hububat gelirleri var olmakla birlikte vergisini ödememektedirler. Bu sebeple aşar vergisi üzerinden yapılan hesaplama da bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bütün karyeler taranıp beratlı kimselerin hububat gelirleri hesaplandığında ortaya çıkan miktar 68.313 kuruştur. Bu miktar hesaba katıldığında aradaki fark 50.489 kuruştur ki bu farkının nedeni bulunamamıştır.

Tablo 13 hububat çeşitleri aşar vergisi üzerinden hesaplanıp incelendiğinde toplam hububat geliri içinde en fazla paya sahip olan ürün 1.015.995 kuruş ile çavdardır ve oranı % 33,79 kadardır. Hintta da çavdara çok yakın bir oranla ikinci sırada gelmektedir. 945.200 kuruş gelire toplam hububat geliri içindeki payı %31,44'tür. Şair 743.641 kuruş gelire toplam hububat gelirinin % 24,73'ünü kapsamaktadır. Mısır 171.995 kuruşla % 5,72, yulaf ise 129.840 kuruşla %4,80 oranında kalmıştır. Tabloda görüldüğü gibi hububat çeşitlerinden çavdar, hintta ve şair diğerlerine göre daha yoğun olarak yetiştirilmiştir.

Karyeler bazında incelendiğinde en fazla hububat geliri elde eden karye 175.043 kuruş ile Nagorîç-i Cedîd karyesidir. Bu rakam kaza hububat gelir toplamının %5,79'unu oluşturmaktadır.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Goğânca-i Zîr	17.205	12.125	3.330	15.980	1.440	50.080	48.725,5	1,63
Nikolân	15.650	20.960	14.700	2.520	3.360	57.190	55.421	1,86
Koynice	5.500	7.880	6.140	630	1.240	21.390	21.510	0,70
Vînce	10.625	8.960	8.365	1.335	880	30.165	30.285	0,98
Oblâfçe	11.925	10.390	7.155	570	860	30.900 ¹⁸⁸	39.041	1,01
Rejânofçe	22.850	18.760	14.460	1.960	5.620	63.65	63.850	2,08
Dobrâç, Vracevci	3.950	5.720	4.350	220	80	14.320	14.930	0,47
Zobofça	8.355	8.480	8.190	330	1.200	26.555	32.015	0,87
Kokoşîn	10.990	10.400	7.725	1.825	1.120	32.060	32.080	1,05
Îzvor	1.250	1.800	1.215	220	460	4.945	4.945	0,16
Zegyân	4.300	9.560	5.070	1.260	360	20.550	20.550	0,67
Pâlmış	9.725	6.980	6.030	480	960	24.175	24.318	0,79
Rûgince-i Arnâbûd	4.350	5.640	3.300	855	3.080	17.225	17.125	0,56

¹⁸⁸ Bu karyede beratlı hane sahipleri var. 6.180 kuruş hububat geliri aşar vergisine dahil edilmemiş.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Belânovince	1.450	2.800	1.845	180	1.540	7.815	7.915	0,25
Rûgince-i Derbend	6.125	7.940	5.220	660	580	20.525 ¹⁸⁹	25.637,5	0,67
İstepânçe	6.200	8.660	5.325	860		21.045	21.045	0,69
Çavûşlu, Novaseljani	3.800	4.260	4.515	490	1.020	14.085	13.595	0,46
İpçinyâh	7.925	7.300	5.925	620	120	21.890	21.890	0,71
İpçinyâh	2.300	2.300	2.145	660	320	7.725 ¹⁹⁰	11.915	0,25
Vâkîf	5.625	4.840	4.500	860	480	16.305	16.154	0,53
Alâşefçe	2.300	1.840	930		560	5.630	5.630	0,18
Vîştîçe	5.650	3.160	2.140	650	240	11.840	11.740	0,39
Silinmiş	5.275	4.040	2.880	400	2.520	15.115	15.015	0,49
Bendâk	2.300	2.380	1.935	620	380	7.615 ¹⁹¹	10.540,5	0,25
İstânoğçe	13.400	9.200	8.490	2.480	1.840	35.410	35.413	1,15
Yaslık	4.100	4.280	3.240	1.310	2.120	15.050	15.290	0,49

¹⁸⁹ Bu karyede beratlı kimseler mevcut olup 4.987 kuruşluk hububat tarımı geliri aşar vergisine dahil edilmemiş.

¹⁹⁰ Bu karyede beratlı kimseler mevcut olup 4.190 kuruşluk hububat tarımı geliri aşara dahil edilmemiştir.

¹⁹¹ Bu karyede beratlı kimseler mevcut olup 2.451 kuruşluk hububat tarımı geliri aşara dahil edilmemiştir.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hinta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Pâlmış	8.400	6.000	5.155	770	740	21.065 ¹⁹²	37.997	1,24
Nagoriç-i Atık	12.750	11.700	8.460	950	2.360	36.220	36.220	1,18
Lipkova	2.125	1.840	1.560	190	2.800	8.515	8.515	0,28
Orâh	2.950	2.980	2.130	100	20	8.180	7.980	0,27
Novasel	9.605	10.020	9.440	870	920	30.855	30.922,5	1,01
Orla	17.900	13.100	11.295	1.880	420	44.595 ¹⁹³	46.773,5	1,45
Bilâkofçe	2.850	3.580	2.745	310	580	10.065	10.046	0,33
Bonya	7.400	6.600	5.910	870	3.600	24.380	23.820	0,79
İsvinişte, Lejanik		5.800	3.300	280	1.000	10.380	10.380	0,34
Yâçince	7.050	8.600	7.395	490	855	24.390	28.392,5	0,80
Lûyân	7.650	6.900	2.430	1.115	2.560	20.655	20.660	0,67
İstrezofçe	14.500	18.220	14.775	1.210	500	49.205	47.494	1,60
Românofça	6.395	7.800	5.745	1.430	6.000	27.370	27.120	0,89
Kışâne	6.425	9.420	5.700	990	960	23.495	23.495	0,77

¹⁹² Bu karyede de beratlı kimseler mevcut olup 16.925 kuruşluk hububat tarımı geliri aşar vergisine dahil edilmemiştir.

¹⁹³ Bu karyede de beratlı kimseler mevcut olup 1.203 kuruşluk hububat tarımı geliri aşar vergisine dahil edilmemiştir.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Belenli	9.715	8.250	6.235	650	320	25.170	27.070	0,82
Arbinaşka	1.550	7.440	2.235	910	520	12.655	12.727,5	0,41
Bektâşlı-i Zîr	12.825	12.880	10.515	1.460	2.100	39.780	34.191	1,30
Sebrâta	640	4.850	1.160	540	880	8.070	8.070	0,26
Lobât	18.375	14.840	13.875	390	5.880	53.360	52.190	1,74
Mûtilova	2.775	4.600	4.165	580	1.260	13.380	13.300	0,44
Belence	6.320	17.510	8.280	950	7.320	40.380	40.280	1,32
Vînce	2.525	1.940	1.815	250		6.530	6.530	0,21
Grâdişte	7.600	10.060	8.835	930	280	27.705	27.705	0,90
Mâlotan	3.100	15.100	5.510	1.900	1.280	26.890	27.210	0,88
Robâlice	8.000	6.020	5.100	840	1.220	21.180	21.140	0,69
İstrâje	475	1.220	885	180	600	3.360	3.360	0,11
Tâtomir	3.225	4.360	2.565	290	1.020	11.460	11.440	0,37
İsvîlânçe	5.050	5.880	2.640	400	240	14.210	14.110	0,46
Makreş						0 ¹⁹⁴	30.837	1

¹⁹⁴ Bütün karye beratlî olduğu için aşar alınmamış ancak hububat tarımı gelirleri 30.837 kuruştur.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hinta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Atâfaklı	8.625	7.980	9.580	1.690	780	28.655	28.655	0,93
Dilîga	2.175	2.160	2.340	380	80	7.135	7.395	0,23
Kanârova	9.230	10.680	6.561	890	880	28.241	27.943,60	0,92
İstrimyema Hırkofçe	500	2.780	2.340	860	120	6.600	6.480	0,22
Glûbûçiçe	1.600	4.120	1.560	770	520	8.570	8.570	0,28
Çelobek	11.775	18.400	13.860	2.570	2.480	49.085	49.100	1,60
Nagorîç-i Cedîd	59.550	56.760	47.925	7.790	2.060	174.085	175.043	5,68
Mâtîç	29.035	20.060	15.135	2.630	2.340	69.200	69.108,5	2,26
Koliçka	4.550	4.880	4.620	280	1.080	15.410	16.230	0,5
Dimonçe	3.200	5.080	3.005	480	120	11.885	11.853	0,39
Çavûşlu	27.355	22.610	21.435	870	5.090	77.360	76.144	2,52
Orâşen	12.800	13.540	11.125	950	2.620	41.035	41.035	1,34
Jîvine	4.800	5.660	4.260	840	1.700	17.260	17.309	0,56
Aksânca	13.300	11.520	5.685	2.320	1.280	34.105	34.082	1,11
Trestenik	9.630	6.120	5.485	830	660	22.725	22.725	0,74
Goğânca-i Bâlâ	4.100	3.880	3.045	480	240	11.745	11.535	0,38
Sopot	23.875	14.640	14.610	1.740	400	55.265	53.785	1,80

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay
Kutlubeğ	2.700	2.160	1.785	330	620	7.595	8.928	0,25
Kârlofça	850	2.200	1.035	560	320	4.965	4.965	0,16
İsvetişnice	250	2.080	750	460	240	3.780	4.080	0,12
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	2.490	3.980	2.865	530	680	10.545	10.425	0,34
Voynuk	6.400	6.960	5.235	820	1.920	21.335	22.365	0,70
Mûrgeş	1.900	1.820	1.470	230	280	5.700	5.700	0,19
Şuşova- İslam Hristiyan	5.925	5.540	4.350	230	2.760	18.805	18.905	0,61
Bezova	12.325	11.400	8.445	1.230	2.100	35.500	35.500,5	1,16
Drâgomânca	17.375	16.860	13.500	1.820	4.040	53.595	53.609	1,75
Bûkoflân	150	3.800	1.860	930	580	7.320	7.320	0,24
Râmna	2.235	8.330	3.020	1.460	1.240	16.285	16.553,5	0,53
Dobreşân	9.775	8.100	7.470	630	4.220	30.195	30.665	0,98
Mâlne	16.475	16.865	13.170	1.770	1.180	49.460	48.920	1,61
Kûkliçe	3.900	8.040	3.660	870	80	16.550	31.350	0,54
Slopcân	10.425	9.000	4.390	1.080	300	25.195	25.388	0,82
Bâylofça	15.625	25.280	12.270	2.470	2.040	57.685	57.815	1,88
Drenek	2.675	7.080	3.390	770	240	14.155	14.175	0,46
İselli	14.150	12.260	9.465	2.240	2.880	40.995	41.025	1,34

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hinta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Kokoşîn	1.450	1.680	1.380	250	500	5.260	5.260	0,17
Bârâklî	4.850	6.540	5.555	1.250	340	18.535	19.803	0,60
Tabânofça	28.600	27.040	19.735	3.050	8.280	86.705	86.457,5	2,83
Bilâkofçe	10.050	15.550	9.510	1.400	2.320	38.830	38.790	1,27
Orâh	14.725	18.020	9.765	930	680	44.120 ¹⁹⁵	46.905	1,44
Mûrgeş	10.600	12.280	8.055	1.470	1.360	33.765	33.944	1,10
Orîzâr	8.125	6.760	6.135	720	3.120	24.860	24.890	0,81
Alâgence	7.900	6.240	5.415	670		20.225	18.812,5	0,66
Kokina, Belatic Kaslagi	3.550	9.080	4.100	640	840	18.210	18.362	0,59
Dilofça	11.250	20.280	13.975	2.260	740	48.505	48.615	1,58
Hotla, Lipkovo	16.975	11.250	9.405	1.000	13.870	52.500	52.495	1,71
Dovjenice	12.450	18.410	13.755	2.170	2.360	49.145	48.945	1,60
Rûdâr	825	760	540	100	220	2445 ¹⁹⁶	35.489,5	1,06
Grûbicân	13.950	13.100	9.990	2.340	4.400	43.780	44.040	1,43

¹⁹⁵ Bu karyede beratlı kimseler mevcut olup 1.540 kuruşluk hububattarımı geliri aşara dahil edilmemiştir

¹⁹⁶ Burada hububat ürünlerinden aşar vergisi herkesten tam alınmamış. Toplam 244 kuruş aşar alınmış ancak hububat gelirleri toplam 32.560 kuruş tutmaktadır. Bunun sebebi de yine bu karyede beratlı kimselerin olmasıdır.

Tablo 13
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretiminden Sağlanan Gelir, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kuruş)	Çavdar (Kuruş)	Şair (Kuruş)	Yulaf (Kuruş)	Mısır (Kur.)	Aşar Üzerinden Hesaplanan Toplam Gelir (Kuruş)	Defterde Belirtilen Hububat Geliri (Kuruş)	Karyelerin Toplam Hububat Üretiminden Aldığı Pay (Yüzde)
Kûçkâr ve Gabreş	4.150	5.080	4.455	310	600	14.595	14.578,5	0,48
Konûh	9.575	12.820	8.655	1.540	360	32.950	33.191	1,07
Bektâşlı-i Bâlâ	32.775	29.580	24.485	3.940	1.380	92.160	92.420	3
Kaza Merkezi (G.)	8.275	8.395	9.395	760	2.060	28.885	19.815	0,94
Kaza Merkezi (M.)	12.100	12.340	9.660	540	1.780	36.420	42.460	1,19
Toplam	945.200	1.015.995	743.641	129.840	171.99	3.006.670	3.126.506	100
Ürün Çeşidinin Payı (Yüzde)	31,44	33,79	24,73	4,32	5,72	100		

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Toplam aşarın aynı karşılıklarının on ile çarpılmasıyla toplam hububat üretimi kile olarak tablo 14'te ortaya konulmuştur. Tablo 14 incelendiğinde Kumanova kazasında 816.741 kile hububat üretildiği ortaya çıkmaktadır. Ürün çeşitlerine bakıldığında 255.745 kile ile çavdar en çok üretilen hububat olmuştur. Toplam üretimdeki payı % 31,31'dir. Hububat çeşidi olarak üretilen diğer ürünlerden üretim miktarına göre %30,44 ile şair ikinci, %23,20 ile hinta üçüncü, %7,36 ile yulaf dördüncü, %5,36 ile mısır beşinci sıradadır. Bu oranların hububat gelirleriyle ilgili hazırlanan tablo 13 ile tutarlılık göstermesinin nedeni ürünlerin fiyatlarıdır. Örnek olarak miktar olarak çok üretilen şair fiyat olarak ucuz olduğu için miktar olarak hintadan fazla iken gelir olarak bakıldığında hintanın gerisine düşmüştür. Yine miktar olarak en çok hububatın üretildiği karye 46.540 kile üretimle Nagorîç-i Cedîd Karyesidir.

Tablo 14
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretimi (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hinta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam (Kile)
Goğânca-i Zîr	3.445	4.030	1.665	4.045	390	13.575
Nikolân	3.130	5.240	4.910	1.230	840	15.350
Koynice	1.100	1.970	2.000	315	340	5.725
Vînce	2.125	2.240	2.765	645	220	7.995
Oblâfçe	2.385	2.630	2.385	285	215	7.900
Rejânofçe	4.520	4.690	4.820	980	1.415	16.425
Dobrâç, Vravecvi	790	1.430	1.450	110	20	3.800
Zobofça	1.675	2.120	2.730	165	300	6.990
Kokoşîn	2.200	2.600	2.575	880	290	8.545
İzvor	250	450	385	110	115	1.310
Zegyân	860	2.390	1.690	630	90	5.660
Pâlmış	1.945	1.865	2.020	245	240	6.315
Rûgince-i Arnâbûd	870	1.410	1.100	430	820	4.630
Belânovince	300	700	615	90	385	2.090
Rûgince-i Derbend	1.225	1.975	1.740	340	145	5.425
İstepânçe	1.240	2.165	1.765	430	0	5.600
Çavûşlu, Novaseljani	760	1.065	1.505	245	265	3.840
İpçinyâh	1.605	1.865	1.895	265	40	5.670
İpçinyâh	460	575	715	330	80	2.160

Tablo 14
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretimi (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam (Kile)
Vâkîf	1.125	1.210	1.500	430	120	4.385
Alâşefçe	460	460	300	0	140	1.360
Vîştîçe	1.130	790	705	275	60	2.960
Silinmiş	1.055	1.010	960	195	630	3.850
Bendâk	460	595	645	310	95	2.105
İstânofçe	2.680	2.300	2.830	1.325	460	9.595
Yaslık	820	1.070	1.080	655	530	4.155
Pâlmış	1.680	1.500	1.710	385	185	5.460
Nagorîç-i Atfk	2.550	2.925	2.820	475	590	9.360
Lipkova	425	460	460	95	680	2.120
Orâh	590	745	710	50	5	2.115
Novasel	1.925	2.505	3.150	435	230	8.245
Orla	3.850	3.275	3.755	945	145	11.970
Bilâkofçe	590	885	905	115	145	2.640
Bonya	1.480	1.650	1.970	435	900	6.435
İsvînişte, Lejanik	0	1.450	1.100	70	250	2.870
Yâçince	1.410	2.215	2.465	250	215	6.555
Lûyân	1.500	1.645	810	555	640	5.150
İstrezofçe	2.900	4.555	4.885	605	125	13.070
Românofça	1.285	1.955	1.915	715	1.500	7.370
Kışâne	1.285	2.405	1.900	480	285	6.355
Belenli	1.955	2.080	2.085	305	80	6.505
Arbinaşka	310	1.860	745	455	130	3.500
Bektâşlı-i Zîr	2.565	3.220	3.505	730	525	10.545
Sebrâta	0	1.260	510	330	210	2.310
Lobât	3.675	3.710	4.655	215	1.470	13.725
Mûtilova	620	1.150	1.390	290	315	3.765
Belence	1.300	4.450	2.900	475	1.830	10.955
Vince	505	485	605	125	0	1.720
Grâdişte	1.520	2.515	2.945	465	70	7.515
Mâlotan	620	3.750	1.850	950	320	7.490
Robâlice	1.600	1.505	1.700	420	310	5.535
İstrâje	95	305	295	90	155	940
Tâtomir	645	1.090	855	145	255	2.990
İsvîlance	1.010	1.345	885	200	60	3.500
Makreş						
Atâfaklı	1.725	1.995	3.120	865	195	7.900
Dîlîga	435	540	780	190	20	1.965
Kanârova	1.855	2.660	2.200	445	210	7.370

Tablo 14
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretimi (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam (Kile)
İstrimyema Hırkofçe	100	695	780	410	40	2.025
Glûbûçiçe	320	1.030	520	385	130	2.385
Çelobek	2.405	4.600	4.620	1.355	620	13.600
Nagoriç-i Cedîd	11.920	14.190	16.025	3.855	550	46.540
Mâtîç	5.830	4.990	5.015	1.235	625	17.695
Koliçka	910	1.220	1.540	140	270	4.080
Dimonçe	640	1.270	1.000	240	30	3.380
Çavûşlu	5.475	5.715	7.145	435	1.425	20.195
Orâşen	2.560	3.385	3.705	475	645	10.770
Jîvine	960	1.410	1.420	420	605	4.815
Aksânca	2.660	2.880	1.895	1.105	335	8.875
Trestenik	1.930	1.535	1.830	415	165	5.875
Goğânca-i Bâlâ	820	970	1.015	240	60	3.105
Sopot	4.775	3.655	4.870	870	100	14.270
Kutlubeğ	540	540	595	165	155	1.995
Kârlofça	170	550	345	280	80	1.425
İsvetişnice	50	520	250	230	60	1.110
Glâjen, Gosinca,	510	1.000	955	265	170	2.900
Voynuk	1.280	1.740	1.745	410	480	5.655
Mûrgeş	380	455	490	115	70	1.510
Şuşova- İslam Hristiyan	1.185	1.385	1.450	115	690	4.825
Bezova	2.485	2.830	2.815	615	525	9.270
Drâgomânca	3.495	4.215	4.500	910	1.010	14.130
Bûkoflân	30	950	620	465	155	2.220
Râmna	465	2.080	1.080	720	310	4.655
Dobreşân	1.965	2.025	2.510	315	1.055	7.870
Mâlne	3.295	4.225	4.390	885	295	13.090
Kûkliçe	780	2.050	1.220	435	20	4.505
Slopcân	2.105	2.250	1.470	540	75	6.440
Bâylofça	3.135	6.320	3.910	1.235	545	15.145
Drenek	535	1.780	1.130	385	60	3.890
İseli	2.610	3.070	3.155	1.120	720	10.675
Kokoşîn	290	420	460	125	125	1.420
Bârâklı	1.170	1.645	1.850	195	90	4.950
Tabânofça	5.740	6.760	6.580	1.530	2.070	22.680
Bilâkofçe	2.010	3.900	3.170	685	580	10.345
Orâh	2.945	4.545	3.255	465	170	11.380
Mûrgeş	2.120	3.070	2.725	785	340	9.040
Orîzâr	1.625	1.690	2.045	310	775	6.445

Tablo 14
Kumanova Kazasında Karyeler Bazında Hububat Üretimi (Kile),
1844-1845

Karyeler	Hınta (Kile)	Çavdar (Kile)	Şair (Kile)	Yulaf (Kile)	Mısır (Kile)	Toplam (Kile)
Alâgence	1.580	1.560	1.805	335	0	5.280
Kokina, Belatic Kaslagi	710	2.270	1.400	320	210	4.910
Dilofça	2.250	5.070	4.660	1.130	185	13.295
Hotla, Lipkovo	3.385	2.815	3.135	445	3.500	13.280
Dovjenice	2.480	4.735	4.545	1.056	690	13.506
Rûdâr	165	230	340	50	55	840
Grûbicân	2.790	3.520	3.330	1.160	1.095	11.895
Kûçkâr ve Gabreş	830	1.290	1.485	155	150	3.910
Konûh	1.915	3.205	2.885	770	90	8.865
Bektâşlı-i Bâlâ	6.555	7.395	8.195	1.970	345	24.460
Kaza Merkezi (G.)	1.655	2.075	3.190	345	515	7.780
Kaza Merkezi (M.)	2.420	3.085	3.220	270	445	9.440
Toplam	189.475	255.745	248.615	60.151	43.800	816.741
Ürün Çeşidinin Payı (Yüzde)	23,20%	31,31%	30,44%	7,36%	5,36%	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 14 incelenirken karyelerde beratlı kimselerin olduğu ve aşar vergisi vermedikleri için aşar miktarları aynı ve nakdi yazılmadığından hububat miktarları hakkında verilen bilgilerin tahmini olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak hububat gelirleri belirli olduğundan ve bunun oranının toplam hububat geliri içinde %2,29 olduğu dikkate alınırsa verilerin % 2,29 oranında eksik olabileceği söylenebilir.

4.4.1.1 Hububat Üretimi Yapılan Toprak Büyüklükleri

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı içinde tarım çok önemli bir yere sahiptir. Büyük kitlelerin, ordunun ve şehirlerin iâşesi buğday arpa gibi ürünlerin ekimine bağlı olduğu için devlet tarla ziraatini yani hububat üretimini kontrol altında tutma zorunluluğu hissetmiş ve bu tarlaların devamını sağlamak için çeşitli kanunlar

çıkarmıştır¹⁹⁷. Bu tarlalar bağ bahçe haline getirilemezdi. Bu sistemde bir çift öküzü olan aile bir işletme ünitesi oluşturur ve bu çeşit hayvani enerji ünitesiyle oluşturulan yapıya çift- hane sistemi adı verilirdi¹⁹⁸. Bu çift hane sistemine dayalı olarak Osmanlı Devleti'nde hane başına toprağın verimliliğine göre ortalama 60 ile 150 dönüm arazi tahsis edilmekteydi ve bunun son döneme kadar sürmüş olduğunu 93 Harbi sonrası Osmanlı Devleti'ne göç etmek zorunda kalan muhacirlere 67 dönüm arazi verilmiş olmasından anlaşılmaktadır¹⁹⁹. Kumanova kazasında karyeler bazında hane başına düşen ortalama araziye gösteren veriler Tablo 15'de gösterilmiştir. Bu tablo hazırlanırken verilen toplam mezru toprak olarak sadece hububat üretimi için kullanılan tarlaların büyüklükleri yazılmıştır. Bunlardan başka çeşitli ürünlerin yetiştirildiği tarla, bağ, bahçe, çayır ve kou gibi araziler de vardır ancak onların büyüklüğü ve getirdikleri gelir az olmanın yanı sıra vergiye tabi de değildir. Ancak onlarla ilgili büyüklük ve gelir bilgileri de ayrı bir başlık altında verilmiştir. Tablo 15 incelendiğinde Kumanova kazasında hane başına düşen toprak büyüklüğü yukarda verilen ortalamalarla uyumluluk göstermemektedir. 24,86 dönüm ortalama yukarda verilen genel rakamların oldukça altındadır. Bunun çeşitli sebepleri olmakla birlikte en önemli sebebi çiftlik olarak adlandırılan yapıların çok olup orada topraksız olarak ya da az bir toprağa sahip olup ortakçılık (şerik) ile geçinen insanların fazla olmasıdır. Bu yapılarla ilgili bilgiler çiftlik ve ortakçılık başlıkları altında detaylı olarak verilecektir. Kaza geneline bakıldığında Belenli karyesi 54,37 dönüm ile hane başına en çok hububat arazisi düşen karye olmuştur. Kaza merkezi olarak müslim nüfusun yaşadığı bölgede hane başına düşen ortalama arazi 9,5 dönüm, gayrimüslim nüfusun yaşadığı bölgede ise 2,14 dönümdür ki bu karyeler arasında en az olan orandır. Buradaki nüfusun zanaat ticaret ve hizmet sektöründe yoğunlaşması bu durumun başlıca sebebidir. Bazı karyelerde büyük çiftliklerin olması ve bu karyelerde nüfusun az olması arazi ortalamasının diğer karyelere göre yüksek çıkmasına da neden olmaktadır²⁰⁰.

¹⁹⁷ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, 22. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul: 2009, s.247.

¹⁹⁸ İnalçık, **Devlet-i Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, s. 247.

¹⁹⁹ Kocakaplan, ss. 63,64.

²⁰⁰ BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 15396.

Tablo 15
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Mezru-
Gayri Mezru Toprak Büyüklükleri, (Dönüm) ve Hane Başına Düşen Toprak
Miktarı (Dönüm)
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Gayri Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Dönüm	Nadas Yüzdesi	Hane Başı Dönüm
Goğânca-i Zîr	2.019	572,5	2.591,5	22,09	46,28
Nikolân	1.394,5	331	1.725,5	19,18	26,14
Koynice	326,5	15	341,5	4,39	20,09
Vînce	1.177,5	256,5	1.434	17,89	27,58
Oblâfçe	855	160	1015	15,76	26,03
Rejânofçe	1.575	515	2090	24,64	46,44
Dobrâç, Vracevci	348	65	413	15,74	16,52
Zobofça	974	366	1340	27,31	32,68
Kokoşîn	935	283,5	1.218,5	23,27	38,08
İzvor	153	0	153	0	10,93
Zegyân	442,5	0	442,5	0	12,29
Pâlmış	730,5	225,5	956	23,59	34,14
Rûgince-i Arnâbûd	613,5	0	613,5	0	17,04
Belânovince	314	0	314	0	17,44
Rûgince-i Derbend	1.074,5	193	1267,5	15,23	23,92
İstepânçe	489,5	18	507,5	3,55	13,72
Çavûşlu, Novaseljani	340	109	449	24,28	29,93
İpçinyâh	993	300	1.293	23,20	38,03
İpçinyâh	450	150	600	25	40
Vâkır	450	162,5	612,5	26,53	43,75
Alâşefçe	168,5	0	168,5	0	15,32
Vîştîçe	333	48,5	381,5	12,71	20,08
Silinmiş	572,5	0	572,5	0	13,31
Bendâk	340	79	419	18,85	18,22
İstânofçe	1.456	551,5	2.007,5	27,47	39,36
Yaslık	440	200	640	31,25	35,56
Pâlmış	1.409	453	1.862	24,33	43,30
Nagorîç-i Atîk	609,5	137	746,5	18,35	32,46
Lipkova	210,5	0	210,5	0	14,03
Orâh	174,5	102,5	277	37	27,70
Novasel	1.075	365	1.440	25,35	41,14
Orla	2194	855	3049	28,04	44,84
Bilâkofçe	270	75	345	21,74	24,64
Bonya	717,5	195	912,5	21,37	32,59
İsvînişte, Lejanik	320	15	335	4,48	13,40
Yâçince	934,5	350,5	1285	27,28	28,56

Tablo 15
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Mezru-
Gayri Mezru Toprak Büyüklükleri, (Dönüm) ve Hane Başına Düşen Toprak
Miktarı (Dönüm)
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Gayri Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Dönüm	Nadas Yüzdesi	Hane Başı Dönüm
Lûyân	767	135,5	902,5	15,01	23,75
İstrezofçe	995,5	278	1.273,5	21,83	24,49
Românofça	524	5	529	0,95	19,59
Kışâne	933,5	275	1.208,5	22,76	31,80
Belenli	785,5	247,5	1.033	23,96	54,37
Arbinaşka	293	50	343	14,58	15,59
Bektâşlı-i Zîr	800	200	1.000	20	45,45
Sebrâta	225	75	300	25	15
Lobât	1.106	259,5	1.365,5	19	22,76
Mûtilova	418	0	418	0	18,17
Belence	734,5	10	744,5	1,34	16,92
Vince	255	125	380	32,89	29,23
Grâdişte	1.087,5	331	1.418,5	23,33	44,33
Mâlotan	526	0	526	0	15,03
Robâlîçe	537	57,5	594,5	9,67	28,31
İstrâje	129	5	134	3,73	13,40
Tâtomir	400	100	500	20	35,71
İsvîlânçe	330	121,5	451,5	26,91	19,63
Makreş	885	150	1.035	14,49	33,39
Atâfaklı	985	250	1.235	20,24	44,11
Dîlîga	305,5	100	405,5	24,66	28,96
Kanârova	511,5	307	818,5	37,51	24,07
İstrimyema Hırkofçe	251,5	0	251,5	0	8,98
Glûbûçiçe	168,5	0	168,5	0	8,43
Çelobek	932	0	932	0	18,27
Nagorîç-i Cedîd	4.258	1.040,5	5.298,5	19,64	43,08
Mâtîç	1.830,5	292	2.122,5	13,76	21,01
Koliçka	415	110	525	20,95	43,75
Dimonçe	530	145	675	21,48	24,11
Çavûşlu	2.679	832,5	3.511,5	23,71	31,92
Orâşen	1.533,5	375,5	1.909	19,67	32,36
Jîvine	629,5	40	669,5	5,97	33,48
Aksânca	874,5	71	945,5	7,51	19,30
Trestenik	790	188	978	19,22	46,57
Goğânca-i Bâlâ	430	160	590	27,12	42,14
Sopot	2.115,5	496,5	2.612	19,01	44,27

Tablo 15
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Mezru-
Gayri Mezru Toprak Büyüklükleri, (Dönüm) ve Hane Başına Düşen Toprak
Miktarı (Dönüm)
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Gayri Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Dönüm	Nadas Yüzdesi	Hane Başı Dönüm
Kutlubeğ	199,5	83	282,5	29,38	47,08
Kârlofça	124	0	124	0	17,71
İsvetişnice	107	0	107	0	8,92
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	338,5	0	338,5	0	9,96
Voynuk	510	60	570	10,53	23,75
Mûrgeş	155	60,5	215,5	28,07	30,79
Şûşova- İslam Hristiyan	594,5	30	624,5	4,80	19,52
Bezova	1.053,5	239,5	1.293	18,52	31,54
Drâgomânca	711,5	49	760,5	6,44	22,37
Bûkoflân	178	0	178	0	9,37
Râmna	371,5	90	461,5	19,5	13,57
Dobreşân	720	175	895	19,55	26,32
Mâlne	1.368,5	258	1.626,5	15,86	46,47
Kûkliçe	772	142,5	914,5	15,58	16,94
Slopçân	872	37,5	909,5	4,12	18,95
Bâylofça	1.337,5	0	1.337,5	0	15,03
Drenek	500,5	200,5	701	28,60	17,97
İselli	1.288	270	1.558	17,33	31,80
Kokoşîn	205	59	264	22,35	33
Bârâklı	610	155	765	20,26	28,33
Tabânofça	2.024,5	555	2.579,5	21,52	33,5
Bilâkofçe	962	220,5	1.182,5	18,65	23,65
Orâh	1.120	169,5	1.289,5	13,14	17,43
Mûrgeş	964	240,5	1.204,5	19,97	26,77
Orîzâr	562	51	613	8,32	22,70
Alâgence	787	330	1.117	29,54	41,37
Kokina, Belatic Kaslagi	381,5	20	401,5	4,98	12,55
Dilofça	1.053,5	34,5	1.088	3,17	25,30
Hotla, Lipkovo	1.230,5	50	1.280,5	3,90	13,34
Dovjenice	1236	235,5	1.471,5	16	24,94
Rûdâr	1.233,5	136	1.369,5	9,93	19,02
Grûbicân	1.118	264,5	1.382,5	19,13	32,15
Kûçkâr ve Gabreş	565	0	565	0	22,60
Konûh	1.080	360	1.440	25	33,49
Bektâşlı-i Bâlâ	2.162,5	520	2.682,5	19,38	49,68

Tablo 15
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Mezru-
Gayri Mezru Toprak Büyüklükleri, (Dönüm) ve Hane Başına Düşen Toprak
Miktarı (Dönüm)
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Gayri Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Dönüm	Nadas Yüzdesi	Hane Başı Dönüm
Kaza Merkezi (G.)	485,5	48,5	534	9,08	2,14
Kaza Merkezi (M.)	1.821	545	2.366	23,03	9,5
Toplam	88.653,5	19.673	108.327	18,16	24,86

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 16’da defterden çıkarılan hububat gelirleri hububat üretimi yapılan arazi dönümüne bölünerek karyeler bazında dönüm başına düşen hububat gelir ortalaması hesaplanmıştır. Tablo incelendiğinde dönüm başına düşen hububat gelir ortalaması 35,25 kuruştur. En fazla dönüm başı hububat geliri olan karye 75,33 kuruşla Drâgomânca karyesi’dir. Onu Koynice karyesi 65,51 kuruşla izlemektedir. Nagoriç-i Atık karyesi 59,43 dönümle üçüncü sıradadır. Mülüman nüfusun yaşadığı kaza merkezi’nde dönüm başı hububat gelir miktarı 23,32 kuruş olup kaza ortalamasının çok altında iken gayrimüslimlerin yaşadığı bölgede 40,81 kuruş olup kaza ortalamasının üzerindedir.

Tablo 16
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Dönüm Başına Düşen Hububat
Hasılatı (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Gelir (Kuruş)	Dönüm Başı Ortalama Hasılat (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	2.019	48.726	24,13
Nikolân	1.394,5	55.421	39,74
Koynice	326,5	21.510	65,88
Vince	1.177,5	30.285	25,72
Oblâfçe	855	39.041	45,66
Rejânofçe	1.575	63.850	40,54
Dobrâç, Vraceuti	348	14.930	42,90
Zobofça	974	32.015	32,87
Kokoşîn	935	32.080	34,31
İzvor	153	4.945	32,32

Tablo 16
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Dönüm Başına Düşen Hububat
Hasılatı (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Gelir (Kuruş)	Dönüm Başı Ortalama Hasılat (Kuruş)
Zegyân	442,5	20.550	46,44
Pâlmış	730,5	24.318	33,29
Rûgince-i Arnâbûd	613,5	17.125	27,91
Belânovince	314	7.915	25,21
Rûgince-i Derbend	1.074,5	25.638	23,86
İstepânçe	489,5	21.045	42,99
Çavûşlu, Novaseljani	340	13.595	39,99
İpçinyâh	993	21.890	22,04
İpçinyâh	450	11.915	26,48
Vâkîf	450	16.154	35,90
Alâşefçe	168,5	5.630	33,41
Viştîçe	333	11.740	35,26
Silinmiş	572,5	15.015	26,23
Bendâk	340	10.541	31
İstânofçe	1.456	35.413	24,32
Yaslık	440	14.270	32,43
Pâlmış	1.409	37.997	26,97
Nagorîç-i Atîk	609,5	36.220	59,43
Lipkova	210,5	8.515	40,45
Orâh	174,5	7.980	45,73
Novasel	1075	30.923	28,77
Orla	2.194	46.774	21,32
Bilâkofçe	270	10.046	37,21
Bonya	717,5	23.820	33,20
İsvînişte, Lejanik	320	10.380	32,44
Yâçince	934,5	28.393	30,38
Lûyân	767	20.660	26,94
İstrezofçe	995,5	47.494	47,71
Românofça	524	27.120	51,76
Kışâne	933,5	23.495	25,17
Belenli	785,5	27.070	34,46
Arbinaşka	293	12.728	43,44
Bektâşlı-i Zîr	800	34.191	42,74
Sebrâta	225	8.070	35,87
Lobât	1.106	52.190	47,19
Mûtilova	418	13.300	31,82
Belence	734,5	40.280	54,84

Tablo 16
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Dönüm Başına Düşen Hububat
Hasılatı (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Gelir (Kuruş)	Dönüm Başı Ortalama Hasılat (Kuruş)
Vince	255	6.530	25,61
Grâdişte	1.087,5	27.705	25,48
Mâlotan	526	27.210	51,73
Robâliçe	537	21.140	39,37
İstrâje	129	3.360	26,05
Tâtomir	400	11.440	28,60
İsvîlânçe	330	14.110	42,76
Makreş	885	30.837	34,84
Atâfaklı	985	28.655	29,09
Dîlîga	305,5	7.395	24,21
Kanârova	511,5	27.944	54,63
İstrimyema Hırkofçe	251,5	6.480	25,77
Glûbûçiçe	168,5	8.570	50,86
Çelobek	932	49.100	52,68
Nagorîç-i Cedîd	4.258	175.043	41,11
Mâtîç	1.830,5	69.109	37,75
Koliçka	415	16.230	39,11
Dimonçe	530	11.853	22,36
Çavûşlu	2.679	76.144	28,42
Orâşen	1.533,5	41.035	26,76
Jîvine	629,5	17.309	27,5
Aksânca	874,5	34.082	38,97
Trestenik	790	22.725	28,77
Goğânca-i Bâlâ	430	11.535	26,83
Sopot	2.115,5	53.785	25,42
Kutlubeğ	199,5	8.928	44,75
Kârlofça	124	4.965	40,04
İsvetişnice	107	4.080	38,13
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	338,5	10.425	30,80
Voynuk	510	22.365	43,85
Mûrgeş	155	5.700	36,77
Şûşova- İslam Hristiyan	594,5	18.905	31,80
Bezova	1.053,5	35.501	33,70
Drâgomânca	711,5	53.595	75,33
Bûkoflân	178	7.320	41,12
Râmna	371,5	16.554	44,56
Dobreşân	720	30.665	42,59

Tablo 16
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Dönüm Başına Düşen Hububat
Hasılatı (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Mezru Toprak (Dönüm)	Toplam Gelir (Kuruş)	Dönüm Başı Ortalama Hasılat (Kuruş)
Mâlne	1.368,5	48.920	35,75
Kûkliçe	772	31.350	40,61
Slopcân	872	25.388	29,11
Bâylofça	1.337,5	57.815	43,23
Drenek	500,5	14.175	28,32
İselli	1.288	41.025	31,85
Kokoşîn	205	5.260	25,66
Bârâklı	610	19.803	32,46
Tabânofça	2.024,5	86.458	42,71
Bilâkofçe	962	38.790	40,32
Orâh	1.120	46.905	41,88
Mûrgeş	964	33.944	35,21
Orîzâr	562	24.890	44,29
Alâgence	787	18.813	23,90
Kokina, Belatic Kaslagi	381,5	18.362	48,13
Dilofça	1.053,5	48.615	46,15
Hotla, Lipkovo	1.230,5	52.495	42,66
Dovjenice	1.236	48.945	39,60
Rûdâr	1.233,5	35.490	28,77
Grûbicân	1.118	44.040	39,39
Kûçkâr ve Gabreş	565	14.579	25,80
Konûh	1.080	33.191	30,73
Bektâşlı-i Bâlâ	2.162,5	92.420	42,74
Kaza Merkezi (G)	485,5	19.815	40,81
Kaza Merkezi (M.)	1.821	42.460	23,32
Toplam	88.653,5	3.125.473	35,25

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.1.2 Hububat Üretimi Yapılan Mezru Tarlaların Kullanım Çeşitliliği

Kumanova kazasında bulunan hububat üretiminde kullanılan mezru tarlalar kullanım metodu yönünden farklılık göstermektedir. Tablo 17'ye bakıldığında toplam 88.653 dönüm arazide hububat üretimi yapılmaktadır. Bu arazilerde yapılan tarımdan elde edilen toplam hasılat 2.838.752 kuruştur. Bu miktarın diğer tablolarda hesaplanmış

olan hububat gelirlerinden farklı olmasının nedeni “pırasabor ziraatinden” adı altında kaydedilen gelirlerle ve ortakçıların elde etmiş oldukları gelirlerin dönüm bilgileri verilemediği için bu toplama dahil edilememesinden dolayıdır. Tablo incelendiğinde 88.653 dönüm arazinin 53.197 dönümü hanenin kendisi tarafında ziraat yapılan tarlalardır ve toplam arazinin % 60’ını kapsamaktadır. 25.578 dönümü şeriklerle (ortakçı) beraber ekilen arazidir ve bu amaçla kullanılan arazi toplam arazinin %25,81’i kadardır. Hububat üretimi için kullanılan arazinin bir kısmı da hizmetkarlarla kullanılmaktadır ve bunu büyüklüğü de 8.333 dönümdür. Toplam arazi içindeki payı %9,40’tır. Kiraya verilen hububat arazisi ise toplam arazi içinde en az paya sahiptir ve 1.547 dönümdür. Toplam hububat arazisinin 1,74’ünü işgal etmektedir. Hububat ekimi yapılan tarlaların kullanım çeşitliliği baz alınarak sağladıkları gelirlerin toplam gelir içindeki yüzdelik pay incelendiğinde de yukarıdaki sıralamaya paralel bir sıralama ortaya çıkmaktadır. Hububat üretimi yapılan tarlaların defterlerde kaydedilen toplam gelirinin % 70,45’i hanelerin kendi hububat ürettikleri tarlalardan sağlanmaktadır. %21, 19’u şeriklerle ziraat yapılan tarlalardan sağlanırken, %7,79’u hizmetkarlarla ziraat yapılan tarlalardan ve %0,56’sı ise kiraya verilen tarlalardan sağlanmaktadır.

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Goğânca-i Zîr	189	5.915	1.430	27.620	400	7.650			2.019	41.185
Nikolân	1.290	54.321					105	1.100	1.395	55.421
Koynice	327	21.510							327	21.510
Vînce	935	23.855	188	4.715	45	650	10	115	1.178	29.335
Oblâfçe	800	27.781					55	264	855	28.045
Rejânofçe			1.575	17.604					1.575	17.604
Dobrâç, Vraceutci	348	8.632						250	348	8.882
Zobofça	467	15.915	502	9.750			5	30	974	25.695
Kokoşîn	935	32.080							935	32.080
Îzvor	153	4.945							153	4.945
Zegyân	443	20.290							443	20.290
Pâlmîş	731	24.318							731	24.318
Rûgince-i Arnâbûd	614	17.125							614	17.125
Belânovince	314	7.915							314	7.915
Rûgince-i Derbend	875	19.538	165	3.710			35	230	1.075	23.478
İstepânçe	490	21.045							490	21.045
Çavûşlu, Novaseljani	315	13.295					25	300	340	13.595
İpçinyâh	993	21.890							993	21.890
İpçinyâh	160	4.190	180	4.095	110	2.350			450	10.635

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Vâkıf			345	11.555	105	3.400			450	14.955
Alâşefçe	169	5.630							169	5.630
Vîştîçe	333	11.740							333	11.740
Silinmiş	573	15.015							573	15.015
Bendâk	80	3.169	180	4.815	80	1.280			340	9.264
İstânofçe	190	5.215	1.016	20.550	250	5.500			1.456	31.265
Yaslık	10	250	430	10.250					440	10.500
Pâlmış	774	20.815	435	9.040	200	6.850			1.409	36.705
Nagorîç-i Atîk	610	36.220							610	36.220
Lipkova	211	8.515							211	8.515
Orâh	175	7.980							175	7.980
Novasel	80	2.840	865	17.165	130	3.850			1.075	23.855
Orla	459	10.688	850	10.960	710	13.580	175	845	2.194	36.073
Bilâkofçe	195	7.500			60	1.740	15	141	270	9.381
Bonya	45	1.145	333	10.445	270	10.270	70	600	718	22.460
İsvînişte, Lejanik			320	9.870					320	9.870
Yâçince	232	6.180	563	12.885	130	2.390	10	100	935	21.555
Lûyân	767	20.660							767	20.660

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
İstrezofçe	891	45.795					105	709	996	46.504
Românofça	524	27.120							524	27.120
Kışâne	934	23.495							934	23.495
Belenli			676	18.535	110	3.385			786	21.920
Arbinaşka			293	1.552					293	1.552
Bektâşlı-i Zîr			600	29.600	200	5.580			800	35.180
Sebrâta			225	5.150					225	5.150
Lobât	719	33.660	287	14.830	90	2.090	10	200	1.106	50.780
Mûtilova	418	13.300							418	13.300
Belence	735	40.280							735	40.280
Vînce			255	6.530					255	6.530
Grâdişte	1.088	27.705							1.088	27.705
Mâlotan	526	27.210							526	27.210
Robâlice	537	21.140							537	21.140
İstrâje	129	3.360							129	3.360
Tâtomir			300	7.220	100	2.420			400	9.640
İsvîlance	330	14.110							330	14.110
Makreş	775	28.277	30	540	80	1.390			885	30.207

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Atâfaklı	10	350	810	17.045	165	3.550			985	20.945
Dîlîga	161	4.080	120	920			25	310	306	5.310
Kanârova	512	27.685							512	27.685
İstrimyema Hırkofçe	252	6.480							252	6.480
Glûbûçiçe	169	8.570							169	8.570
Çelobek	932	49.100							932	49.100
Nagorîç-i Cedîd	2.404	118.31	1.406	24.091	418	14.120	30	620	4.258	157.141
Mâtîç	1.438	52.680	198	5.170	195	6.520			1.831	64.370
Koliçka	295	11.300	90	3.250	30	740			415	15.290
Dimonçe			450	10.375	80	1.050			530	11.425
Çavûşlu	867	25.620	1.142	27.445	565	13.220	105	914	2.679	67.199
Orâşen	1.274	34.595	180	1.512			80	586	1.534	36.693
Jîvine	444	12.650	120	2.830	60	1.180	6	45	630	16.705
Aksânca	875	34.082							875	34.082
Trestenik	730	20.845	30	940	30	790			790	22.575
Goğânca-i Bâlâ			250	5.750	180	3.940			430	9.690
Sopot	1.543	38.830	268	6.225	285	7.600	20	135	2.116	52.790
Kutlubeğ			200	1.333					200	1.333

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Kârlofça	124	4.965							124	4.965
İsvetişnice			107	300					107	300
Glâjen, Gosinca,	324	10.375					15	50	339	10.425
Voynuk			360	13.220	150	4.685			510	17.905
Mûrgeş	155	5.700							155	5.700
Şuşova- İslam	595	18.905							595	18.905
Bezova	1.054	35.501							1.054	35.501
Drâgomânca	712	53.365							712	53.365
Bûkoflân	178	7.320							178	7.320
Râmna			372	1.971					372	1.971
Dobreşân			360	14.330	360	9.550			720	23.880
Mâlne	1.184	44.975	120	3.210	65	1.625			1.369	49.810
Kûkliçe	758	31.035					14	315	772	31.350
Slopcân	872	25.388							872	25.388
Bâylofça	1.338	57.815							1.338	57.815
Drenek	501	14.175							501	14.175
İselli	272	8.065	830	21.980	140	3.290	46	1.410	1.288	34.745
Kokoşîn	65	1.970	100	2.030	40	740			205	4.740

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Tarafından İşletilen Tarla		Şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Bârâklı			410	12.048	200	3.895			610	15.943
Tabânofça	1.290	56.350	460	20.815	275	7.920			2.025	85.085
Bilâkofçe	962	38.790							962	38.790
Orâh	1.113	45.980					7	105	1.120	46.085
Mürgeş	684	24.590	238	6.920			43	419	964	31.929
Orîzâr	437	20.430	125	4.330					562	24.760
Alâgence	15	500	742	19.165	30	460			787	20.125
Kokina, Belatic	218	9.330	129	685	35	1.550		300	382	11.865
Dilofça	1.054	48.615							1.054	48.615
Hotla, Lipkovo	1.231	52.495							1.231	52.495
Dovjenice	1.236	48.945							1.236	48.945
Rûdâr	845	24.999	389	7.580					1.234	32.579
Grûbicân	15	610	908	30.360	195	6.560			1.118	37.530
Kûçkâr ve Gabreş			565	5.136					565	5.136
Konûh			850	19.205	230	6.985			1.080	26.190
Bektâşlı-i Bâlâ	723	35.945	940	34.860	500	17.000			2.163	87.805
Kaza Merkezi (G.)	461	13.980					25	975	486	14.955
Kaza Merkezi (M.)	5	160	270	7.650	1.035	29.890	511	4.760	1.821	42.460
Toplam	53.197	2.000.0	25.578	601.66	8.333	221.235	1.547	15.828	88.653	2.838.752

Tablo 17
Kumanova Kazasında Karyelerde Hububat Üretimi Yapılan Tarlaların Kullanım Çeşitliliği (Dönüm ve Hasılatları).
1844-1845

Karyeler	Hane Sahibi Taraından İşletilen Tarla		şeriklerle Mezru tarla		Hizmetkarlarla Mezru Tarla		Kiraya Verilen Tarla		Toplam	
	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dön.	Has.	Dönüm	Hasılat
Toplam İçindeki Payı (Yüzde)	60	70,45	28,85	21,19	9,40	7,79	1,74	0,56	100	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.2. Diğer Ürünlerin Yetiştirildiği Tarla ve Bahçelerden Sağlanan Gelir

Kumanova kazasında hububat ürünlerinden başka ziraati yapılan tarım ürünleri de mevcuttur. Tablo 18’de görüldüğü gibi bostan, burçak, darı, duhan, fasülye, kendir ve bahçe (çoğunlukla lahana) olmak üzere 7 çeşit daha ürün yetiştirilmektedir. Bu tarım faaliyetinin sağladığı toplam hasılat 112.092 kuruştur ve kazanın toplam hasılatının %2,39’u kadardır. Bu ürünler arasında en çok gelir getireni burçak olup 37.159 kuruş geliri toplamın % 33,15’ini kapsamaktadır. Onu 27.271,5 kuruşla kendir takip etmektedir ve toplam diğer tarla geliri içindeki oranı % 24,33 kadardır. Bostan, duhan, fasülye ve kendir gelirleri birbirine yakın olup 10.000 kuruş civarındadırlar. 4.303,5 kuruş geliri darı en düşük gelir getiren ürün olmuştur. Bu ürünlerin en çok yetiştirildiği karye Dovjenice karyesi’dir ve orada bu ürünlerden sağlanan gelir 6.208 kuruştur.

Tablo 19’da ise Kumanova kazasında yetiştirilen bu diğer ürünlerin tarlalarının büyüklükleri görülmektedir. Tabloda görülen ürünlerin yetiştirildikleri tarlaların toplam büyüklükleri 2.846,9 dönümdür. Ürünler arasında en büyük araziyi kaplayan ürün geliriyle doğru orantılı olarak burçaktır ve 949,25 dönümü kapsamaktadır. Bunu da yine 644,09 dönümle kendir takip etmektedir. Kumanova kazası karyeleri içinde bu diğer ürünlere en çok arazi ayrılmış olan karye 175 dönümle Bûkoflân karyesi’dir.

Bu ürünleri geliri ve yetiştirildikleri toprak büyüklükleri hububat ile karşılaştırıldığında; diğer ürünlerin arazileri hububat arazilerinin % 3,21 kadarken, bu ürünlerin arazilerinin toplam gelirleri hububat tarlalarının toplam gelirlerinin % 13,36’sı kadardır. Bu ürünlerin Kumanova kazası genelinde hane başına düşen ortalama geliri 26 kuruştur.

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Kuruş)	Burçak Tarlası (Kuruş)	Darı Tarlası (Kuruş)	Duhan Tarlası (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlası (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Goğânca-i Zîr		50						50
Nikolân		435			234	915	18	1.602
Koynice		220			143	512,5		875,5
Vince	200	480	60	750	109	875	150	2.624
Oblâfçe	295	1.442,5	590					2.327,5
Rejânofçe								
Dobrâç, Vraceuti		160				50		210
Zoboŋça	40	380			45	507,5		972,5
Kokoşîn	680	765	93		332			1870
Îzvor				185,5				185,5
Zegyân		25			54	100		179
Pâlmîş		165	15					180
Rûgince-i Arnâbûd				125				125
Belânovince								0
Rûgince-i Derbend	140	895	216		45	275		1.571
İstepânçe		550			72	175		797
Çavûşlu, Novaseljani	75	105			15	225	250	670
İpçinyâh	845	345	63	390		875	285	2.803
İpçinyâh	100					200	60	360
Vâkîf				200				200

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Kuruş)	Burçak Tarlasi (Kuruş)	Darı Tarlasi (Kuruş)	Duhan Tarlasi (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlasi (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Alâşefçe				252	12			264
Vîştiçe		105		70	175			350
Silinmiş		775		20	688	495	25	2.003
Bendâk					10	25		35
İstânofçe	20	200						220
Yaslık	20	255			175	375		825
Pâlmış		25	75		20	25		145
Nagorîç-i Atîk		265			52,5	537,5		855
Lipkova		25		175	317	262,5	45	824,5
Orâh		250	27		10	25		312
Novasel		200	60		20	25		305
Orla	80	75	39				105	299
Bilâkofçe	220	250			70	175		715
Bonya							490	490
İsvînişte, Lejanik								
Yâçince	100	25				50	300	475
Lûyân		30		535	238,5	20		823,5
İstrezofçe	445	520	294		20	1.062,5	237,5	2.579
Românofça		575		155	75	775		1.580
Kışâne	320	345		30	87	50		832

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Kuruş)	Burçak Tarlasi (Kuruş)	Darı Tarlasi (Kuruş)	Duhan Tarlasi (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlasi (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Belenli								
Arbinaşka								
Bektâşlı-i Zîr		185				25		210
Sebrâta								
Lobât	327			805	348	450		1.930
Mûtilova				30				30
Belence		25			468	885,5	750	2.128,5
Vînce								
Grâdişte	80	1.040	69		244			1.433
Mâlotan					282	287,5		569,5
Robâliçe		275		168	254	262,5		959,5
İstrâje								
Tâtomir								
İsvîlânçe	40	345	15		62	375	212,5	1.049,5
Makreş		270				497,5		767,5
Atâfaklı								
Dîlîga		75		320			30	425
Kanârova	435	841	216		40	630		2.162
İstrimyema Hırkofçe					34			34
Glûbûçiçe						167,5	12	179,5

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Kuruş)	Burçak Tarlasi (Kuruş)	Darı Tarlasi (Kuruş)	Duhan Tarlasi (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlasi (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Çelobek		300,5			132,5	1012,5		1.445,5
Nagorîç-i Cedîd		255			97	512,5		864,5
Mâtîç		840		993,6	675	547,9		3.056,5
Koliçka		295			104,5	200		599,5
Dimonçe		1.000					300	1.300
Çavûşlu	190	100		130		25	1285	1.730
Orâşen	140	965	339		105	1307,5		2.856,5
Jîvine	120	595	9		42	362,5		1.128,5
Aksânca				105	25			130
Trestenik	120	1803			65			1.988
Goğânca-i Bâlâ								
Sopot	100	1285	108	245	67,5			1.805,5
Kutlubeğ								
Kârlofça		15			20,5	112,5		148
İsvetişnice								
Glâjen, Gosinca, Izlokucan		30			218	25	30	303
Voynuk								
Mûrgeş	65	325	9		83	137,5		619,5
Şûşova- İslam Hristiyan		50		285	46	162,5		543,5
Bezova	830	1145	199,5		509	362,5	225	3.271

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Kuruş)	Burçak Tarlası (Kuruş)	Darı Tarlası (Kuruş)	Duham Tarlası (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlası (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Drâgomânca	455	937,5			318,5	1.217,5		2.928,5
Bûkoflân								
Râmna								
Dobreşân				120			100	220
Mâlne	245	1.195		275	80	550		2.345
Kûkliçe	500	1.600	150	0	85	400		2.735
Slopcân		220		2.375		50		2.645
Bâylofça		969			118	312,5		1.399,5
Drenek		140			15	25		180
İselli	240	220	90	80	30	150		810
Kokoşîn		85	45					130
Bârâklı								
Tabânofça		1.990			529	937,5	350	3.806,5
Bilâkofçe	745	820	171		253	1650	187,5	3.826,5
Orâh	0	1.233	471		103	587,5	10	2.404,5
Mûrgeş	600	765			357	440		2.162
Orîzâr	145	345		881	65	50		1.486
Alâgence								
Kokina, Belatic Kaslagi						50		50
Dilofça					385	275	30	690

Tablo 18
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Toplam Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Kuruş)	Burçak Tarlasi (Kuruş)	Darı Tarlasi (Kuruş)	Duhan Tarlasi (Kuruş)	Fasülye Bahçesi (Kuruş)	Kendir Tarlasi (Kuruş)	Bağçe (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Hotla, Lipkovo	30	935		1.201	889,5	793,5	60	3.909
Dovjenice	1.675	1.292,5	649		526,5	1.665	400	6.208
Rûdâr	240	1.235	141		121,5	587,5	100	2425
Grûbicân								
Kûçkâr ve Gabreş								
Konûh								
Bektâşlı-i Bâlâ		645						645
Kaza Merkezi (G.)	100	535	90		20	570	4450	5.765
Kaza Merkezi (M.)							120	120
Toplam	11.002	37.159	4.303,5	10.901,1	10.837	27.271,9	10.617,5	112.092
Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)	9,82	33,15	3,84	9,73	9,67	24,33	9,47	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Dön.)	Burçak Tarlası (Dön.)	Darı Tarlası (Dön.)	Duhan Tarlası (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlası (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
Goğânca-i Zîr		40						40
Nikolân		12,5			4,75	19,25		36,5
Koynice		7			3	22,75		32,75
Vince	5	14	4,5	13,5	3,5	17,5	3	61
Oblâfçe	8,5	29,5	13,5					51,5
Rejânofçe							25	25
Dobrâç, Vraceuti		3,5				1		4,5
Zobofça	1	8			2	9,5		20,5
Kokoşîn	17	18,5	3,5		17			56
İzvor				3,35				3,35
Zegyân		0,5			3,5	3,5		7,5
Pâlmiş		4,5	1					5,5
Rûgince-i Arnâbûd				2,5				2,5
Belânovince								0
Rûgince-i Derbend	3,5	17	6,5		1,5	6		34,5
İstepânçe		39,5			7	13,5		60
Çavûşlu, Novaseljani	1,5	2,5			1,5	4,5	5	15
İpçinyâh	21,5	7	3	6,5		17,5	7	62,5

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Dön.)	Burçak Tarlasi (Dön.)	Darı Tarlasi (Dön.)	Duhan Tarlasi (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlasi (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
İpçinyâh	2,5					4	1,5	8
Vâkîf				1,5				1,5
Alâşefçe				3,25	1			4,25
Vîştîçe		2,25		1,25	4,5			8
Silinmiş		53		2	59,5	37	0,5	152
Bendâk	1				0,5	0,5		2
İstânofçe	0,5	5,5						6
Yaslık	0,5							0,5
Pâlmiş		0,5	3		0,5	0,5		4,5
Nagorîç-i Atîk		6,5			3,5	10,75		20,75
Lipkova		0,5		3	13	5,25	0,75	22,5
Orâh		6	1		0,5	0,5		8
Novasel	1	4	2		0,5	0,5		8
Orla	3	2	1,5				1,5	8
Bilâkofçe	5,5	4,5			1,5	3,5		15
Bonya							6	6
İsvînişte, Lejanik								
Yâçince	2,5	1				1	4	8,5
Lûyân		1		29	18,5	0,5		49

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlasi (Dön.)	Burçak Tarlasi (Dön.)	Darı Tarlasi (Dön.)	Duhan Tarlasi (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlasi (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
İstrezofçe	11	10	12		1	23	5,5	62,5
Românofça		11		4	3	15,5		33,5
Kışâne	8	8,5		0,5	3	1		21
Belenli								
Arbinaşka								
Bektâşlı-i Zîr		5						5
Sebrâta								0
Lobât	7,5			19	18	12,5		57
Mûtilova				2				2
Belence		0,5			23,25	22,5	9	55,25
Vînce								
Grâdişte	2	31	5		9			47
Mâlotan					27	23		50
Robâliçe		5,5		2,87	6	5,25		19,62
İstrâje								
Tâtomir								
İsvîlânçe	1	7,5	0,5		2,5	7,5	5	24
Makreş		8				13		21
Atâfaklı								

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Dön.)	Burçak Tarlası (Dön.)	Darı Tarlası (Dön.)	Duham Tarlası (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlası (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
Dîlîga		2		4			0,5	6,5
Kanârova	10,5	15,5	8		1,5	13		48,5
İstrimyema Hırkofçe					2,5			2,5
Glûbûçiçe						5,5	1	6,5
Çelobek		6			7,5	28,5		42
Nagorîç-i Cedîd		8			3	11		27
Mâtîç		24,25		17,45	12,06	13,09		66,85
Koliçka		6			2,5	4		12,5
Dimonçe		15					3	18
Çavûşlu	3,5	3		2		0,5	10	19
Orâşen	3,5	23,5	12		3,5	28		70,5
Jîvine	2,5	19	0,5		1,25	8		31,25
Aksânca				1	0,25			1,25
Trestenik	3	41,5			1,5			46
Goğânca-i Bâlâ								
Sopot	2,5	36,5	7,5	4,5	4			55
Kutlubeğ								
Kârlofça		0,25			0,75	2,75		3,75
İsvetişnice								

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraati Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Dön.)	Burçak Tarlası (Dön.)	Darı Tarlası (Dön.)	Duham Tarlası (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlası (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
Glâjen, Gosinca, Izlokucan		0,5			6	0,5	1	8
Voynuk							10	10
Mûrgeş	1,5	8	1		3	3,5		17
Şûşova- İslam Hristiyan		1		4,75	1	3,25		10
Bezova	21,5	31,5	15		15	8	4,5	95,5
Drâgomânca	11	17,5			6,5	24,25		59,25
Bûkoflân								
Râmna								
Dobreşân				1,5			1	2,5
Mâlne	4	28		4,5	2,5	11		50
Kûkliçe	12,5	30,5	4		3,5	8		58,5
Slopcân		4		42,5	0	1		47,5
Bâylofça		19,25			2,75	7,75		29,75
Drenek		5			0,5	0,5		6
İseli	6	7,5	2	1	1	3		20,5
Kokoşın		2	1					3
Bârâklı								
Tabânofça		38			11,25	21	5	75,25
Bilâkofçe	16	15	8,5		10,75	35	4,5	89,75

Tablo 19
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ziraatı Yapılan Diğer Tarım Ürünlerinin Çeşitleri ve Dönümleri
1844-1845

Karyeler	Bostan Tarlası (Dön.)	Burçak Tarlası (Dön.)	Darı Tarlası (Dön.)	Duhan Tarlası (Dön.)	Fasülye Bahçesi (Dön.)	Kendir Tarlası (Dön.)	Bağçe (Dön.)	Toplam (Dön.)
Orâh	2,75	27	13		5,5	11,75	0,25	60,25
Mûrgeş	15	18			13,5	9		55,5
Orîzâr	4,25	7		11	1,25	1		24,5
Alâgence								
Kokina, Belatic Kaslagi						1		1
Dilofça					9,5	5,5	0,5	15,5
Hotla, Lipkovo	0,75	28,75		19,37	22,25	15,75	1,25	88,12
Dovjenice	41	32	38		22	33,5	8,5	175
Rûdâr	6,5	27	8,5		8,75	11,75	0,5	63
Grûbicân								
Kûçkâr ve Gabreş								
Konûh								
Bektâşlı-i Bâlâ		13						13
Kaza Merkezi (G.)	2,5	10,5	2		0,5	11,5	39,5	66,5
Kaza Merkezi (M.)							1	1
Toplam	274,75	949,25	178	208,60	427,31	644,09	165,75	2.846,94

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.3 Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinden Sağlanan Gelir

Osmanlı Devleti'nde toprağın işlenişini sağlamada insan gücünden faydalanmanın çeşitli yolları vardı. Kimi topraklar hane sahiplerinin kendileri tarafından işlenirken kimileri sahipleri şehirde oturduğundan ya da başka bir meslekle uğraştığından dolayı kiraya verilmekteydi. Bunun yanında çok büyük arazilere veya çiftliklere sahip olanlar da topraklarını kiraya vererek ya da ortakçılar kullanarak işletirlerdi. Ortakçıların esir soyundan gelen köylüler olduğu ve köle olarak istihdam edildiği bilinse de 16. yüzyıldan itibaren kaybolmaya başladığı ve zaman içinde hukuki statülerinin kul olmaktan çıkıp toprak sahibi ile ürün üzerinden belirli oranlarda ortak iş yapan emek sınıfına dönüştüğü görülmektedir²⁰¹.

Tablo 20'de Kumanova kazasında ortak ya da kira usulüyle yapılan tarım faaliyetlerinin çeşitleri ve hasılatları ayrı ayrı verilmiştir. Ortak ve kira usulüyle elde edilen gelirin toplam gelir içindeki payı %10,83'tür. Bu gelir kaleminin içine Kumanova Temettüat Defterlerinde “ber vech-i iştirak ziraatinden”, “ba icare tarla ziraatinden”, “bostan ziraatinden, burçak ziraatinden, darı ziraatinden, duhan ziraatinden, fasülye ziraatinden, kendir ziraatinden ve bahçe “ziraatinden” ifadeleriyle kaydedilmiş olan gelirler eklenmiştir. Bu gelirlerin ortakçılık ile kazanıldığını ziraatinden ifadesi belirtmiştir ki bu gelirlerin kaydedildiği yerlerde tarla dönüm bilgisi verilmemektedir. Normalde bu ürünlerin yetiştirilme işlemini kendi arazisinde yapan kişilerin verileri kaydedilirken örnek olarak “duhan tarlası” olarak yazılır ve dönüm bilgisi ile beraber gelir verilir. Ortakçılıkla yapılan tarımda ise “ziraatinden” ifadesi eklenmiştir. Bu gelir kalemlerinin içine pırasabor ziraatinden ifadesiyle kaydedilmiş olan veriler alınmamıştır. Çünkü bu ürünler aşar vergisine tabi tutulmuş olduğu için hububat sonuçlarını doğruya en yakın hesaplayabilmek amacıyla hububat kalemine eklenmiştir. Ayrıca bağ ve çayır gelirleri içinde de bu çeşit üretimler mevcuttur ve onlar da ayrı başlık altında inceleneceği için buraya alınmamışlardır. Ortakçılık usulüyle yapılan ziraat çeşitlerinin en yaygın olanı, ortakçılık yoluyla elde edilen gelir

²⁰¹Ömer Lütfi Barkan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak İşçiliğinin Organizasyonu Şekilleri (Devam)**, Osmanlı Devleti'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Tetkikler- Makaleler, C.1 (Yay. Hz. Hüseyin Özdeğer), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2000, s.119,141.

toplamlarının % 85,38'ini kapsayan “ber vech-i iştirak ziraatinden” adıyla kaydedilen gelirdir. Bu gelir kalemi ortakçı (şerik) olan hane sahiplerinin çiftliklerde hububat yetiştirilmesi işinde çalışıp elde ettikleri gelirlerdir. Ortakçı çalıştıran çiftlik sahipleri ortakçılarla beraber işlettikleri arazilerden elde ettikleri hasılatın yarısını ortakçılara vermişlerdir. Bu gelir kaleminin toplam tutarı 432.013,5 kuruştur. Bu şekilde gelir elde edenlerin kimileri o karyede hane sahibi iken kimileri ise çalıştıkları çiftlikte ikamet etmektedirler. Çiftlik sahiplerinin hububat üretiminde çalıştırdıkları ortaklar ortakçılık yoluyla elde ettikleri gelirler için aşar vergisi ödememişlerdir. (Pırasabor ziraatinden” adıyla kaydedilenler hariç.)

Ortak ya da kira usulüyle tarımdan en çok gelir sağlanan karye 52.350 kuruş toplamla Rejânofçe karyesi’dir. Toplam 40 karyede bu üretim çeşidi adı altında herhangi bir gelir kaydedilmemiştir.

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	13.297,5		940	1.035	87					15.359,5
Nikolân		1.799								1.799
Koynice										
Vînce	2.907,5		80	20		240	35	150		3.432,5
Oblâfçe	10.996			755	189			50		11.990
Rejânofçe	46.941		180	275		150	805,5	2.162,5	1.836	52.350
Dobrâç, Vravecvi	5.908,5			120						6.028,5
Zobofça	4.875		100	240	42	20	15	500		5.792
Kokoşîn										
İzvor										
Zegyân	260									260
Pâlmiş										

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Rûgince-i Arnâbûd										
Belânovince										
Rûgince-i Derbend	2.815			200			10	50		3.075
İstepânçe										
Çavûşlu, Novaseljani		490		50				25		565
İpçinyâh										0
İpçinyâh	2.047,5		140	30				75		2.292,5
Vâkîf	5.686,5		360	90		340	50	25		6.551,5
Alâşefçe										
Vîştice										
Silinmiş										
Bendâk	2.410		60	455			55	112,5		3.092,5
İstânofçe	10.278		160	1.175	105					11.718
Yaslık	8.775		340		150					9.265

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatından (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatından (Kuruş)	Bostan Ziraatından (Kuruş)	Burçak Ziraatından (Kuruş)	Darı Ziraatından (Kuruş)	Duhan Ziraatından (Kuruş)	Fasülye Ziraatından (Kuruş)	Kendir Ziraatından (Kuruş)	Bahçe Ziraatından (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Pâlmış	4.520		20	150					250	4.940
Nagoriç-i Atık										
Lipkova										
Orâh										
Novasel	8.552,5		415	1.200	15		85	662,5		10.930
Orla	10.760		180	170					100	11.210
Bilâkofçe	435	160		25			10			630
Bonya	5.557,5	560	60	250			78	550	300	7.355,5
İsvînişte, Lejanik	4.790							62,5		4.852,5
Yâcince	6.442,5	355	180	285	30	20	42,5	437,5		7.792,5
Lûyân										
İstrezofçe	990	1.811		75						2.876
Românofça										

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Kışâne										
Belenli	9.267,5		180	525				450		10.422,5
Arbinaşka	10.896			35				200		11.131
Bektâşlı-i Zîr	14.741			240			227,5	575		15.783,5
Sebrâta	2.575						0	0		2.575
Lobât	5.855		500,5	30		241	177	364		7.167,5
Mûtilova										
Belence										
Vînce	3.265		120	50	30	160		225		3.850
Grâdişte										

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatından (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatından (Kuruş)	Bostan Ziraatından (Kuruş)	Burçak Ziraatından (Kuruş)	Darı Ziraatından (Kuruş)	Duhan Ziraatından (Kuruş)	Fasülye Ziraatından (Kuruş)	Kendir Ziraatından (Kuruş)	Bahçe Ziraatından (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Mâlotan										
Robâliçe										
İstrâje										
Tâtomir	3.590		195	1.045			217,5			5.047,5
İsvîlânçe										
Makreş	270						12	12,5		294,5
Atâfaklı	8.522,5		160	125			55	512,5		9.375
Dîlîga	2.085			50		160				2.295
Kanârova				60						60
İstrimyema Hırkofçe										
Glûbûçiçe										
Çelobek										
Nagoriç-i Cedîd	20.310,5	120		50				87,5		20.568

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatından (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatından (Kuruş)	Bostan Ziraatından (Kuruş)	Burçak Ziraatından (Kuruş)	Darı Ziraatından (Kuruş)	Duhan Ziraatından (Kuruş)	Fasülye Ziraatından (Kuruş)	Kendir Ziraatından (Kuruş)	Bahçe Ziraatından (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Mâtîç	2.578,5			25		142	78,5	312,5		3.136,5
Koliçka	1.625			50				75		1.750
Dimonçe	5.155,5		420	720			65	235	130	6.725,5
Çavûşlu	15.597,5	2.364	310	350	15	80	55	1.037,5	1.045	20.854
Orâşen	4.342				15			25		4.382
Jîvine	1.415		20	145	12	20		100		1.712
Aksânca										0
Trestenik	470									470
Goğânca-i Bâlâ	2.875		80	170	45					3.170
Sopot	3.112,5	1.660		270						5.042,5
Kutlubeg	7.595		40	285			59,5	150		8.129,5
Kârlofça										0
İsvetişnice	3.780									3.780

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	0	270								270
Voynuk	6.615			260		210	100	427,5	685	8.297,5
Mûrgeş										
Şûşova- İslam Hristiyan										
Bezova										
Drâgomânca		600								600
Bûkoflân										
Râmna	14.583			155				200		14.938
Dobreşân	7.165		320	100	15		110	550	290	8.550
Mâlne	1.605			115	39					1.759
Kûkliçe										
Slopcân										
Bâylofça										

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Drenek										
İselli	10.990	870	540	855	135			672,5		14.062,5
Kokoşın	1.015			75			25			1.115
Bârâklı	8.484			160				575		9.219
Tabânofça	10.457,5			420			117,5	600	390	11.985
Bilâkofçe										
Orâh	820									820
Mûrgeş	4.170			410			136	250		4.966
Orîzâr	2.110		40	150		140	36	75		2.551
Alâgence	9.575		40	542,5						10.157,5
Kokina, Belatic Kaslagi	5.857									5.857
Dilofça										
Hotla, Lipkovo										
Dovjenice										

Tablo 20
Kumanova Kazasında Bulunan Karyelerde Ortakçılık ya da Kira Usulüyle Yapılan Tarım Faaliyetlerinin Çeşitleri ve Hasılatları
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Ber Vech-i İştirak Ziraatinden (Kuruş)	Baicare Tarla Ziraatinden (Kuruş)	Bostan Ziraatinden (Kuruş)	Burçak Ziraatinden (Kuruş)	Darı Ziraatinden (Kuruş)	Duhan Ziraatinden (Kuruş)	Fasülye Ziraatinden (Kuruş)	Kendir Ziraatinden (Kuruş)	Bahçe Ziraatinden (Kuruş)	Toplam (Kuruş)
Rûdâr	3.790		50	539	39		20	212,5	100	4.750,5
Grûbicân	15.015			495			200,5	687,5	29	16.427
Kûçkâr ve Gabreş	9.442,5			110				150		9.702,5
Konûh	9.863,5		640	1.150	45		127	657,5		12.483
Bektâşlı-i Bâlâ	17.692,5			260	51			550		18.553,5
Kaza Merkezi (G.)	3.595	8.745	20	125		60		275	3.830	16.650
Kaza Merkezi (M.)		335				60				395
TOPLAM	432.013,5	20.139	6.890,5	16.746,5	1.059	2.043	3.005	15.106,5	8.985	505.988

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazası Temettuat Defterlerinde ortakçılık yoluyla ziraat yapan hane reislerine şerik adı verilmiştir. Bu hane reislerinin ortaklıktan başka kendilerine ait tarlaları olabilmektedir. Bunun yanında hayvancılık gibi diğer kalemlerden gelirleri de olmaktadır. Kumanova kazasında ortakçılık yoluyla ziraat yaptığı belirtilmiş olan 791 hane reisi mevcuttur. Tablo 21'e bakıldığında toplam 791 kişilik ortakçı sayısı kaza geneli hane reisi sayısının % 18,15'i kadardır. Ortakçılık yoluyla ziraat yapanların toplam gelirleri kaza toplam gelirinin % 17,48'ini ödedikleri vergi de toplam verginin % 15,08'ini kapsamaktadır. Ortakçıların kişi başına düşen ortalama geliri 1.035 kuruşken ortakçı olmayanların ortalama geliri 1.081 kuruştur. Kaza geneli kişi başına düşen ortalama gelir 1.075 kuruş olduğu hesaplanırsa ortakçı olmayanlar bu rakamın üstündeyken ortakçı olanlar altında kalmışlardır. Vergi oranlarına gelince onlar da gelirler gibi farklılık arz etmektedir. Ortakçıların kişi başına ödedikleri vergi 113 kuruşken ortakçı olmayanların ödedikleri 141 kuruştur. Bununla beraber ortakçıların ödedikleri vergilerin gelirlerine oranı % 10,92, ortakçı olmayanların oranı ise % 13,08'dir. Vergi-i mahsusa bu toplam vergiye dahil edildiğinde yukardaki gibi çıkan sonuçlar vergi-i mahsusa çıkarılıp sadece aşar, ağnam gibi vergiler toplandığında sonuç değişmektedir. Örnek olarak ortakçıların vergi-i mahsusa hariç tutulduğunda ödedikleri kişi başına ortalama toplam vergi 43 kuruş tutmaktadır. Ortakçı olmayanların vergi-i mahsusaları çıkarılıp toplam ödedikleri vergi hesaplandığında ise sonuç 91 kuruştur. Dolayısıyla vergi-i mahsusa dahil edildiğinde birbirine yaklaşan vergi ortalamaları vergi-i mahsusa çıkarıldığında fark edilir bir biçimde değişmektedir. Bunun en önemli sebebi ortakçıların elde etmiş oldukları gelirler içinde en fazla paya sahip olan "ber vech-i iştirak ziraatinden" adı altında kaydedilmiş çiftliklerdeki hububat ziraati vergiye tabi tutulmadığı yani bu vergi çiftlik sahipleri tarafınan ödendiği için ortakçıların ödedikleri aşar vergisi ortakçı olmayanlara göre oldukça az çıkmaktadır. Ayrıca ortakçı olmayanların hane başına ödedikleri vergi-i mahsusa ortalama 50 kuruş iken ortakçı olanların ödemiş olduğu vergi-i mahsusa hane başına ortalama 70 kuruştur. Bu farklılıklar vergi-i mahsusa hesaba katıldığında ortadan kalkmaktadır. Son olarak yine vergi-i mahsusa hesap dışı tutulduğunda ortakçıların hane başına ödedikleri verginin gelirlerine oranı %4,15 çıkarken ortakçı olmayanlarda bu oran %8,42 çıkmaktadır. Bu farkın da sebebi yine ortakçıların hububat ziraati için toprakları olmadığından vergilerin

çiftlik sahibi tarafından ödenmesidir. Bunun yanında şu da eklenmelidir ki ortakçıların tamamı gayrimüslim olup ayrıca cizye vergisi de vermektedirler. Ortakçıların 336'sı ala, 449'u evsat, 6'sı edna cizye vermektedir.

Tablo 21
Kumanova Kazasında Bulunan Ortakçılarla İlgili Genel Bilgiler ve Ortakçı Olmayan Hanelerle Karşılaştırılması
1844-1845

Toplam Ortakçı Sayısı	791
Ortakçılık Yapan Hanelerin Toplam Geliri (Kuruş)	818.992,5
Ortakçıların Ödediği Toplam Vergi (Kuruş)	89.482,5
Ortakçıların Hane Başına Düşen Ortalama Gelirleri (Kuruş)	1.035
Ortakçıların Hane Başına Ödedikleri Toplam Vergi (Kuruş)	113
Ortakçıların Hane Başına Ödedikleri Verginin Gelirlerine Oranı (Yüzde)	%10,92
Ortakçıların Hane Başına Ödedikleri Hububat ve Aşar Vergisi (Kuruş)	43
Ortakçıların Hane Başına Ödedikleri Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	70
Ortakçı Sayısının Kaza Toplamına Oranı (Yüzde)	% 18,15
Ortakçıların Toplam Gelirinin Kaza Toplam Gelirine Oranı (Yüzde)	%17,48
Ortakçıların Ödediği Toplam Verginin Kaza Toplam Vergi Miktarına Oranı (Yüzde)	%15,08
Ortakçı Olmayanların Hane Başına Düşen Ortalama Geliri (Kuruş)	1.081
Ortakçı Olmayanların Hane Başına Ödediği Ortalama Vergi (Kuruş)	141
Ortakçı Olmayanların Kişi Başına Ödediği Vergilerin Gelirlerine Oranı (Yüzde)	% 13,08
Ortakçı Olmayanların Hane Başına Ödedikleri Hububat ve Aşar Vergisi (Kuruş)	91
Ortakçı Olmayanların Hane Başına Ödedikleri Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	50

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.4. Bağ, Çayır ve Korulardan Elde Edilen Gelir

Kumanova kazasında yapılan tarım faaliyetleri içinde bağcılık da bulunmaktadır. Kazada üzüm bağları yetiştirilmek üzere ayrılmış toplam arazi büyüklüğü 4.717,5 dönümdür. Tablo 22 incelendiğinde Kumanova kazası genelinde hane başına düşen ortalama üzüm bağı 1,1 dönümdür. Ayrıca kendi bağı olmayıp başkasının bağından (ortakçılık yoluyla) gelir elde eden hane sahipleri de olup bu yolla

elde edilen hasılat 2.645 kuruştur. Bağ hasılatının kaza toplamının 326.414 kuruş olduğu hesaba katıldığında başkasının bağından gelir elde edilen gelirin önemli bir miktar teşkil etmediği gözlemlenmiştir. Kumanova kazası genelinde hane başına düşen ortalama bağcılık geliri 74,9 kuruştur. Bu rakam kişi başına düşen ortalama gelirin %7'sini oluşturmaktadır. Bağ ziraatında dönüm başına net hasılatı bakıldığında 69,19 kuruştur. Hububat üretiminde dönüm başına düşen ortalama net hasılatın 35,25 kuruş olduğu düşünülürse bağcılığın dönüm bazında hasılat açısından 2 kat daha verimli olduğu söylenebilir. Bağcılığa en fazla toprak ayrılan karye 213 dönümle gayrimüslimlerin yaşadığı kaza merkezidir. Ancak bağcılıktan en fazla gelir elde edilen karye Nagorîç-i Cedîd karyesi olup toplam bağcılık geliri 15.280 kuruştur. bu karyede bağcılık yapılan toplam arazi büyüklüğü ise 157,5 kuruştur. Kumanova kazası Temettüat Defterlerinde bağ aşarı olarak kaydedilmiş vergi toplamı 1.203,30 kuruş kadar olup herhangi bir oranlaması mevcut değildir. Bu verginin 1.044,30 kuruşu da gayrimüslimlerin yaşadığı kaza merkezinden alınmıştır.

Kumanova kazasında hasılat elde edilen bir başka kalem de çayırdır. Tablo 22'ye bakıldığında kaza toplamında çayır için ayrılan toplam arazi büyüklüğü 2.220,25 dönüm olup hane başına 0,5 dönüm düşmektedir. Çayır geliri hane sahiplerinin kendi arazilerinden elde edildiği gibi çayırı olmayanların başkalarının çayırında çalışarak da elde edilmiştir. Toplam 65.499,8 kuruşluk çayır toplamının 48.957,8 kuruşu hane sahiplerinin kendi arazilerinde, 16.542 kuruşu başkalarının arazisinden (ortakçılık yoluyla) elde edilmiştir. Çayır gelirinden hane başına düşen ortalama gelir 15 kuruştur. Çayırdan elde edilen hane başına ortalama gelir kaza geneli hane başına düşen genel ortalama gelirin %1,40'ını kapsamaktadır. Çayır ziraatında dönüm başına düşen net ortalama gelir 29,5 kuruştur. Çayır gelirinden “bedeli aşr-ı saman” adı altında bir vergi alınmıştır. Bu isim altında kaza genelinde alınan toplam vergi 29.955,31 kuruştur ve bu rakam toplam çayır gelirinin %46'sına karşılık gelmektedir. Kaza geneline bakıldığında oran olarak üzerinden en fazla vergi alınan ürün saman olmuştur. Çayır için en fazla arazinin ayrılmış olduğu karye 101 dönümle Bektâşlı-i Bâlâ karyesi'dir. Gelir açısından bakıldığında da 4.352,5 kuruşla yine Bektâşlı-i Bâlâ karyesi ilk sıradadır.

Kumanova kazası genelinde koru olarak ayrılmış arazi büyüklüğü Tablo 22’de görüldüğü üzere 826 dönümdür. Kaza genelinde hane başına %0,2 dönüm koruluk arazi düşmektedir. Korudan elde edilen gelire bakıldığında kaza toplamı içinde çok önemli bir paya sahip olmadığı görülmektedir. Hane başına koru geliri olarak 3,7 kuruş düşerken dönüm başı net koru geliri de 19,67 kuruş olarak hesaplanmıştır. Toplam 26 karyede koru bulunup en fazla koruluk arazinin bulunduğu karye 112 dönümle Grâdişte karyesi’dir. Gelir olarak bakıldığında da 2.240 kuruşla yine Grâdişte karyesi korudan en fazla gelirin elde edildiği karyedir.

Tablo 22
Kumanova Kazasında Bağ, Çayır ve Koru Yetiştirilen Arazilerin Büyüklükleri,
(Dönüm), Bunlardan Elde Edilen Toplam ve Hane Başına Düşen Ortalama
Gelirler, (Kuruş),
1844-1845

	Bağ		Çayır		Koru	
	Dönüm	Gelir	Dönüm	Gelir	Dönüm	Gelir
Hane Sahiplerinin Kendi Arazilerinde Yaptıkları Ziraat	4.717,5	323.769	2.220,25	48.957,8	826	16.250
Başkasının Arazisinde Yapılan Ziraatten Elde Edilen Gelir	-	2.645	-	16.542	-	-
Toplam Dönüm ve Gelir	4.717,5	326.414	2.220,25	65.499,8	826	16.250
Hane Başına Düşen Ortalama Dönüm ve Gelir(Kuruş)	1,1	74,9	0,5	15	0,2	3,7
Dönüm Başına Düşen Net Gelir (Kuruş)	69,19		29,5		19,67	
Ürün Üzerinden Alınan Toplam Vergi (Kuruş)	1.203,30		29.955,31			
Ürün Üzerinden Alınan Verginin Gelire Oranı (Yüzde)	0,37		46			

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.5. Kumanova Kazasında Bulunan Değirmenler ve Hasılatları

19. yüzyılda elde edilen hububatın öğütülüp un haline getirilmesi için değirmenler kullanılmaktaydı. Dolayısıyla hububatı üretiminin temel geçim kaynağı olduğu Kumanova kazasında da değirmenler mevcuttur. Tablo 23’te görüldüğü gibi

kaza genelinde toplam 97 değirmen vardır. Bunların 83,5 tanesi değirmenin kendi sahibi tarafından müstakil ya da hisseli olarak işletilirken, 14 tanesi kiraya verilmiştir. Kiraya verilenler arasında da hisseli olanlar mevcuttur. Sahipleri tarafından işletilen değirmenlerin toplam hasılatı 21.005 kuruş olup değirmen başına 251,56 kuruş düşmektedir. Kiraya verilen değirmenler ise değirmen başına 822,89 kuruş gelir sağlayarak önemli bir gelir kalemini oluşturmuşlardır. Değirmenlerin genel ortalama gelirleri ise değirmen başına 335,31 kuruştur. Değirmenler Kumanova kazası Temettuat Defterlerinde Asban olarak kaydedilmiştir. Toplam 36 karyede değirmen bulunup en fazla değirmen Mâtîç Karyesi'ndedir ve sayısı 8'dir. Tablo 23'te değirmen hasılatlarını yazarken değirmenci olarak çalışanların yıllık gelirleri dahil edilmemiştir. Bu gelir kalemi değirmenin sahibi olmadan meslek olarak değirmencilik yaptıkları ve bundan elde ettikleri hasılatı temsil ettiğinden onlar icra edilen meslekler bölümünde toplama dahil edilmişlerdir.

Tablo 23
Kumanova Kazasında Bulunan Değirmenlerin Sayıları, Kullanım Çeşitleri ve
Hasılatları (Kuruş)
1844-1845

Değirmen	Adet	Hasılat (Kuruş)	Değirmen Başına Düşen Ortalama Hasılat (Kuruş)
Hane Sahibinin Kendisi Tarafından İşletilen Değirmen	83,5	21.005	251,56
Kiraya Verilen Değirmen	14	11.520,5	822,89
Toplam	97	32.525,5	335,31

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.6 Hayvancılık

Hayvancılık Kumanova kazasında toplam gelir içinde %14,94'lük bir payla önemli bir gelir kalemini temsil etmektedir. Hayvanların gıda, giyim, gübre, ulaşım ve taşıma ihtiyaçları gibi çeşitli nedenlerden dolayı tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde kullanılması kaçınılmazdır. Tablo 24a incelendiğinde Kumanova kazasının hayvancılık durumu ile ilgili genel bilgiler görülecektir. Kaza genelinde defterlere kaydedilmiş 124.984 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır ve bunlardan kuzu ve oğlak

için 61 senesinde alınacak hasılatları yazılmış ancak toplama dahil edilmemiştir. Kuzu için 61 senesinde elde edilmek üzere 0,5, oğlak için ise 0,25 kuruş gelir kaydedilmiştir. Diğer küçükbaşlara bakıldığında yıllık olarak sağmal koyun için 8, kısır koyun ve koç için 4'er; sağmal keçi için 6, kısır keçi ve erkek için ise 4'er kuruş gelir kaydedilmiştir. Böylelikle küçükbaş hayvandan toplam 510.124,5 kuruş gelir elde edildiği kaydedilmiştir. Büyük baş hayvanlara bakıldığında toplam 30.228 büyükbaş hayvan olduğu tespit edilmiştir. Bu hayvanların bazıları için yıllık hasılat kaydedilmişken bazıları için bilgi verilmemiştir. Bu hayvanlar arasında sağmal olanlardan sağmal inek için yıllık 25, sağmal kısır için 30, sağmal merkep için 15, sağmal manda için ise 45 kuruş hasılat kaydedilmiştir. Ancak kimi sağmal mandalar için herhangi bir gelir kaydedilmediği için ortalamaya bölündüğünde sağmal manda başına 20 kuruş gelir ortaya çıkmaktadır. Sağmal hayvanlardan başka yıllık olarak erkek merkep için 12,5, katır için 25, dişi merkep için 10,5 (dişi merkep için normalde merkep başına 15 kuruş yazılmış ancak bazıları için hasılat girilmediğinden dolayı ortalama olarak 10,5 kuruş çıkmaktadır), bargir için 25 kuruş hasılat yazılmıştır. Bu kazada ayrıca kovan da yetiştirilmekte olup kovan başına yıllık 4 kuruş hasılat kaydedilmişti. Kumanova kazasında gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olması bu bölgede müslüman nüfusun beslemediği ve ürünlerini kullanmadığı başka bir hayvan çeşidi olan domuz "hıncır" adıyla kaydedilmiş ve hıncır başına yıllık 5 kuruş hasılat tespit edilmiştir. Kaza genelinde büyükbaş hayvandan elde edilen toplam gelir ise 182.192 kuruş olarak hesaplanmıştır.

Tablo 24a
Kumanova Kazasında Bulunan Hayvanlar'ın Çeşidi, Sayıları ve Hasılatları
(Kuruş) ,1844-1845

Küçükbaş Hayvan	Adet	Hasılat (Kuruş)
Sağmal Koyun	37.800	303.449
Kısır Koyun	19.624	78.878
Koç	9.743	39.491
Kuzu	27.467	
Sağmal Keçi	12.305	74.070,5
Kısır Keçi	6.687	10.119
Erkek	2.765	4.116
Oğlak	8.593	
Toplam Küçükbaş	124.984	510.124,5

Büyükbaş Hayvan	Adet	Hasılat (Kuruş)
Sağmal İnek	2.883	79.465
Dişi Buzağı	2.288	
Erkek Buzağı	1.506	
Kısır İnek	1.944	
Tosun	1.420	
Dana	417	
Öküz	7.523	
Sağmal Kısırak	1.133	35.025
Kısır Kısırak	1.384	
Dölsüz Kısırak	67	
Erkek Tay	821	
Dişi Tay	310	
Erkek Merkep	996	12.439
Katır	3	75
Hinzır	5.039	25.036
Bargır	812	19.987,5
Sağmal Merkep	336	5.015
Dişi Merkep	302	3.159,5
Erkek Merkep Yavrusu	111	
Dişi Merkep Yavrusu	107	
Erkek Manda	578	
Erkek Manda Yavrusu	27	
Sağmal Manda	102	1.990
Dölsüz Manda	5	
Kısır Manda	59	
Manda Tosunu	13	
Diğer Manda Tosunu	6	
Dişi Ufak Manda	25	
Cıfit Manda	11	
Toplam Büyükbaş	30.228	182.192
Kovan	1.889	7.554
Genel Toplam	157.101	699.908,5

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Küçükbaş hayvancılık Kumanova kazasında en yaygın olarak yapılan hayvancılık çeşididir. Toplam 124.984 adet küçükbaş hayvandan 510.124 kuruş gelir elde edilmektedir. Küçükbaş hayvan gelirinin toplam hayvan geliri içindeki payı %72,89'dur. Küçükbaş hayvanlar içinde sayısı ve geliri en fazla olan hayvan sağmal koyundur. Tablo 24b incelendiğinde toplam sağmal koyun sayısı 37.800 olup hane başına ortalama 8,5 baş düşmektedir. Sağmal koyunun toplam hasılatı da Tablo 24c'de

görülebileceği üzere 303.449 kuruştur ve hane başına ortalama 69,5 kuruş hasılat düşmektedir. Sağmal koyun kaza genelinde küçükbaş hayvan gelirinin % 59,49'unu, toplam hayvan gelirinin ise %43,36'sını kapsamaktadır. Ayrıca sağmal küçükbaş olarak keçi de bu bölgede yetiştirilmekte ve toplam 12.305 keçiden 74.070,5 kuruş hasılat elde edildiği kaydedilmiştir. Bunların yanında Tablo 24c'de görüldüğü gibi kısır koyun, koç, kısır keçi ve erkek için de hasılat kaydı yapılmış sadece kuzu ve oğlağın hasılatları yazılıp 1845 yılında alınacak hasılatları kaydedilmiştir. Tablo 24b ve 24c'ye bakıldığında en çok küçükbaş hayvanın olduğu karye 4.269 baş hayvanla Nagorîç-i Cedîd karyesi'dir ve bu karyedeki küçükbaş hayvan geliri 19.219 kuruş olmakla hasılat açısından da karyeler içinde en ön sırada gelmektedir. Kumanova kazası geneline bakıldığında küçükbaş hayvan yetiştirilmeyen karye bulunmamaktadır. Bütün küçükbaş hayvanlar hesaba katıldığında hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısı 28,5 hasılatı ise 117,08 kuruş olarak hesaplanmıştır. Bu rakam 1.072 kuruş olan yıllık hane başına düşen ortalama gelirin %10,92'sin karşılık gelmektedir.

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Goğânca-i Zîr	795	404	268	429	249	123	35	121	2.424
Nikolân	594	290	153	370	77	38	6	61	1.589
Koynice	211	113	25	151	16	15	4	16	551
Vince	495	293	148	391	165	99	54	134	1.779
Oblâfçe	563	261	144	464	6			2	1.440
Rejânofçe	547	244	131	390					1.312
Dobrâç, Vracevci	333	169	90	263	80	42	5	43	1.025
Zoboŋça	364	193	57	292	26	8	5	26	971
Kokoşîn	576	274	189	298	328	158	100	230	2.153
İzvor	15	10	4	13	56	40	15	45	198
Zegyân	366	192	108	257	173	84	42	112	1.334
Pâlmiş	251	141	47	135	204	117	41	149	1.085
Rûgince-i Arnâbûd	50	25	8	35	140	68	37	81	444
Belânovince	70	33	10	47	118	60	12	63	413
Rûgince-i Derbend	427	212	91	342	120	59	14	94	1.359
İstepânçe	389	214	137	271	172	111	49	117	1.460
Çavûşlu, Novaseljani	230	109	46	185					570
İpçinyâh	435	183	124	358	236	103	58	172	1.669
İpçinyâh	194	79	64	155	77	54	19	67	709
Vâkîf	149	62	45	124	57	34	16	37	524

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Alâşefçe	25	9	3	8	77	34	15	48	219
Vıştıçe	143	82	39	117	22	14	4	17	438
Silinmiş	131	75	41	80	136	95	24	86	668
Bendâk	376	182	93	263	63	36	7	47	1.067
İstânofçe	575	271	176	388	235	126	45	160	1.976
Yaslık	227	190	56	220	176	135	79	147	1.230
Pâlmış	511	242	177	338	336	200	99	244	2.147
Nagorîç-i Atık	320	161	68	202	5	2	3		761
Lipkova	37	46	9	26	41	45	8	23	235
Orâh	174	101	34	115	64	29	5	42	564
Novasel	570	322	176	410	30	19	13	23	1.563
Orla	584	321	137	406	164	69	20	108	1.809
Bilâkofçe	105	52	32	89	8	5	2	7	300
Bonya	220	85	43	149	10	3		6	516
İsvînişte, Lejanik	75	35	28	53	84	48	29	63	415
Yâçince	312	147	65	231					755
Lûyân	199	129	73	140	45	39	12	23	660
İstrezofçe	686	302	177	493					1.658
Românofça	230	116	81	164	382	212	137	256	1.578
Kışâne	340	189	82	267	181	94	47	152	1.352

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Belenli	366	172	93	291	24	14	7	10	977
Arbinaşka	151	78	47	109	188	91	65	121	850
Bektâşlı-i Zîr	450	305	131	330	10	5		8	1.239
Sebrâta	157	92	30	128	81	53	16	70	627
Lobât	126	60	31	89	25	12	3	14	360
Mûtilova	122	89	23	66	17	2	2	6	327
Belence	422	258	93	340	335	213	52	193	1.906
Vînce	98	51	16	69	26	16	3	18	297
Grâdişte	369	173	107	259	146	84	48	98	1.284
Mâlotan	346	218	112	184	270	163	76	177	1.546
Robâliçe	50	36	11	22	23	23	6	15	186
İstrâje	40	20	10	18	24	5		19	136
Tâtomir	229	131	71	190	204	97	40	146	1.108
İsvîlânçe	209	110	34	152	64	17	10	36	632
Makreş	503	229	137	394	56	31	11	39	1.400
Atâfaklı	444	267	176	303	165	84	35	129	1.603
Dîliga	36	31	11	28	65	29	7	34	241
Kanârova	517	253	118	431	125	57	21	92	1.614
İstrimyema Hirkofçe	172	86	34	103	76	32	10	50	563
Glûbûçiçe	201	91	40	157	33	12	3	31	568

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Çelobek	651	323	136	501	69	35	5	46	1.766
Nagoriç-i Cedîd	1738	901	424	1202	2	2			4.269
Mâtîç	462	234	115	303	76	58	26	59	1.333
Koliçka	77	40	24	64	143	66	44	118	576
Dimonçe	235	126	61	214	118	71	21	100	946
Çavûşlu	496	251	94	371	4				1.216
Orâşen	587	313	113	494	223	111	49	167	2.057
Jîvine	196	120	77	152	292	190	107	245	1.379
Aksânca	257	143	46	148	76	37	10	40	757
Trestenik	280	137	77	218	142	78	61	105	1.098
Goğânca-i Bâlâ	120	64	27	86	54	18	4	43	416
Sopot	617	368	122	381	53	19	8	33	1.601
Kutlubeğ	161	72	53	101	83	50	32	57	609
Kârlofça	46	24	22	35	27	22	10	22	208
İsvetişnice	125	73	20	103	43	15	7	25	411
Glâjen, Gosinca,	118	81	31	78	122	88	31	87	636
Voynuk	135	63	29	107					334
Mürgeş	97	42	43	89	54	42	11	39	417
Şûşova- İslam	309	128	77	231	82	34	16	46	923
Bezova	541	246	130	441	195	104	32	142	1.831

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Drâgomânca	502	238	106	375	19	12		11	1.263
Bûkoflân	211	92	46	153	124	44	17	87	774
Râmna	522	249	178	363	407	183	102	241	2.245
Dobreşân	268	133	80	218	45	30	14	32	820
Mâlne	239	141	78	176	267	151	72	217	1.341
Kûkliçe	584	275	151	468	262	120	47	182	2.089
Slopcân	130	120	24	92	39	47	11	24	487
Bâylofça	1054	582	219	730	415	281	74	280	3.635
Drenek	411	151	86	284	272	126	54	203	1.587
İseli	650	433	268	553	31	16	6	22	1.979
Kokoşın	93	38	23	68	43	32	13	31	341
Bârâklı	274	128	30	150					582
Tabânofça	911	431	214	654	49	16	3	30	2.308
Bilâkofçe	568	291	134	410	123	59	13	83	1.681
Orâh	922	470	237	731	278	141	64	213	3.056
Mûrgeş	529	236	124	438	95	42	15	81	1.560
Orîzâr	101	92	20	63	19	17	2	9	323
Alâgence	310	198	85	202	89	44	19	53	1.000
Kokina, Belatic	196	104	40	153	139	75	18	105	830
Dilofça	321	129	31	207	297	122	28	183	1.318

Tablo 24b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Çeşitleri ve Sayıları
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Adet)	Kısır Koyun (Adet)	Koç (Adet)	Kuzu (Adet)	Sağmal Keçi (Adet)	Kısır Keçi (Adet)	Erkeç (Adet)	Oğlak (Adet)	Toplam Hayvan Sayısı
Hotla, Lipkovo	199	115	55	162	215	142	29	141	1.058
Dovjenice	764	380	176	545	74	26	6	36	2.007
Rûdâr	708	410	175	563	489	282	99	375	3.101
Grûbicân	363	130	75	304	11	2		9	894
Kûçkâr ve Gabreş	220	119	52	144	96	47	23	66	767
Konûh	595	351	246	499	224	130	86	170	2.301
Bektâşlı-i Bâlâ	676	361	208	432	9	2		7	1.695
Kaza Merkezi (G.)	299	155	54	204					712
Kaza Merkezi (M.)	30	15	3	15					63
Toplam	37.800	19.624	9.743	27.467	12.305	6.687	2.765	8.593	124.984

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 24c
Kumanova Kazası Köy ve Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Varlığı ve
Hasılatı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Kuruş)	Kısır Koyun (Kuruş)	Koç (Kuruş)	Sağmal Keçi (Kuruş)	Kısır Keçi (Kuruş)	Erkeç (Kuruş)	Toplam Hasılat (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	6.464	1.916	1.407	1.506	197	52,5	11.542,5
Nikolân	4.752	1.156	612	462	57	9	7.048
Koynice	1.688	452	136	114	22,5	6	2.418,5
Vince	3.960	1.162	570,5	990	148,5	81	6.912
Oblâfçe	4.504	1.044	572	36			6.156
Rejânofçe	4.384	976	524				5.884
Dobrâç, Vracevci	2.664	676	360	480	63	7,5	4.250,5
Zobofça	2.944	772	228	156	12	7,5	4.119,5
Kokoşîn	4.608	1.106	756	1.966	237	149	8.822
Îzvor	120	40	16	336	65	22,5	599,5
Zegyân	2.920	768	432	1.038	126	63	5.347
Pâlmış	2.018	564	188	1.234	178	61,5	4.243,5
Rûgince-i Arnâbûd	400	100	32	840	102	40,5	1.514,5
Belânovince	560	132	40	708	90	18	1.548
Rûgince-i Derbend	3.416	848	364	720	88,5	21	5.457,5
İstepânçe	3.126	856	548	1.032	169	73,5	5.804,5
Çavûşlu, Novaseljani	1.920	396	184				2.500
İpçinyâh	3.480	812	496	1.416	154,5	87	6.445,5
İpçinyâh	1.552	316	256	462	81	28,5	2.695,5
Vâkıf	1.192	248	180	342	51	24	2.037
Alâşefçe	200	36	12	462	49,5	22,5	782
Vîştîçe	1.144	328	156	132	21	6	1.787
Silinmiş	1.048	300	164	824	114	36	2.486
Bendâk	3.008	728	372	378	54	10,5	4.550,5
İstânofçe	4.600	1.084	704	1.410	189	67,5	8.054,5
Yaslık	1.816	760	224	1.056	202,5	118,5	4.177
Pâlmış	4.078	968	708	2.016	300	148,5	8.218,5
Nagorîç-i Atîk	2.560	644	272	30	3	0,6	3.509,6
Lipkova	296	184	36	246	67,5	12	841,5
Orâh	1.392	404	211	384	61	7,5	2.459,5
Novasel	4.558	1.308	704	180	38,5	19,5	6.808
Orla	4.672	1.284	620	984	103,5	30	7.693,5
Bilâkofçe	840	208	128	48	7,5	3	1.234,5
Bonya	1.760	340	172	60	4,5		2.336,5
İsvînişte, Lejanik	600	152	112	504	72	43,5	1.483,5
Yâçince	2.494	579	260				3.333

Tablo 24c
Kumanova Kazası Köy ve Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Varlığı ve
Hasılatı, (Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Kuruş)	Kısır Koyun (Kuruş)	Koç (Kuruş)	Sağmal Keçi (Kuruş)	Kısır Keçi (Kuruş)	Erkeç (Kuruş)	Toplam Hasılat (Kuruş)
Lûyân	1.798	542	292	270	58,5	18	2.978,5
İstrezofçe	5.528	1.208	708				7.444
Românofça	1.840	464	292	2.292	331,5	205,5	5.425
Kışâne	2.720	756	328	1.086	141	70,5	5.101,5
Belenli	2.928	688	372	144	21	10,5	4.163,5
Arbinaşka	1.198	312	188	1.128	137	97,5	3.060,5
Bektâşlı-i Zîr	3.600	1.120	529	60	7,5		5.316,5
Sebrâta	1.256	368	120	486	79,5	24	2.333,5
Lobât	1.008	240	124	150	18	4,5	1.544,5
Mûtilova	976	360	92	102	3	3	1.536
Belence	3.362	1.032	372	2.006	330,5	83	7.185,5
Vince	784	204	64	156	24	4,5	1.236,5
Grâdişte	2.952	692	428	876	126	65,6	5.139,6
Mâlotan	2.754	864,5	438	1.680	276	114	6.126,5
Robâlîçe	424	144	44	138	34,5	9	793,5
İstrâje	320	80	40	144	7,5		591,5
Tâtomir	1.832	524	284	1.224	145,5	60	4.069,5
İsvîlânçe	1.672	440	136	386	25,5	15	2.674,5
Makreş	4.024	922	548	336	46,5	16,5	5.893
Atâfaklı	3.552	1.068	704	990	126	52,5	6.492,5
Dîlîga	288	124	44	390	43,5	10,5	900
Kanârova	4.096	1.012	472	750	85,5	31,5	6.447
İstrimyema Hırkofçe	1.376	334	113,5	456	48	15	2.342,5
Glûbûçiçe	1.608	364	160	198	18	4,5	2.352,5
Çelobek	5.120	1.296	544	400,5	52,5	7,5	7.420,5
Nagoriç-i Cedîd	13.904	3.604	1.696	12	3		19.219
Mâtîç	3.684	972	532	456	87	39	5.770
Koliçka	616	160	96	858	99	66	1.895
Dimonçe	1.880	504	244	708	106,5	31,5	3.474
Çavûşlu	3.985	1.000	376	24			5.385
Orâşen	4.696	1.252	452	1.338	166,5	73,5	7.978
Jîvine	1.568	480	308	1.752	285	160,5	4.553,5
Aksânca	2.128	572	184	456	55,5	15	3.410,5
Trestenik	2.240	548	308	852	117	91,5	4.156,5
Goğânca-i Bâlâ	960	256	108	324	27	6	1.681
Sopot	4.936	1.472	488	318	28,5	12	7.254,5
Kutlubeğ	1.288	288	212	498	75	48	2.409

Tablo 24c
Kumanova Kazası Köy ve Karyelerinde Bulunan Küçükbaş Hayvan Varlığı ve
Hasılatı, (Kuruş), 1844-1845

Karyeler	Sağmal Koyun (Kuruş)	Kısır Koyun (Kuruş)	Koç (Kuruş)	Sağmal Keçi (Kuruş)	Kısır Keçi (Kuruş)	Erkeç (Kuruş)	Toplam Hasılat (Kuruş)
Kârlofça	368	96	88	162	33	15	762
İsvetişnice	1.000	292	80	258	22,5	10,5	1.663
Glâjen, Gosinca,	944	324	124	732	132	46,5	2.302,5
Voynuk	1.078	252	116				1.446
Mûrgeş	776	168	172	324	63	16,5	1.519,5
Şûşova- İslam	2.472	512	308	492	50,5	24	3.858,5
Bezova	4.328	1.024	520	1.170	156	48	7.246
Drâgomânca	3.978	952	424	114	18		5.486
Bûkoflân	1.688	368	184	750	66	25,5	3.081,5
Râmna	4.176	996	712	2.444	274,5	153	8.755,5
Dobreşân	2.144	532	320	270	45	21	3.332
Mâlne	1.896	564	312	1.602	226,5	109,5	4.710
Kûkliçe	4.672	1.100	604	1.572	180	70,5	8.198,5
Slopcân	1.040	480	96	244	70,5	16,5	1.947
Bâylofça	8.538	2.333	876	2.533	434	106	14.820
Drenek	3.278	604	344	1.644	189	81	6.140
İseli	5.200	1.732	1.072	186	24	9	8.223
Kokoşîn	744	152	92	258	48	19,5	1.313,5
Bârâklı	2.192	512	120				2.824
Tabânofça	7.640	1.724	856	294	24	0,1	10.538,1
Bilâkofçe	4.526	1.164	552	738	88,5	19,5	7.088
Orâh	7.376	1.880	948	1.668	211,5	96	12.179,5
Mûrgeş	4.232	944	496	570	63	22,5	6.327,5
Orîzâr	808	368	80	114	25,5	3	1.398,5
Alâgence	2.480	792	340	534	66	28,5	4.240,5
Kokina, Belatic	1.568	416	160	877	112,5	25,5	3.159
Dilofça	2.568	503,5	124	1.790	183	42	5.210,5
Hotla, Lipkovo	1.592	460	216	1.320	213	43,5	3.844,5
Dovjenice	6.092	1.536	704	444	39	9	8.824
Rûdâr	5.634	1.640	702	2.930	423	148,5	11.477,5
Grûbicân	2.904	520	300	66	3		3.793
Kûçkâr ve Gabreş	1.760	476	208	576	70,5	34,5	3.125
Konûh	4.720	1.404	984	1.344	195	129	8.776
Bektâşlı-i Bâlâ	5.406	1444	832	54	3		7.739
Kaza Merkezi (G.)	2.752	640	216				3.608
Kaza Merkezi (M.)	240	60	12				312
Toplam	303.449	78.878	39.491	74.070,5	10.119	4.116,8	510.124,3

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Yukarıda küçükbaş hayvan varlığı ve hasılatını gösteren tablo hazırlanırken kuzu ve oğlak hasılatı 1844 yılı toplamına katılmadığı için burada da tabloya alınmamıştır.

Kumanova kazasında toplam 30.228 büyükbaş hayvan bulunup bunların toplam hasılatı 182.192 kuruştur. Büyükbaş hayvan hasılatının toplam hayvancılık geliri içindeki payı %26,03'dır. Büyükbaş hayvanlar aşağıda görüldüğü gibi 3 tablo halinde verilmiştir. Büyükbaş hayvan çeşidinin fazla olması ve bunların tek tabloya sığmaması nedeniyle bu ayrıma gidilmiştir. Tablo 25a'da eti yenebilen hayvanlar erkeği, dişisi ve yavrularıyla beraber sayıları ve hasılatları ile bir arada verilmiştir. Tablo 25b'de diğer büyükbaş hayvanlar ve kovanların sayıları hasılatları olmadan verilmiştir. Tablo 25c'de de diğer büyükbaş hayvanların ve kovanların hasılatları verilmiştir.

Üç tablo incelendiğinde büyükbaş hayvanlar içinde sayısı ve hasılatı en fazla olanı sağmal inektir. Toplam sayısı 2.883 olan sağmal ineğin toplam hasılatı 79.465 kuruştur. Sağmal inek için yıllık 25 kuruş gelir kaydedilmiştir ancak toplam hasılatın sağmal inek sayısına bölünmesiyle ortaya çıkan rakam farklılık göstermektedir çünkü bazı yeni doğum yapmış hayvanlar için hasılat yazılmamış ertesi sene için 20 kuruş alınacağı kaydedilmiştir. Bu hayvanları yavrusu olan dişi buzağı da kaydedilmiş yanına da Hicri 1263 (1847) senesinde hasılat alınacağı notu düşülmüştür. Tablo 25a'ya bakıldığında sağmal mandanın da hasılatı yazıldığı görülmüştür. Bir adet sağmal manda için 45 kuruş gelir getirdiği yazılmış ancak bazı sağmal mandalar içinse herhangi bir gelir kaydı yapılmamıştır. Kaydedilmiş toplam 102 manda için 1.990 kuruş kaydedilmiştir. Buradan anlaşılabileceği üzere manda kaza genelinde çok yoğun beslenen bir hayvan çeşidi değildir. Bu iki sağmal hayvan dışında tabloda kaydedilmiş diğer hayvanlar için hasılat kaydedilmemiştir. Ancak tarım faaliyetlerinin yapılma metotlarını görebilmek açısından öküz sayısının incelenmesi önemlidir. Kumanova kazasında toplam 7.523 öküz vardır ve bu sayı toplam hane sayısına bölündüğünde hane başına 1,7 öküz düşmektedir ki tarımla uğraşmayanlar ve toprağı olmayanlar göz önüne alındığında çift hane sisteminin uygulandığı yani hane başına bir çift öküz düştüğü görülecektir.

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzığı	Erkek Buzığı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıfit Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Goğânca-i Zîr	1.040	57	25	38	10	10		143	325	9	16	3	5	7	8	5	8		1.365
Nikolân	900	40	14	24	15	31	10	144											900
Koynice	600	32	6	14	19			39											600
Vince	875	39	35	30	3	32	17	114	135	3	1			2					1.010
Oblâfçe	500	23	24	13	12	7	5	82											500
Rejânofçe	925	37	30	25	12	16	8	91	90	2	19	2		1					1.015
Dobrâç, Vravecvi	400	17	14	8	9	19	9	37											400
Zoboŋça	550	31	24	14	19	2		64	90	2	28								640
Kokoşîn	775	35	18	32	2	30	2	73	45	1	2								820
İzvor	225	18	8	10	13			26											225
Zegyân	800	40	15	28	16	29	15	67											800
Pâlmiş	500	23	30	7		20	7	64											500
Rûgince-i Arnâbûd	775	32	20			11	1	73											775
Belânovince	500	23	20	11	21			38											500

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzağı	Erkek Buzağı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Rûgince-i Derbend	950	40	26	3	2	26		80											950
İstepânçe	950	57	22	28	30	9		70											950
Çavûşlu, Novaseljani	150	6	9		1	2	2	34			2								150
İpçinyâh	610	35	31	9		33	12	68			2								610
İpçinyâh	225	16	9	9	7	2		41	45	1	2			2		1			270
Vâkıf	350	19	13	2	17	7		31											350
Alâsefçe	275	11	3	6	5	3	6	23											275
Vîştice	475	22	3	9	13			42											475
Silinmiş	625	35	7	22	13			69											625
Bendâk	575	34	19	17	20	5		53		45		1		2					575
İstânofçe	800	43	23	25	22	16		122			8			1	1		1		800
Yashık	450	33	17	19	16	10		45			4								450

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzığı	Erkek Buzığı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Haslat
	Haslat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Haslat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Pâlmış	1.175	65	24	27	34	10		113	45	1	7			7	1		2		1.220
Nagorîç-i Atfık	475	24	7	11	20			49			4								475
Lipkova	275	12	1	10	4			22											275
Orâh	300	13	16	11		3	2	21											300
Novasel	625	41	27	28	22	10		97	45	2	6	2							670
Orla	875	55	44	46	24	34		101										4	875
Bilâkofçe	175	8	7	5	4	8		25											175
Bonya	550	22	7	21	1	5	1	36			22								550
İsvînişte, Lejanik	500	20	7	12	8	8	5	28											500
Novasel	625	41	27	28	22	10		97	45	2	6	2							670
Yâçince	350	18	10	13	5	5		69											350
Lûyân	560	28	26	18	11	11	5	72			1								560
İstrezofçe	850	37	21	28	7	17	1	86			4								850
Românofça	725	44	7	16	28			51											725

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzağı	Erkek Buzağı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıfıt Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	
Kışâne	800	35	7	17		36	18	67											800
Belenli	400	21	6	8	13	5		56			8								400
Arbinaşka	825	42	16	26	19	2		39											825
Bektâşlı-i Zîr	650	28	15	10	19	4		50			14			1					650
Sebrâta	475	20	3	12	8	21	21	34											475
Lobât	1.075	42	17	26	20	8	6	88	140	3	14	2		3			1		1.215
Mûtilova	725	33	2	19	15			44											725
Belence	1.925	113	32	46	72			84											1.925
Vince	175	9	1	5	4	1	1	26	45	1		1							220
Grâdişte	900	40	23	38		25	5	76											900
Mâlotan	1.000	53	17	25	28			67											1.000
Robâlîçe	600	30	11	13	17			41											600
İstrâje	200	8	6	8		3		17											200

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzığı	Erkek Buzığı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı		Hasılat
Tâtomir	550	33	22	17	18	12	2	37											550
İsvîlânçe	800	33	27	31		20	1	40											800
Makreş	525	23	5	13	11	20	9	69			4								525
Atâfaklı	675	43	17	23	24	8		79	45	1	16						1		720
Dîlîga	400	22	13	10	12	9		24											400
Kanârova	950	39	25	39		39	3	63											950
İstrimyema Hırkofçe	600	24	1	5	18	1	5	46											600
Glûbûçiçe	425	19	3	11	8	11	8	29											425
Çelobek	1.400	68	29	42	32	5		117											1.400
Nagorîç-i Cedîd	1.425	57	37	9	50	39	10	249			26								1.425
Mâtîç	700	53	21	32	22			151			12			1					700
Koliçka	425	25	5	14	9	11	4	26											425
Dimonçe	625	41	14	28	17	6	1	60											625

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzağı	Erkek Buzağı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı		Hasılat
Çavuşlu	1.200	60	35	47	30	27		152	135	5	41	3		4			2	2	1.335
Orâşen	1.300	59	67	40	4	68	30	125			4								1.300
Jîvine	750	30	18	13	16	35	10	46			2								750
Aksânca	930	44	4	22	25	3		96			2	2							930
Trestenik	325	14	10	14		17		42											325
Goğânca-i Bâlâ	275	15	10	9	5	7	4	34											275
Sopot	375	21	17	17	11	18	1	129		5	4			1				5	375
Kutlubeğ	175	13	6	10	14	14		20											175
Kârlofça	175	8	6	3	5			16											175
İsvetişnice	500	20	2	14	6	10	8	21											500
Glâjen, Gosinca,	575	23	12	6	17	10	10	64											575
Voy nuk	425	18	9	8	13			34											425

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzığı	Erkek Buzığı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı		Hasılat
Mürgeş	200	9	5	5		6	1	10											200
Şuşova- İslam	825	40	6	33	10			62											825
Bezova	1.275	52	39	49		62	16	101											1.275
Drâgomânca	775	39	6	25	14			73	45	1	6						1		820
Bükoflân	225	11	6	3	8	9	4	23											225
Râmna	1.500	74	25	48	31	3		64											1.500
Dobreşân	700	28	43	16	2	43	21	48			21								700
Mâlne	1.000	44	28	23	29	1		111			5						3		1.000
Kûkliçe	1.375	59	37	51		50	29	72											1.375
Slopcân	725	38	5	27	11	1		96			2								725
Bâylofça	1.775	90	20	65	32	1		172											1.775
Drenek	975	39	21	24		24	3	43											975

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzığı	Erkek Buzığı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı		Hasılat
İselli	1.000	56	28	33	22	17		90		1	22						1		1.000
Kokoşın	250	14	5	8	6	6		17											250
Bârâklı	275	11	5	9		2		40	45	2	16	2		5					320
Tabânofça	2.300	100	30	62	41	7	1	151	40	1	44						1		2.340
Bilâkofçe	1.225	55	53	27	2	36	14	109											1.225
Orâh	850	66	34	41	25	44		113											850
Mûrgeş	850	37	19	23	7	29	4	67											850
Orîzâr	300	12	8	3	9	3	4	40	45	1	12			1	1				345
Alâgence	425	20	19	16	9	6		60											425
Kokina, Belatic	675	30	10	18	12	12	11	50											675
Dilofça	1.125	45	19	34	15			80											1.125
Hotla, Lipkovo	1.325	57	15	14	39	16	11	180											1.325

Tablo 25a
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Hasılatı, (Kuruş),
1844-1845

Karyeler	Sağmal İnek		Kısır İnek	Dişi Buzâğı	Erkek Buzâğı	Tosun	Dana	Öküz	Sağmal Manda		Erkek Manda	Erkek Manda Yavrusu	Dölsüz Manda	Kısır Manda	Manda Tosunu	Diğer manda Tosun	Dişi Ufak Manda	Cıft Manda	Toplam Hasılat
	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Hasılat	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı		Hasılat
Dovjenice	1.000	44	28	34	2	41	12	106			21								1.000
Rûdâr	1.625	94	37	68	39	26	3	134											1.625
Grûbicân	1.000	42	12	28	14	22	14	71			16								1.000
Kûçkâr ve Gabreş	600	26	29	21		12	4	56			2								600
Konûh	850	59	25	30	32	11		124											850
Bektâşlı-i Bâlâ	1.175	49	31	24	24			90	180	4	42	2		4			2		1.355
Kaza Merkezi (G.)	775	35	21	17	10	3		90	90	2	53	1		4	2				865
Kaza Merkezi (M.)	1.000	44	35	30	14	1		19	360	9	41	6		13			2		1.360
Toplam	79.465	3.883	1.944	2.288	1.506	1.420	417	7.523	1.990	102	578	27	5	59	13	6	25	11	81.455

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 25b’de ise diğ er büyükbaş hayvanlar ve kovanların sayıları verilmiştir. Tablo incelendiğinde sağ mal inek ve öküzden sonra sayısı en fazla olan büyükbaş hayvan hınzır adıyla kaydedilmiş domuzdur. Sayısı 5.039 olan hınzırın bir tanesi için yıllık 5 kuruş hasılat kaydı yapılmış ve toplam geliri 25.036 kuruş olarak hesaplanmıştır. Hınzır gayrimüslim haneler tarafından beslendiğı için toplam sayı toplam gayrimüslim hane sayısına yani 3.214’e bölündüğünde hane başına 1,5 domuz düşmektedir. Toplam hınzır hasılatının toplam büyükbaş hayvan hasılatı içindeki payı %13,76’dır. Bu tablodaki hayvanların hınzır ve kovan haricindekileri genelde ulaşım ve taşıma işlerinde kullanılan hayvan türleridir. Kısarak, merkep, bargir, katır gibi hayvanlar bu sınıftandır. Ancak kısarak ve merkep türlerinin bazıları sağ mal olarak kaydedilmiş ve hasılatları ona göre yazılmıştır. Örnek olarak bir adet sağ mal kısarak için yıllık 35 kuruş gelir yazılırken bir sağ mal merkep için 15 kuruş yazılmıştır. Ancak sağ mal olup da hasılat kaydedilmeyen kısarak ve merkepler de olmuştur. Sağ mal olanlar ve yavrular dışarıda tutulduğunda taşıma ve ulaştırma sektöründe kullanılabilecek hayvan sayısı toplamı 3.497’dir. Kazadaki toplam hane sayısı göz önünde bulundurulduğunda hane başına aşağı yukarı bir yük hayvanı düşmektedir. Sağ mal olanlar da bu sayıya eklendiğinde toplam rakam 4.946’ya çıkmaktadır. Yük hayvanlarından başka tablo 25b’de sayısı verilen bir başka tür ise kovandır. Kaza genelinde toplam 1.889 kovan vardır ve bir kovan için yıllık 4 kuruş gelir kaydı yapılmıştır. Kumanova kazasında hane başına aşağı yukarı yarım kovan düşmektedir.

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Goğânca-i Zîr	21	30		13	3			45			30		127	64	333
Nikolân	12	15		13	2	11	35	9	5	6	2		96	26	232
Koynice	7	6		6	2	1	4	2		1	2		32	6	69
Vince	19	33		11	5	8		14			4		99	42	235
Oblâfçe	18	17		17	5	10	1	30	9		1		102	3	213
Rejânofçe	10	23		9	3	2	14	2			3		70	14	150
Dobrâç, Vracevci	6	16		2	5	6	5	8	1				29	7	85
Zobofça	14	9		13	8		4	5	5	1			90	5	154
Kokoşîn	11	13		9		4	2	12			18		76	27	172
Îzvor		2									3			2	7
Zegyân	12	13		10	6		12	2	2	2	2		89	8	158
Pâlmış	3	10		1		4	1	19			17		50	10	115
Rûgince-i Arnâbûd											13			35	48
Belânovince								1			7			17	25
Rûgince-i Derbend	20	15		5	3	9		15			4		75	33	179
İstepânçe	11	15		5	2	6	9	1		5			46	11	111

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Çavûşlu, Novaseljani	4	13			1			8					10	2	38
İpçinyâh	10	11		10	5	11		8			5		95	2	157
İpçinyâh	8	4		8	1	4	1	3	2				31	4	66
Vâkıf	11	4		9	4			5			1		10	16	60
Alâşefçe							1				4			12	17
Viştiçe	2	6		2				1			12			10	33
Silinmiş		1				1	14	18			8			13	55
Bendâk	13	9		9	5	3		2	3		5		34	15	98
İstânofçe	20	20		14	7	5		48	2	3	25		86	30	260
Yaslık	13	11		10	3	3		6	3				49	18	116
Pâlmış	15	31		14	1	1		37	1		23		74	29	226
Nagoriç-i Atık	13	11		6	5	3	9	3	3	2	3		53	7	118
Lipkova		1				3	3	6		2				8	23
Orâh	4	3				1		1			6		21	2	38
Novasel	21	17		13	10	4	2	10	2	3	1		66	27	176
Orla	8	9	6	5	1		4	46	1	2	25		68	29	204
Bilâkofçe	4			3	2	3		1	1	2	3		15	2	36

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Bonya	5	17		2				1						7	32
İsvinişte, Lejanik	4			3	1									5	13
Yâcince	7	6		5	5		8	16	6	1	1		44	7	106
Lûyân	2	7					2		1		9			17	38
İstrezoğçe	14	8		12	2	17	1	16		1	7		113	24	215
Românoğça	4	5		4				3			13		17	44	90
Kışâne	21	10		2	1	13		8			11		92	20	178
Belenli	7	19		9		2		5	1	1	1		15	16	76
Arbinaşka	3	10		3							10		29	15	70
Bektâşlı-i Zîr	7	24		3	4	2		5	2				33	10	90
Sebrâta	7	8		2	6						6		23		52
Lobât	6		16	5	1		3	3		1	13			11	59
Mûtilova	9	6		3	3		6	1			5			1	34
Belence	28	19		21	7	3	8	4	1	1	5		98	3	198
Vince	6	5		5	1	1		4		1	1		11		35
Grâdişte	7	25		7		9		10			11		69	22	160
Mâlotan	13	21		10	3	1	12	2		1	9		27	37	136

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Robâlice	10	4		9	1	1				1	5			36	67
İstrâje		1									5			4	10
Tâtomir	6	11		6	2	2		5	1	1	5		41	15	95
İsvîlânçe	9	12		6	1	2					1		34	2	67
Makreş	8	18		12	1	12	7	2	9	3	5		85	8	170
Atâfaklı	14	1	1	8	7	4		6		3			45	29	118
Dîlîga	3	7		6		2		4		2	1			2	27
Kanârova	20	21		7		3		13			1		31	13	109
İstrimyema Hırkofçe		6									17			5	28
Glûbûçiçe	6	5		7	1						7		13	13	52
Çelobek	17	20		15	4	11	17	9	1	9	3		66	12	184
Nagorîç-i Cedîd	43	63		33	15	31	21	50	19	7	28		246	22	578
Mâtîç	5	12		5		2	3	23		1	40			19	110
Koliçka	7	6		4	3						3		24	11	58
Dimonçe	15	15		14	1	1		5		1	8		53	23	136
Çavûşlu	14	14	10	11	5		6	30	5		6		2	4	107
Orâşen	22	30		25	8	6		16					127	30	264

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Jivine	9	6		11	4			19			3		34	26	112
Aksânca	6	13		6		1	1	1	1	1	6			10	46
Trestenik	3	11		9	3	7		3			4		45	2	87
Goğânca-i Bâlâ	8	18		8	1	1		9	1		2		28	10	86
Sopot	12	14	7	13	1		9	42	7	2	25		152	28	312
Kutlubeg	3	5	6	7	3		2	6			1		26	38	97
Kârlofça		4						1					18	13	36
İsvetişnice	3	6		1	1						4		18	6	39
Glâjen, Gosinca,		1									19			37	57
Voynuk	6	10		3	3	6		8	1	5	1		58		101
Mûrgeş	5	2				3		2			1		13	4	30
Şuşova- İslam	9	8		7	2						7			26	59
Bezova	14	24		16	1	7	2	18			13		117	19	231
Drâgomânca	16	11		14	2	8	6	4	1	7	2		78	29	178
Bûkoflân	4	6		4	1						7		21	2	45
Râmna	11	18		10	1	1		1		1	18		63	18	142
Dobreşân	13	24		8	8	4		4		1	6		7	25	100

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Mâlne	11	15		11		6		18		5	21		115	37	239
Kûkliçe	9	31		10	4	5		13			18		114	42	246
Slopcân	3	3		3				6			5			4	24
Bâylofça	18	30		10	5	2	10	1			16		100	8	200
Drenek	18	10		2		1		3			11		69	7	121
İselli	26	25		23	7	6		13	3	4			82	23	212
Kokoşîn	3	1		3		1		10	1		1		14	4	38
Bârâklı	3	19						2			3			1	28
Tabânofça	37	25		19	17	4	13	3		6	6		110	48	288
Bilâkofçe	22	26	2	10	2	8	2	17			3		130	13	235
Orâh	33	19	7	25	10		7	19	3	2	15		118	48	306
Mûrgeş	18	12		9	4	9		12			6		71	22	163
Orîzâr		2					1	7			4				14
Alâgence	6	11		3	4	2		11		1	14		39	13	104
Kokina, Belatic	6	6		4	3	1		6	1		4		26	8	65
Dilofça	6	9		5	1			2			12		88	14	137
Hotla, Lipkovo	1	2			1		16	23	1		38			18	100

Tablo 25b
Kumanova Kazası Karyelerinde Bulunan Diğer Hayvanların Sayıları
1844 1845

Karyeler	Sağmal Kısırak (Adet)	Kısır Kısırak (Adet)	Dölsüz Kısırak (Adet)	Erkek Tay (Adet)	Dişi Tay (Adet)	Sağmal Merkep (Adet)	Dişi Merkep (Adet)	Erkek Merkep (Adet)	Erkek Merkep Yavrusu(Adet)	Dişi Merkep Yavrusu (Adet)	Bargir (Adet)	Katır (Adet)	Hınzır (Adet)	Kovan (Adet)	Toplam (Adet)
Dovjenice	25	35		13	4	16	1	23			6		90	8	221
Rûdâr	28	9	12	20	15		10	20	2	4	19		101	34	274
Grûbicân	15	13		8	8		4	5			2		58	43	156
Kûçkâr ve Gabreş	5	12				1	1	3			1		18	14	55
Konûh	24	18		16	16	5		9	3	1	14		87	48	241
Bektâşlı-i Bâlâ	28	21		24	5	2	2	5		2	3			91	183
Kaza Merkezi (G.)	6	27		4	1	1		33		1	4	3		22	102
Kaza Merkezi (M.)	1	18		1				5			3			3	31
Toplam	1.133	1.384	67	821	310	336	302	996	111	107	812	3	5.039	1.889	13.310

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 26’da kazada bulunan tüm karyelerin hayvan gelirleri karye bazında ve kaza genelinde hane başına olmak üzere ayrı ayrı verilmiştir. Aşağıda görüldüğü üzere hayvan gelirinin en çok elde edildiği karye 25.459,5 kuruş toplamla Nagorîçi Cedîd karyesi’dir. Hayvandan sağlanan hasılatın en az olduğu karye ise 907,5 kuruş hasılatla İzvor karyesi’dir. Kaza geneli incelendiğinde hane başına düşen hayvan geliri 161 kuruş olarak hesaplanmıştır. Bu gelir hane başına düşen genel ortalama gelirin (1.075 kuruş) %15,02’sine karşılık gelmektedir. Hane başına düşen hayvan gelirinin en fazla olduğu karye Kutlubeg karyesi’dir. Bu karyede hane başına 512 kuruş hayvan geliri düşmektedir. Hayvan gelirinin hane başına en az olduğu yerler ise kaza merkezinin müslim ve gayrimüslim halkının yaşadığı bölgelerdir. Müslüman halkın yaşadığı kaza merkezinde hane başına 7 kuruş hayvan geliri düşerken, gayrimüslimlerin yaşadığı kaza merkezinde 22 kuruş düşmüştür. Diğer karyelerde bu gelir 377 kuruş ile 55 kuruş arasında değişmiştir.

Tablo 26
Kumanova Kazasında Köy ve Karyelerde Hane Başına Düşen Hayvan Geliri,
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Hayvan Geliri (Kuruş)	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Hayvan Geliri (Kuruş)
Goğânca-i Zîr	15.691	56	280
Nikolân	9.532	66	144
Koynice	3.587,5	17	211
Vince	9.635	52	185
Oblâfçe	8.288	39	213
Rejânofçe	7.942,5	45	177
Dobrâç, Vracevci	5.228,5	25	209
Zobofça	5.614	41	137
Kokoşîn	11.210	32	350
İzvor	907,5	14	65
Zegyân	7.186,5	36	200
Pâlmış	5.873	28	211
Rûgince-i Arnâbûd	2.754,5	36	77
Belânovince	2.303,5	18	128
Rûgince-i Derbend	8.037	53	152
İstepânçe	7.591	37	205

Tablo 26
Kumanova Kazasında Köy ve Karyelerde Hane Başına Düşen Hayvan Geliri,
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Hayvan Geliri (Kuruş)	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Hayvan Geliri (Kuruş)
Çavûşlu, Novaseljani	2.948	15	197
İpçinyâh	8.208,5	34	241
İpçinyâh	3.479	15	232
Vâkîf	2.833,5	14	202
Alâşefçe	1.205	11	110
Viştiçe	2.684,5	19	141
Silinmiş	3.778	43	88
Bendâk	5.760,5	23	251
İstânofçe	11.159,5	51	219
Yaslık	5.379	18	299
Pâlmiş	11.314,5	43	263
Nagoriç-i Atîk	4.972,6	23	216
Lipkova	1.306	15	87
Orâh	3.190	10	319
Novasel	8.601	35	246
Orla	10.464,5	68	154
Bilâkofçe	1.730	14	124
Bonya	3.102	28	111
İsvînişte, Lejanik	2.143,5	25	86
Yâçince	4.486	45	100
Lûyân	3.916,5	38	103
İstrezofçe	10.055	52	193
Românofça	6.913,5	27	256
Kışâne	7.741,5	38	204
Belenli	4.995	19	263
Arbinaşka	4.445,5	22	202
Bektâşlı-i Zîr	6.509	22	296
Sebrâta	3.318,5	20	166
Lobât	3.328,5	60	55
Mûtilova	2.722,5	23	118
Belence	10.918,5	44	248
Vince	1.706,5	13	131
Grâdişte	7.252,6	32	227
Mâlotan	8.209,5	35	235
Robâlîçe	2.027,5	21	97
İstrâje	932,5	10	93
Tâtomir	5.277	14	377

Tablo 26
Kumanova Kazasında Köy ve Karyelerde Hane Başına Düşen Hayvan Geliri,
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Hayvan Geliri (Kuruş)	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Hayvan Geliri (Kuruş)
İsvılânçe	4.024,5	23	175
Makreş	7.547,5	31	243
Atâfaklı	8.178,5	28	292
Dîlîga	1.553	14	111
Kanârova	8.536,5	34	251
İstrimyema Hırkofçe	3.375,5	28	120
Glûbûçiçe	3.244,5	20	162
Çelobek	10.348,5	51	203
Nagorîç-i Cedîd	25.459,5	123	207
Mâtîç	8.018,5	101	79
Koliçka	2.804	12	234
Dimonçe	5.118,5	28	183
Çavûşlu	7.746	110	70
Orâşen	10.988	59	186
Jîvine	6.205	20	310
Aksânca	4.775,5	49	97
Trestenik	5.057	21	241
Goğânca-i Bâlâ	2.558,5	14	183
Sopot	10.001,5	59	170
Kutlubeğ	3.073,5	6	512
Kârlofça	1.091,5	7	156
İsvetişnice	2482	12	207
Glâjen, Gosinca, Izlokucan	3.500,5	34	103
Voynuk	2.575,5	24	107
Mürgeş	2.070,5	7	296
Şuşova- İslam Hristiyan	5.277,5	32	165
Bezova	1.0352	41	252
Drâgomânca	7.599,5	34	224
Bûkoflân	3.734,5	19	197
Râmna	1.1485	34	338
Dobreşân	4.847	34	143
Mâlne	7.658	35	219
Kûkliçe	11314	54	210
Slopcân	2.993	48	62
Bâylofça	1.8324,5	89	206
Drenek	8.445,5	39	217
İseli	10.602,5	49	216

Tablo 26
Kumanova Kazasında Köy ve Karyelerde Hane Başına Düşen Hayvan Geliri,
(Kuruş)
1844-1845

Karyeler	Toplam Hayvan Geliri (Kuruş)	Hane Sayısı	Hane Başına Düşen Hayvan Geliri (Kuruş)
Kokoşîn	1.919,5	8	240
Bârâklî	3.353	27	124
Tabânofça	15.320,1	77	199
Bilâkofçe	10.200,5	50	204
Orâh	15.064	74	204
Mûrgeş	8.650,5	45	192
Orîzâr	1.881	27	70
Alâgence	5.570	27	206
Kokina, Belatic Kaslagi	4.396	32	137
Dilofça	7.336,5	43	171
Hotla, Lipkovo	6.426	96	67
Dovjenice	11.831	59	201
Rûdâr	15.336	72	213
Grûbicân	5.917,5	43	138
Kûçkâr ve Gabreş	4.136	25	165
Konûh	11.381,5	43	265
Bektâşlı-i Bâlâ	10.630,5	54	197
Kaza Merkezi (G.)	5.338,5	249	22
Kaza Merkezi (M.)	1.856,5	249	7
Toplam	699.908,8	4.357	161

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.7. Kiraya Verilmiş Dükkanlardan Sağlanan Gelir

Kumanova kazasında elde edilen bir diğer gelir çeşidi de dükkan sahiplerinin sahip oldukları dükkanda her hangi bir ticari faaliyette bulunmayıp bu dükkanları yıllık olarak kiraya vererek elde ettikleri gelirdir. Tablo 27’de kiraya verilen dükkanların hangi ticari faaliyette kullanıldıkları, mülkiyet biçimlerinin ne olduğu (müstakil, hisseli, vakıf) toplam sayıları, toplam kira gelirleri ve dükkan başına düşen ortalama kira gelirleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde kaza genelinde kiraya verilmiş toplam 253 dükkan bulunmaktadır ve bu dükkanlar toplam 30 ayrı iş kolu tarafından paylaşılmışlardır. Dükkanların kiraya verilmesiyle kaza genelinde elde edilen toplam

gelir 30.764 kuruştur. Kaza genelinde en çok kiraya verilmiş dükkan çeşidi 56 dükkanla bakkal dükkanıdır. Bütün dükkanlar ortalamaya katıldığında dükkan başına ortalama kira geliriri 121,60 kuruştur. Dükkan kiralari sektör bazında incelendiğinde dükkan başına en çok kira geliri sağlayan dükkan çeşidi “karhane” adıyla kiraya verilmiş muhtemel olarak ticaret için kullanılan dükkandır ki geliri dükkan başına yıllık 535 kuruştur. Onu 400 kuruş kira geliriyle mumcu dükkani takip etmiştir. En az kira getirisi olan dükkan ise yıllık 35 kuruşla kuyumcuya verilen dükkan olmuştur. Dükkanların 200 adedinin sahibi dükkanlarına müstakil olarak sahipken 49 adedi hisseli, 4 adedi de vakıf malı olarak kaydedilmişlerdir. Müstakil olarak sahip olunan dükkanlardan elde edilen toplam gelir 24.885 kuruş, hisseli olarak sahip olunan dükkanlardan elde edilen gelir ise 5.129 kuruştur.

Tablo 27
Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş
Dükkanların Çeşidi, Sayısı ve Hasılatları, (Kuruş)
1844-1845

Mülkiyet Biçimi	Müstakil		Hisseli		Vakıf		Top. Adet	Top. Hasılat (Kuruş)	Ort. Hasılat (Kuruş)
	Kiraya Verilen Dükkan	Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kuruş)	Adet	Hasılat (Kur.)		
Abacı Dükkanı		5	430					5	430
Anbar		33	4.175					33	4.175
Bakkal Dükkanı		50	4.770	3	74	3	150	56	4.994
Berber Dükkanı		2	115					2	115
Bezirgan Dükkanı		3	440					3	440
Boyacı		14	1.385					14	1.385
Bozacı		3	270					3	270
Çömlekçi Dükkanı		1	200					1	200

Tablo 27
Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş
Dükkanların Çeşidi, Sayısı ve Hasılatları, (Kuruş)
1844-1845

Mülkiyet Biçimi	Müstakil		Hisseli		Vakıf		Top. Adet	Top. Hasılat (Kuruş)	Ort. Hasılat (Kuruş)
Kiraya Verilen Dükkan	Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kuruş)	Adet	Hasılat (Kur.)			
Dükkan	6	365					6	365	60,83
Ekmekçi Dükkanı	1	50					1	50	50
Han	18	4.420	11	1930	1	600	30	6.950	231,67
Hane	1	100					1	100	100
Kahvehane	5	410	1	20			6	430	71,67
Kalaycı Dükkanı	1	60					1	60	60
Karhane Dükkanı	1	535					1	535	535
Kasap Dükkanı			2	150			2	150	75
Kovacı Dükkanı			2	200			2	200	100
Kuyumcu Dükkanı	2	70					2	70	35
Kürkçü Dükkanı	10	1.120					10	1.120	112
Meyhane Dükkanı	12	3040	21	2512			33	6.352	192,48
Mumcu Dükkanı	1	400					1	400	400
Muytabcı Dükkanı	6	860					6	860	143,33
Nalbant Dükkanı	7	450	3	33			10	483	48,3
Papuççu Dükkanı			2	120			2	120	60
Semerci Dükkanı	2	200					2	200	100
Tamirci Dükkanı	2	170					2	170	85

Tablo 27
Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş
Dükkanların Çeşidi, Sayısı ve Hasılatları, (Kuruş)
1844-1845

Mülkiyet Biçimi	Müstakil		Hisseli		Vakıf		Top. Adet	Top. Hasılat (Kuruş)	Ort. Hasılat (Kuruş)
Kiraya Verilen Dükkan	Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kuruş)	Adet	Hasılat (Kur.)			
Terzi Dükkanı	8	460	2	50			10	510	51
Tüfenkçi Dükkanı	1	40					1	40	40
Urgancı Dükkanı	1	50					1	50	50
Yemenici Dükkanı	4	300	2	40			6	340	56,67
Toplam	200	24.885	49	5.129	4	750	253	30.764	121,60

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 28’de Kumanova kazasında bulunan dükkan sahiplerinin ve hissedarlarının dini durumları verilmiştir. Tablo incelendiğinde kiraya verilmiş toplam 253 dükkanın 204’ü müslümanlara 49 adedi ise gayrimüslimlere aittir. Vakıf dükkanları müslüman nüfus içinde değerlendirilmiştir. Ancak müslümanların dükkanlarından dükkan başına elde ettiği yıllık ortalama gelir 110,29 kuruş iken gayrimüslimler kiraya verdikleri dükkanlarından dükkan başına yıllık ortalama 168,67 kuruş gelir elde etmişlerdir. Aşağıdaki tabloda dikkat çeken önemli bilgilerden biri de meyhanelerdir. Müstakil veya hisseli olarak kaydedilmiş meyhane adedi 33’tür ve kiraya verilmiş meyhanelerin 26 adedi müslüman nüfusa 7 adedi gayrimüslim nüfusa aittir. Hatta kiraya verilen meyhanelerden bir tanesi Tatar Sinan Bey Hayratı Camii’inde müezzinlik yapan bir şahıstır ve kiraya verdiği meyhanesinden yıllık 220 kuruş kira almaktadır²⁰².

²⁰² BOA.ML.VRD.TMT.Nu: 15463.

Tablo 28
Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş Dükkanların Sahiplerinin ve Hissedarlarının Dini
Dağılımları
1844-1845

Mülkiyet Biçimi	Müslim							Gayrimüslim						
	Müstakil		Hisseli		Top. Adet	Top. Hasılat (Kur.)	Ort. Hasılat (Kur.)	Müstakil		Hisseli		Top. Adet	Top. Hasılat (Kur.)	Ort. Hasılat (Kur.)
	Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kur.)				Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kur.)			
Abacı Dükkanı	5	430			5	430	86							
Anbar	32	4.025			32	4.025	125,78	1	150			1	150	150
Bakka! Dükkanı	36	2.460	3	74	39	2.534	64,97	17	2460			17	2460	144,71
Berber Dükkanı	2	115			2	115	57,5					2		
Bezirgan Dükkanı	3	440			3	440	146,67							
Boyacı	12	1085			12	1.085	90,42	2	300			2	300	150
Bozacı	2	210			2	210	105	1	60			1	60	60
Çömlekçi Dükkanı	1	200			1	200	200							
Dükkan	3	135			3	135	45	3	230			3	230	76,67
Ekmekçi Dükkanı	1	50			1	50	50							0
Han	15	4.195	10	1.330	25	5.525	368,33	4	825	1	600	5	1425	285
Hane	1	100			1	100	100							
Kahvehane	5	410	1	20	5	430	86							
Kalaycı Dükkanı	1	60			1	60	60							
Karhane Dükkanı	1	535			1	535	535							
Kasap Dükkanı			2	150	2	150	75							
Kovacı Dükkanı			2	200	2	200	100							

Tablo 28
Kumanova Kazasında Bulunan Hisseli veya Müstakil Olarak Kiraya Verilmiş Dükkanların Sahiplerinin ve Hissedarlarının Dini
Dağılımları
1844-1845

Mülkiyet Biçimi	Müslim							Gayrimüslim						
	Müstakil		Hisseli		Top. Adet	Top. Hasılat (Kur.)	Ort. Hasılat (Kur.)	Müstakil		Hisseli		Top. Adet	Top. Hasılat (Kur.)	Ort. Hasılat (Kur.)
	Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kur.)				Adet	Hasılat (Kur.)	Adet	Hasılat (Kur.)			
Kuyumcu Dükkanı	1	30			1	30	1	1	40			1	40	40
Kürkçü Dükkanı	8	800			26	800	100	2	320			2	320	160
Mumcu Dükkanı							0	1	400			1	400	400
Muytabcı Dükkanı	1	150			1	150	150	5	710			5	710	142
Nalbant Dükkanı	6	370	3	33	6	403	67,17	1	80			1	80	80
PapuççuDükkanı			2	120	2	120	60							
Semerci Dükkanı	2	200			2	200	100							
Tamirci Dükkanı							0	2	170			2	170	85
Terzi Dükkanı	7	420	2	50	9	470	52,22			1	40	1	40	40
Tüfenkçi Dükkanı	1	40			1	40	40							
Urgancı Dükkanı	1	50			1	50	50							
Yemenici Dükkanı	4	300	2	40	4	340	85							
Toplam	159	19.100	45	3.399	204	22.499	110,29	45	7.295	4	970	49	8.265	168,67

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.8. Ticaret, Hizmet ve Zanaat Gelirleri

Kumanova kazasında köylerde yapılan tarımın dışında kaza halkının diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla icra edilen çeşitli meslekler ve iş kolları mevcuttur. Tarım dışı faaliyetler çoğunlukla kaza merkezlerinde yapılmaktayken yer yer diğer karyelerde de yapılmıştır. Ticaret, hizmet ve zanaat Gelirlerini gösteren bilgiler 3 tablo halinde hazırlanmıştır. Mesleklerle ilgili ilk bilgiler tablo 29’da düzenlenmiştir. Buradaki bilgiler Kumanova kazası Temettüat Defterlerinde hane halkının mesleğinin yazıldığı bölümde yazılmış olan mesleki bilgiler temel alınarak hazırlanmıştır. Tablo 30a’da ise hane reislerinin gelirlerinin yazıldığı bölümlerde hem mesleğin hem de gelirinin yazıldığı bölümler temel alınarak hazırlanmıştır. Buradaki farkın sebebi bazı hane reislerinin mesleği olarak “erbabı ziraat” yazılmış olmasına rağmen ticarete ait gelirlerinin de olmasıdır. Ya da bazı meslekler hane reislerinin çocukları tarafından icra edilmişlerdir ve gelirleri hane reisinin geliri altında kaydedilmiştir. Dolayısıyla Tablo 30a’da verilen mesleklerin sayısı ile bir önceki tabloda verilen mesleklerin sayıları birbirini tutmamaktadır. Tablo 30a’da ayrıca bu mesleklerden elde edilen hasılat toplamaları da ayrı ayrı verilmiştir. Tablo 30b’de ise tablo 30a’da verilen her meslekten elde edilen ortalama yıllık gelirler ve mesleklerden elde edilen ortalama yıllık gelir verilmiştir.

Tablo 29 incelendiğinde hane reislerinin meslek bölümlerinde belirtilen bilgilere göre en çok icra edilen meslek “erbabı ziraat” adıyla kaydedilmiş çiftçilerdir. Bunların içinde kendi arazisinde tarım faaliyetleri yapanlar olduğu gibi ortakçılık yoluyla tarım yapanlar da vardır. Ancak “ashabı çiftlikandan” adıyla kaydedilmiş çiftlik sahipleri bu sayının dışında tutularak ayrı kaydedilmişlerdir. Meslek bölümünde yazılan bilgilere göre kaza genelinde 229 adet çiftlik sahibi 275 adet adet “erbabı ticaret” adıyla kaydedilmiş hane sahibi vardır. Ticaret erbabı olarak genel bir isim altında kaydedilen hane reislerinin hangi ticareti yaptıkları ya da hangi mesleğe sahip oldukları kimi zaman gelir bölümünde yazılmışlardır. Hane reislerinin meslek bölümlerinde meslekler ilgili bilgiler ve gelirleri detaylı olarak verilmişlerdir.

Tablo 29
Kumanova Kazasında Defterde Belirtilen Meslek Açıklamalarına Göre Meslekler
1844-1845

Meslek	Hane	Meslek	Hane
Abacı	1	Kahveci	1
Arazi Sahibi	14	Müezzin	3
Bahçıvan	1	Nalbant	3
Bakkal	1	Terzi	2
Berber	5	Tımarlı Sipahi	14
Ashab-ı Çiftlikandan	229	Yarıcı	2
Çoban	1	Aylıkçı	11
Emlakından	8	Bilgi Verilmemiş	77
Hizmetkar	196	Çocuk	2
Erbabı Ticaret	275	Dulkarı	2
Erbabı Ziraat	3.422	Evkaftan	2
Irgat	55	Fukara	6
İcarcı	5	İane ile Geçinen	6
İmam	2	Sabi	2
Sail	5	Yetim	3
Oğlunun ticaretiyle	1	Toplam	4.357

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 30a'da Kumanova kazasında icra edilen ve gelir bölümünde hasılatlarıyla birlikte kaydedilmiş meslekler verilmişlerdir. Tablo 30a incelendiğinde kaza genelinde insanların ihtiyaçlarına göre çok çeşitli meslek gruplarının var olduğu görülmektedir. Kimi meslekler yoğun olarak yapılmakta iken kimileri ise az sayıda hane reisi tarafından icra edilmektedir. Örnek olarak hizmetkarlıkla uğraşanlar kaza genelinde 319 kişi olup en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Onu 136 kişiyle ırgatlar takip etmektedir. Mesleki gelirler içinde en fazla gelir sağlanan sektörler de sırasıyla hizmetkarlık ve ırgatlık sektörleridir. Bazı mesleklerden bazıları hane raislerinin ve kazanın dini durumu ile ilgili de bilgi vermektedir. Kaza genelinde müslüman nüfus içinde geliri belirtilerek bir adet imam ve 3 adet müezzin kaydedilmiştir. Gayrimüslim nüfus içinde ise 18 adet papaz kaydedilmiştir. Ayrıca yine gayrimüslim nüfus içinde 24 adet meyhaneci ve 64 adet arak (rakı) kazanı sahibi bulunmaktadır. Halkın günlük gıda ihtiyaçlarını karşılayan bakkal, ekmekçi, simitçi gibi esnafların yanında, giyim ve kullanım eşyası üretimi yapan kovacı, kürkçü, yemenici, papuççu gibi esnaflar kaza merkezlerinde göze çarpmaktadır. Bu tabloda yer alan değirmenciler herhangi bir

değirmeni olmayıp değirmenlerde çalışan insanlardır. Değirmen sahipleri ile ilgili bilgiler değirmen gelirleri ile ilgili başlık altında verilmiştir. Kaza genelinde toplam 10 köyde papaz bulunurken 36 köyde arak (rakı) kazanı kurulmuştur. Sadece bir köyde imam olarak bir kişi kaydedilmiş bulunmaktadır.

Tablo 30a
Kumanova Kazasında İcra edilen Meslekler ve Bu Mesleklerden Elde Edilen Gelir,
(Kuruş)
1844-1845

Meslekler	Kişi	Hasılat	Meslekler	Kişi	Hasılat
Abacılık	14	3.675	Kovacılık	2	650
Arabacılık	15	2.860	Kömürcülük	4	574
Arak Kazanı	64	6.512	Kuyumculuk	1	500
Baccılık	1	500	Kürkçülük	22	5.900
Bahçivanlık	4	1.140	Mecmuacılık	2	400
Bakkallık	46	13.710	Meyhanecilik	24	8.500
Berberlik	8	1.075	Muytabcılık	23	6.500
Boyacılık	16	4.000	Müezzinlik	3	600
Bozacılık	8	2.400	Nalbantlık	38	6.680
Çömlekçilik	1	800	Papazlık	18	4.650
Debbağlık	1	200	Papuççuluk	6	1.950
Değirmencilik	19	2.600	Saraçlık	2	500
Duhancılık	5	800	Semercilik	8	1.650
Dülgerlik	42	5.815	Sepetçilik	1	200
Ekmekçi Esnafında Hiz.	1	30	Sığirtmaç	17	4.345
Hancılık	9	3.425	Simitçilik	2	500
Hasırcılık	22	4.290	Subaşı	1	665
Hizmetkarlık	319	58.721	Taşçılık	1	200
Irgatlık	136	25.487	Terzilik	10	2.450
İmamlık	1	200	Urgancılık	9	2.400
Kahvehane Sahibi	7	900	Yemenicilik	1	50
Katrancılık	1	150	Yemişçilik	22	2.380
Kıracılık	2	260	Toplam	959	191.794

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

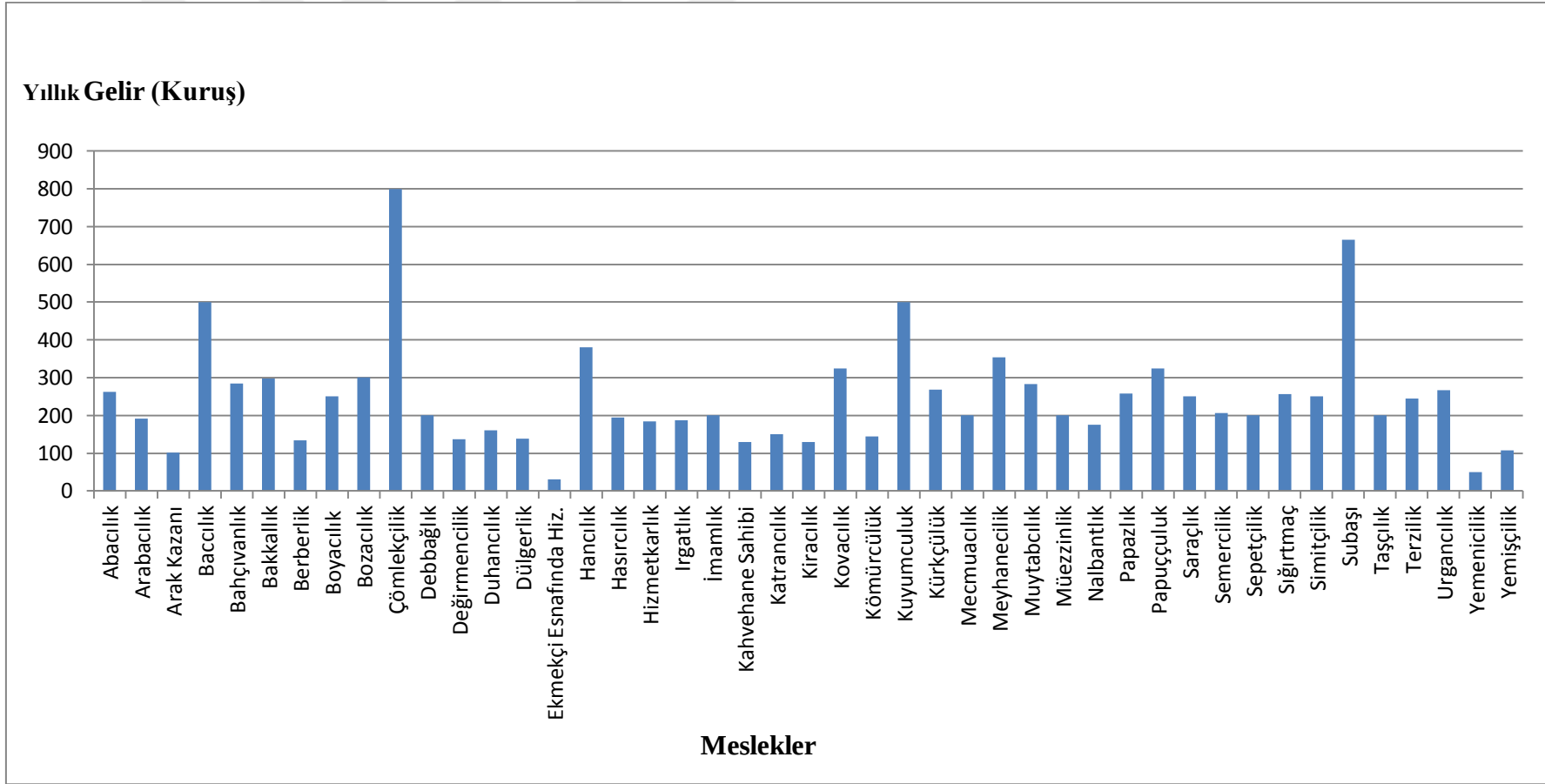
Kumanova kazası genelinde icra edilen meslekler Tablo 30b’de incelendiğinde her mesleğin yıllık ortalama sağlayacağı gelirler gösterilmiştir. Genel olarak mesleklerin sağladığı yıllık ortalama gelir 200 kuruştur. Meslekler tek tek incelendiğinde yıllık ortalama en fazla gelir sağlayan meslek 800 kuruş ile çömlekçiliktir. Kaza genelinde sadece bir kişi çömlekçi olarak kaydedilmişlerir. Onu

500 kuruş gelikle kuyumculuk ve baccılık izlemektedir. Bu iki meslekten de kaza genelinde birer kişi kaydedilmiştir. İmamlık ve müezzinlik gelirleri ortalama 200 kuruş iken papazlıktan elde edilen yıllık ortalama gelir 258 kuruştur.

Tablo 30b
Kumanova Kazasında İcra edilen Meslekler ve Bu Mesleklerden Elde Edilen
Gelirlerin Ortalamaları (Kuruş),
1844-1845

Meslekler	Hasılat (Kuruş)	Meslekler	Hasılat (Kuruş)	Meslekler	Hasılat (Kuruş)
Abacılık	263	Hancılık	381	Müezzinlik	200
Arabacılık	191	Hasırcılık	195	Nalbantlık	176
Arak Kazanı	102	Hizmetkarlı	184	Papazlık	258
Baccılık	500	Irgatlık	187	Papuççuluk	325
Bahçıvanlık	285	İmamlık	200	Saraçlık	250
Bakkallık	298	Kahvehane	129	Semercilik	206
Berberlik	134	Katrancılık	150	Sepetçilik	200
Boyacılık	250	Kıracılık	130	Sığırtmaç	256
Bozacılık	300	Kovacılık	325	Simitçilik	250
Çömlekçilik	800	Kömürcülü	144	Subaşı	665
Debbağlık	200	Kuyumculu	500	Taşçılık	200
Değirmencilik	137	Kürkçülük	268	Terzilik	245
Duhancılık	160	Mecmuacılı	200	Urgancılık	267
Dülgerlik	138	Meyhanecili	354	Yemenicilik	50
Ekmekçi Esn. Hiz.	30	Muytabcılık	283	Yemişçilik	108
Ortalama			200		

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 4: Kumanova Kazasında İcra Edilen Mesleklerden Elde Edilen Yıllık Ortalama Gelirler

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.4.9. ÇİFTLİKLER

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde normal büyüklüklerde aileler tarafından işletilen arazilerin yanında özellikler Balkanlarda büyük arazileri ihtiva eden çiftlikler de mevcuttur. Büyüklükleri çeşitlilik gösteren bu çiftlikler kimi zaman sahipleri tarafından ortakçıları ve hizmetkarları ile birlikte işlenirken kimi zaman da kiraya verilmek suretiyle değerlendirilirdi. Devletin ilk dönemlerinde bu tarz büyük işletmelere çık sık rastlanmazken 19. yüzyıla gelindiğinde bu işletme çeşitlerinin sayılarında artış görülmüştür.

Büyük çiftliklerin meydana gelmesinin kökeni 16. ve 17. Yüzyıllara kadar gitmektedir. Boş toprakların yani işlenmeyen sahipsiz toprakların zengin veya nüfuzlu kimselerce alınarak ırgatlar ya da ortakçı olan reayalarla işletilmesi büyük çiftliklerin meydana gelmesine yol açan etkenlerden bir tanesidir. Miri toprak sisteminde çiftçi toprağın gerçek sahibi olmadığından toprağı terk edebilmekteydi. 17. yüzyılda köylünün terk ettiği topraklar askeri sınıftan nüfuzlu kimselerin eline geçmiş ve bu kimseler kendi mallarına kattıkları bu miri topraklarda yine bir zaman sonra köylerine geri dönmüş olan reayayı ücretle veya ortakçı olarak çalıştırarak ya da esirleri kullanarak büyük işletmeler meydana getirmişlerdir ki ileride bunlar büyük çiftlikler olacaklardır²⁰³. Bunun yanında saraya yakınlığı olan bazı nüfuzlu kimseler miri toprakları mülk olarak kendilerine bağışlatmak suretiyle büyük arazileri vakıf haline getirip esirler ve ortakçılarla birlikte işleterek büyük çiftliklerin meydana getirmişlerdir²⁰⁴. Bu vakıf çiftliklerinin işletme şekli diğer çiftliklerle aynıdır ancak diğer çiftlikler gibi vergi vermemektedirler.

Büyük çiftliklerin oluşmasında en önemli etkenlerden bir tanesi de malikane sistemidir. 17. yüzyılda uzun süren savaşlar, savaş sistemlerinin ve teknolojilerinin değişmesiyle ortaya çıkan paralı asker sayısının artırılması ihtiyacı gibi nedenlerden dolayı nakit paraya olan ihtiyaç her zamankinden daha fazlaydı. Bu ihtiyacı karşılamak

²⁰³ Halil İncalcık, **Devlet-i Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, 22. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, 2009, s.329, 330.

²⁰⁴ İncalcık, **Devlet-i Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, s. 331.

üzere iltizam sistemi kurulmuş ancak mültezimlerin sık sık değişmesi onların halk üzerinde aşırı baskı yaparak verdikleri peşini kurtarmaya ya da ek karlar elde etmeye çalışmalarına neden olmuş bu da vergiden elde edilen gelirin daralmasına yol açmıştır²⁰⁵. Bu problemlerin giderilmesi amacıyla Ocak 1695'te mukataa alanların bu görevi kısa bir süre için değil ömür boyu sürdüreceğini garanti eden bir ferman yayınlanmış ve malikane sistemi uygulamaya konulmuştur²⁰⁶. Bu sistemin amacı mültezimlerin daha fazla kar elde etmek amacıyla tahrip ettikleri sistemi düzeltmek ve tekrar bozulmasına fırsat vermemek için tek bir mültezime bağlamaktır²⁰⁷. Mukataalara talip olan kişiler mukataalardan elde edecekleri gelirin piyasa şartlarına göre 2 ila 10 katı arasında saptanmış bir değer üzerinden müzayedeye girerler ve en fazla teklifi veren muaccele adı verilen peşinatı ödeyerek mukataaya ölene kadar sahip olurdu. Bu sistem Osmanlı'nın toprak sisteminde önemli değişikliklere yol açmıştır. Önceden mülkün sahibi devlet, mukataa sahibi ise köylü iken şimdi devlet ve köylü arasında nüfuzlu zengin kimseler girmiş ve bu nüfuzlu kimseler zamanla asker toplama asayişini sağlama gibi çeşitli görevler de üstlenerek ayanlar devrini başlatmışlardır²⁰⁸. Yukarıda bahsedilen çeşitli uygulamalar ve gelişmeler neticesinde satın alma, zorla el koyma, bağış gibi yollarla bazı zengin kesimlerin eline geçmiş olan bu büyük topraklar 19. yüzyılda büyük çiftliklere dönüşmüşlerdir. 1830'dan evvel meydana gelmiş olan bu çiftlikler Osmanlı Devleti'nin merkezileşmeye başlamadan önce meydana gelmiş olan çiftliklerdir ki 19. yüzyılda merkezi idarenin zayıflamasıyla kuzey Arap eyaletlerinde ve güneydoğu Anadolu'da aşiretlerin yerleştirilmesiyle ortaya çıkmış olan büyük malikanelerden farklılık gösterirler²⁰⁹.

19. yüzyılda Balkanlardaki bu büyük çiftliklerde kimi çiftlik sahibi çiftliklerde yaşarken kimileri şehirlerde oturmaktaydılar. Osmanlı Rumeli'sinde önceden beri çiftlik olarak işletilen ya da sonradan çiftlik durumuna sokulmuş olan

²⁰⁵ Erol Özvar, **Osmanlı Maliyesinde Malikane Uygulaması**, 1. Baskı, İstanbul: Kitabevi, 2003, s. 19, 20.

²⁰⁶ Erol Özvar, s. 21.

²⁰⁷ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, 7. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010, s.107.

²⁰⁸ İnalçık, Devlet-i Aliye, **Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, s.332.

²⁰⁹ Quatert, s.990.

topraklarda orada oturmakta ise çiftlik sahibinin konağı, ahırlar, hangar ve samanlıklar gibi binaların yanında çiftlikte çalışanların veya ortakçıların aileleriyle beraber ikamet ettikleri kulübeler bulunmaktaydı ve ortakçıların kullandığı çift hayvanı aletler ve her türlü tesisat çiftlik sahibi tarafından karşılanmaktaydı²¹⁰. Çiftlik sahipleri siyasi ve idari sıkıntıların yaşandığı dönemlerde zaman zaman bağımsız yönetimler gibi davranmışlar, kimi zaman eşkıya saldırılarına karşı çiftlikte yaşayanları koruyucu tavırlar sergilemişler kimi zamanlarda ise halk üzerinde baskılarını artırıp fazla vergi isteyerek çiftçilerin isyan etmesine, kitlesel tepkiler göstermelerine neden olmuşlardır²¹¹. Balkanlarda bulunan bu büyük çiftlikler, devletin merkezileşmeye başladığı dönemlerde Anadolu'da çoğu çiftliğin istimlak edilmesine karşın istimlak edilmemişler uzun süre yaşamışlardır²¹².

Kumanova kazasında çeşitli büyüklüklerde 232 adet çiftlik bulunmaktadır. Çiftlik sayısı 232 olmasına rağmen çiftlik sahibi sayısı 198'dir çünkü bazı kimseler birden fazla çiftliğe sahiptir ki bunlar aşağıda ayrı bir tablo olarak verilmiştir. Tablo 31a'da kazada bulunan çiftliklerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Tabloya bakıldığında toplam 232 çiftliğin sağladığı gelir 593.293 kuruştur. Kumanova kazasındaki çiftlikler 33.717 dönümü kaplamaktadır 791 ortakçı, 94 hizmetkar, 56 teroğlan ve 198 çiftlik sahibi olmak üzere toplam 1.139 kişiyi ekonomik olarak ilgilendirmektedir. Çiftlikler toplam 115.772 kuruş vergi ödemişlerdir.

²¹⁰ Barkan, "Çiftlik", **M. E. B. İslam Ansiklopedisi**, s. 396.

²¹¹ Barkan, "Çiftlik", **M. E. B. İslam Ansiklopedisi**, s. 396, 397.

²¹² Quatert, s. 990.

Tablo 31a
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerle İlgili Genel Bilgiler
1844-1845

Toplam Çiftlik Sayısı	232
Hizmetkarların Kullanıldığı Toplam Çiftlik Arazisi (Dönüm)	7.668
Ortakçıların Çalıştığı Toplam Çiftlik Arazisi (Dönüm)	25.106,5
Kiraya Verilen Toplam Çiftlik Arazisi (Dönüm)	655
Çiftlik İçinde Kiraya verilen Mezru Bahçe (Dönüm)	37
Çiftlik Olarak Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	33.717
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Arazi (Dönüm)	144,25
Çiftliklerde Ziraat Yapan Toplam Ortakçı Sayısı	791
Çiftliklerde Çalışan Toplam Hizmetkar Sayısı	94
Çiftliklerde Çalışan Teroğlan Sayısı	56
Çiftliklerden Elde Edilen Toplam Gelir (Kuruş)	593.293
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)	2.557,30
Çiftliklerin Ödediği Toplam Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	30.724,5
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	132,43
Çiftliklerin Ödediği Toplam Diğer Vergi (Kuruş)	85.047
Çiftlik Başına Düşen Diğer Vergi Ortalaması (Kuruş)	366,58
Çiftliklerin Ödediği Toplam Vergi (Kuruş)	115.772
Çiftlik Başına Düşen Toplam Vergi Ortalaması (Kuruş)	499,02
Çiftliklerde Hububat Yetiştirilen Arazilerde Dönüm Başına Düşen Gelir (Kuruş)	17,75
Çiftliklerin Ödedikleri Verginin Gelirlerine Oranı (Yüzde)	19,51

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 31a’da ve 31b’de Kumanova kazasında bulunan çiftliklerin ekonomik durumunun kaza geneli içindeki payı incelenmiştir. Tablolar incelendiğin kaza genelinde 108.327 dönümlük hububat arazisinin 33.429,5 dönümü çiftlikler tarafından işletilmektedir ki yüzde olarak hesaplandığında %30,86 çıkmaktadır. Kaza genelinde hane başına 24,86 dönüm arazi düşerken çiftlik başına 144,25 dönüm düşmektedir. Çiftliklerden elde edilen toplam gelir kaza toplam gelirinin % 12,70’i kadardır. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama gelir 1.072 kuruşken çiftlik başına düşen ortalama gelir 2.557 kuruştur. Kaza genelinde ödenen toplam vergi 593.480,5 kuruştur ve bunun 115.771,5 kuruşu yani %19,51’i çiftlikler tarafından ödenmiştir. Kaza genelinde ödenen toplam verginin gelirlerine oranı %13’tür ancak bu oran sadece çiftlikler hesaplandığında %19,51’e çıkmaktadır. Bu veriler incelendiğinde fazla gelir sağlayan yapılardan alınan vergi oranları da yüksektir. Çiftlik sahiplerinin ödediği

ortalama vergi-i mahsusa oranı da kaza geneli hane başına ödenen vergi-i mahsusanın iki katından fazladır. Çiftliklerde yaşayan ortakçıların çiftlik sahibine ait hububat arazisinde çalıştıkları ve elde ettikleri gelirden vergi alınmaması vergi oranlarının farklı çıkmasının nedenlerinden biridir.

Tablo 31b
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerin Kaza Geneli İle Karşılaştırılması
1844-1845

Çiftliklerde Hububat Üretiminde Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	33.429,5
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Hububat Arazisi (Dönüm)	144,25
Çiftliklerden Elde Edilen Toplam Gelir (Kuruş)	593.293
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)	2.557
Çiftliklerin Ödediği Toplam Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	30.724,5
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	132,43
Çiftliklerin Ödediği Toplam Vergi (Kuruş)	115.771,5
Çiftlik Başına Düşen Toplam Vergi Ortalaması (Kuruş)	499,02
Çiftliklerin Ödedikleri Toplam Vergilerin Gelirlerine Oranı (Yüzde)	19,51
Kaza Genelinde Hububat Üretiminde Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	108.327
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Hububat Arazisi (Dönüm)	24,86
Kaza Genelinde Elde Edilen Toplam Gelir (Kuruş)	4.686.573
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)	1.072
Kaza Genelinde Ödenen Toplam Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	234.885,6
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	53,91
Kaza Genelinde Ödenen Toplam Vergi (Kuruş)	593.480,5
Kaza Genelinde Hane Başına Ödenen Toplam Vergi Ortalaması (Kuruş)	136
Kaza Genelinde Ödenen Toplam Verginin Gelirlere Oranı (Yüzde)	12,71

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 31c
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftliklerin Kaza Geneli İle Karşılaştırılması
1844-1845

Çiftliklerde Hububat Üretiminde Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğünün Kaza Geneli İçindeki Payı (Yüzde)	30,86
Çiftlik Başına Düşen Ortalama Hububat Arazisinin Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Hububat Arazisi Ortalamasına Oranı (Yüzde)	580,25
Çiftliklerden Elde Edilen Toplam Gelirin Kaza Geneli İçindeki Payı (Yüzde)	12,70

Çiftlik Başına Düşen Ortalama Gelirin Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Gelire Oran (Yüzde)	238,55
Çiftliklerin Ödediği Toplam Vergi-i Mahsusanın Kaza Geneli İçindeki Payı (Yüzde)	13,08
Çiftlik Başına Düşen Vergi-i Mahsusa Ortalamasının Kaza Genelinde Hane Başına Ödenen Vergi-i Mahsusa Ortalamasına Oranı (Yüzde)	245,65
Çiftliklerin Ödediği Toplam Verginin Kaza Geneli İçindeki Payı (Yüzde)	19,51
Çiftlik Başına Düşen Toplam Vergi Ortalamasının Kaza Genelinde Ödenen Vergi Ortalamasına Oranı(Yüzde)	366,93

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 31d'de kaza geneli bazı ekonomik verilerin çiftlikler hesaba katılmayarak hesaplanması yoluyla ortaya çıkan bilgiler verilmiştir. Tablo incelendiğinde kaza geneli hane başına düşen ortalama hububat arazisinde, gelirden ve ödenen vergide çeşitli oranlarda düşmeler olmuştur. Buradan da çiftlik sahibi sayısının kazada bulunan hane sayısına oranı % 5 olmasına rağmen çiftliklerin ekonomik olarak kaza geneli hesaplamalarını değiştirebilecek ölçüde etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 31d
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlikler Hesap Dışı Tutularak Hazırlanmış Kaza İle İlgili Genel Bilgiler
1844-1845

Kaza Genelinde Hububat Üretiminde Kullanılan Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	74.897,5
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Hububat Arazisi (Dönüm)	18,16
Kaza Genelinde Elde Edilen Toplam Gelir (Kuruş)	4.093.280
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Gelir (Kuruş)	988,97
Kaza Genelinde Ödenen Toplam Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	204.161,10
Kaza Genelinde Hane Başına Düşen Ortalama Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	49,49
Kaza Genelinde Ödenen Toplam Vergi (Kuruş)	477.709
Kaza Genelinde Hane Başına Ödenen Toplam Vergi Ortalaması (Kuruş)	115,81

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 32’de ise kazada bulunan bütün çiftlik sahipleri sahip oldukları çiftlik sayısı, hizmetkar, ırgat, teroğlan sayıları arazi büyüklükleri, ödedikleri toplam vergi ve elde ettikleri toplam gelirlerle beraber ayrıntılı olarak verilmiştir. Tabloda çiftlik sahiplerinin toplam gelir sütununa ortakçılarına ödedikleri masraflar düştükten sonra sadece kendilerine ait olan gelirleri yazılmıştır. Tablo incelendiğinde en fazla gelir elde eden çiftlik sahibi Abdülhalim Bey bin Muhammed Bey’dir ve 35.405 kuruş gelir elde etmektedir. Bu gelir bütün karyeler incelendiğinde 53 karyenin toplam gelirinden daha fazladır. Bu şahıs toplam dört çiftliğe sahip olup bütün çiftliklerinde toplam 62 ortakçı, 4 hizmetkar, 7 ırgat çalıştırmıştır. Ödediği verginin gelirine oranı % 23,79’dur. Çiftlik sahibi olarak kaydedilmiş Abduh bin Salih adlı kişinin hiç geliri yazılmadığı saptanmış bu kişiden başka en az gelire sahip olan çiftlik sahibi ise Trandafil veled-i Nikola isimli zımmi olup geliri 70 kuruş olarak kaydedilmiştir.

Çiftlik sahiplerinden 6 tanesi gayrimüslim kişilerdir. Diğerlerinin ise hepsi müslümandır. Ancak çiftliklerde ortakçı olarak ziraat yapan nüfusun tamamı gayrimüslimdir. Ayrıca 6 çiftlik sahibi kadın 2 tanesi de yetim olarak belirtilmiş çocuktur. Çiftliklerin tamamına yakınının müslüman nüfusun elinde olması Kumanova kazasının sosyo- ekonomik durumunu nasıl etkilediği ilerleyen bölümlerde detaylı bir biçimde incelenecektir.

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Abdülhalim Bey Bin Muhammed Bey	4	62	4	7		2.451	8.424	35.405	23,79
Ali Hafızı Bey Bin Recep Paşa Hazretleri	3	75	2	1	2	2.788	3.444,5	34.215,5	10,07
Ahmet Efendi Bin Mustafa Efendi	2	37	6	9		2.059,5	5.989	25.734	23,27
M. Ali Bey Bin El Hac Hasan Bey	3	43	4	1	11	1.170	7.412,5	24.422,5	30,35
Muhammed Bey Bin Ömer Ağa	1	17			4	800	4.720	23.245	20,31
Abduh Bey Bin Salih Bey	4	34	2	6		1.200	4.699	21.812	21,54
Muhammed Bey Bin Ali Ağa	1	14	3			870	4.011	20.365	19,7
Abdulhalim Bey Bin Muhammed	1	22	3	3		895	3827,5	18.195	21,04
Mustafa Bey Bin İsmail Bey	3	35		4	6	1.110	2.025,5	15.325	13,22
Rüstem Ağa Veled Süleyman	1	6			4	470	2.400	13.932,5	17,23
Zahid Ağa Bin Muhammed Efendi	1	14	3			638	2.674,5	12.905	20,72
Ömer Ağa Bin El Hac Maksut Efendi	1	6		3	3	325	1.649	9.927,5	16,61
İbiş Ağa Bin Molla Yusuf	3	4	5			330	1.589,5	8.719	18,23
Mütveffa Ali Ağa Bin Said Ağanın Karısı Rıfat Hanım	1	13	5			490	1.450	8.530	17
Emin Ağa Bin İbrahim Ağa	4	5		1	3	365	1.428	8.498	16,8
Ali Ağa Bin İsmail Ağa	1	5				367,5	1.364	7.252,5	18,81
Ali Bin Mustafa Bey	1	3			3	210	1.167,5	7.097,5	16,45
Abdurrahman Ağa Bin H. Yahya Efendi	3	14		1		487	1.404	7.047,5	19,92
Ahmed Efendi Bin Mustafa Efendi	1	6	5	2		430	1.317,5	6.925	19,03

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Abdülkerim Efendi Bin Ömer Efendi	1	7			2	225	1.292	6.815	18,96
AbdülhAlim Ağa Bin Tahir	2	6	2			371	917,5	6.682,5	13,73
Numan Ağa Bin Yahya Ağa	1	3	2			132	1191	6.476	18,39
Atah?(Atallah) Efendi Bin Yahya	1	8	4	1		400	1.324	6.240	21,22
Mustafa Bin El Hac Halil	2	1				175	709	5.990	11,84
Mustafa Ağa Bin Delil Efendi	1	4			1	185	1.113,5	5.490	20,28
Salih Bey Bin Çelebi Ağa	1	11				380	1.107	5.330	20,77
Numan Ağa Bin Abduh Ağa	3	1			2	162	883,5	4.930	17,92
Tatar Süleyman Ağa Bin Muhammed	3	11				430	1.291,5	4.920	26,25
Muhammed Ağa Bin Selman Ağa	2	3				182,5	841,5	4.890	17,21
Kurtaş Ağa Bin Ali Ağa	1	1	3			170	746	4.725	15,79
Hüseyin Ağa Bin Salih	1	3	1	1		240	1.094	4.580	23,89
Dokulu Muhammed Ali Bin El Hac Hasan Bey	1	4	4	1		290	1.112,5	4.497,5	24,74
Papaz Nişo Veled Stoşo Zımmi	1				1	0	660	4.385	15,05
İbrahim Ağa Bin Yahya Bey	2	1			2	130	750,5	4.235	17,72
Ruşid (Revşid) Ağa Bin Hasan Ağa	1	1	2	1		145	818	4.212,5	19,42
Kratovalı Müteveffa Mustafa Bin Muhammed Ağanın Eytamları	1	9		1		540	925	4.050	22,84
Timur Ağa Bin Muhammed	1					127	529,5	3.995	13,25
Müteveffa Hüseyin Bey Bin Muhammedin Körpesi Mihri Hanım	1	3				155	901	3.980	22,64

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Nuh ve Mustafa İbni Yahya Ağa	1	1				185	691	3.947,5	17,5
Muhammed Ağa Bin Mürsel Ağa	1	6				240	1.150,5	3.857,5	29,83
Muhammed Bin Rüstem	1	3		3		220	933	3.840	24,3
Mahmut Ağa Bin Mustafa Ağa	1		4			120	639	3.810	16,77
Mustafa Ağa Bin Hasan	1					75	377	3.495	10,79
Halil Ağa Bin Ahmed Ağanın emlakı	1	2	2			230	867	3.485	24,88
Hüsman Ağa Bin İbiş Ağa	1		3			135	562,5	3.320	16,94
Müteveffa Seydi Ağa Bin Hasan Ağanın Eytamı M. Ali	1	8				300	692,5	3.285	21,08
Nezir Bin Feyzullah	1				1	50	472	3.067,5	15,39
Recep Bin Hasan Ağa	1	1	2			172,5	531	3.050	17,41
Bektaş Bin Osman	1	2				145	720,5	2.985	24,14
Molla Bekir Bin Ali Ağa	1	3	2			180	547,5	2.979	18,38
Hüseyin Ağa Bin Abdülfettah Ağa	2	1			2	102,5	828	2.945	28,12
Mustafa Bin Emin	1	1	2			155	497,5	2.890	17,21
Muhammed Ağa Bin Selam Ağa	1	2				110	569,5	2.840	20,05
Abdullah Bey Bin Salih Bey	3	28				438		2.779	0
Murteza Bey Bin İsmail Bey	1	5	2			210	473,5	2.727,5	17,36
Abdülhamit Bey Bin İbrahim Bey	2	8				237	825	2.720	30,33
Muhtar Evvel El Hac İbrahim Bin El Hac Süleyman	1					60	335	2.630	12,74

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
El Hac Ahmed Bin El Hac Süleyman	1					60	335	2.610	12,84
Ali Ağa Bin Hasan	1	3				90	691	2.580	26,78
Rüstem Bin Numan Ağa	2	1			2	95	562	2.507,5	22,41
El Hacı Mustafa Bin Ahmed	1	4				160	694	2.505	27,7
Hayrullah Ağa Bin Abdülfettah Ağa	1				2	67,5	654	2.502,5	26,13
El Hac İsmail Bin El Hac Cafer	1					82	349	2.480	14,07
Osman Bin Feyzullah	1	4	1			165	479	2.460	19,47
Abdüllatif Bin Musa	1				1	35	184	2.205	8,34
Bilal Bin Yahya	1	2				75	433	2.165	20
Hasan Bin Lütfi	1	1	1			85	385,5	2.165	17,81
Sadık Ağa Bin Salih Ağa	1	1			2	110	200	2.145	9,32
Ali Bey Bin İbrahim	1	7				175	414,5	2.022,5	20,49
Said Bin Emin	1		1			90	366	1.985	18,44
Mustafa Bin Başo?	1	3	1	1		140	344,5	1.935,5	17,8
Muhammed Ağa Bin Süleyman Ağa	1	2				120	408,5	1.865	21,9
.....Muhammed Bin İbrahim Bey	1	3				148	362	1.790	20,22
Ahmed Bin Muhtar	1		1			80	303	1.655	18,31
.....Terzi İsmail Bin Abdülfettah Ağa	1	2				50	386	1.633	23,64
Molla Ali Bin Halil	1		1			75	302	1.585	19,05

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Behlül Ağa Bin Süleyman	1	1	1			80	380	1.545	24,6
Molla İsmail Bin Hacı Yahya	1	2				95,5	480	1.532,5	31,32
Papaz Stoto Veled Nişo Zimmi	1		1			60	267,5	1.470	18,2
İsmail Efendi Bin El Hac Halil	1					30	149	1.425	10,46
Mustafa Bin Ahmed	1	5				120	313,5	1.417,5	22,12
Feyzah Bey Bin Rüşdü Bey	1					0	0	1.400	0
Osman Bin Ali	1	8				110	264,5	1.365	19,38
İbrahim Ağa Bin Neçir Ağa	1	2				90	288,5	1.330	21,69
Abduh Bin Emin	1		1			45	168,5	1.325	12,72
Muhammed Şakir Bin Süleyman	1	1				65	369	1.320	27,95
El Hac Tahir Ağanın	1	3				100	448,5	1.320	33,98
Haydar Bin Süleyman	1	1				50	264	1.290	20,47
Ali Ağa Bin El Hac Cafer	1					82	365,5	1.290	28,33
Feyzullah Bin Halid Ağa	1	1				65	274	1.235	22,19
Timur Bin Salih	2	4				135	267	1.215	21,98
Salim Ağa Bin Şeyh Halim	1	3				110	460,5	1.180	39,03
El Hac Bektaş Bin Adem Ağa	1	2				85	243	1.170	20,77
Emin Bin Adem Ağa	1	1				75	224,5	1.170	19,19
Ömer Bin Eyüp	1	2				90	333	1.150	28,96

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Osman Ağa Bin Latif	1	2				70	340	1.147,5	29,63
İbrahim Bin Recep	1	2				68	270	1.140	23,68
Yusuf Bin Muhammed	1	2				100	313,5	1.135	27,62
Molla Adem Bin Abdullah	1	3				50	225	1.128	19,95
Hüsmen Ağa Bin Eyüp? Ağa	1	1				65	278,5	1.125	24,76
Bayram Bin Hüseyin	1	1				80	223,5	1.125	19,87
Abdulfettah Bin Yahya	1	2				100	366	1.095	33,42
Şerif Bin Emin	1		1			55	261	1.087,5	24
Selim Bin Selman	1	1				50	250	1.075	23,26
Ethem Bin Mustafa	1	2				75	230	1.050	21,9
Ömer Ağa Bin Ahmet Ağa	1	16				200	0	1.034	0
Bahtiyar Bin Mustafa Ağa	1	3				120	152,5	1.030	14,81
Hasan Bin Mustafa	1	2				95	224	1.020	21,96
Ayvaz Bin Süleyman	1	2				80	213,5	1.015	21,03
İlyas Bin Adem Ağa	1	1				60	210	1.010	20,79
Muhammed Bin Adem Ağa	1	1	1			70	236,5	1.002,5	23,59
Ayşe Binti İsmail Sagir Nam Hatun	1	3		1		120	0	1.000	0
El Hacı Abdulfettah Bin Muhammed	1	1				75	246	995	24,72
Süleyman Bin El Hac Kadri	1	3				195	207,5	980	21,17

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Merhum Ali Ağa Bin Said Ağ. Kerimesi Ruken Hanım	1	4				90	198	970	20,41
Arif Veled İbiş	1	1				55	241,5	955	25,29
Yusuf Ağa Bin El Hac Rüstem Ağa	1	16				171,5	0	936,5	0
Ahveş Bin Ferhad	1	5				65	180,5	891,5	20,25
Molla Ramiz (Ramo) Bin Aslan	1	2				35	158	881	17,93
Şeyh Mustafa Bin Şeyh İbrahim Efendi	1				1	40	90	872	10,32
Ali Bin Hüseyin	1	2				90	302	850	35,53
Süleyman Bey Ve Raşid Bey	1					175	330	845	39,05
Ahmed Bin Dokolu? Yahya	1					45	225	845	26,63
Durmuş Bin Mürsel	1					30	89	827,5	10,76
Hüsman Ağa Bin İlyas Ağan	1	2				85	281,5	807,5	34,86
Hızır Bin Davud	1	2				85	0	792	0
Muhammed Ağa Bin Mustafa Ağa	1	1				75	227,5	760	29,93
İbrahim Bin Dokolu Yahya	1					45	201	735	27,35
Salih Bin Ömer Bey	1	1				30	170,5	730	23,36
Abdi Bin Destan Ağa	1	4				50	131	723	18,12
Hasan Bin Ahmed	1	2				95	0	720	0
El Hacı Hasan Bin Selman	1	1				27,5	139,5	717,5	19,44
Üsküplü Şeyh Selim Bin İsmail	1	1				30	149	710	20,99

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri
1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
.....Bin Muhammed	1					70	115	702	16,38
Molla Bekir Bin Hüseyin	1	3				60	152	700	21,71
Hüseyin Bin Tatar Muhammed	1	1	1			35	122,5	690	17,75
Reşid Bey Bin Esad Bey	1	12	1	1		128,5	0	685	0
Şirin Binti Ahmet Ağanın Hatunu	1					70	0	650	0
Yahya Bin Süleyman Ağa	1					45	166	645	25,74
Stüyan Veled Stamin Zımmi	1					30	0	640	0
Ahmed Bin Muhammed	1					0	92	610	15,08
Mustafa Bin Ali	1	1		1		30	85,5	602,5	14,19
El Hacı Tahir Bin Molla Emin	1				1	15	66	600	11
Muhammed Ağa Bin Adem Ağa	1	1				40	218,5	600	36,42
Atah Bin Sinan Efendi	1	1				35	0	600	0
İsmail Efendi Bin El Hac Halil	1	1				30	0	600	0
Abdürrahman Bin Süleyman Ağa	1	2				60	91,5	595	15,38
Süleyman Bin Şaban	1	2				70	120,5	585	20,6
Feyzullah Bin Ömer	1	1				30	136,5	555	24,59
Raşid Bey Bin Said Bey	1					2	40	550	7,27
Abdül Fettah Bin Ahveş Zaim	1	1				35	131,5	527,5	24,93
Abdürrahman Bin Behram	1					35	189	520	36,35

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri 1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oran (Yüzde)
Talip Bin Lütfi	1	2				40	140	500	28
Şeyhzade Mustafa Bin Şeyh İbrahim	1	1		2		30	102	470	21,7
Numan Bin Mürsel	1	1				30	104	470	22,13
Osman Bin Lütfü	1	1				35	177,5	465	38,17
Ramanallım? Ali Bin Ethem	1					25	30	440	6,82
Molla Hüsman Bin Ebubekir	1	2		1		35	91	415	21,93
Molla Emin Bin Musa?	1	1				15	110	410	26,83
Halil Bin Aydın	1	1				20	86	405	21,23
Veli Bin Ali	1	1				32,5	0	400	0
Ruşen Bin Emrullah Ağa	1	11				107	0	400	0
Abdülhamit Sabahi? Bin Muhammed	1					35	55	398	13,82
Mizan Süleyman Efendi Bin Hasan	1	1				35	122,5	397,5	30,82
Çaçare İsmail Bin Ahmed	1					50	0	396	0
Rüstem Bin Ömer	1		4	1		20	24	382,5	6,27
Bilal Bin Aydın	1	1				20	94	380	24,74
Timur Bin Tahir	1					35	0	380	0
Mustafa Bin Memiş	1	1				39	40	375	10,67
Numan Bin Ali	1	1				15	92,5	370	25
Seyid? Bin Behram	1	1				35	120	368	32,61
Şemseddin Bin Abdullah	1					25	35	350	10
Behlül Bin Aydın	1	1				35	64	335	19,1

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri 1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oran (Yüzde)
Molla Hasan Bin Namık	1	1				15	74	335	22,09
Muhammed Bin Ahmed	1	1				25	72,5	332,5	21,8
Kurtaş Bin Yusuf	1	2				25	209	322,5	64,81
Muhammed Ağa Bin Mustafa Ağa	1	1				30	40	305	13,11
Baba..... Kerimleri.....Nam Hatunlar	1					15	0	300	0
Yaşar Veled Muhtar	1	1				25	67,5	277,5	24,32
Salih Bin Mustafa	1	1				35	67	275	24,36
Dayo Numan Bin Yahya	1					0	10	250	4
Abdülkadir Bin Abdülzaim	1	2				90	0	240	0
Molla Abduh Bin Tahir	1					10	0	200	0
Açunko Veled Rusto Zımmi	1					40	0	194	0
Selam Bin Ahmed	1					30	0	190	0
Raşid Bey Bin İsmet? Bey	1	2				0	0	184	0
Talip Bin Halil	1					30	0	170	0
Said Bin Hüseyin	1	1				10	50	165	30,3
Hasan Bin Tahsin	1	1				15	56,5	155	36,45
Zanam Ali Ağa Bin Hasan	1					0	10	150	6,67
Stüyan Veled Atanko	1					30	0	144	0
Vasılyan Veled Simalko Zımmi	1					25	16	120	13,33
Bahtiyar Bin Ahmed	1					10	45	110	40,91
Abdülhalim Bin Lütü	1	1				10	20	100	20

Tablo 32
Kumanova Kazasında Bulunan Çiftlik Sahipleri 1844-1845

Çiftlik Sahibinin Adı	Sahip Olduğu Çiftlik Sayısı	Ortakçı Sayısı	Hizmetkar Sayısı	Irgat Sayısı	Teroğlan Sayısı	Toplam Arazi Büyüklüğü (Dönüm)	Ödediği Toplam Vergi(Kuruş)	Toplam Geliri (Kuruş)	Ödediği Verginin Gelirine Oranı (Yüzde)
Sadık Bin Ahmed	1					0	127	100	127
Ayvaz Bin Selman	1					0	2	100	2
Trandafil Veled Nikola Zımmi	1					15	0	70	0
Abduh Bin Salih	1					0			
Toplam	232	791	94	54	56	33.717	115.772	593.293	19,51

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.5. Kumanova Kazası'nın Gelir Dağılımının Gini Katsayısı Yöntemiyle Hesaplanması

Belirli bir dönemde elde edilen toplam gelirin hane halkı arasındaki dağılımına kişisel gelir dağılımı denmektedir²¹³. Bir bölgenin ekonomik yapısı incelenirken hesaplanan toplam gelirin bölgede yaşayan gelir sahipleri tarafından hangi oranda paylaşıldığı sorusunun cevaplanması bölgenin refah seviyesinin mutluluk ve adalet kavramlarıyla açıklanması nedeniyle önemlidir. Bir bölgenin gelir dağılımının hesaplanmasında kullanılan en yaygın yöntem Lorenz eğrisi yöntemi ve Gini katsayısı hesaplamalarıdır.

Lorenz eğrisi olarak adlandırılan yöntem nüfusun yüzde kaçının gelirin yüzde kaçını aldığını gösteren bir yöntemdir²¹⁴ ve bir kutu diyagramı üzerinde dikey eksenle toplam gelirin kümülatif (katlanmış) yüzde değerleri ile, yatay eksenle nüfusun kümülatif yüzde değerlerinin gösterilmesiyle ortaya çıkar²¹⁵. Diyagramda iki eğri bulunmaktadır. Bunlardan biri tam eşitliğin sağlandığını gösteren mutlak eşitlik doğrusu diğeri ise ona paralel olan ve fiili dağılımı gösteren ikinci doğrudur. Gelir dağılımı eşitlikten ne kadar uzaksa bu eğri de pelikanın alt gagasının sarkmasına benzer bir şekilde mutlak eşitlik doğrusundan o kadar uzaklaşmakta; gelir dağılımı eşitliğe yakınsa bu eğri de mutlak eşitlik doğrusuna yakın olmaktadır²¹⁶. Diğer bir deyişle Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yakın olursa o kadar adil bir dağılımın olduğu ya da tam tersi ne kadar uzak olursa eşitsizliğin o boyutta fazla olduğu söylenebilmektedir.

Bir bölgede belirli bir dönemde görülen gelir dağılımı eşitsizliğinin bir katsayı ile ifade edilmesi yöntemine de Gini katsayısı yöntemi adı verilir. Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değişmekte, bire yaklaştığında adaletsizliğin arttığını, sıfıra yaklaştıkça da adaletsizliğin azaldığını göstermektedir²¹⁷.

²¹³ Prof. Dr. Osman Z. Orhan, Doç. Dr. Seyfettin Erdoğan, **İktisada Giriş**, 1. Basım, Ankara: Palme Yayıncılık, 2008, s.236.

²¹⁴ age, s. 237.

²¹⁵ Prof. Dr. Zeynel Dinler, **İktisada Giriş**, 15. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2009, s.296.

²¹⁶ age, 297.

²¹⁷ age, 297.

Kumanova kazasının gelir dağılımı incelenirken kaza geneli, kaza merkezi ve kazanın kırsal bölgeleri olarak üç bölüme ayrılmış ve kaza merkezi ve kazanın kırsal bölgeleri müslüman ve gayrimüslim nüfus yapılarına göre de ayrılarak ayrıca incelenip karşılaştırma yapılabilmesi sağlanmıştır.

Kumanova kazasının genel olarak gelir dağılımını incelemek için bölgedeki haneler gelirlerine göre yüzde 20'lik hane gruplarına bölünmüş ve her yüzde 20'lik grubun toplam gelirden ne kadar pay aldıkları hesaplanmıştır. Buna ek olarak bölgenin Gini katsayısı da hesaplanmış ve gelir dağılımı Lorez eğrisi ile gösterilmiştir. Tablo 33 incelendiğinde Kumanova kaza genelinde en alt gelir grubuna mensup ilk yüzde 20'lik grup toplam gelirin %4,45'ini alırken bir sonraki grup toplam gelirin %9,08'ini paylaşmaktadır. Üçüncü yüzde 20'lik grup %14,65 bir sonraki dördüncü grup ise toplam gelirin %22,15'ini oluşturmaktadır. Kazadaki en zengin yüzde 20'lik grup ise toplam gelirin %49,68'ini bir bakla deyişle yaklaşık olarak yarısını paylaşmaktadır. Tabloda ayrıca hanelerin kullanılabilir gelirleri (vergiler toplam gelirden çıkarılmış) üzerinden de hesaplamalar yapılmış ve sonuçlarda kayda değer bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

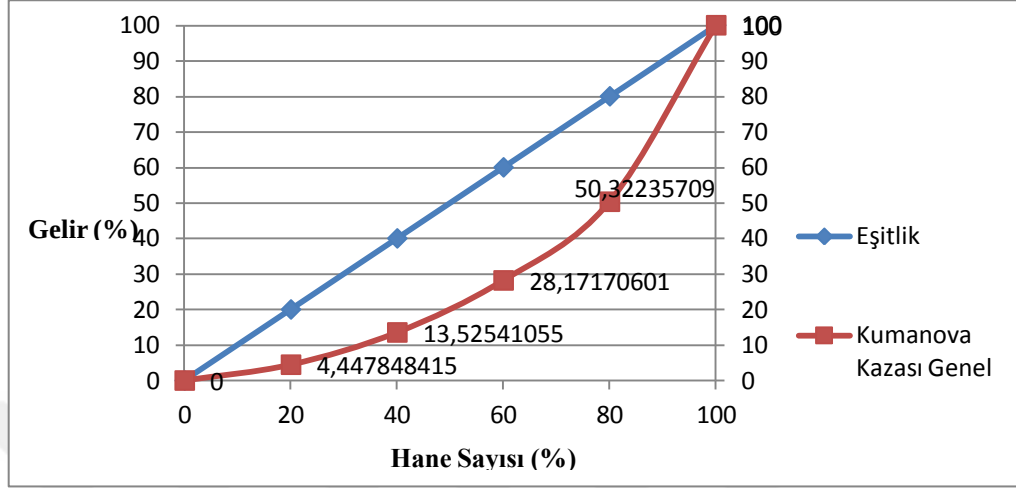
Tablo 33
Kumanova Kazasında Hanelerin Toplam Gelirden Aldıkları Paylar (Yüzde)
1844-1845

Yüzde 20'lik Hane Grupları	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)
İlk Yüzde 20	4,45	4,49
İkinci Yüzde 20	9,08	9,15
Üçüncü Yüzde 20	14,65	14,69
Dördüncü Yüzde 20	22,15	22,27
Son Yüzde 20	49,68	49,40

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

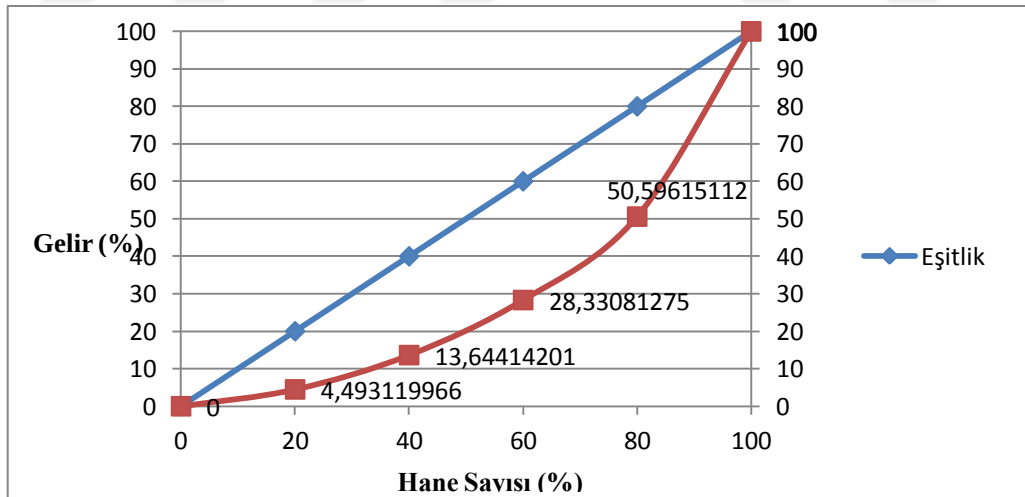
Aşağıda Kumanova kazasının gelir dağılımı Lozrenz eğrisi ise hem toplam gelir üzerinden hem de kullanılabilir gelir üzerinden gösterildiğinde aşağıdaki grafikler ortaya çıkmaktadır. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yaklaşırsa eşitliğin o kadar fazla ya da tam tersi mutlak eşitlik doğrusundan ne kadar uzaklaşırsa

eşitsizliğin o kadar fazla olduğu hatırlanırsa aşağıdaki grafikler Gini katsayısının hesaplanmasıyla birlikte önemli bilgiler verecektir.

Grafik 5: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 6: Kullanılabilir Gelire Göre Kumanova Kazası Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Gini Katsayısı gelir dağılımını matematiksel olarak açıklamada oldukça önemli bir yöntemdir. Gini Katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almakla beraber 0,5 ile 1 arasında ortaya çıkan bir değer bölgedeki eşitsizliğin fazla olduğunu, 0,4 ile 0,5 arasında çıkan bir değer orta derecede bir eşitsizlik olduğunu, 0,4'ten daha az bir değer ise eşitsizliğin az olduğunu ifade etmektedir²¹⁸.

Kumanova kazası geneline bakıldığında Gini katsayısı'nın toplam gelire göre 0,449 kullanılabilir gelire göre ise 0,445 olarak hesaplanmaktadır²¹⁹. Bu oran 0,5'in altında olduğu için önemli derecede bir eşitsizliğin olmadığı söylenebilir. Ortaya çıkan sonuçlar Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgeleriyle karşılaştırıldığında da ortaya çok büyük değişiklikler çıkmamaktadır. Özellikle Balkanlarda Kumanova'ya yakın bir bölge olan Koçana kazasında da Gini katsayısı toplam gelire göre 0,449, kullanılabilir gelire göre ise 0,452 çıkmıştır²²⁰ ki bu sonuçlar iki bölgenin gelir dağılımının bir birbirine ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Sonuçlar Anadolu'daki kimi bölgelerle karşılaştırıldığında da çok farklı sonuçlar ortaya çıkmamaktadır. Tavşanlı merkezi ve köyleri üzerinde 2.041 hane üzerinde yapılan çalışmalardan ortaya çıkan Gini Katsayısı hesaplaması 0,45; 199 hanelik Alpu köyünün Gini katsayısı hesaplaması ise 0,46'dır ki Kumanova kazasına benzer sonuçlardır²²¹. Ayrıca Derviş Koyuncu'nun Ege Bölgesi'nin iç ve bölge ve ticari bölgeler olarak 10'ar köy üzerinde yaptığı bölgesel karşılaştırma çalışmasında da ticari bölgedeki 10 köyün Gini katsayısı 0,42 olarak

²¹⁸ Tümay Ertek, **Mikro Ekonomi Teorisi**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.399.

²¹⁹ Kumanova Kazasının Gini katsayısı hesaplanırken formülde kullanılan tüm veriler bölgeye ait Temettüat defterlerinin transkripsiyonu neticesinde ulaşılan serilerdir. Hane sahiplerinin gelirleri tek tek yazılıp toplanarak bütün kazanın gelir durumu ortaya çıkarılmıştır. Hesaplamalar hem toplam gelir hem de kullanılabilir gelir üzerinden yapılmıştır. Hanelerin tüm gelirlerinin toplamıyla toplam gelir, ödedikleri tüm vergilerin toplam gelirlerinden çıkarılmasıyla da kullanılabilir gelir elde edilmiştir. Gini katsayısının hesaplanmasında $G = \frac{1}{n} \left[n + 1 - 2 \left(\frac{\sum_{i=1}^n (n+1-i)Y_i}{\sum_{i=1}^n Y_i} \right) \right]$ formülü kullanılmıştır. Kazadaki tüm hanelerin gelirlerinin gelir dağılımı esasına göre hazırlanıp bir arada hesaplanmasıyla kaza geneline ait Gini katsayılarına ulaşılmış ardından da hane gelirleri, “kaza merkezi müslim”, “kaza merkezi gayrimüslim”, “kırsal müslim”, “kırsal gayrimüslim” gibi gruplara ayrılarak diğer Gini katsayısı hesaplamaları yapılmıştır.

²²⁰ Gökay Karaduman, “Temettüat Defterleri Çerçevesinde Koçana/ Üsküp Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı” (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2014) s. 247.

²²¹ Derviş Tuğrul Koyuncu, Osmanlı Zirai Sektörünün Kapitalist Dünya Pazarlarına Eklemlenmesi, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Tezi** Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi SBE, 2010) s. 72.

hesaplanmıştır ancak iç bölgelerde gelir dağılımının biraz daha adil olduğu yani Gini Katsayısının 0,33 olduğu görülmüştür²²².

4.5.1 Kumanova Kazasının Kaza Merkezi Gelir Dağılımının Gini katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması

Kumanova kazasının gelir dağılımı kent ve kırsal nüfusunun gerek ekonomik gerek nüfus yoğunluğu gerekse toprak, mal ve servet dağılımı açısından bir birinden farklılık göstermesi nedeniyle kaza merkezi ve kırsal bölgeler olarak ayrı ayrı incelenecek ve bir karşılaştırma yapma imkanı sağlanmaya çalışılacaktır.

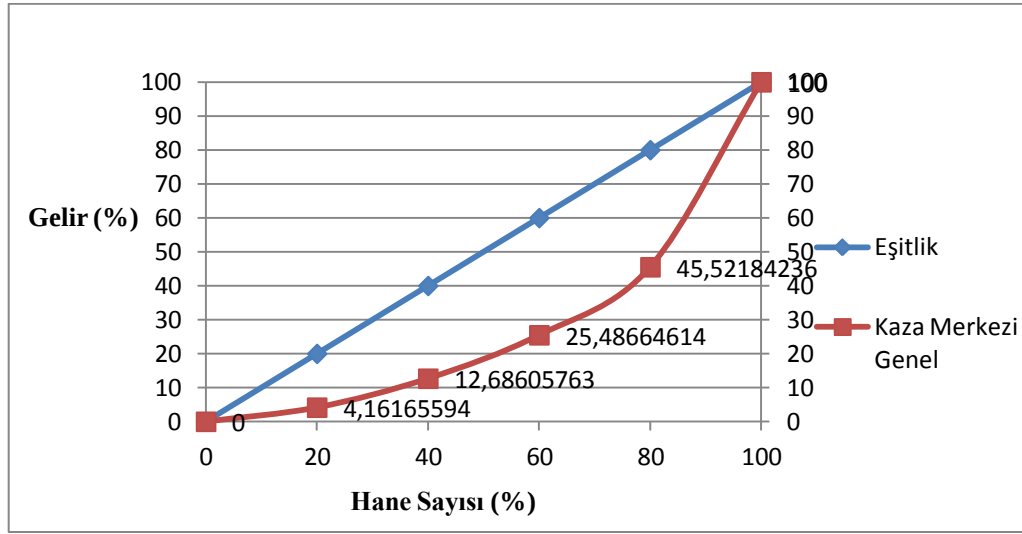
Kumanova kaza merkezi gelir grupları yüzde yirmilik dilimler halinde incelendiğinde en alt geliri elde eden gruptan itibaren toplam gelirden elde ettikleri paylar %4,16, %8,52, %12,80, %20,04 ve %54,48'dir. Görüldüğü üzere en zengin yüzde 20'lik grup toplam gelirin yarısından fazlasını paylaşmaktadır. Ayrıca kullanılabilir gelir üzerinden bakıldığında kaza genelindeki gibi önemli bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 34
Kumanova Kazası Merkezi'nde Hanelerin Toplam Gelirden Aldıkları
Paylar (Yüzde)
1844-1845

Yüzde 20'lik Hane Grupları	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)
İlk Yüzde 20	4,16	4,30
İkinci Yüzde 20	8,52	8,77
Üçüncü Yüzde 20	12,80	13,24
Dördüncü Yüzde 20	20,04	20,29
Son Yüzde 20	54,48	53,39

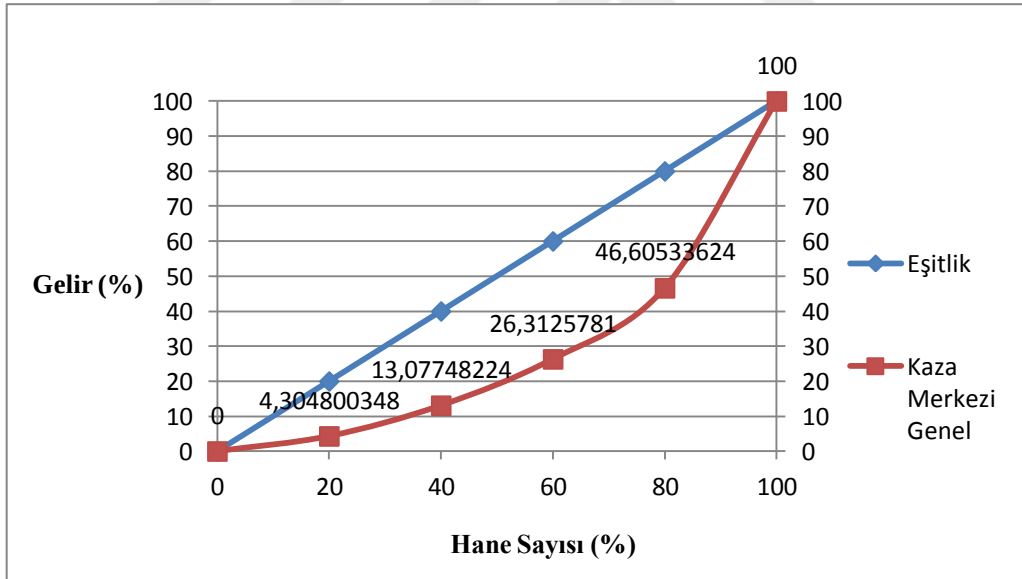
KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

²²² Derviş Koyuncu, s. 72

Grafik 7 : Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 8: Kullanılabilir Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kaza merkezi Gini katsayıları incelendiğinde toplam gelire göre Gini katsayısı 0,489, kullanılabilir gelire göre ise Gini katsayısı 0,479 olarak

hesaplanmaktadır. Bu sonuçlar kaz merkezinin kaza geneli ile yakın bir gelir dağılımına sahip olduğunu ve 0,5'i geçmediği için de önemli bir gelir dağılım bozukluğunun mevcut olmadığını göstermektedir.

4.5.1.1 Kaza Merkezinde Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin Gelir Yapılarının Karşılaştırılması ve Gelir Dağılımlarının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması

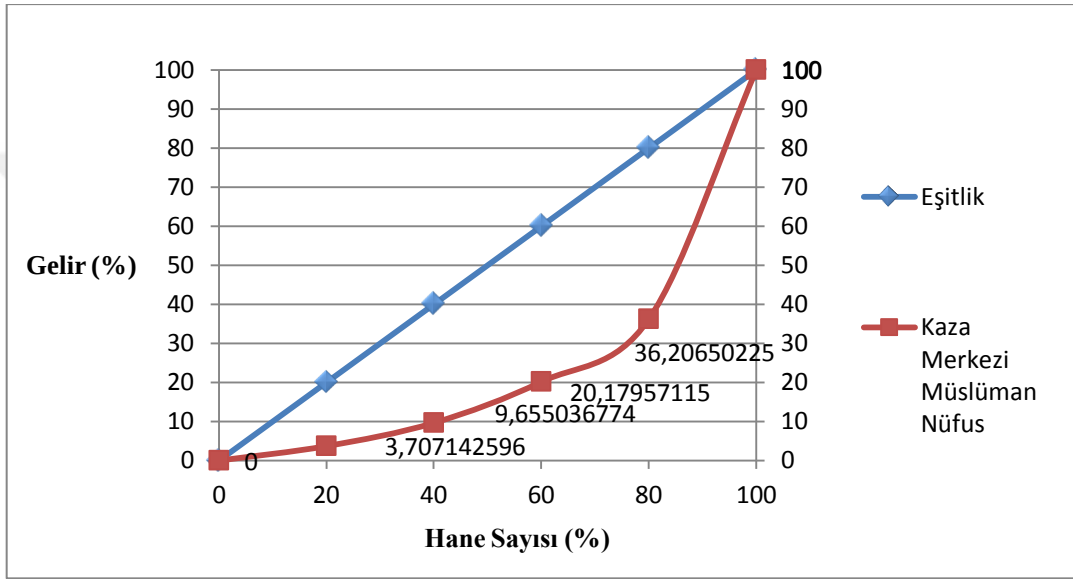
Kumanova kaza merkezinde gelir durumu ve dağılımı müslüman nüfus ve gayrimüslim nüfus olarak ayrı ayrı incelendiğinde bazı farklar ortaya çıkmaktadır. Tablo 35 incelendiğinde yüzde yirmilik dilimler açısından müslüman nüfustaki gelir dağılım bozukluğu gayrimüslim nüfusa nispetle daha fazladır. Müslüman nüfusun en zengin yüzde 20'lik dilimi toplam gelirin %63,79'unu alırken, gayrimüslim nüfusun en zengin %20'lik dilimi toplam toplam gayrimüslim nüfus gelirinin %45,62'sini almaktadır. Bu oranlar ilerde Lorenz eğrisi ve Gini katsayısıyla gösterildiğinde fark daha net ortaya çıkacaktır. Fakat her iki grupta da toplam gelir ve kullanılabilir gelir hesaplamaları arasında önemli derecede bir fark ortaya çıkmamaktadır.

Tablo 35
Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin Toplam Gelirlerinden Aldıkları Paylar ve Bu Payların Karşılaştırılması (Yüzde) 1844-1845

Kaza Merkezi	Müslüman Haneler		Gayrimüslim Haneler	
Yüzde 20'lik Hane Grupları	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)
İlk Yüzde 20	3,71	3,84	5,84	5,89
İkinci Yüzde 20	5,95	6,27	10,97	11,14
Üçüncü Yüzde 20	10,52	10,87	15,48	15,99
Dördüncü Yüzde 20	16,03	16,65	22,10	22,26
Son Yüzde 20	63,79	62,37	45,62	44,72

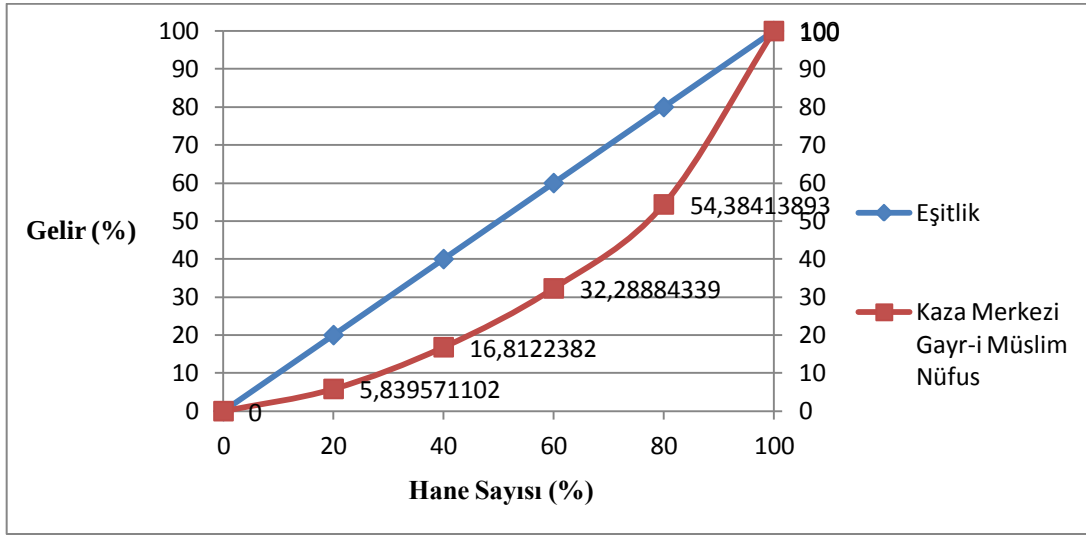
KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Müslüman nüfus ve gayrimüslim nüfus gruplarının her ikisinin de toplam gelir ve kullanılabilir gelir oranlarında kayda değer bir değişiklik olmadığı için aşağıda sadece toplam gelirlerine göre çizilmiş Lorenz eğrileri gösterilmiştir. Grafiklerde de görüldüğü gibi müslüman nüfusa ait Lorenz eğrisi gayrimüslim nüfusa ait Lorenz eğrisine göre mutlak eşitlik doğrusundan daha uzakta bulunmaktadır.

Grafik 9: Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 10: Toplam Gelire Göre Kumanova Kaza Merkezi Gayrimüslim Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Gini katsayılarına bakıldığında yine müslümanlarla gayrimüslim nüfus arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Kaza merkezinde yaşayan müslüman hanelerin toplam gelire göre Gini katsayısı 0,573; kullanılabilir gelire göre Gini katsayısı 0,560'dır. Gayrimüslim hanelerin toplam gelire göre Gini katsayıları 0,391; kullanılabilir gelire göre ise 0,382'dir. Görüldüğü üzere her ikisinde de toplam gelir ile kullanılabilir gelir üzerinden yapılan hesaplamalarda önemli bir fark görülmemektedir.

Müslüman hanelere ait Gini katsayısı 0,5'in üzerine çıkarak bu nüfus grubu içinde önemli bir gelir dağılım eşitsizliği olduğunu göstermektedir. Gayrimüslim nüfus içinde ise gelir dağılım eşitsizliğinin kaza merkezi geneli'nden ve kaza genelinden daha az olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda kırsal bölgelerde gelir dağılım farklılaşmasının nedenleri defter kayıtlarından çok rahat anlaşılabilmesine rağmen kaza merkezindeki dini gruplara göre gerçekleşen farklılaşmanın nedenleri net olarak ortaya konulamamaktadır.

Tablo 36a ve 36b incelendiğinde Kumanova kazası müslüman ve gayrimüslim nüfusun gelir yapıları hakkında karşılaştırmalı olarak daha detaylı bilgilere sahip olunulacaktır. Tablo 36b'de müslümanlar ile gayrimüslimlerin hane başına düşen gelir

miktarları birbirine çok yakınken hane başına ödedikleri vergi miktarları nispeten farklılık göstermektedir. müslümanlar hane başına toplam ortalama 34,64 kuruş vergi öderken gayrimüslimler 48,67 kuruş vergi ödemektedirler. Ayrıca hane başına düşen ekilebilir arazi miktarı da birbirinden farklıdır. Müslümanların hane başına düşen toplam arazisi 8,19 dönümken gayrimüslimlerde hane başına düşen toplam ekilebilir arazi 3,09 dönümdür.

Tablo 36a
Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin
Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip
Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması
1844-1845

Kumanova Kazası	Kaza Merkezi Müslim	Kaza Merkezi Gayri Müslim
Hane Sayısı	249	249
Toplam Tahmini Nüfus	1.245	1.245
Toplam Gelir (Kuruş)	106.564	117.974
Toplam Kullanılabilir Gelir (Kuruş)	97.938	105.855,08
Toplam Vargi-i Mahsusa (Kuruş)	4.440,5	7.893,5
Toplam Ağnam Vergisi (Kuruş)	2,475	34,625
Toplam Aşar Vergisi (Kuruş)	4.009,1	4.460,5
Ödenen Bütün Vergilerin Toplamı (Kuruş)	8.626,58	12.118,92
Toplam Büyük Baş Hayvan (Adet)	242	318
Toplam Küçük Baş Hayvan (Adet)	66	734
Toplam Ekilebilir Arazi (Dönüm)	2.039	768,5
Toplam Nadasa Bırakılmış Arazi (Dönüm)	545	48,5
Üretilmiş Hınta Toplamı (Kile)	2.420	1.655
Üretilmiş Çavdar Toplamı (Kile)	3.085	2.075
Üretilmiş Şair Toplamı (Kile)	3.220	3.190
Üretilmiş Yulaf Toplamı (Kile)	270	345
Üretilmiş Mısır Toplamı (Kile)	9.440	515

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 36b
Kumanova Kazası Merkezinde Müslüman ve Gayrimüslim Hanelerin
Hane Başına ve Kişi Başına Düşen Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip
Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri
Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması
1844-1845

Kumanova Kazası	Kaza Merkezi Müslim		Kaza Merkezi Gayrimüslim	
	Hane Başına Düşen	Kişi Başına Düşen ²²³	Hane Başına Düşen	Kişi Başına Düşen
Toplam Gelir (Kuruş)	427,96	85,59	473,79	94,75
Toplam Kullanılabilir Gelir (Kuruş)	393,32	78,66	425,12	85,02
Toplam Vargi-i Mahsusa (Kuruş)	17,83	3,57	31,70	6,34
Toplam Ağnam Vergisi (Kuruş)	0,01	0	0,14	0,03
Toplam Aşar Vergisi (Kuruş)	16,10	3,22	17,91	3,58
Ödenen Bütün Vergilerin Toplamı (Kuruş)	34,64	6,79	48,67	9,95
Toplam Büyük Baş Hayvan (Adet)	0,97	0,19	1,28	0,26
Toplam Küçük Baş Hayvan (Adet)	0,27	0,05	2,95	0,59
Toplam Ekilebilir Arazi (Dönüm)	8,19	1,64	3,09	0,62
Toplam Nadasa Bırakılmış Arazi (Dönüm)	2,19	0,44	0,19	0,04
Üretilmiş Hınta Toplamı (Kile)	9,72	1,94	6,65	1,33
Üretilmiş Çavdar Toplamı (Kile)	12,39	2,48	8,33	1,67
Üretilmiş Şair Toplamı (Kile)	12,93	2,59	12,81	2,56
Üretilmiş Yulaf Toplamı (Kile)	1,08	0,22	1,39	0,28
Üretilmiş Mısır Toplamı (Kile)	0,89	0,18	2,07	0,41

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

4.5.2 Kumanova Kazasının Kırsal Bölgelerinin Gelir Dağılımının Gini katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması

Kumanova kazasının kırsal bölgeleri incelendiğinde yüzde 20'lik gelir gruplarının toplam gelirden aldıkları paylar kaza geneliyle paralellik gösterir ve toplam gelir kullanılabilir gelir karşılaştırılmasında yine önemli bir ayrılık göstermez. Tablo 37'ye bakıldığında nüfusun en zengin yüzde 20'lik grubu toplam gelirin %47,93'ünü, kullanılabilir gelire göre ise %48,18'ini almaktadır. En alt gelir grubunda ise en fakir yüzde 20 toplam gelirin toplam gelir üzerinden hesaplandığında %4,96'sını kullanılabilir gelire göre hesaplandığında ise %5,05'ini paylaşmaktadır.

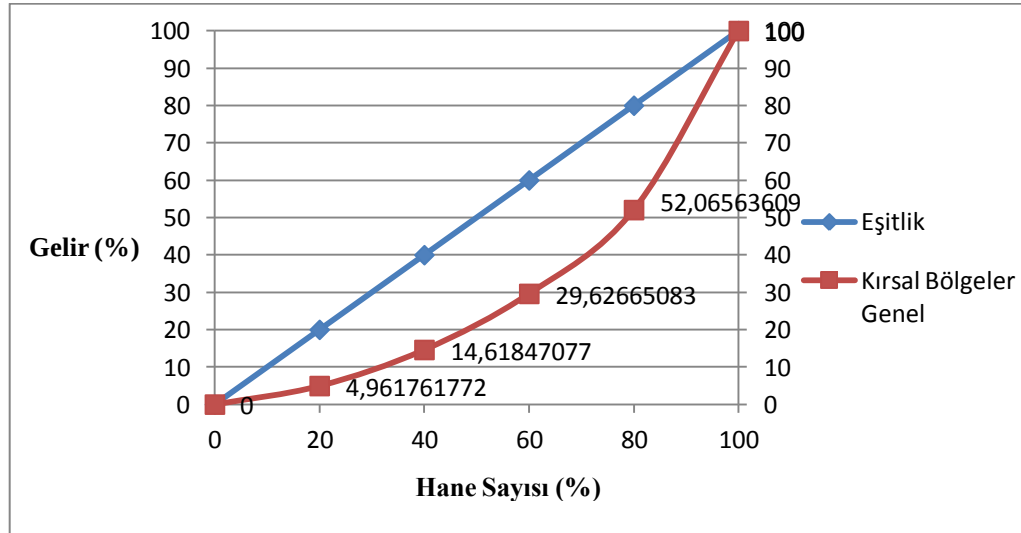
²²³ Kişi başı hesaplamaları Ömer Lütfi Barkan'ın belirttiği sayı temel alınarak toplam hane sayılarının 5 ile çarpılmasıyla elde edilmiştir.

Tablo 37
Kumanova Kazasının Kırsal Bölgelerinde Hanelerin Toplam Gelirden
Aldıkları Paylar (Yüzde)
1844-1845

Yüzde 20'lik Hane Grupları	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)
İlk Yüzde 20	4,96	5,05
İkinci Yüzde 20	9,66	9,72
Üçüncü Yüzde 20	15,01	14,95
Dördüncü Yüzde 20	22,44	22,10
Son Yüzde 20	47,93	48,18

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazasının köylerinde gelir dağılımı eşitsizliği kaza geneli ve kaza merkezine göre daha azdır. Dolayısıyla Lorenz eğrisi diğer grafiklere göre mutlak eşitlik doğrusuna daha yakındır. Burada da toplam gelir üzerinden yapılan hesaplamalarla kullanılabilir gelir üzerinden yapılan hesaplamalarda belirgin bir fark görülmediğinden sadece toplam gelir üzerinden çizilen Lorenz eğrisi gösterilecektir.

Grafik 11: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerine Ait
Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazası kırsal bölgelerinin Gini katsayılarına bakıldığında gelir dağılımındaki eşitsizliğin önemli bir durumda olmadığı görülmektedir. Toplam gelir dağılımına göre 0,426 çıkan Gini katsayısı, kullanılabilir gelir dağılımına göre 0,427 çıkarak hem 0,5'in altında olması nedeniyle orta derecede eşitsizliğin olduğunu ifade etmiş hem de vergi ödemelerinden sonra önemli bir değişikliğin meydana gelmediğini ortaya çıkartmıştır. Ancak birazdan aşağıda diğer bir başlık altında açıklanacağı gibi nüfus müslüman ve gayrimüslim olarak ayrı ayrı ele alındığında bazı gruplar için eşitsizliğin oldukça fazla olduğu görülecek ve nedenleri açıklanmaya çalışılacaktır.

4.5.2.1 Kırsal Bölgelerde Müslümanlar ile Gayrimüslümlerin Gelir Yapılarının Karşılaştırılması ve Gelir Dağılımlarının Gini Katsayısı Yöntemi ile Hesaplanması

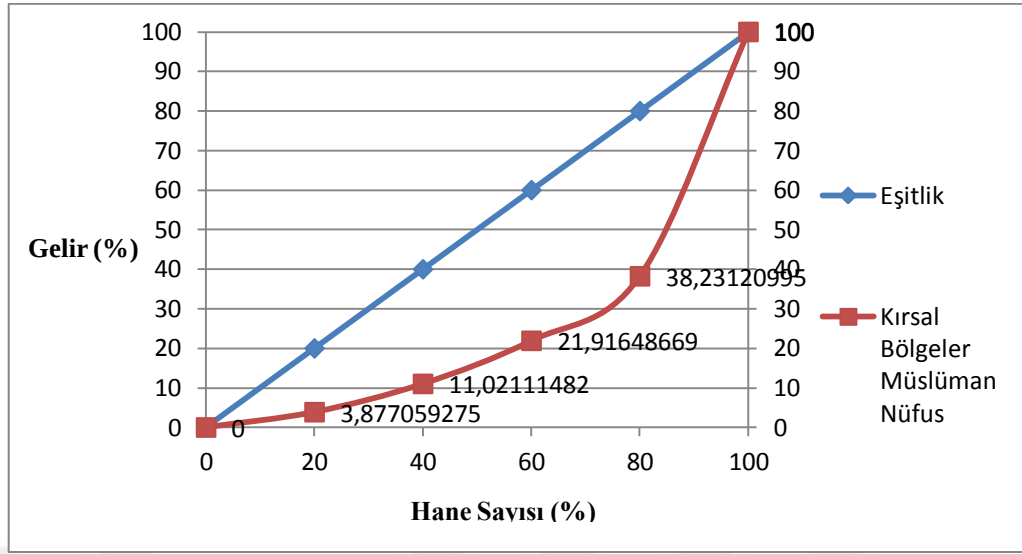
Kumanova kazası kırsal bölgelerinde müslüman nüfus ve gayrimüslim nüfus karşılaştırıldığında gelir dağılımı açısından belirgin farklar görülmektedir. Tablo 38'a bakıldığında müslüman nüfusun en zengin yüzde 20'lik dilimi toplam gelir üzerinden yapılan hesaplama göre toplam gelirin %61,77'sini alırken gayrimüslim nüfusun en zengin yüzde 20'lik dilimi %43,67'sini almaktadır. Müslüman nüfusun en fakir yüzde 20'lik grubu toplam gelir hesaplaması üzerinden toplam gelirin %3,88'ini alırken gayrimüslim nüfusun en fakir %20'lik dilimi %5,58'ini paylaşmaktadır. Ayrıca tabloda görüldüğü gibi toplam gelir ve kullanılabilir gelir ayrı ayrı hesaplanmış ve her iki grupta da belirgin bir farklılaşma görülmemiştir.

Tablo 38
Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim
Hanelerin Toplam Gelirlerinden Aldıkları Paylar ve Bu Payların Karşılaştırılması
(Yüzde)
1844-1845

Kırsal Bölgeler	Müslüman Nüfus		Gayrimüslim Nüfus	
	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)	Toplam Gelire Göre Gelirden Aldığı Pay (Yüzde)	Kullanılabilir Gelire Göre Gelirden Aldıkları Pay (Yüzde)
İlk Yüzde 20	3,88	3,89	5,58	5,60
İkinci Yüzde 20	7,14	7,26	10,78	10,75
Üçüncü Yüzde 20	10,90	11,17	16,38	16,31
Dördüncü Yüzde 20	16,31	16,53	23,59	23,57
Son Yüzde 20	61,77	61,15	43,67	43,77

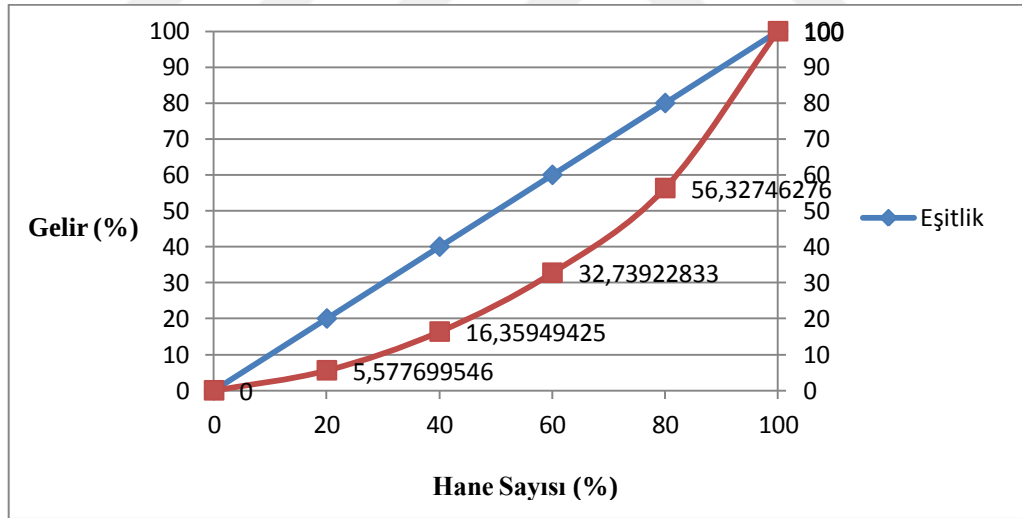
KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazasının kırsal bölgelerinde görülen müslüman gayrimüslim nüfus gelir dağılım farklılaşması Lorenz eğrisi grafiklerinde de belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Müslüman nüfusu gösteren grafikte Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşırken gayrimüslim nüfusu gösteren grafikte Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusuna daha yakındır. Burada da toplam gelir ve kullanılabilir gelir üzerinden yapılan hesaplamalarda önemli bir fark görülmediği için toplam gelir üzerinden yapılan hesaplamayla çizilen grafikler verilmiştir.

Grafik 12: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 13: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Gayrimüslim Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

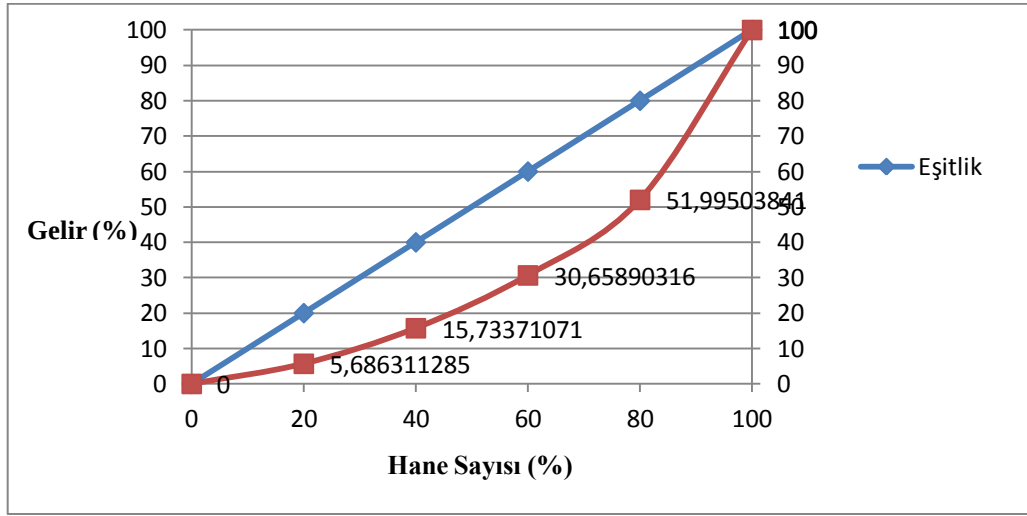
Dini yapıya göre gelir dağılımı farklılaşması Gini katsayısı hesaplamasıyla da kendini göstermektedir. Kırsal bölgelerde müslüman nüfusa ait toplam gelir üzerinden

hesaplanmış Gini katsayısı 0,559, kullanılabilir gelir üzerinden hesaplanmış Gini katsayısı 0,553'tür. Gayrimüslim nüfusun toplam gelir üzerinden hesaplanmış Gini katsayısı ise 0,380 ve kullanılabilir gelir üzerinden hesaplanan ise yine 0,380'dir. Dolayısıyla gayrimüslim nüfusun gelir dağılımı müslüman nüfusa göre daha adil görülmektedir ve müslüman nüfusun Gini katsayısı 0,5'in üzerinde çıkarak ortalamanın üstünde bir gelir dağılımına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Defterler incelendiğinde müslümanlar ve gayrimüslimle arasındaki bu farklılığın temel nedeni olarak müslümanların sahip oldukları çiftlikler anlaşılmaktadır. Çoğu hane başına düşen ortalama gelirin çok üstünde gelire sahip olan bu çiftlikler Kaza genelinde çok büyük bir farklılık oluşturmаса da müslüman nüfus kendi arasında hesaplandığında önemli bir değişikliğe neden olmaktadır. Örnek olarak çiftlikler hariç tutularak hesaplanan kırsal bölgelerdeki müslümanların Gini katsayısı toplam gelire göre 0,420 kullanılabilir gelire göre ise 0,423 çıkmıştır ki gayrimüslim nüfusun Gini katsayısına çok yakındır. Ancak sadece çiftlikler hesaba katıldığında bu rakamlar oldukça değişmektedir. Sadece çiftliklerin toplam gelire göre Gini katsayısı 0,608; kullanılabilir gelire göre 0,607'dir ki 0,5'in çok üzerindedir. Rakamlardan anlaşıldığı üzere çiftlikler kırsal bölgelerdeki müslüman nüfusun gelir dağılımını bozmakta 0,40'lardan 0,5'lerin üzerine çıkartmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda var ki çiftliklerin kendi aralarında da bir gelir dağılımından söz etmek mümkün değildir. Gayrimüslim nüfusun gelirlerinin daha adil olmasının nedeni de aslında bir bakıma çiftliklerdir denilebilir çünkü gayrimüslim halkın büyük bir bölümü bu çiftliklerde ortakçı olarak yaşamakta dolayısıyla da gelirlerinde çok büyük farklılıklar görülmemektedir.

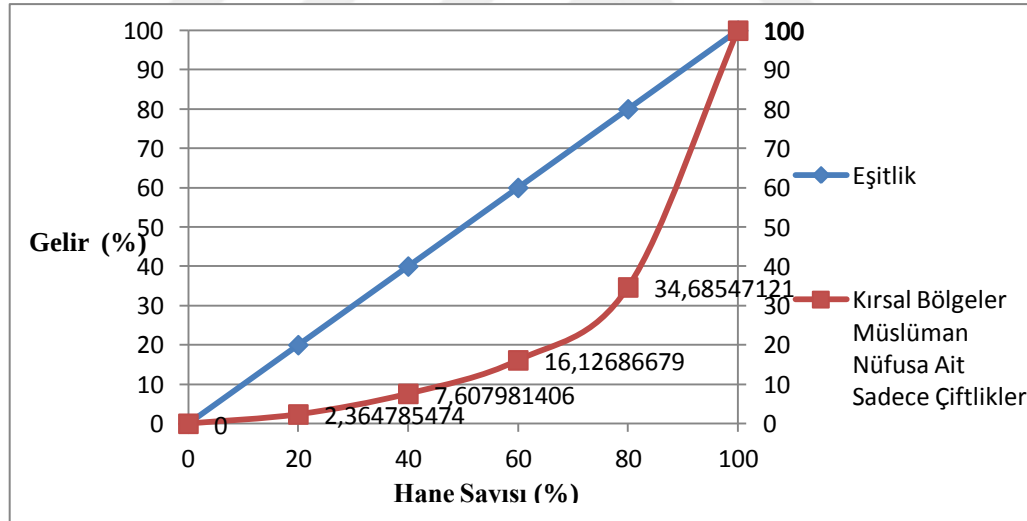
Lorenz eğrisi grafiklerinde de görüldüğü gibi çiftlikler hariç tutulduğunda müslüman nüfusun gelir dağılımı kaza geneliyle ve gayrimüslim nüfusla benzerlik göstermektedir. Ayrıca Gini katsayı oranlarına bakıldığında çiftlikler hesaba katılmadığında gayrimüslim nüfusun ve müslüman nüfusun oranları Koyuncu'nun²²⁴ Anadolu köyleri ile ilgili verdiği bilgilerle paralellik içindedir.

²²⁴ Derviş Koyuncu, s.72

Grafik 14: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kirsal Bölgelerinde Çiftlikler Hesap Dışı Tutulmuş Olarak Müslüman Nüfusa Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Grafik 15: Toplam Gelire Göre Kumanova Kazası Kirsal Bölgelerinde Müslümanların Sahip Olduğu Çiftliklere Ait Lorenz Eğrisi

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Kumanova kazası kırsal bölgelerinde müslüman ve gayrimüslim nüfusun gelir yapıları Tablo 39a ve 39b’de detaylı olarak gösterilmiştir. Tablo 39b incelendiğinde Kırsal bölgelerde yaşayan müslüman nüfus ile gayrimüslim nüfusun hane başına düşen

ortalama gelirleri ve kullanılabilir gelirleri birbirine yakın görünürken aşar vergisinde bir uçurum olduğu göze çarpmaktadır. Müslümanlar hane başına ortalama 143,65 kuruş aşar vergisi öderken gayrimüslim nüfus 2,07 kuruş ödemektedir. Toplam vergide de önemli bir fark vardır. Müslümanlar hane başına toplam 205,79 kuruş vergi öderken gayrimüslimler 130,45 kuruş ödemektedirler. Ağnam vergisinde de gayrimüslimler müslümanlara göre daha fazla hayvan sahibi olmaları sebebiyle bir hayli fazla vergi ödemektedirler. Gayrimüslimler kırsal bölgelerde hane başına ortalama 71,83 kuruş ağnam vergisi öderken müslümanlarda bu rakam hane başına 0,82 kuruştur. Müslümanların hane başına 13,74 küçükbaş hayvanı bulunurken gayrimüslimlerin bu sayının üç katına yakın 38,56 adet küçük baş hayvanı bulunmaktadır. Aşağıda bunlara benzer bir çok karşılaştırmanın yapılabilmesi için müslüman ve gayrimüslim nüfusa ait pek çok veri tablo halinde verilmiştir.

Tablo 39a
Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim
Hanelerin Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler, Sahip Oldukları Arazi
Büyüklikleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve Ürettikleri Ürünler Üzerinden
Karşılaştırılması
1844-1845

Kumanova Kazası	Kırsal Müslüman Nüfus	Kırsal Gayri Müslim Nüfus
Hane Sayısı	908	2.951
Toplam Tahmini Nüfus	4.540	14.755
Toplam Gelir (Kuruş)	1.120.540	3.321.668,7
Toplam Kullanılabilir Gelir (Kuruş)	933.683,84	2.936.717,625
Toplam Vargi-i Mahsusa (Kuruş)	55.677	166.886,7
Toplam Ağnam Vergisi (Kuruş)	741,9	211.965,96
Toplam Aşar Vergisi (Kuruş)	130.437,26	6.098,41
Ödenen Bütün Vergilerin Toplamı (Kuruş)	186.856,16	384.951,07
Toplam Büyük Baş Hayvan (Adet)	4.168	26.538
Toplam Küçük Baş Hayvan (Adet)	12.479	113.798
Toplam Ekilebilir Arazi (Dönüm)	48.455,19	47.204,75
Toplam Nadasa Bırakılmış Arazi (Dönüm)	11.250	7.780,5
Üretilmiş Hınta Toplamı (Kile)	125.525	172.715
Üretilmiş Çavdar Toplamı (Kile)	12.580	255.300
Üretilmiş Şair Toplamı (Kile)	12.600	242.145
Üretilmiş Yulaf Toplamı (Kile)	14.550	27.540
Üretilmiş Mısır Toplamı (Kile)	805	17.195

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

Tablo 39b
Kumanova Kazası Kırsal Bölgelerinde Müslüman ve Gayrimüslim
Nüfusun Hane Başına ve Kişi Başına Düşen Toplam Gelirleri, Ödedikleri Vergiler,
Sahip Oldukları Arazi Büyüklükleri, Sahip Oldukları Hayvan Sayıları ve
Ürettikleri Ürünler Üzerinden Karşılaştırılması
1844-1845

Kumanova Kazası	Kırsal Müslüman Nüfus		Kırsal Gayrimüslim Nüfus	
	Hane Başına Düşen	Kişi Başına Düşen	Hane Başına Düşen	Kişi Başına Düşen
Toplam Gelir (Kuruş)	1.234,07	246,81	1.125,61	225,12
Toplam Kullanılabilir Gelir (Kuruş)	1.028,29	205,66	995,16	199,03
Toplam Vergi-i Mahsusa (Kuruş)	61,32	6,34	56,55	11,31
Toplam Ağnam Vergisi (Kuruş)	0,82	0,16	71,83	14,37
Toplam Aşar Vergisi (Kuruş)	143,65	28,73	2,07	0,41
Ödenen Bütün Vergilerin Toplamı (Kuruş)	205,79	41,16	130,45	26,09
Toplam Büyük Baş Hayvan (Adet)	4,59	0,92	8,99	1,80
Toplam Küçük Baş Hayvan (Adet)	13,74	2,75	38,56	7,71
Toplam Ekilebilir Arazi (Dönüm)	53,36	10,67	16	3,20
Toplam Nadasa Bırakılmış Arazi (Dönüm)	12,39	2,48	2,64	0,53
Üretilmiş Hınta Toplamı (Kile)	138,25	27,65	58,53	17,30
Üretilmiş Çavdar Toplamı (Kile)	13,85	2,77	11,71	17,30
Üretilmiş Şair Toplamı (Kile)	13,88	2,78	82,06	16,41
Üretilmiş Yulaf Toplamı (Kile)	16,02	3,20	9,33	1,87
Üretilmiş Mısır Toplamı (Kile)	0,89	0,18	5,83	1,17

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: 15355-15463.

SONUÇ

1844-1845 yıllarında kaydedilmiş Kumanova kazası Temettuat Defterleri incelendiğinde bölgenin ekonomik yapısının ağırlıklı olarak tarıma dayandığı söylenebilir. 109 karyeden meydana gelen kazada toplam 4.357 hane kayıt altına alınmıştır. Bu hanelerin 1.143'ü müslüman iken 3.214'ü gayrimüslim'dir. Dolayısıyla Gayrimüslim nüfus %73,77 'ye %26,23 oranla müslüman nüfusun 3 katına yakındır. Kazanın merkezi gayrimüslim ve müslüman nüfus alarak ayrı ayrı yazılmış ve her ikisinde de 249'ar hane kaydedilmiştir. Bunların toplamı göz önünde bulundurulduğunda toplam nüfusun %11'i kaza merkezinde %89'u kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Kaza merkezindeki nüfus haricinde diğer karyelerdeki nüfusun tamamına yakını tarım faaliyetiyle uğraşmaktadır. Toplam 109 karyenin 10 tanesi müslüman, 85'i gayrimüslim, 10'u da karışık nüfusun yaşadığı karyelerdir.

Kumanova kazasının toplam geliri 4.669.551 kuruştur. Toplam gelir içinde en büyük paya sahip olan kalem hububat geliridir. Hububat geliri toplam gelirin %57,47'sini oluşturmaktadır. Bunun yanında hububat dışında da ziraat yoluyla elde edilen gelirler vardır ki tarla ve bahçe ziraati yoluyla elde edilen gelirlerdir. Bunların toplam gelir içindeki payı %2,39'dur. Tarımdan sağlanan bir başka gelir çeşidi ise ortakçılık ve kira usulüyle sağlanan gelirdir ve toplam gelir içindeki payı %10,80'dir. Kazada elde edilen diğer gelir kalemlerinden hayvancılığın toplam gelir içindeki payı %14,94, bağcılığın %6,97, zanaat hizmet ve ticaret sektörünün %5, son olarak da çayır, koru ve değirmenciliğin %2,5'tur. Hububat gelirleri içinde en fazla paya sahip olan ürün çavdar olup toplam gelire oranı %33,79'dur. Kumanova kazasında ortakçılık ya da kira usulüyle yapılan ziraat de toplam gelir içinde %10,83'lük bir payla kayda değer bir öneme sahiptir. Şerik adıyla kaydedilmiş olan bu ortakçı hanelerin sayısı 791 olup kaza geneline oranı %18,15'tir. Ortakçı hanelerin toplam gelirleri kaza genelinin %17,53'ünü oluşturmaktadır. Ortakçılar ekonomik faaliyetlerini çiftliklerde sürdürmüşlerdir. Kumanova kazasında çeşitli büyüklüklerde 232 çiftlik bulunmaktadır. Çiftliklerden elde edilen toplam gelir kaza toplam gelirinin % 12,70'i kadardır. Ayrıca çiftlik arazileri kaza genelinde üretim yapılan arazinin %30,86'sını kapsamaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere hayvancılıktan elde edilen gelirin toplam gelire oranı %14,94'tür ve hayvancılık gelirin de %72,89'unu küçükbaş hayvan geliri, %26'sını büyük baş hayvan geliri oluşturmuştur. Kaza genelinde hane başına düşen hayvan geliri ise 161 kuruştur. Hayvancılık genellikle kaza içinde taşıma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılmıştır.

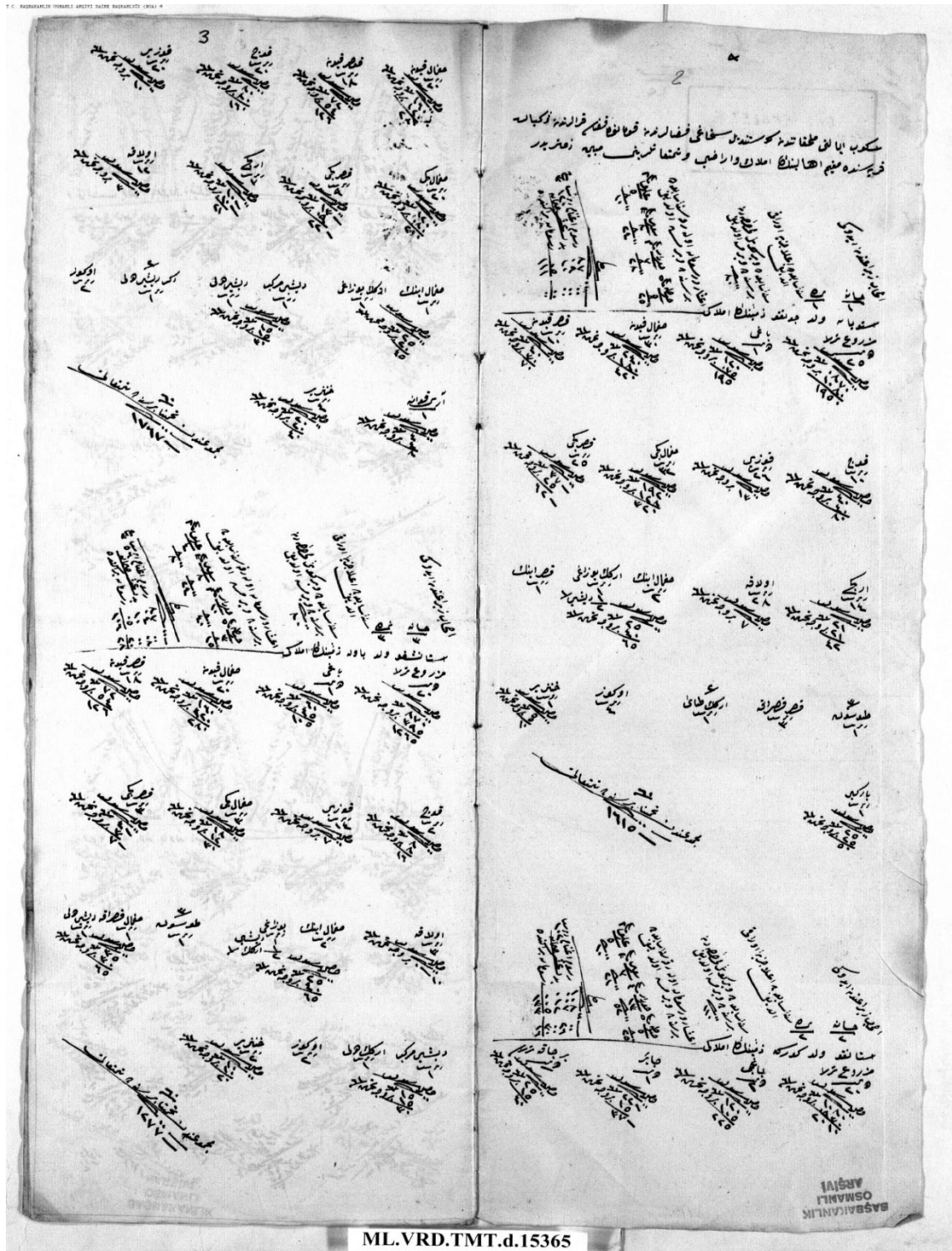
Kumanova kazası genelinde müstakil, hisseli ya da vakıf olarak kiraya verilmiş ve 30 ayrı iş kolu tarafından kullanılan 253 dükkan bulunmaktadır. Bununla beraber kaza genelinde hane bazında ve aynı hanede hakkında bilgi verilen kişiler beraber değerlendirildiğinde zengin bir meslek çeşitliliği görülmekte ancak yine de ekonomin en önemli payını ziraat faaliyeti oluşturmaktadır. Hane reisleri ve hane içinde haklarında bilgi verilmiş diğer kişilerden ziraat dışı meslekle uğraşanların toplam sayıları 959'dur ve ziraat dışı mesleklerden elde edilen ortalama yıllık gelir 200 kuruştur.

Kumanova kazası genelinde hane başına düşen ortalama gelir yıllık 1.072 kuruştur. Kaza genelinde sadece ortakçı olanların hane başına düşen ortalama gelirleri 1.035 kuruşken, ortakçı olanlar hesap dışı tutulduğunda ortaya çıkan hane başına ortalama gelir 1.081 kuruştur ki aralarında kayda değer bir fark bulunmamaktadır. Bunun yanında çiftlik başına düşen ortalama gelir ise 2.557 kuruş olarak hesaplanmıştır. Kaza genelinde gelir dağılımı incelendiğinde toplam gelire göre Gini katsayısı 0,449; kullanılabilir gelire göre ise 0,445'tir. Kaza geneli müslüman ve gayrimüslim olarak ayrı ayrı incelendiğinde çiftliklerin tamamına yakını müslüman nüfusun elinde olduğu için sadece müslüman hanelerin Gini katsayıları hesaplandığında sonuç 0,5'in üzerinde çıkarak önemli bir gelir dağılımı bozukluğunun olduğunu göstermektedir. Çünkü bulunan büyük çiftliklerin sayısı ve gelirleri kaza ekonomisini etkileyecek kadar önemlidir.

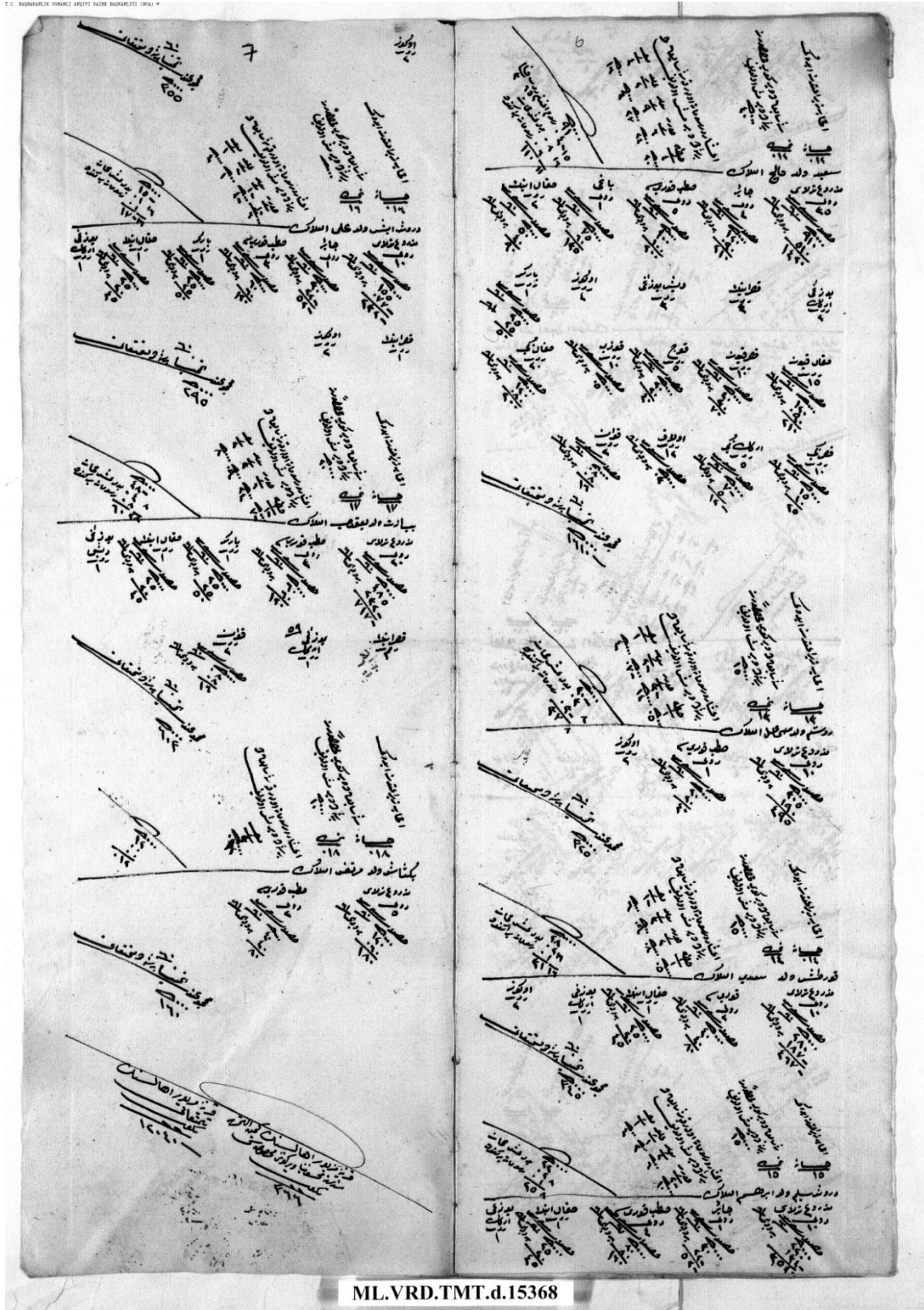
Kumanova kazasında ödenen toplam vergi 593.480,15 kuruştur. Bu rakamın toplam gelire oranı %12,71'dir. Ayrıca gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi bu rakama dahil edilmemiştir. Çünkü defterde bu vergi çeşidinin miktarı üzerine bir açıklama yapılmamış sadece ala, evsat ve edna olarak çeşitleri yazılmıştır. Cizyenin haricinde alınan bir diğer vergi hububat aşarı olup toplam vergi içindeki payı

%50,69'dur. Onu %39,62 oranla vergi-i mahsusa takip etmektedir. Adeti ağnam oranı %1,20 iken saman aşarı %5,05, rüsümatı perakende ise %3,23'tür. En düşük oran ise %0,20 ile bağ aşarıdır. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama vergi miktarı 136 kuruştur ve toplam ortalama gelirlerine oranı %12,65'dir. Bu rakam ortakçılarda ve çiftlik sahiplerinde ayrı hesaplandıklarında farklı çıkmaktadır. Ortakçıların hane başına ödedikleri toplam verginin hane başına toplam gelirlerine oranı %10,92 ortakçılar çıktıktan sonra kaza genelinin %13,08'dir. Sadece çiftlikler üzerinden bir hesaplama yapıldığında çiftlik sahipleri gelirlerinin %19,51'ini vergi olarak vermektedirler. Görüldüğü üzere çiftlikler hem gelir hem de vergi hesaplamaları değerlendirildiğinde kaza ekonomisinin önemli bir etkeni olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca çiftlik sahiplerinin tamamına yakınının müslüman olması nedeniyle kaza içinde görülen müslüman gayrimüslim gelir dağılım farklılaşmasının en önemli sebebinin çiftlikler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

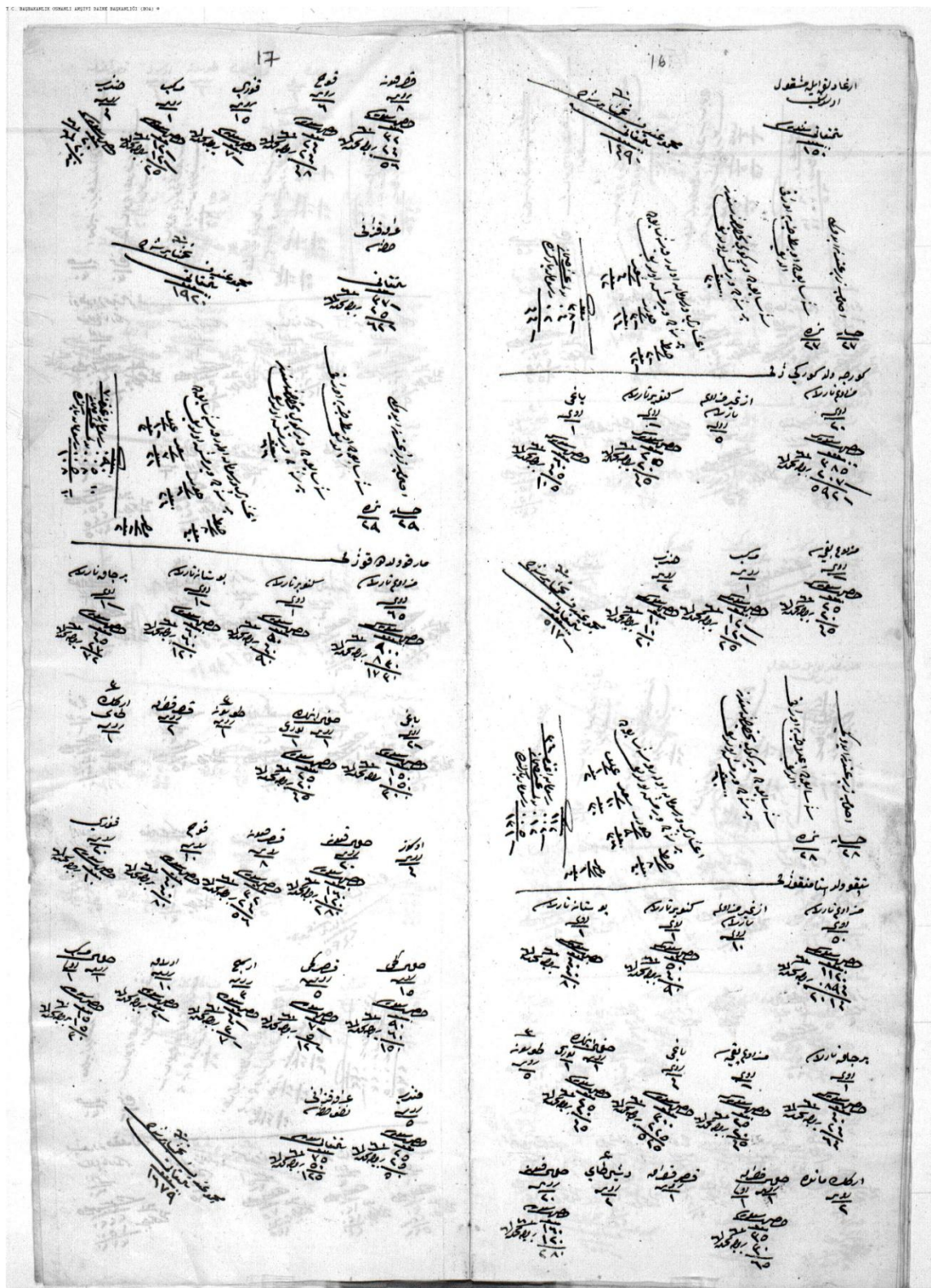
Ek 1: Kumanova Kazası Temettüat Defteri Örnek Sayfa

Ek 2: Kumanova Kazası Temettüat Defteri Örnek Sayfa

Ek 3: Kumanova Kazası Temettüat Defteri Örnek Sayfa

Ek 4: Makedonya Haritası

Kaynak :

http://arsiv.kesfetmekicinbak.com/images/news/kitap1171/91fdfbfc_makedonya.jpg
(24/01/2016)

Ek 5: Makedonya Haritası

Kaynak:

http://www.csfederalismo.it/images/stories/PESD/EUPOL_Proxima/strategy_macedonia_map.jpg (30 Haziran 2015)

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, ML. VRD. TMT. d. 15355, 15356, 15357, 15358, 15359, 15360, 15361, 15362, 15363, 15364, 15365, 15366, 15367, 15368, 15369, 15370, 15371, 15372, 15373, 15374, 15375, 15376, 15377, 15378, 15379, 15380, 15381, 15382, 15383, 15384, 15385, 15386, 15387, 15388, 15389, 15390, 15391, 15392, 15393, 15394, 15395, 15396, 15397, 15398, 15399, 15400, 15401, 15402, 15403, 15404, 15405, 15406, 15407, 15408, 15409, 15410, 15411, 15412, 15413, 15414, 15415, 15416, 15417, 15418, 15419, 15420, 15421, 15422, 15423, 15424, 15425, 15426, 15427, 15428, 15429, 15430, 15431, 15432, 15433, 15434, 15435, 15436, 15437, 15438, 15439, 15440, 15441, 15442, 15443, 15444, 15445, 15446, 15447, 15448, 15449, 15450, 15451, 15452, 15453, 15454, 15455, 15456, 15457, 15458, 15459, 15460, 15461, 15462, 15463.

II. Kitaplar

Abeşi, Hasan Ata, **Türk Kavimleri Tarihi**, İstanbul: ŞaTo Türkiyat, 2001

Acaroğlu, M. Türker, **Balkanlarda Türkçe Yer Adları Klavuzu**, 1. Baskı, İstanbul: I Q Kültür Sanat Yayıncılık, 2006

Ahincanov, S. M. (2009) **Türk Halklarının Katalizör Boyu Kıpçaklar**, K. Yıldırım (çev.), İstanbul: Selenge Yayınları

Akyıldız, Ali, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012

Aydın, Bilgin ve Günalan, Rıfat, **XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Maliyesi ve Defter Sistemi**, 1. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008

Barkan, Ömer Lütfi, **Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1**, 1. Baskı, Gözlem Yayınları, İstanbul 1980

Çadırcı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013

Çelebi, Evliya, Muhammed Zılli İbni Derviş, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, C.5, İlk Tab, Müellifi: Ahmed Cevdet, Dersaatdet, İkdam Matbaası, H. 1315

Dinler, Zeynel **İktisada Giriş**, 15. Basım, Bursa: Ekin Kitabevi, 2009

- Eldem, Vedat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994
- Erkal, Mehmet, **İslam'ın Erken Döneminde Vergi Hukuku Uygulamaları**, 1. Baskı, İstanbul: İsam Yayınları, 2009
- Ertek, Tümay, **Mikro Ekonomi Teorisi**, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 2009.
- Faroqhi, Suraiya, **“Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?”**, 3. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010
- Genç, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, 7. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010
- Günay, Umay Türkeş, **Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe**, 2. Baskı Akçağ Yayınları, Ankara, 2007
- Güngör, Erol, **Tarihte Türkler**, 11. Baskı, Ötüken, İstanbul, 2003
- Güran, Tevfik, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998
- Tevfik Güran, “19. Yüzyıl Temettüat Tahrirleri”, **Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Data And Statistics In the Ottoman Empire**, (Editörler: Prof. Halil İnalçık–Prof. Şevket Pamuk), Ankara: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2000 .
- Güran, Tevfik **Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841-1918**, Tarihi İstatistikler Dizisi Cilt: 7, 2. Baskı, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2001
- Hamzaoglu, Yusuf, **Balkan Türklüğü**, C. III. Basım: Özel Seri, Üsküp: Logos A, 2010
- İnalçık, Halil, **Devleti Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Klasik Dönem (1302-1606), Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, 22. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul: 2009
- İnalçık, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, 3. Baskı, İstanbul: Eren, 2009,
- İnalçık, Halil, **Osmanlı ve Modern Türkiye**, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul: 2013
- İnalçık, Halil, “Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler”, **Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, (Editörler: Halil İnalçık–Mehmet Seyithanlioğlu), I. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2011
- Karal, Enver Ziya, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831**, 3. Basım, Ankara: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2010

- Karpat, Kemal H. **Osmanlı Modernleşmesi**, (Çev.:Ceren Elitez), 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014
- Karpat, Kemal H. **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, (Çev. Bahar Tırnakçı), 2. Basım, İstanbul: Timaş, 2010
- Kütükoğlu, Mübahat S. **XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası**, 1. Baskı, İstanbul: Elif Kitapevi, 2007Ahmet Akgündüz ve Sait Öztürk, **Yozgat Temettuat Defterleri**, C. 1, Yozgat: Yimpaş Holding Yayınları, 2000
- Orhan, Osman Z., Erdoğan Seyfettin, **İktisada Giriş**, 1. Baskı, Ankara: Palme Yayıncılık, 2008
- Ortaylı, İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011
- Özvar, Erol, **Osmanlı Maliyesinde Malikane Uygulaması**, 1. Baskı, İstanbul: Kitabevi, 2003
- Quataert, Donald, “19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri 1812–1914”, (Çev. Suphan Andıç), **Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)**, (Editörler: Halil İnalcık–Donald Quatert), Cilt:2, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004
- Rasonyi, L. **Doğu Avrupada Türklük**, Y. Gedikli (hız), İstanbul: Selenge Yayınları, 2006
- Sudi, Süleyman, **Osmanlı Vergi Düzeni (Defteri Muktesid)**, Hazırlayan: Mehmet Ali Ünal, 2. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2008
- Şener, Abdüllatif, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1990
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 3. Baskı, Ankara, 2010
- Tabakoğlu, Ahmet, **Türkiye İktisat Tarihi**, 9. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2009
- Takamatsu, Yoichi “Ottoman Income Survey (1840-1846)”, **The Ottoman State and Societies in Change**, (edited by Hayaski Kayoku, Mahir Aydın), London: Kegan Paul, 2004,

III. Makaleler

- Adıyeke, Nuri, “Temettüat sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri” **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S. 11, Ankara:2000
- Atar, Zafer, “Balkanlarda Temettüat Tahriri (Tırhala, Üsküp Drama Sancakları Örneklerinde)”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. XII/2, İzmir: 2012
- Barkan, Ömer Lütfi **Osmanlı İmparatorluğu’nda Toprak İşçiliğinin Organizasyonu Şekilleri (Devam)**, Osmanlı Devleti’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Tetkikler Makaleler, C.1 (Yay. Hz. Hüseyin Özdeğer), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2000
- Ercan, Yavuz, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar, **Belleten**, C. LV, s.213, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1991
- Halaçoğlu, Yusuf, XVI. Y. Y. Da Balkanlar’da Bazı Osmanlı Şehirleri, **Belleten**, C. LIII, Sa. 207208, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989
- Kütükoğlu, Mübahat, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Belleten**, C. 59, s.225, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995
- Öztürk, Sait, “Türkiye’de Temettüat Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi: Türk İktisat Tarihi**, C. 1, S. 1, 2003

IV. Tezler

- Karaduman, Gökay, **Temettüat Defterleri Çerçevesinde Koçana/ Üsküp Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)** Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2014.
- Karayaka, Mustafa, **7629 Sayılı Temettüat Defterine Göre 1840 Yılında(H.1256) Afyon’un Çay İlçesi’nin Sosyal, Kültürel ve İktisadi Durumu (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)** Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta, 2005
- Kocakaplan, Saim Ç. **Temettüat Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası’nın İktisadi ve Sosyal Yapısı** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007
- Koyuncu, Derviş Tuğrul, **Osmanlı Zirai Sektörünün Kapitalist Dünya Pazarlarına Eklemlenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)** Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi SBE, 2010.

V. İnternet Kaynakları

Arslan, İsmail, “19. Yüzyıl Ortalarında Balkanlarda Bir Osmanlı Kasabasının Sosyo Ekonomik Yapısı: Vulçitrın” **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S. XII/2, İzmir: 2012, s. 419. http://tdid.ege.edu.tr/files/dergi_12/IsmailArslan.pdf (10/ 06/ 2015)

http://arsiv.kesfetmekicinbak.com/images/news/kitap1171/91fdfbfc_makedonya.jpg (24/ 01/ 2016)

http://www.csfederalismo.it/images/stories/PESD/EUPOL_Proxima/strategy_macedonia_map.jpg (30/ 06/ 2015)

<http://en.climatedata.org/location/198510/> (24/ 01/ 2016)

<http://www.gostivar.org.tr/haberdetay.asp?haberid=2067> (20/ 06/ 2015)

<http://makedonyaturkleri34.tr.gg/KUMANOVO.htm> (15/ 07/ 2015)

Kiel, Machiel, **Some LittleKnown Monuments of Ottoman Turkish Architecture in The Macedonian Province**, Güneydoğu Avrupa Araştırma Dergisi, Sayı, 45, s.161162, 1975-1976, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iugaad/article/view/1023014628/1023013844>, (20/ 06/ 2015)

VI. Ansiklopedi Maddeleri

Barkan, Ömer Lütfi, “Çiftlik”, **M. E. B. İslam Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1963

Erkal, Mehmet, “Öşür”, **TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**, Cilt: 34, Yıl 2007

Göyünç, Nejat, “Hane”, **TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**, Cilt: 15, Yıl 1997

Kiel, Machiel, “Kumanova”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara: İSAM, 2002

Sami, Şemseddin, “Kumanova” **Kamus’ul Alam**, C. 5, İstanbul, Mihran Matbaası, H. 1314/1896

Yücel, Mualla, “Kıpçaklar”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, Ankara: İSAM, 2002